

ROMÂNIA
MINISTERUL APĂRĂRII

NESECRET
Exemplarul nr.

BULETINUL

UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE

"CAROL I"

PUBlicaȚIE FONDATĂ ÎN ANUL 1937

Nr. 2

Anul 2006

**PUBlicaȚIE ȘTIINȚIFICĂ DE IMPORTANȚĂ NAȚIONALĂ DE CATEGORIA "C"
RECUNOSCUTĂ DE CONSILIUL NAȚIONAL AL CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE
DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR (CNCSIS)**

**EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE "CAROL I"
BUCUREȘTI – 2006**

Coperta: Conf.univ.dr. ION EMIL

CONSILIUL DE COORDONARE

Gl.prof.univ.dr. Mircea Mureșan - președinte
Col.(r) conf. univ.dr. Ion Emil - secretar
Cdor.prof.univ.dr. Florian Râpan
Gl.bg.(r) prof.univ.dr. Viorel Buța
Cam.fl.(r) prof.univ.dr. Marius Hanganu
Cdor.prof.univ.dr. Traian Anastasiei
Col.prof.univ.dr. Ion Mitulețu
Col.(r) cercetător științific dr. Constantin Moștofleu

Referenți

Gl.bg.(r) prof.univ.dr. Costică Țenu
Cdor.conf.univ.dr. Vasile Bucinschi
Col.prof.univ.dr. Constantin Rizea
Lt.col.prof.univ.dr. Ion Roceanu
Col.prof.univ.dr. Constantin Hlihor
Col.prof.univ.dr. Dănuț Manta
Pentru limba engleză: Lect.univ.dr. Ana-Maria Negrilă

COPYRIGHT: sunt autorizate orice reproduceri fără perceperea taxelor aferente cu condiția precizării sursei.

• *Responsabilitatea privind conținutul articolelor revine în totalitate autorilor.*

ISSN 1453-4967

BULETINUL UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE "CAROL I"

CUPRINS

Buna guvernare, drepturile omului și forțele armate.....	9
<i>Prof.dr. ION DRAGOMAN</i>	
Considerații de ordin geopolitic și geostrategic privind modificările teritoriale în zona de interes a României.....	21
<i>Col.(r) prof.univ.dr. ION GIURCĂ</i> <i>Lect.univ.drd. DOREL DUMITRAȘ</i>	
Considerații privind infrastructura teritorială și militară a României în contextul deplinei integrări a țării în NATO	29
<i>Col.prof.univ.dr. ADRIAN CERNĂIANU</i>	
Concepția NATO privind logistica de producție.....	33
<i>Col.prof.univ.dr. CONSTANTIN RIZEA</i>	
Particularități ale manifestării caracterului omnidirecțional al acțiunilor militare ale agresorului.....	38
<i>Col.(r) prof.univ.dr. LUCIAN STĂNCILĂ</i>	
Fenomenul terorist și vulnerabilitățile sale.....	42
<i>Col.(r) prof.univ.dr. LUCIAN STĂNCILĂ</i> <i>Col.drd. IOAN BURGHELEA</i>	
Aspecte generale privind logistica bazată pe rețea.....	56
<i>Mr.lect.univ.dr. BIXI-POMPILIU MOCANU</i> <i>Mr. VALENTIN MĂRGINEAN</i>	

Considerații privind cerințele acordării sprijinului logistic în condițiile războiului bazat pe rețea.....	62
<i>Mr.lect.univ.dr. BIXI-POMPILIU MOCANU</i>	
<i>Mr. VALENTIN MĂRGINEAN</i>	
Considerații asupra evoluției ideii de bună guvernare.....	70
<i>Slt. MARIUS MILITARU</i>	
Războiul evoluează	81
<i>Lt.col.drd. FLORIN LĂPUȘNEANU</i>	
Câmpuri lexico-semantice în terminologia militară	88
<i>Lect.univ.drd. SPERANZA TOMESCU</i>	
Războiul din Afghanistan în contextul lichidării terorismului mondial	108
<i>Lt.col.dr. VASILE VREME</i>	
Complexitatea demografică din spațiul geopolitic balcanic și labirintul terminologic	115
<i>Col.dr. GHEORGHE TĂTARU</i>	
Unele concluzii privind protecția genistică (sprijinul genistic) desprinse din confruntările armate moderne	118
<i>Lt.col.drd.CONSTANTIN SÂRBU</i>	
Securitatea cooperativă: de la securitatea individuală la stabilitatea internațională.....	121
<i>Col. ROMICĂ CERNAT</i>	
<i>Lt.col.dr. GHEORGHE MINCULETE</i>	
Key point within the framework of military action.....	130
<i>Lt.col.lect.univ. MARIUS VICTOR ROȘCA</i>	
Reflecții privind noul cadru al acțiunii militare	134
<i>Lt.col.lect.univ. MARIUS VICTOR ROȘCA</i>	
Managementul schimbării în organizații	139
<i>Col.ec.drd. EMIL MARE</i>	
The management of change in the organizations	147
<i>Col.ec.drd. EMIL MARE</i>	

Modalități de reprimare a terorismului pe plan mondial	155
<i>Lect.univ.dr. NASTY VLĂDOIU</i>	
Efectele războiului asupra mediului natural	160
<i>Lect.univ.dr. NASTY VLĂDOIU</i>	
Modelarea – metodă de cercetare a unor sisteme	166
<i>Prof.univ. GELU ALEXANDRESCU</i>	
<i>Conf.univ. ELENA DOVAL</i>	
Simularea – metodă de studiu a realității	173
<i>Prof.univ. GELU ALEXANDRESCU</i>	
<i>Conf.univ. ELENA DOVAL</i>	
Religia islamică – prezentare generală.....	180
<i>Lt.col. MARIN DANCĂU</i>	
<i>ALINA DIMA</i>	
Islamul politic astăzi: coerență versus dezbinare	185
<i>Mr. ALEXANDRU STOICA</i>	
<i>Lt.col. MARIN DANCĂU</i>	
Ingineria socială – recunoaștere și combatere	191
<i>Lt.col.ing.drd. PETRE JOIȚA</i>	
<i>Mr.ing.drd. CĂTĂLIN URSEA</i>	
<i>Cpt.ing. CĂTĂLIN UNGUREANU</i>	
Vulnerabilități și amenințări în securitatea transmisiei datelor pentru mașini facsimil și copiatoare.....	205
<i>Lt.col.ing.drd. PETRE JOIȚA</i>	
<i>Mr.ing. DANIEL ȚĂRMUREANU</i>	
Acțiuni caracteristice apărării aeriene	218
<i>Col. GHEORGHE MOTOC</i>	
Integrarea apărării aeriene a României în sistemul de apărare aeriană NATO (NATINADS).....	222
<i>Col. GHEORGHE MOTOC</i>	
Despre stilistică și compoziție în comunicare	231
<i>Conf.univ.dr. EMIL ION</i>	
Internetul – instrument de bază pentru învățarea interactivă.....	245
<i>Mr.ing.drd. MIRELA BĂDEANA</i>	

Accesul la rețeaua Internet – condiție principală pentru e-learning	249
<i>Mr.ing.drd. MIRELA BĂDEANA</i>	
Transferul de cunoștințe multimedia în mod sincron	253
<i>Mr.ing.drd. MIRELA BĂDEANA</i>	
<i>Mr.ing. SORIN FLOREA</i>	
Multimedia în e-learning	257
<i>Mr.ing. SORIN FLOREA</i>	
Sisteme multimedia on-chip	260
<i>Mr.ing. SORIN FLOREA</i>	
Educația fizică militară – concept, principii, caracteristici, obiective și forme de organizare	263
<i>Mr. ION ANDREI</i>	
<i>Asist.univ. MARIAN BRABOVEANU</i>	
Performanța sportivă la copii din punct de vedere educativ	266
<i>Asist.univ. MARIAN BRABOVEANU</i>	
<i>Asist.univ. GABRIELA PENCIULESCU</i>	
<i>Mr. ION ANDREI</i>	
Exercițiul fizic – mijloc de bază al educației fizice militare și al sportului	269
<i>Mr. ION ANDREI</i>	
<i>Asist.univ. GABRIELA PENCIULESCU</i>	
Mediul internațional de securitate și Uniunea Europeană	272
<i>GRAȚIELA CONSTANTIN BARNĂ</i>	
<i>ELENA UDREA</i>	
Globalizarea – concept, dimensiuni și procese	279
<i>ELENA UDREA</i>	
<i>GRAȚIELA CONSTANTIN BARNĂ</i>	
Cercetarea comportamentului organizațional	285
<i>Lect.univ.dr. OLIMPIA STATE</i>	
<i>Col.dr. ION COSTACHE</i>	
Atitudinea și succesul în organizații	288
<i>Col.dr. ION COSTACHE</i>	
<i>Lect.univ.dr. OLIMPIA STATE</i>	

Decizii manageriale pe baza relevanței informației definite ca o mulțime subtilă	291
<i>Conf.univ.dr. ELENA DOVAL</i>	
Riscul în deciziile strategice: evaluare și control	296
<i>Conf.univ.dr. ELENA DOVAL</i>	
Evoluția strategiei militare și artei operative în era informațională	302
<i>Col.(r) dr. ION IOANA</i>	
Fizionomia unei eventuale agresiuni armate împotriva României.....	308
<i>Col.(r) dr. ION IOANA</i>	
Advocatus diaboli: colapsul parteneriatului transatlantic – inhibitori ai relației transatlantice.....	314
<i>IOANA MATEȘ</i>	
Geopolitica și geostrategia Statelor Unite în Orientul Mijlociu și Asia Centrală	323
<i>IOANA MATEȘ</i>	
Învățarea accelerată.....	335
<i>Col.(r) prof.univ.dr. EUGEN SITEANU</i>	

BUNA GUVERNARE, DREPTURILE OMULUI ȘI FORȚELE ARMATE

Prof.dr. Ion DRAGOMAN

Le terme de bonne gouvernance fait l'objet de contestations. Un grand nombre des concepts ou éléments inclus dans la définition de bonne gouvernance font depuis longtemps parti du jargon démocratique, mais il n'existe pas de consensus absolu quant à une définition précise et détaillée de ce terme. En règle générale, les institutions ou organisations internationales définissent la bonne gouvernance en fonction de leurs intérêts spécifiques et de domaines qui figurent au centre de leurs préoccupations. Dans les grandes lignes, la bonne gouvernance est tributaire de la conduite appropriée des autorités politiques, économiques et administratives du pays. Elle ne se définit pas seulement par rapport à l'Etat, mais englobe également le secteur privé et la société civile. Tous ces aspects de la bonne gouvernance sont interdépendants. Le présent article examinera, en tenant compte de cette interdépendance, l'impact que les forces armées et les droits de l'homme ont sur la consolidation de la démocratie et constituée une étape fondamentale dans la promotion de la bonne gouvernance.

Carta universală a drepturilor omului nu reprezintă, de fapt, decât un ideal comun către care trebuie să tindă popoarele și toate națiunile pentru ca toate persoanele și toate organele societății, având în vedere permanent valorile proclamate, să se străduiască, prin învățătură și educație, să dezvolte respectul pentru aceste drepturi și libertăți și să asigure, prin măsuri progresive de ordin național și internațional, recunoașterea lor universală și efectivă atât în cadrul statelor membre înseși, cât și în teritoriile aflate sub jurisdicția lor; această primă precizare ne arată că, departe de a fi un câștig definitiv al unui moment al istoriei umane, buna guvernare trebuie să fie un proces îndelungat care poate fi învățat și construit efectiv cu răbdare, având în vedere că încă la 1850 Tocqueville spusese că noțiunea de guvernare democratică nu poate avea decât semnificația unei guvernări la care poporul ia parte într-o mai mare sau mai mică măsură. În al doilea rând, observăm în acest ideal comun al umanității instituit în cadrul ONU că nu există o referire expresă la cuvântul „bună guvernare”, deși înfăptuirea deplină a drepturilor omului nu poate fi realizată decât pe baza principiilor unui regim politic

democratic; singura explicație posibilă este aceea furnizată de Ortega y Gasset care crede că instituția definită într-o lege sau într-un convolut de legi e totdeauna, în realitatea sa efectivă și completă, mult mai extinsă decât ceea ce este formal statuat în clauzele promulgării sale, întemeindu-se pe o porțiune de valabilități sociale pe care legea le consideră presupuse sau care, cunoscute fiind, sunt trecute sub tăcere.¹ În sfârșit, în al treilea rând, Carta Internațională a Drepturilor Omului nu reprezintă numai valențele unui ideal, ci o realitate socială concretă prin instituirea unui sistem coerent de control al guvernării statale în ceea ce privește respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului; trebuie să menționăm că în cadrul acestui sistem de control rolul preponderent îl au statele suverane și nu cetățenii, încălcarea drepturilor acestora remediindu-se în general prin sesizări statale și anchete internaționale ori măsuri de constrângere adecvate și nu prin plângeri individuale. Acest mecanism universal va permite și va influența crearea unor astfel de sisteme de protecție a drepturilor omului la nivel regional, unul din cele mai cunoscute și eficace existând în Europa, ca semn al răspândirii în lume a idealului bunei guvernări.

În condițiile războiului rece, care pune piedici serioase înfăptuirii idealurilor proclamate de Carta Națiunilor Unite și pentru motivul că buna guvernare nu însemna regăsirea paradisului pierdut al umanității, ci luptă continuă în promovarea valorilor democrației, statului de drept și drepturilor omului, la 17 martie 1948 se adoptă de către cinci state europene Pactul Uniunii Occidentale (UEO) pentru afirmarea credinței lor în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea și valoarea persoanei umane ca și în alte principii proclamate de Carta ONU, pentru confirmarea și apărarea principiilor democratice ale libertăților civice și individuale, a tradițiilor constituționale și respectării legii care formează patrimoniul lor comun, pentru a strânge în acest spirit legăturile economice, sociale, culturale care le unesc deja, pentru a coopera loial și a-și coordona eforturile în constituirea unei Europe occidentale pe o bază solidă pentru reconstrucția (după război, în special a ajutorului oferit de SUA prin planul Marshall, n.n.) economiei europene, pentru a-și acorda asistență mutuală conform Cartei ONU în vederea asigurării păcii și securității internaționale și a împiedica orice politică de agresiune, pentru a lua măsurile considerate necesare în caz de reluare a unei politici de agresiune de către Germania și pentru a se asocia progresiv eforturilor lor alte state inspirate de aceleași principii și animate de aceleași hotărâri.² Deși mai târziu UEO a fost percepută ca o organizație politico-militară a statelor respective, ea își propunea scopuri mai largi, și anume reglementarea colaborării europene în materie economică, socială și

¹ José Ortega y Gasset, *Europa și ideea de națiune*, Humanitas, București, 2002, pp.100-101.

² Preambulul *Pactului Uniunii Occidentale din 1948*.

culturală, obiectiv ce va fi realizat în cadrul Uniunii Europene care va îngloba UEO după Tratatul de la Nisa în domeniul Politicii Externe și de Securitate comune (PESC); la nivelul anului 1948, este importantă trăsătura militară a UEO care ne arată că fondatorii Europei Unite nu puteau concepe existența unei guvernări democratice fără existența unor forțe armate puternice, integrate sistemului bunei guvernări, pentru apărarea valorilor proclamate universal și regional. Că lucrurile trebuie interpretate așa o demonstrează crearea la 4 aprilie 1949 a Organizației Tratatului Nord Atlantic (NATO) de către zece state europene și două nord americane, având ca scopuri reafirmarea încrederii în scopurile și principiile Cartei ONU, dorința de a trăi în pace cu toate popoarele și cu toate guvernele, apărarea libertății popoarelor lor, a moștenirii comune și civilizației lor, bazate pe principiile democrației, libertățile individuale și supremația dreptului, dorința de a favoriza bunăstarea și stabilitatea în regiunea Atlanticului de Nord și unirea eforturilor pentru apărarea colectivă și pentru apărarea păcii și securității;³ și astăzi, potrivit noului concept strategic al Alianței, principiul fundamental după care operează NATO e angajarea comună și voința de cooperare între state suverane în susținerea indivizibilității securității tuturor membrilor săi, această solidaritate garantând că nici o țară aliată nu va fi nevoită să se bazeze doar pe propriile sale mijloace pentru a face față principalelor sfidări în domeniul securității, inclusiv în asigurarea promovării valorilor bunei guvernări.

Mult mai legată de ideea bunei guvernări rămâne însă o altă organizare paneuropeană și anume Consiliul Europei, creat la 5 mai 1949 de zece state europene pe baza următoarelor convingeri: că edificarea păcii, bazată pe justiție și cooperare internațională este de interes vital pentru păstrarea societății umane și civilizației; că atașamentul lor pentru valorile spirituale și morale care sunt moștenirea comună a popoarelor lor și sursa reală a libertății individuale, libertății politice și a statului de drept reprezintă principii care formează baza oricărei democrații autentice; că pentru menținerea și realizarea pe mai departe a acestor idealuri și în interesul progresului economic și social se impune o unitate mai strânsă între țările europene care sunt animate de aceleași sentimente; că pentru a răspunde acestor necesități și aspirațiilor manifestate în această privință este necesar a se crea un organism care să grupeze statele europene într-o asociație mai strânsă.⁴ Fără teama de a greși, am putea spune că Statutul Consiliului Europei inaugurează o organizație a statelor consacrate pe deplin idealului bunei guvernări dacă avem în vedere că atât admiterea cât și menținerea în această asociație sunt supravegheate permanent din perspectiva valorilor sociale considerate intrinseci democrației, statului de drept și drepturilor omului. Nu e deci

³ Preambulul *Pactului Nord Atlantic din 1949*.

⁴ Preambulul *Statutului Consiliului Europei din 1949*.

întâmplător că mecanismele de monitorizare a criteriilor politice ale Consiliului Europei s-au perfecționat cu timpul, în cadrul acestui sistem adoptându-se o multitudine de convenții pentru perfecționarea guvernării: Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane și degradante (1987) cu protocoalele ei; Convenția culturală europeană (1954); Convențiile privind studiile universitare (1953-1990); Convenția europeană privind violența și ieșirile necontrolate ale spectatorilor cu ocazia manifestărilor sportive (1985); Convenția împotriva dopajului (1989); convențiile pentru protecția patrimoniului arhitectural (1985) și arheologic (1992); Convenția privind protecția animalelor în transportul internațional (1968) și privind conservarea vieții sălbatice și a habitatelor naturale din Europa (1979); Convenția europeană în materia adopției de copii (1967) și asupra statutului juridic al copiilor născuți în afara căsătoriei (1975); Convenția europeană în domeniul informației asupra dreptului străin (19687); Convenția de extrădare (1957) și cea asupra transferării persoanelor condamnate (1983); Convenția europeană pentru reprimarea terorismului (1977); Convenția cu privire la efectele internaționale ale interzicerii exercitării dreptului de a conduce un vehicul cu motor (1976) și pentru reprimarea infracțiunilor rutiere (1964); Convenția de asistență juridică în materie penală (1959); Convenția cu privire la controlul achiziționării și deținerii armelor de foc de către particulari (1978); Carta europeană a autonomiei locale (1985). Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale (1995) și Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare (1992); Carta socială europeană revăzută (1996); Convenția privind drepturile omului și biomedicina (1997). Toate aceste instrumente își au rolul lor în asigurarea funcționării statelor europene pe baza principiilor bunei guvernări, dar cel mai important între ele este Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale adoptată în 1950 care, împreună cu protocoalele sale adiționale, preia valorile declarate în Carta Universală a Drepturilor Omului și în Statutul Consiliului Europei și instituie un mecanism prin care cetățenii diferitelor state își pot revendica drepturile încălcate de autoritățile publice în fața unei instanțe imparțiale și neutre care este Curtea Europeană a Drepturilor Omului; să notăm în acest context că se menționează un anume specific al respectării drepturilor omului în situații excepționale, iar membrii forțelor armate și ai poliției au parte de anumite derogări în exercitarea drepturilor lor.

Și în cadrul OSCE s-a pus problema bunei guvernări, încă de la Actul Final de la Helsinki din 1975 și în negocierile ce au urmat după aceea la Belgrad, Madrid și Viena, în contextul preocupărilor pentru securitate în Europa (primul domeniu), al cooperării economice, științifice, tehnologice și de mediu (al doilea domeniu) și cooperării în materia dimensiunii umane (al treilea domeniu). Se apreciază în mod unanim că negocierile în cadrul CSCE

au determinat elaborarea unor platforme politice și a unui sprijin moral chiar și unor țări ale Pactului de la Varșovia, fără de care n-ar fi fost posibilă încheierea războiului rece căci căderea regimurilor comuniste dictatoriale s-a făcut prin intermediul pătrunderii idealurilor drepturilor omului și buneii guvernări în rândul popoarelor aflate la est de cortina de fier. După căderea acesteia a fost posibilă redactarea Cartei de la Paris din 1990 pentru o nouă Europă, în care sunt reafirmate valorile guvernării democratice în deplin consens al tuturor statelor participante, un exemplu în acest sens constituindu-l Deciziile de la Helsinki din 1992 în care este reafirmată valabilitatea principiilor directe și valorilor comune ale Actului Final și Cartei de la Paris, întruchipând responsabilitatea statelor unul față de celălalt și ale guvernelor față de popoarele lor, aceasta constituind conștiința colectivă a comunității CSCE și piatra unghiulară pentru dezvoltarea viitoare a societăților naționale; recunoscându-se că guvernele sunt răspunzătoare unul față de celălalt pentru respectarea angajamentelor asumate, s-au evidențiat drepturile democratice ale cetățenilor de a cere guvernelor lor respectarea următoarelor valori și standarde imuabile: protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, inclusiv a persoanelor aparținând minorităților naționale; democrația și statul de drept; libertatea economică, justiția socială și responsabilitatea față de mediul înconjurător⁵. După Deciziile de la Helsinki din 1992 s-a perfecționat structura organizatorică a CSCE (prin instituirea unui Centru de Prevenire a Conflictelor, a unui Birou pentru Instituții Democratice și Dreptul Omului și a unui Secretariat) și s-a accentuat profilul operațional al organizației (prin desfășurarea unor misiuni de prevenire a conflictelor și gestionare a crizelor). Așa s-a putut ajunge în 1995 la transformarea Conferinței în Organizație pentru Securitate și Cooperare în Europa în cadrul căreia o importanță deosebită o are adoptarea Codului de Conduită privind aspectele politico-militare ale securității.⁶ Chiar dacă nici acest document nu are indicații exprese la buna guvernare, el conține dispoziții clare referitoare la raportul dintre forțele armate și drepturile omului într-o societate democratică: considerarea controlului politic democratic asupra forțelor militare, paramilitare și de securitate internă ca și asupra serviciilor de informații ca un element indispensabil al stabilității și securității, alături de integrarea forțelor armate cu societatea civilă ca o importantă expresie a democrației; menținerea conducerii efective și controlului statului asupra forțelor lui armate prin intermediul autorităților stabilite pe cale constituțională și investite cu legitimitate democratică; asigurarea transparenței și accesului public la informațiile referitoare la forțele armate și cheltuielile de apărare; asigurarea exercitării individuale a

⁵ Vezi textul *Deciziilor de la Helsinki* din 1992 în Mon.Of.nr.312/1992.

⁶ Textul integral al *Codului în R.R.D.U.* nr.35/2000, pp. 34-36.

drepturilor civile de către membrii forțelor armate și a neutralității acestora din punct de vedere politic; evitarea folosirii accidentale sau neautorizate a mijloacelor militare; netolerarea forțelor care nu sunt înregistrate sau controlate de autoritățile statale; asigurarea ca forțele paramilitare să se abțină să achiziționeze mijloace pentru misiuni de luptă în exces față de cele pentru care au fost create; asigurarea că recrutarea sau convocarea de personal în forțele militare este în concordanță cu obligațiile și angajamentele statale privind respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale; reflectarea în legile naționale sau în alte documente relevante a drepturilor și îndatoririlor fundamentale ale personalului militar; favorizarea introducerii studierii dreptului internațional umanitar în programele de instrucție militară și în regulamente; instruirea efectivelor forțelor armate în ce privește regulile, convențiile și angajamentele referitoare la conflictele armate și asigurarea ca personalul respectiv să fie conștient că fiecare e individual răspunzător de acțiunile sale în fața dreptului național și internațional; asigurarea ca personalul forțelor armate investit cu autoritate de comandă să o exercite în concordanță cu prevederile relevante ale dreptului național și internațional și să fie conștient că fiecare poate fi tras la răspundere în mod individual pe baza legii pentru exercitarea ilegală a autorității și că nu pot fi date ordine contra dreptului național și internațional, iar răspunderea superiorilor nu-i scutește pe subordonați de nici una din răspunderile lor individuale; asigurarea ca personalul forțelor militare să se poată bucura de drepturile omului și să exercite aceste drepturi, ca și libertățile fundamentale, așa cum sunt ele reflectate în documentele OSCE, în conformitate cu prevederile relevante constituționale și legale și cu cerințele serviciului; asigurarea procedurilor juridice și administrative corespunzătoare pentru a proteja drepturile personalului militar; asigurarea ca forțele statale să fie în timp de pace și de război comandate, înarmate, instruite și echipate potrivit prevederilor dreptului internațional; asigurarea ca politica și doctrina statală să fie în concordanță cu dreptul internațional; asigurarea ca orice decizie de angajare a forțelor armate în misiuni de securitate internă să le parvină acestora în conformitate cu procedurile constituționale; neutilizarea forțelor armate de către state pentru a restrânge exercitarea pașnică și legală a drepturilor omului și a drepturilor civile de către persoane în mod individual sau reprezentând unele grupuri. Evident că, *mutatis mutandis*, aceste raporturi între forțele armate și drepturile omului convenite în cadrul OSCE pentru calificarea unei guvernări ca fiind democratică, sunt valabile și pentru alte organizații regionale.

Proclamarea democrației, statului de drept și drepturilor omului ca valori inerente bunei guvernări în documentele unor organizații universale sau regionale n-a exclus însă conservarea atributului statelor de a proceda chiar și în acest domeniu potrivit voinței lor suverane, modalitatea de guvernare fiind în continuare o chestiune ce ține de competențele exclusiv naționale ale

statelor; globalizarea și creșterea interdependențelor dintre state a determinat însă și mecanisme de constrângere a statelor la respectarea valorilor respective (ONU), iar în unele organizații suspendarea exercitării calității de membru (OSCE) sau chiar excluderea din asociație (Consiliul Europei). Un exemplu de organizație regională în care principiile bunei guvernări au trecut din domeniul moral și politic în cel juridic este Uniunea Europeană. La începutul procesului de construcție europeană, obiectivele realizării unei bune guvernări erau destul de vagi, în Declarația Shuman din 9 mai 1950 pentru crearea Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului precizându-se doar că pacea mondială n-ar putea fi salvată fără eforturi creatoare pe măsura pericolelor care o amenință, că Europa nu se va face dintr-o dată, nici într-o construcție de ansamblu, ci prin realizări concrete care să creeze mai întâi o solidaritate de fapt și că astfel va fi realizată, simplu și rapid, fuzionarea intereselor indispensabile stabilirii unei comunități economice și va fi administrat fenomenul unei comunități mai largi și mai profunde între țări multă vreme dezbinată de învrăjbiri sângeroase. Viziunea lui Robert Schuman din 1950 a fost validată treptat de evoluțiile procesului de integrare europeană, astfel încât de la domeniul economic s-a putut trece la cel monetar și politic în Tratatul asupra Uniunii Europene din 1992 care a fost încheiat pe baza următoarelor considerente ale celor 12 state membre: hotărârea lor de a străbate o nouă etapă în procesul de integrare europeană angajat prin crearea Comunităților Europene; importanța istorică a încheierii divizării continentului european și necesitatea stabilirii unor baze solide pentru arhitectura europeană viitoare; atașamentul lor la principiile libertății, democrației și respectului drepturilor omului, al libertăților fundamentale și al statului de drept; dorința de adâncire a solidarității între popoarele lor respectând istoria, cultura și tradițiile acestora; dorința întăririi caracterului democratic și al eficacității funcționării instituțiilor, cu scopul de a le permite să-și îndeplinească mai bine misiunile care le sunt încredințate; hotărârea de a-și întări economiile astfel încât să asigure convergența acestora și să stabilească o uniune economică și monetară; hotărârea de a promova progresul economic și social al popoarelor lor în scopul desăvârșirii pieței comune interne, al întăririi coeziunii, al protecției mediului și să pună în practică politici asigurând progrese paralele în integrarea economică și în alte domenii; hotărârea de a stabili o cetățenie comună pentru resortisanții țărilor lor; decizia de a pune în practică o politică externă și de securitate comună incluzând definirea în timp a unei politici de apărare comune care ar putea conduce la o apărare comună, întărind astfel identitatea Europei și independența sa în scopul promovării păcii, securității și progresului în Europa și în lume; reafirmarea obiectivului de a facilita libera circulație a persoanelor, asigurând totodată siguranța și securitatea popoarelor lor prin înserarea dispozițiilor asupra justiției și afacerilor interne; hotărârea de a

continua procesul creând o uniune din ce în ce mai strânsă între popoarele Europei, în care deciziile sunt luate cât mai aproape de cetățean, conform principiului subsidiarității.⁷

Considerentele motivaționale de la Maastricht au fost reevaluate și îmbunătățite la Amsterdam în 1997 și la Nisa în 1999 precum și cu prilejul lărgirii UE în 1995 la 15 membri și în 2004 la 25 de membri. Negocierile de aderare a noilor state au demonstrat voința UE ca țările candidate să se conformeze criteriilor stabilite la Copenhaga în 1993 pentru acceptarea aderării, criterii definitorii pentru idealul de bună guvernare, referitoare la domeniul politic (stabilitatea instituțiilor garante ale democrației, statului de drept, respectarea drepturilor omului și protecției minorităților), la domeniul economic (economie de piață funcțională și care să poată face față presiunilor concurenței de piață unică a U.E.), la cel legislativ (aplicarea acquisului comunitar până în momentul aderării) și la cel administrativ (capacitatea statului candidat de a-și asuma obligațiile de stat membru). Aceste criterii de admitere la aderare ca și procesul strict de negociere și monitorizare strictă a statelor candidate prin intermediul rapoartelor periodice de țară demonstrează că buna guvernare în cadrul U.E. devine un concept cu valențe multidimensionale, cu o aplicare practică foarte concretă asigurând și legătura dintre forțele armate și drepturile omului într-o societate democratică. Mai mult decât în alte organizații internaționale, în care statele își păstrează totuși monopolul asupra direcțiilor de urmat în funcționarea bunei guvernări, construcția instituțională originară a U.E. legalizează idealul bunei guvernări ca obligație a statelor membre și instituie un mecanism supranațional de bună guvernare la nivel european, demonstrabil prin acordarea către cetățenii europeni a dreptului la o bună administrare. Astfel, în toate cele trei mari părți ale Tratatului de instituirea a unei Constituții pentru Europa găsim referiri concrete la ideea de bună guvernare europeană. Partea întâi, art. I-49 prevede că „în scopul promovării unei *bune guvernări* și pentru a asigura participarea societății civile, instituțiile, organismele și agențiile Uniunii lucrează respectând în cel mai mult grad principiul deschiderii”. În Partea a doua, Carta Drepturilor Fundamentale ale Uniunii, art. II-41 intitulat „Dreptul la buna administrare” din Titlul V dedicat drepturilor cetățenilor dispune în patru paragrafe următoarele: „1. Orice persoană are dreptul de a beneficia de un tratament imparțial, echitabil, și într-un termen rezonabil, din partea instituțiilor, organismelor și agențiilor Uniunii, în ceea ce privește problemele sale. 2. Acest drept implică în special: a) dreptul fiecărei persoane de a fi ascultată înainte de luarea oricărei măsuri individuale care ar putea să o afecteze în mod nefavorabil; b) dreptul de acces al fiecărei persoane la dosarul propriu, cu respectarea intereselor legitime legate de confidențialitate și de

⁷ Preambulul *Tratatului de la Maastricht asupra UE* din 1992.

secretul profesional; c) obligația administrației de a-și motiva deciziile. 3. Orice persoană are dreptul la despăgubire din partea Uniunii pentru daunele cauzate de către instituțiile, organisme sau agenții acesteia, aflați în exercițiul funcțiunii, conform principiilor generale comune și drepturilor statelor membre. 4. Orice persoană se poate adresa instituțiilor Uniunii într-una din limbile constituției și are dreptul de a primi răspuns în aceeași limbă”. Iar în Partea a treia, Politicile și funcționarea Uniunii, art. III – 185 Cooperarea administrativă se referă la faptul că „aplicarea eficientă la scară națională a dreptului Uniunii de către statele membre, esențială pentru *buna funcționare* a Uniunii, este considerată o problemă de interes comun”; din aceeași parte a treia merită menționat și art. III-193 referitor la acțiunea externă a UE, care în paragraful al doilea stabilește că Uniunea definește și desfășoară politici și acțiuni comune și acționează pentru asigurarea unui nivel de cooperare în toate domeniile relațiilor internaționale, în scopul:

a) salvagărdării *valorilor*, intereselor fundamentale, securității, independenței și integrității Uniunii;

b) consolidării și promovării democrației, statului de drept, drepturilor omului și principiilor dreptului internațional;

c) menținerii păcii, prevenirii conflictelor și consolidării securității internaționale, în conformitate cu principiile Cartei ONU;

d) promovării dezvoltării durabile în plan economic, social și al mediului a țărilor în curs de dezvoltare, cu scopul primordial de eradicare a sărăciei;

e) încurajării integrării tuturor țărilor în economia mondială, inclusiv prin eliminarea treptată a restricțiilor în comerțul internațional;

f) participării la elaborarea unor măsuri internaționale pentru conservarea și îmbunătățirea calității mediului, pentru gestionarea durabilă a resurselor naturale mondiale în vederea asigurării unei dezvoltări durabile;

g) acordării de asistență acelor populații, țări și regiuni care se confruntă cu dezastre naturale sau provocate de om;

h) promovării unui sistem internațional bazat pe o cooperare multinațională mai susținută și pe o *bună guvernare mondială*. Așa se face că în dreptul administrativ european a fost consacrat ca un principiu general și dreptul la o bună administrare (la o corectă administrare) pe baza căruia s-a elaborat și Codul european al bunei conduite administrative⁸.

N-ar fi o exprimare metaforică dacă am spune că, astfel, U.E. asigură exportarea în alte țări a propriilor principii ale bunei guvernări, mai ales că și-a creat și mijloacele necesare în acest scop. Într-adevăr, în cadrul Politicii Europene de Securitate și Apărare s-a inițiat după Consiliul European de la Nisa din anul 1999 un adevărat sistem de gestiune militară și civilă a crizelor

⁸ Ioan Alexandru și colaboratori, *Drept administrativ european*, Editura Lumina Lex, București, 2005, pp.116-117.

în cadrul căruia până în prezent s-au desfășurat cu forțe europene mai multe operații militare și de poliție, dar și de sprijin al administrației civile, justiției, democratizării și instituirii statului de drept, ca o contribuție esențială a Europei, cu sau fără participarea altor organizații internaționale, la securitatea și stabilitatea unui ansamblu de țări bine guvernate în jurul Europei și în toată lumea⁹; acest proces de prevenire a conflictelor și de gestiune civilă a crizelor pune încă o dată probleme raportului dintre buna guvernare bazată pe democrație, stat de drept și drepturile omului și forțele armate ca necesitate a protejării acestor valori.

De altfel, în Strategia Europeană de Securitate¹⁰ adoptată în decembrie 2003 sub deviza „O Europă singură într-o lume mai bună”, alături de terorism, de proliferarea armelor de distrugere în masă, de conflictele regionale și de crima organizată, proasta guvernare este considerată una din amenințările esențiale la adresa securității U.E.; se consideră că alături de conflictele civile, proasta guvernare (care include corupția, abuzul de putere, instituții ineficiente și lipsite de responsabilitate) afectează statele din interior ducând la slăbirea acestora, în anumite cazuri putând produce destrucția autorității statale ca în cazul Somaliei, Liberei sau regimului taliban din Afganistan. Strategia menționează că se poate asocia colapsul statelor cu alte amenințări esențiale, ca terorismul și crima organizată, ceea ce reprezintă un fenomen alarmant, o provocare globală care amplifică instabilitatea regională și afectează guvernarea globală. De aceea, între obiectivele strategice ale U.E. s-au inclus intervenția și asistența în conflicte regionale pentru sprijinirea statelor slabe în Balcani, Afganistan și Congo, restaurarea bunei guvernări în Balcani și reinstaurarea democrației ori întărirea capacității autorităților locale de a face față crimei organizate fiind una din cele mai eficiente metode ale U.E. de a se confrunta cu amenințările globale pe propriul teritoriu; documentul menționat apreciază expres că slăbirea statelor și crima organizată se împrăștie dacă nu sunt controlate, așa cum s-a văzut deja în Africa de Vest, ceea ce înseamnă că U.E. trebuie să fie gata să acționeze înainte la izbucnirea crizei. Se mai precizează că în gestionarea provocărilor cauzate de proasta guvernare pot fi necesare instrumentele militare pentru restaurarea ordinii, mijloacele umanitare pentru rezolvarea imediată a crizelor și reinstalarea guvernării civile eficiente, U.E. fiind echipată special pentru a răspunde la astfel de situații multidimensionale și polivalente. Deoarece este în interes european ca în special țările din vecinătate să fie bine guvernate, U.E. va promova un brâu de țări bine guvernate la frontierele sale estice și

⁹ Vezi *Planul de acțiune al U.E. pentru gestionarea civilă a crizelor* în Cahier de Chaillot no 75, februarie 2005, p.128.

¹⁰ Documentul propus de Javier Solana și adoptat de șefii de stat și de guverne la Consiliul European de la Bruxelles.

mediteraneene, cu care să poată întreține relații cooperative apropiate. Concluzia Strategiei Europene de Securitate este că cea mai bună protecție pentru securitatea U.E. este o lume de state democratice bine guvernate, răspândirea bunei guvernări, sprijinirea reformelor sociale și politice, creșterea eficacității organizațiilor internaționale, confruntarea cu corupția și abuzul de putere, stabilirea statului de drept și protecția drepturilor omului fiind cele mai bune mijloace de întărire a ordinii internaționale; contribuția la o mai bună guvernare prin programul de asistență, măsurile comerciale condiționate și orientate își mențin importanța în politica U.E. care va trebui întărită în continuare căci o lume percepută ca aducând dreptate și oportunități pentru toți va fi mai sigură pentru U.E. și cetățenii săi.

În realizarea acestor obiective strategice U.E. își propune să devină mai activă, mai capabilă și mai coerentă pe scena internațională, cooperând cu toate celelalte țări și organizații internaționale. În felul acesta, U.E. se încadrează pe deplin în obiectivele propuse la nivel global prin elaborarea Declarației Mileniului¹¹, adoptată de Adunarea generală a O.N.U. la 8 septembrie 2000 cu consensul șefilor de state și de guverne ale țărilor membre ale Națiunilor Unite, în care se precizează că guvernarea democratică și participativă bazată pe voința poporului e cel mai bun mijloc de a asigura libertatea și celelalte drepturi esențiale ale omului, că eradicarea sărăciei și dezvoltarea depind de asigurarea unei bune guvernări în cadrul fiecărei țări și a unei bune gestiuni la nivel internațional și că menționarea păcii și securității depinde în cea mai largă măsură de o guvernare echitabilă bazată pe democrație și drepturile omului. Chiar dacă principiile bunei guvernări mai sunt încălcate de unele state (fixate de celelalte state pe „axa răului”) și chiar dacă înseși organizațiile internaționale dau uneori dovadă de gestionare coruptă a afacerilor mondiale (fie în cazul administrării provizorii a unor teritorii, fie în aplicarea unor sancțiuni internaționale, ca în cazul Programului „petrol contra hrană” în Irak), adevărul este că la începutul secolului XXI, știința și arta guvernării s-au îmbogățit cu conceptul „bunei guvernări” căruia i s-a acordat valențe juridice în sensul obligației autorităților de a implementa și al dreptului cetățenilor de a-l revendica. Prin programele de guvernare și rapoartele despre starea națiunii, dar și prin participarea efectivă la activitatea organizațiilor internaționale promotoare ale democrației, statului de drept și drepturilor omului, inclusiv prin integrarea în Consiliul Europei, în N.A.T.O. și în U.E., România demonstrează că și-a însușit buna guvernare ca o valoare politică, juridică și umană, ea fiind deja introdusă în Constituție și în cele mai importante legi, urmând ca în anii următori să culeagă și fructele acestei

¹¹ Vezi textul *Declarației* în D. Popescu, M.I. Popescu, *Dreptul mediului*, Editura Artprint, 2001, pp.18-59.

atitudini, inclusiv în domeniul drepturilor omului și forțelor armate căci ca realități sociale, buna guvernare nu exclude existența situațiilor excepționale care să nu poată fi rezolvate altfel decât prin intervenția forțelor armate aflate la dispoziția autorităților în interesul general al comunității¹²; ca ideal social, buna guvernare reprezintă un nivel care nu va fi atins integral niciodată și față de care unele state se vor afla mai departe și altele mai aproape. Însușindu-se lecțiile trecutului și experiențele proprii și ale altor țări în știința și arta guvernării, să sperăm că România integrată în N.A.T.O. și în U.E. va fi de acum încolo cât mai aproape de idealul bunei guvernări. Ortega Y Gasset spune că ceea ce societatea, în funcționarea ei spontană nu e capabilă să facă sau o face prost, reclamă supraorganizația statului, că trebuie să observăm că statul se naște pentru a face față unei situații periculoase și pentru a face lucrurile bine dar că impactul supraorganizării asupra omului este și mai perturbator prin intenția de „a face bine lucrurile” care e constitutivă statului și, în sfârșit că a face bine lucrurile înseamnă a fi eficace, ceea ce, la rândul său, face ca statul să țină seama prea puțin de individ; statul fascist german, cel militarist japonez, statul comunist și cel polițienesc în general, fac lucrurile bine, dar până în final în detrimentul individului. Toate acestea ne determină să conchidem asupra raportului optim dintre democrație și statul de drept și dintre drepturile omului și forțele armate prin parafraza conform căreia buna guvernare nu este un sistem perfect, dar altul mai bun pentru funcționarea societății nu există, ceea ce înseamnă că împreună, autoritățile și cetățenii trebuie să clădească încrederea în viitor prin virtuțile guvernării democratice. Numai constituirea unei adevărate culturi a bunei guvernări va reuși să clădească încrederea că acest principiu este soluția unei vieți mai bune la nivel local, în România și în Europa, dar și în întreaga lume.

¹² Vezi și Ștefan Deaconu, *Bună guvernare și descentralizare*, în *Revista de Drept Public* nr.3/2003, p.21.

CONSIDERAȚII DE ORDIN GEOPOLITIC ȘI GEOSTRATEGIC PRIVIND MODIFICĂRILE TERITORIALE ÎN ZONA DE INTERES A ROMÂNIEI

Col. (r) prof.univ.dr. Ion GIURCĂ
Lect.univ.drd. Dorel DUMITRAȘ

The carpato-danubiano-pontic area has been disputed for centuries by empires which extended their dominance also to the former Romanian states. As geostrategic players the Otoman, Habsburgic, Russian empires and in the period between the two world wars, Germany and the Soviet Union disputed their interests over Romanian teritory, and supported some revizionist states (Hungary and Bulgaria) with huge consequences on Romanian dezintegration in 1990. The geopolitical and geostrategic impact of that facts has to be taken into consideration in analizing the present Romanian area of interest.

Perioada post război rece a marcat o relansare a studiilor și abordărilor din domeniul geopoliticii și geostrategiei la nivel global și continental, ca o necesitate obiectivă a relațiilor existente după căderea „Cortinei de fier”. Relațiile dintre state sunt determinate de buna conviețuire cu vecinii nemijlociți și/sau apropiați, de realismul sau arbitrariul în stabilirea frontierelor, ceea ce generează așa-numitele „*processe ale frontierei*”, care au generat, după unele aprecieri, o „*teorie a frontierei*”.

Se observă că, începând cu primele decenii ale secolului al XX-lea, problema frontierei, privită static sau dinamic, a intrat în atenția școlilor geopolitice și geostrategice, care au exprimat concret sau voalat anumite idei și concepții și au sugerat acțiuni factorilor de decizie, în principal în statele capabile să-și asume rolul de *jucător geostrategic*, definite ca „*acele state care au capacitatea și voința națională de a-și exercita puterea sau influența dincolo de propriile granițe*”¹. În opoziție cu jucătorii geostrategici se află pivoții geopolitici, considerați a fi „*acele state a căror importanță decurge nu*

¹ Zbigniew Brzezinski, *Marea tablă de șah*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000, p.53.

din puterea sau motivația lor, ci mai degrabă din așezarea lor sensibilă și din consecințele situației lor potențial vulnerabile pentru comportamentul jucătorilor geostrategici”².

Plecând de la aceste definiții și de la caracteristicile pe care le are un stat căruia i se atribuie unul din cele două roluri, se poate face o evaluare a poziției statelor în zona de interes a statelor feudale românești, în perioada secolelor XIV-XVIII, și statului unitar în secolele XIX-XX. Analiza relațiilor politice interne și internaționale din spațiul carpato-danubiano-pontic permite aprecierea că în general Principatele Române și România s-au înscris în categoria pivoților geopolitici, deși prin acțiunile lor unii voievozi au încercat să-și aducă statele în categoria jucătorilor geostrategici.

De la formarea statelor românești, în secolul al XIV-lea, acestea s-au confruntat cu jucători geostrategici modești (regatele ungar și polonez), dar și puternici – Imperiul Otoman. Existența raporturilor de vasalitate în relațiile dintre state, potrivit concepției lui Z. Brzezinski, duce la concluzia că statele vasale, protejate de puterea suzerană, îndeplineau rol de pivot geopolitic. Analiza evenimentelor istorice din spațiul românesc duce la constatarea că perioadele de statut de vasalitate au alternat cu cele de independență totală sau relativă, cu reacții violente din partea statului considerat pivot geopolitic.

Prin urmare, putem aprecia că până în secolul al XIX-lea Principatele Române nu au intrat în categoria jucătorilor geostrategici, dar nici nu au acceptat de bunăvoie statutul de pivot geopolitic.

Până la sfârșitul primului război mondial, în spațiul românesc jucătorii geostrategici au fost, pentru anumite perioade de timp: Regatul Ungar până în 1536, Regatul Polonez până la jumătatea secolului al XVII-lea, Imperiul Habsburgic de la sfârșitul secolului al XVII-lea, Imperiul Țarist de la începutul secolului al XVIII-lea. Imperiul Otoman a fost jucătorul geostrategic constant pentru spațiul românesc, de la sfârșitul secolului al XIV-lea până la sfârșitul primei conflagrații mondiale. Caracteristica acțiunii jucătorilor geostrategici în spațiul românesc, până spre sfârșitul secolului al XVII-lea a fost caracterul limitat al acțiunii în raport cu planurile elaborate, rezultat al reacției în plan politic și militar al voievozilor români. În aceste condiții, până spre sfârșitul secolului al XVII-lea, între Regatele Ungar, Polonez și Imperiul Otoman au avut loc confruntări care nu au afectat direct spațiul românesc.

Fiecare dintre cele trei puteri au încercat și au reușit să cucerească, pentru o anumită perioadă, o parte din teritoriile românești. Imperiul Otoman a reușit cea mai fermă și îndelungată stăpânire a unor teritorii românești (Dobrogea, raialele Turnu, Giurgiu, Brăila, Bugeacul, Tighina și Hotinul) și să se mențină ca putere suzerană până în anul 1877.

² *Ibidem.*

Începutul secolului al XVIII-lea a fost marcat de apariția în spațiul românesc, sau în imediata apropiere a acestuia, a Imperiilor Țarist și Habsburgic, care au intrat într-o confruntare directă pentru cucerirea și stăpânirea teritoriului românesc.

Dinspre vest Imperiul Habsburgic și-a întins dominația asupra Transilvaniei, în urma înfrângerii Imperiului Otoman la Viena (1683), dar nu a reușit să se înstăpânească la est și sud de Carpați. Coroana Carpaților, de la Bratislava până la Porțile de Fier, asigura Curții de la Viena o frontieră naturală împotriva competitorilor ruși și otomani.

Extinderea spre vest a Imperiului Țarist, mai ales recunoașterea prin tratat a frontierei Moldovei pe Nistru (1711), a fost privită inițial cu speranță de către domnitorii de la Iași și București, un prilej de reluare a luptei pentru înlăturarea dominației otomane.

Din punct de vedere al demersului pe care îl întreprindem, vom insista în continuare pe aspectele privind frontiera de est a spațiului românesc.

Întreaga perioadă a Evului mediu mijlociu și târziu frontiera de est a Moldovei a fost pe Nistru, fapt recunoscut de Regatul Polonez, Hanul tătarilor și Imperiul Otoman. Modificările teritoriale suferite de Principatele Române au fost rezultatul, element nou în geopolitica marilor puteri, cedării sau primirii unor teritorii în funcție de rezultatele confruntărilor militare dintre cele trei imperii în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea.

Ocuparea părții de nord a Moldovei de către Imperiul Habsburgic a fost, indirect, rezultatul prevederilor păcii de la Kuciuk-Kainargi (10/21 iulie 1774) și al Convenției otomano-austriece și rezultat al primei împărțiri a Poloniei.

Începe astfel o nouă fază în relațiile internaționale, a negocierilor și promisiunilor teritoriale în condițiile realizării alianțelor și coalițiilor politico-militare. Artizanul unor astfel de aranjamente în primul deceniu al secolului al XIX-lea a fost Talleyrand, ministrul francez de externe. Aranjamentele teritoriale cu Austria, Imperiul Otoman și Rusia afectau interesele, situația și soarta Principatelor Române, dar asigurau Franței napoleoniene, cel puțin teoretic, șansa îndeplinirii obiectivelor sale geopolitice și geostrategice – dominația asupra întregului continent.

Efectele jocurilor geopolitice și geostrategice între puterile europene au fost resimțite din plin de către Principatele Române, Pacea de la București din 16/28 mai 1812 consfințind cel mai mare rapt înregistrat în spațiul românesc până la acea dată. Basarabia, teritoriul dintre Prut și Nistru, cu o suprafață de aproximativ 45.000 km intra în componența Imperiului Țarist care, prin extinderea până la Prut și Dunărea maritimă, asigura condițiile geostrategice de angajare a forțelor otomane și penetrare în Peninsula Balcanică prin Dobrogea și Poarta Focșanilor, cât și pe calea fluvială a Dunării.

Ocupând Basarabia, Rusia țaristă a ajuns la granița europeană a Imperiului Otoman în sectorul dobrogean, putând angaja operațiuni terestre și

navale prin spațiul dintre Dunăre și Marea Neagră, fără a încălca suveranitatea Principatelor Române.

Cedarea de către Imperiul Otoman și ocuparea de către Rusia țaristă a Basarabiei au fost acțiuni prin care s-au încălcat tratatele anterioare, cutumele de drept internațional, dintre care amintim:

- în virtutea regimului capitulațiilor, Poarta avea obligația să asigure integritatea teritorială a statelor asupra cărora își impusese suzeranitatea și de la care, în schimb, percepea un substanțial tribut și beneficia de concesiuni economice care dezavantajau Principatele Române;

- frontiera de est a Moldovei, pe Nistru, a fost o constantă de la sfârșitul secolului al XIV-lea, recunoscută de către puterile cu interese în zonă;

- în anul 1711 între domnitorul Moldovei, Dimitrie Cantemir, și țarul Rusiei, Petru cel Mare, a fost încheiat un Tratat de alianță prin care se recunoștea și garanta frontiera Moldovei pe Nistru;

- propunerile reprezentanților Rusiei la diferite conferințe, congrese, unele documente juridice, în cursul secolului al XVIII-lea, încheiate cu participarea acestora, au vizat problema Principatelor Române în integralitatea lor teritorială.

Din cele câteva considerente prezentate rezultă că ocuparea și anexarea Basarabiei în anul 1812, într-un context geopolitic și geostrategic nefavorabil Imperiului Otoman, a fost și este cauza disensiunilor dintre statele cu interese mai mari sau mai mici în această parte a Europei.

Ieșirea la gurile Dunării și Dunărea maritimă au fost cele mai notabile rezultate geopolitice și geostrategice pentru Rusia la începutul secolului al XIX-lea, percepute la adevărata dimensiune de către puterile europene în deceniile următoare.

Printr-o convenție explicativă și complementară la Tratatul de la București din anul 1812, încheiată la Akkerman (Cetatea Albă), la 25 septembrie/7 octombrie 1826, a fost confirmat acordul din 1817 încheiat între ambasadorul rus la Constantinopol și ministrul Porții otomane, prin care brațul Sulina al Dunării era atribuit Rusiei³. Trei ani mai târziu, victorioasă în războiul din anii 1828 – 1829, Rusia a impus Porții, în ceea ce ne privește, luarea în stăpânire a brațului Sfântu Gheorghe din Delta Dunării și liberalizarea navigației pe Dunăre, în Marea Neagră și prin strâmtoarele Bosfor și Dardanele. Controlând gurile Dunării, având libertate de navigație pe fluviu, cât și statut de protector asupra Principatelor Române, Rusia s-a implicat masiv în problemele interne ale acestora, spre nemulțumirea Porții, Austriei și altor puteri europene.

Atitudinea față de Rusia în timpul războiului Crimeii (1853-1856) și Congresului de Pace de la Paris, menit să pună capăt acestei confruntări de nivel european, s-a exprimat în prevederile tratatului încheiat, care a vizat,

³ *Politica externă a României – dicționar cronologic*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p.100.

între altele, scoaterea acesteia de la Dunăre, prin restituirea către Moldova a Deltei Dunării și județelor din sudul Basarabiei (Cahul, Ismail și Bolgrad).

Prin această hotărâre puterile europene au urmărit satisfacerea unor interese geopolitice la Dunăre și în zona Mării Negre, nicidecum o reparație istorică pentru Moldova. Principatului român i-a fost retrocedat un spațiu geografic care asigura îndepărtarea Rusiei de la Dunăre și, implicit, diminuarea rolului acesteia în Comisia Europeană a Dunării.

Prevederile tratatului de la Paris în privința Deltei Dunării au fost rapid încălcate, puterile semnatare încheind un nou tratat în capitala Franței, la 7/19 iunie 1857, prin care Delta Dunării și Insula Șerpilor au fost repuse sub suzeranitatea Porții. Cu siguranță decizia a fost determinată de considerente geostrategice, Moldova fiind incapabilă, la nevoie, să apere aceste teritorii.

Victorioasă în războiul cu Poarta din anii 1877-1878, Rusia a revendicat și a obținut în cadrul Congresului de pace de la Berlin sudul Basarabiei. Participarea la războiul antiotoman din anii 1877-1878, România a obținut teritorii care îi aparțineau – Dobrogea, Delta Dunării și Insula Șerpilor, cu condiția acceptării încorporării de către Rusia a județelor Cahul, Ismail și Bolgrad.

Prevederile Tratatului de la Berlin au reconfirmat rolul de jucători geostrategici al Austro-Ungariei și Angliei, care au obținut teritorii fără a participa la conflict, printr-un compromis politic prin care Rusia își îndeplinea obiectivele propuse în spațiul românesc.

După fireasca normalizare a situației frontierelor României în cursul anului 1918, perioada 1938-1940 a fost marcată de efectele acțiunii a doi jucători geostrategici în zona centrală și estică a Europei, Germania hitleristă și URSS care au anexat teritorii, au dezmembrat state, parțial sau total, acțiune care a dus la contactul dintre forțele armate ale celor două puteri și, în cele din urmă, la război.

Trecând la analiza mutațiilor în privința teritoriilor românești, ca urmare a pactului Molotov-Ribbentrop, din august 1939, a ultimatumului sovietic, din iunie 1940, Tratatul de la Craiova, din 7 septembrie 1940, și Acordului româno-german, din 30 august 1941, se pot face unele aprecieri și desprinde concluzii, unele demne de a fi luate în considerare și în prezent.

Acceptând ocuparea fără luptă de către sovietici a Basarabiei, România a pierdut o suprafață de 45000 km², căreia i s-au adăugat cei 6000 km² din Bucovina, ocupați de către URSS, fără acordul Germaniei, în total 51500 km².

În același timp, susținând revendicările Ungariei și Bulgariei, Germania și Italia au obligat România să cedeze Ungariei partea de nord-vest a Transilvaniei (43492 km²) și Cadrilaterul (6921 km²). În toamna anului 1940 situația teritorială a României se prezenta astfel:

Detalii State	Teritoriul	Suprafața (km ²)	Populație	TOTAL	
				Suprafața (km ²)	Populație
Teritorii ocupate de către URSS	Basarabia	44500	3200000	51500	4100000
	Nordul Bucovinei	6000	900000		
Ungariei	N-V Transilvaniei	43492	2667000	43492	2667000
Bulgaria	Cadrilaterul	6921	410000	6921	410000
TOTAL	-	100913	7177000	100913	7177000

În urma rapturilor teritoriale din anul 1940 România a rămas cu o suprafață de 194.136 km² și o populație de 13.358.398 (locuitori)⁴.

Dezmembrarea și ocuparea parțială sau totală a Austriei, Cehoslovaciei, Poloniei, României și Iugoslaviei, în perioada 1938-1941, au avut darul de a avantaja doi sateliți ai Germaniei, Ungaria și Bulgaria, care au obținut importante teritorii, fapt ce a făcut ca la declanșarea războiului împotriva URSS, la 22 iunie 1941, cele două state să echilibreze „*raportul de forțe*”, cu România, mai ales după ocuparea unor părți din teritoriul Iugoslaviei, la ocuparea căreia participase.

Din analiza mișcărilor teritoriale în favoarea altor state se mai poate constata:

- teritoriul Basarabiei, cedat de Germania URSS, era cu doar 1008 km² mai mare ca suprafață decât cel acordat Ungariei prin Dictatul de la Viena din 30 august 1940;
- teritoriul românesc ocupat de către URSS – 51.500 km² era cu doar 647 km² mai mare decât cel acordat de către Germania și Italia, Ungariei și Bulgariei.

Se pune întrebarea dacă cifrele care indică mișcărilor teritoriale gestionate de către Germania și URSS sunt întâmplătoare? Dacă între teritoriul Basarabiei și cel românesc cedat Ungariei nu era o diferență mare, iar inițial URSS a încurajat iredentismul maghiar, atunci de ce guvernul de la Moscova, în Convenția de armistițiu din 12 septembrie 1944, a prevăzut că hotărârile Dictatului de la Viena sunt considerate „nule și inexistente”, iar „*Transilvania (sau cea mai mare parte a ei) să fie reatribuită României sub condiția confirmării acestei decizii prin Tratatul de pace*”⁵.

⁴ E.I. Emandi, Gh.Buzatu, V.S.Cucu, *Geopolitica*, Editura Glasul Bucovinei, Iași, 1994, p.476.

⁵ Apud, *România în anii celui de-al doilea război mondial*, vol.III, Editura Militară, București, 1989, p.32.

Este evident, credem, că pentru sovietici sprijinul pentru înlăturarea consecințelor Dictatului de la Viena (din punct de vedere teritorial) erau o compensație echitabilă față de teritoriile românești pe care le-a menținut sub ocupație încă aproape 50 de ani.

Referindu-ne la spațiul dintre Nistru și Bug-Transnistria, readucem în atenție faptul că în perioada august 1941 – ianuarie 1944, în baza unui acord româno-german, acesta a fost dat spre administrare civilă României (după modelul Guvernământului Poloniei, creat de Germania în toamna anului 1939) limita nordică a acestui teritoriu a fost stabilită de o asemenea manieră încât să cuprindă o suprafață de 44.000 km², aproape cât teritoriul Basarabiei, fără județul Hotin care fusese acordat de sovietici în 1940 Ucrainei și inclus în regiunea Cernăuți. Teritoriul dintre Nistru și Bug, dat spre administrare României, cuprindea spațiul geografic al fotei R.A.S.S. Moldovenească (din perioada 1924 – 1940) și cel în care acționase trupele române în cadrul operației Odessa.

Datele și aprecierile făcute în legătură cu încorporarea la Ungaria și Bulgaria a unor teritorii românești, la acordul Germaniei și României pentru administrarea Transnistriei, ne determină să apreciem că cei doi jucători geostrategici, care au acționat și în spațiul carpato-danubiano-pontic, au avut o strategie bine definită în perioada premergătoare conflictului dintre acestea, adaptat cerințelor concrete pe timpul și spre sfârșitul conflagrației.

Văzându-se deja stăpâna Europei până la Urali, în anul 1941, Germania a realizat proiecția sa geopolitică pentru viitor, care viza satisfacerea cel puțin parțial a pretențiilor teritoriale ale aliaților săi.

Ungaria trebuia să rămână cu ceea ce primise în perioada 1938-1940, poate și teritoriul Voivodinei la vest de Tisa, sau chiar în întregime, ceea ce în final i-ar fi asigurat o suprafață de 170.839 km². Cu siguranță Ungaria ar fi dorit întregul teritoriu al Transilvaniei ceea ce ar fi dus o extindere a suprafeței acestei țări la 193.496 km².

României i s-ar fi oferit Basarabia și nordul Bucovinei și, probabil, Transnistria, ceea ce i-ar fi asigurat un teritoriu cu o suprafață de 289 636 km² mai mică decât cea din preajma rapturilor teritoriale din anul 1940, aproape cât teritoriul Cadrilaterului cedat Bulgariei. Prin urmare, prin geopolitica frontierelor practică de Germania, în caz de victorie, ar fi fost dispusă să asigure României un teritoriu cu doar 506 km² mai puțin decât cel avut la 26 iunie 1940. Este greu de apreciat dacă o asemenea formulă ar fi fost dorită, la acea vreme, de către autoritățile de la București. Ion Antonescu și clasa politică românească nu doreau complicații teritoriale. Revenirea Basarabiei, nordului Bucovinei și părții din Transilvania cedată Ungariei ar fi fost un rezultat mulțumitor, în condițiile în care Cadrilaterul a fost cedat în baza unui tratat.

Și totuși există un element care ne determină să credem că, în caz de necesitate, România ar fi putut accepta încorporarea Transnistriei unde

populația românească existentă, cea adusă din alte zone ale URSS, ar fi asigurat o majoritate fragilă. Pregătirea pentru o asemenea situație pare să se fi realizat, teoretic, de către istoricul Gheorghe Brătianu prin cursul „*Chestiunea Mării Negre*”, ținut la Universitatea București, și a cursului „*Originile și formarea unității românești*”, frecventat de către ofițerii-elevi din Școala Superioară de Război începând cu anul 1942. Aspecte din aceste cursuri s-au regăsit în culegerea de studii „*Cuvinte către Români. Zece conferințe și prelegeri*”, apărută în anul 1942⁶.

Reputatul istoric a introdus, în demersul său geopolitic, conceptul de „*spațiu de securitate*”, definit: „*acela care cuprinde acele regiuni și puncte fără de care o națiune nu poate îndeplini nici misiunea ei istorică, nici posibilitățile care alcătuiesc destinul ei*”⁷.

După părerea autorului, din punct de vedere geopolitic, poziția cea mai puternică se dobândește de către un stat atunci când „*spațiul de securitate coincide cu cel etnic*”⁸.

Din cele prezentate de autorul conceptului, rezultă că există și regiuni care nu intră în spațiul etnic și totuși intră, în mod imperativ în spațiul de securitate, cazul românesc fiind de notorietate, „*numeroase fragmente de populație, risipite de-a lungul Peninsulei Balcanice, dincolo de Bug sau Nistru*”⁹.

În concluzie, poziționarea și identificarea „*spațiului de securitate*” sunt vitale în orice diagramă geopolitică. Problema este de actualitate, în condițiile în care în ultimii ani se vorbește și se întreprind acțiuni în privința securității în Bazinul Mării Negre, unde se află statele implicate în soluționarea situației conflictuale din R. Moldova, spațiu față de care România nu poate rămâne indiferentă, în condițiile acceptării ideii necesității unui spațiu de securitate la frontiera de est a României, Uniunii Europene și Organizației Tratatului Atlanticului de Nord.

⁶ Pe larg în, Ilie Bădescu, Dan Dungaciu, *Sociologia și geopolitica frontierei*, vol.1, Editura Floarea Albastră, București, 1995, Gheorghe Brătianu, „*Originile și formarea unității românești*”, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1995.

⁷ Apud, Ilie Bădescu, Dan Dungaciu, *Op.cit.*, p.108.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

CONSIDERAȚII PRIVIND INFRASTRUCTURA TERITORIALĂ ȘI MILITARĂ A ROMÂNIEI ÎN CONTEXTUL DEPLINEI INTEGRĂRI A ȚĂRII ÎN NATO

Col.prof.univ.dr. Adrian CERNĂIANU

Romanian development of territorial infrastructure has taken into account the model economical-social and defence requirements.

The current status of our country as NTO member raises a new series of requirements for the development and modernisation of territorial infrastructure, which means complying with the future current and future objectives.

Infrastructura teritorială reprezintă totalitatea lucrărilor, obiectivelor și amenajărilor care, realizate pe timp de pace, pot fi utilizate în scopul apărării în situații de criză sau la război, în vederea amplificării avantajelor și proprietăților oferite de factorul național geografic, în scopul menținerii viabilității și fiabilității sistemului național de apărare, a întregului potențial economic și militar al României.

Componentă de importanță strategică a Sistemului Național de Apărare, infrastructura teritorială are rol de potențare a capacității de apărare a țării, determinat și de necesitatea realizării protecției trupelor, populației și bunurilor, precum și de a asigura legăturile de comunicații necesare funcționării statului, în general, și a apărării naționale, în special.

Infrastructura teritorială se manifestă ca un important factor al capacității de apărare a țării influențând nemijlocit organizarea sistemului militar, modul de planificare și desfășurare a acțiunilor militare în situații de criză sau la război, mobilizarea resurselor umane și materiale, asigurarea unor elemente de interoperabilitate.

Ea se compune din:

- lucrări ce dețin în permanență proprietatea de a fi utilizate direct în interesul apărării naționale, sens în care elementele componente au:
 - o destinație strict militară (fortificații, baraje, puncte de comandă, depozite militare, adăposturi pentru populație, bunuri și valori materiale etc.);
 - o dublă destinație (căile de comunicație, localitățile, sistemul de telecomunicații, construcțiile industriale și unitățile economico-

sociale, lucrările de hidroameliorații și lucrările hidroenergetice, diverse lucrări subterane etc.).

- lucrări cu destinație exclusiv economico-socială la pace, dar care prin convertire pot fi utilizate în sprijinul eficientizării apărării naționale.

Chiar dacă în prezent România este țară membră NATO, ea trebuie să desfășoare, în continuare, măsurile specifice de pregătire a teritoriului pentru apărare, în funcție de tipurile probabile și de caracteristicile riscurilor la adresa securității naționale, de evoluția situației politico-militare pe continent.

Dezvoltarea și modernizarea infrastructurii teritoriale trebuie să aibă în vedere, pe lângă aspectele economico-sociale, mutațiile geostrategice produse pe continent și în mod deosebit cele din vecinătatea țării noastre, înțelegerile și acordurile internaționale încheiate cu NATO, UE și alte țări, privind acordarea unor facilități de infrastructură, precum și mutațiile care s-au produs sau se produc ca urmare a reformelor ce se manifestă în domeniu, a restructurării și modernizării continue a forțelor armate.

În condițiile actuale, infrastructura teritorială trebuie să aibă capacitatea de a susține atât efortul militar propriu, cât și pe cel al aliaților în cadrul unor acțiuni militare comune ce se pot desfășura pe teritoriul național. În această idee, trebuie asigurată o infrastructură teritorială prin care România, în calitate de țară gazdă, să fie în măsură să sprijine de pe teritoriul său operații de coalitie sau alianță.

Dezvoltarea și modernizarea infrastructurii teritoriale se poate realiza numai în baza unor decizii politice și politico-militare, care să permită elaborarea unui judicios plan de pregătire a teritoriului pentru apărare, susținut pe timpul aplicării de surse bugetare corespunzătoare.

Pregătirea teritoriului pentru apărare conține un ansamblu de măsuri și acțiuni ce vizează realizarea, încă din timp de pace, a obiectivelor necesare satisfacerii nevoilor strategice și operative ale Sistemului Național de Apărare, precum și pentru asigurarea protecției populației și bunurilor materiale, inclusiv a celor ce aparțin patrimoniului național, împotriva efectelor distructive provocate pe timpul acțiunilor militare de către agresor sau, involuntar, de către trupele proprii.

O infrastructură viabilă trebuie să fie în măsură să asigure potențarea capacității de apărare prin:

- favorizarea dinamică generală a sistemului militar pe toată durata războiului;
- contribuție la îndeplinirea scopurilor operațiilor cu costuri minime, dar cu eficiență maximă;
- asigurarea continuității conducerii și funcționalității sistemelor de informații pe toate nivelurile;
- protecția populației, a bunurilor materiale și spirituale ale țării;
- reducerea sau limitarea dimensiunilor pierderilor pe care le poate produce inamicul;
- împiedicarea sau limitarea desfășurării acțiunilor de luptă ale agresorului pe teritoriul național.

Realizată, menținută și utilizată conform obiectivelor stabilite, infrastructura teritorială și militară trebuie să permită atingerea următoarelor scopuri:

- împiedicarea adversarului de a pătrunde pe teritoriul național;
- anihilarea și nimicirea unor eventuale grupări pătrunse, concomitent cu asigurarea stabilității în adâncimea propriului sistem de apărare;
- uzarea forțelor agresorului;
- temporizarea și anihilarea acțiunilor adversarului;
- menținerea unor raioane vitale și interzicerea pătrunderii adversarului în cadrul acestora;
- asigurarea funcționalității sistemului militar;
- câștigarea și menținerea inițiativei;
- crearea acelor greutăți care să-l oblige pe agresor să se retragă;
- respingerea unor noi acte de agresiune, indiferent de tipul acestora, pe parcursul desfășurării acțiunilor militare.

În prezent, situația infrastructurii teritoriale românești este similară cu starea de fapt a vieții economico-sociale a României în ansamblu.

Spre exemplu, transporturile reprezintă unul dintre cele mai complexe sectoare ale economiei naționale, inclusiv al capacității de apărare. Prin ele se reflectă atât nivelul și standardul de dezvoltare a țării, cât și gradul de civilizație al poporului însuși. Ele reprezintă un domeniu al vieții cotidiene cu o desfășurare continuă și o transparență totală, orice dereglare fiind direct resimțită și prompt amendată de opinia publică în general, dar în special de utilizatori.

Deși s-au realizat unele mutații semnificative comparativ cerințele pe plan european, transporturile se prezintă încă într-o stare necorespunzătoare, cele mai importante neajunsuri fiind reprezentate de următoarele aspecte:

- infrastructurile, pe ansamblu, nu îndeplinesc în totalitate cerințele interne și internaționale (viteză, sarcină pe osie);
- o mare parte a mijloacelor de transport au parametri tehnici și de exploatare depășiți, fiind astfel necorespunzătoare pentru circulația în trafic internațional;
- dezvoltarea necorespunzătoare a infrastructurilor pentru realizarea transportului bi și multimodal, tehnologii care încearcă să rentabilizeze activitatea în unele domenii de transport.

Totodată, scăderea ofertei de lucru în cele două ramuri de bază ale economiei (industrie și agricultură), coroborată cu dimensiunea cronicizată a volumului de investiții a generat o stare mai puțin corespunzătoare a întregii activități în transporturi, materializată îndeosebi prin:

- creșterea dezechilibrului între cerere și ofertă în unele sectoare, activități și grupe de mărfuri, atât din punct de vedere al capacității infrastructurilor, cât și a mijloacelor de transport;
- scăderea drastică a gradului de utilizare a capacității de transport (infrastructură și mijloace de transport);
- diminuarea lucrărilor de întreținere, reparații și construcții;
- creșterea, de cele mai multe ori artificială sau generată de grave curențe în actul managerial, a prețurilor de cost la diferite categorii de transport.

Sunt însă și domenii care au făcut pași importanți în ceea ce presupune dezvoltarea și modernizarea în deplină concordanță cu cerințele etapelor pe care le parcurgem. Edificator în acest sens sunt telecomunicațiile, domeniu unde aplicarea unor măsuri consecvente de reformă a generat apariția unui veritabil cadru concurențial și implicit a unei reale evoluții.

Trebuie reținut că întreținerea, dezvoltarea și modernizarea infrastructurii teritoriale sunt acțiuni care, corelate cu procesul complex pe care îl parcurge domeniul militar, contribuie la integrarea deplină a țării în NATO și aderarea la Uniunea Europeană.

Pentru realizarea dezideratelor mai sus amintite, *Planul de amenajare a teritoriului* cuprinde o serie de direcții și acțiuni concrete, dintre care cele mai reprezentative le considerăm a fi:

- realizarea și modernizarea căilor de comunicație terestre;
- modernizarea sistemelor de comunicații și tehnologia informației;
- amenajări portuare, de aeroporturi și aerodromuri;
- amenajarea punctelor de comandă (identificarea locurilor și stabilirea construcțiilor care pot sau este necesar a fi realizate la nevoie);
- dezvoltarea și modernizarea capacităților de depozitare (conceptual și organizatoric).

Concluzionând, putem afirma că numai o revigorare ritmică a economiei naționale este în măsură să asigure resursele de finanțare necesare modernizării infrastructurii teritoriale și militare în următoarele domenii:

- finalizarea elementelor de infrastructură necesare operaționalizării Centrului Operațional de Supraveghere Aeriană (ASOC);
- continuarea componentei mobile a sistemului de transmisiuni al armatei în configurația C4ISR;
- protecția tuturor obiectivelor împotriva acțiunilor teroriste;
- continuarea modernizării unor poligoane necesare desfășurării unor exerciții comune cu statele membre NATO;
- continuarea reabilitării unor spații de cazare, hrănire, administrative și de depozitare;
- realizarea, împreună cu Ministerul Transporturilor, Construcțiilor și Turismului și Ministerul Administrației și Internelor a Sistemului SCOMAR;
- derularea altor programe specifice fiecărei categorii de forțe ale armatei, dintre care unele vizează și domeniul infrastructurii;
- menținerea, pregătirea și modernizarea tuturor obiectivelor la care România s-a angajat în ceea ce privește Sprijinul Națiunii Gazdă (HNS).

CONCEPȚIA NATO PRIVIND LOGISTICA DE PRODUCȚIE

Col.prof.univ.dr. Constantin RIZEA

*To accomplish its missions, NATO needs various resources.
One of the most important places is represented by heavy
fighting equipment.
Inside NATO few civilian and military organizations were
established to deal with acquisition of these kind of systems.
The entire spectrum of these organizations' activities are
gathered in the „production logistics” concept.*

Considerații generale

Doctrina NATO consideră logistica un domeniu de bază al activității sale militare, înglobând totalitatea acțiunilor desfășurate pentru asigurarea resurselor necesare forțelor pentru îndeplinirea misiunilor ce le revin. În acest scop, logistica militară are două componente: logistica de producție (logistica de achiziții) și logistica de consum (operațională).

Spre deosebire de logistica de consum (operațională), care are ca preocupare de bază asigurarea suportului logistic necesar forțelor militare, logistica de producție (de achiziții) aparține, pe scară largă, domeniului industrial, ea asigurând interfața cu producătorii de sisteme majore de armamente (echipamente militare).

Conferința Directorilor Armamentelor Naționale (CNAD) poartă responsabilitatea principală pentru cooperarea în domeniul armamentelor NATO, dar mai sunt implicate și alte comitete și comisii în această activitate.

De remarcat este faptul că, în cadrul Organizației Tratatului Atlanticului de Nord, principala autoritate în domeniul problemelor ce țin de logistica producției este Diviziunea Sprijin pentru Apărare (DS) din cadrul Secretariatului Internațional (IS).

Responsabilitatea echipării și întreținerii forțelor militare revin națiunilor membre NATO. În majoritatea cazurilor, cercetarea, dezvoltarea și producția de echipamente sunt gestionate de către fiecare țară în parte, în conformitate cu cerințele sale naționale și cu angajamentele sale față de NATO. Totuși, de la înființarea alianței, au existat, în cadrul NATO, o coordonare și o cooperare extinse și extensibile în domeniul armamentelor. Cooperarea în domeniul armamentelor rămâne un important mijloc de obținere a avantajelor cruciale ale apărării colective pe plan politic și militar.

Totuși, cooperarea în domeniul armamentelor, ca orice alt domeniu de activități colective ale alianței, depinde de voința politică. Ca urmare, nici politicile NATO, nici procedeele sale nu se pot substitui acestei voințe politice și angajamentului subsumat de a explora căi ale reconcilierii intereselor naționale cu țelurile alianței, ca un întreg.

Obiective și metode de cooperare în domeniul armamentelor

În cadrul organizației Tratatului Atlanticului de Nord, principalele obiective ale cooperării în domeniul armamentelor au derivat, în mod tradițional, din cele patru scopuri fundamentale ale acesteia: politic, militar, socio-economic și tehnologic.

Obiectivul politic constă în întărirea coeziunii și vitalității alianței, care este elementul central al cooperării în domeniul armamentelor din cadrul NATO – domeniu esențial al efortului comun de apărare. Cooperarea transatlantică efectivă în domeniul armamentelor întărește însăși coloana vertebrală pe care se bazează NATO. Timp de peste patru decenii, NATO a fost cadrul de lucru pentru realizarea și continuarea cooperării între națiunile membre într-un șir de programe de armament. Adevărate pietre de hotar, în cadrul acestui efort, au fost programele producției rachetelor HAWK (Șoimul), SIDEWINDER (Plafonul) și SEASPARROW (Vrabia de Mare), programele de patrulare cu avioane în zona atlantică maritimă, avionul de luptă cu rol multiplu TORNADO și, mai recent, elicopterul NATO NH90.

Obiectivul militar constituie cheia cooperării NATO din domeniul armamentelor și constă în promovarea standardizării la un nivel care să asigure, cel puțin, interoperabilitatea. Capacitatea forțelor alianței în timp de pace, criză și război de a opera împreună este principala tendință pe care se sprijină, în ultimă instanță, misiunea NATO de a preveni conflictul și de a asigura apărarea colectivă. Această capacitate, care se extinde odată cu executarea de operații combinate întrunite pe uscat, pe apă sau în aer, a fost, dintotdeauna, dependentă de realizarea standardizării în domeniul conceptelor și procedeele operaționale, sistemelor de comunicații și informații, materialelor consumabile pe câmpul de luptă și în cel al echipamentelor tehnice.

Obiectivul socio-economic reprezintă un alt obiectiv central al cooperării în domeniul armamentelor din NATO. Acesta este destinat să ofere oportunități pentru o mai eficientă alocare a resurselor naționale limitate în cercetare, dezvoltare și producție, precum și menținerea unei largi baze tehnologice și a unei industrii robuste de apărare eficiente în cadrul alianței. Deși s-au făcut progrese în sensul realizării acestui obiectiv pe termen lung, totuși există limite în privința posibilității aplicării, de către națiuni, în achiziția de materiale și servicii destinate apărării, a regulilor economiei de piață și a liberei concurențe, adică acele caracteristici a sectorului civil din economie și comerț.

Obiectivul tehnologic constă în împărțirea resurselor tehnologice și cercetării în domeniul apărării între aliați, astfel încât națiunile NATO să mențină primordialitatea tehnologică asupra oricărui adversar potențial. În

noul mediu de securitate, capacitățile militare ale alianței se vor baza și mai mult decât în trecut pe superioritate tehnologică. Reducerile semnificative ale forțelor permanente vor fi însoțite de o accentuare a modernizării dotării forțelor care sunt menținute.

În principal, în cadrul NATO, cooperarea în domeniul armamentelor se bazează, după caz, pe acorduri asupra producției și pe acorduri asupra standardizării.

a. Tipuri de acorduri asupra producției:

- acord privind producția, în diverse țări, de echipament identic;
- acord de a produce o parte a „familiei de arme” (de exemplu: o națiune va produce o armă cu rază scurtă de acțiune, în timp ce altele vor produce arme cu rază medie sau lungă de acțiune);
- acord de a achiziționa un echipament produs de alte națiuni;
- acord de a se institui o agenție întrunită internațională de producție a echipamentelor etc.

b. Exemple de acorduri asupra standardizării:

- acord privind asigurarea compatibilității anumitor echipamente cu cele ale altor națiuni;
- acord privind asigurarea interoperabilității echipamentelor;
- acord privind utilizarea componentelor interschimbabile etc.

Aceste acorduri urmăresc uniformizarea orientării statelor membre ale alianței spre producția și achiziția de echipamente care să favorizeze folosirea în comun a forțelor și constituirea unităților multinaționale, apte să desfășoare acțiuni militare întrinite, fără a fi grevate de lipsa compatibilității între mijloacele tehnice.

Implementarea standardelor NATO generează interoperabilitatea pe câmpul de luptă și determină economia de resurse logistice, facilitând crearea de structuri comune în domenii privite anterior ca „pur naționale”, cum ar fi mentenanța echipamentelor, aprovizionarea cu piese de schimb, lichide speciale sau materiale specifice, alimentarea cu carburanți a tehnicii etc.

Conferința Directorilor Armamentelor Naționale (CNAD)

Sub egida CNAD se depun cele mai multe eforturi de identificare a oportunităților de colaborare în cercetarea, dezvoltarea și producția de echipament militar și de sisteme de arme. CNAD se întrunește în ședință plenară de două ori pe an și este prezidată de către secretarul general. Președintele permanent al CNAD este asistentul secretarului general pentru Sprijin al Apărării. Conferința reunește șefii cu achiziția din domeniul apărării din toate națiunile membre, reprezentanți ai Comitetului militar (MC), comandanți din NATO, președinți ai principalelor grupuri din CNAD și alte autorități civile și militare având interese în logistica producției. Elementele cheie în domeniul cooperării, aflate în responsabilitatea directă a CNAD, sunt:

- armonizarea cerințelor militare în cadrul alianței;
- promovarea unei interoperabilități esențiale pe câmpul de luptă;

- urmărirea oportunităților de cooperare identificate de către CNAD și promovarea unei cooperări transatlantice îmbunătățite;
- dezvoltarea tehnologiilor de importanță deosebită, inclusiv punerea la dispoziție a tehnologiei avansate.

CNAD are în compunere o serie de substructuri, care, actualmente, constau în peste 100 grupuri, subgrupuri și echipe de lucru. Sub directa subordonare a CNAD sunt:

a. Grupuri principale pentru armamente din cadrul CNAD, acoperind domeniile ce țin de strategia trupelor de uscat, marinei militare și aviației militare:

- Grupul NATO al armamentelor navale – AC/141;
- Grupul NATO al armamentelor de aviație – AC/224;
- Grupul NATO al armamentelor trupelor de uscat – AC/225.

b. Grupuri principale din cadrul CNAD :

- *Grupul NATO de consiliere industrială*, creat pentru a asigura consilierea CNAD pe probleme din domeniile industrial, tehnic, economic, managementului și alte aspecte relevante ale cercetării, dezvoltării și producției de armamente în cadrul alianței;

- *Grupul practicienilor de achiziție*, creat pentru a consilia CNAD cu privire la practicile și procedurile de achiziții pentru apărare ale guvernului, relative la aranjamente de comerț militar, programe de cooperare în domeniul armamentelor și de colaborare industrială în cadrul alianței.

c. Grupuri de lucru ad-hoc în cadrul CNAD, pentru soluționarea de proiecte speciale în domeniul armamentelor:

- Comitetul pentru dezbateri pe probleme de supraveghere la sol în cadrul alianței;
- grupul ad-hoc pentru rachete de apărare.

d. Grupuri cadru din componența CNAD, care execută activități de interes general pentru cooperarea în domeniul armamentelor. Aceste activități sunt independente față de proiecte și sunt în beneficiul celor trei categorii de forțe ale armatei și, adeseori, prezintă un interes direct pentru logisticieni.

Din cadrul acestor organisme fac parte:

- *Grupul directorilor naționali pentru codificare* – AC/135. Acest grup este preocupat de dezvoltarea, implementarea și întreținerea unui Sistem NATO de codificare (NCS) în sprijinul forțelor aliate. Grupul conlucrează cu Agenția NATO de Întreținere și Aprovizionare (NAMSA) și este sprijinit de aceasta (NAMSA poate fi considerată ca brațul executiv al grupului);

- *Grupul directorilor naționali pentru asigurarea calității* – AC/250. Acest grup editează publicații referitoare la asigurarea calității în alianță (AQAP), ca referință de bază pentru întărirea standardelor de asigurare a calității la sistemele de arme și echipamente de apărare din inventarul forțelor NATO, precum și pentru dezvoltarea de instrucțiuni privind asigurarea fiabilității și întreținerii acestora;

- *Grupul de experți pe aspecte de siguranță la transportul și depozitarea munițiilor și explozivilor cu utilizare militară* – AC/258. Acest grup poartă răspunderea pentru consilierea autorităților NATO pe probleme de siguranță în transportul și depozitarea munițiilor și explozivilor. Grupul își îndeplinește sarcinile prin intermediul recomandărilor grupate în manuale editate ca publicații aliate sub forma unor acorduri de standardizare NATO (STANAG);

- *Grupul pentru standardizarea practicilor materiale și de inginerie* – AC/301. Acest grup asigură transparența, în cadrul lărgit al NATO, față de activitățile tehnice complexe privind standardizarea, care cuprinde piesele electronice/electrice, materialele, piesele mecanice și de uz general;

- *Grupul pentru siguranță și compatibilitate la serviciu a munițiilor și explozivilor* – AC/310. Acest grup desfășoară un proces de evaluare standardizată privind siguranța și compatibilitatea de serviciu a munițiilor și explozivilor și constituie un punct concentric din cadrul NATO pentru a-i asista pe factorii din domeniul munițiilor în satisfacerea cerințelor de siguranță.

e. Reprezentanții directorilor naționali pentru armamente (NADREPs) fac parte din delegațiile naționale la NATO. Ei execută sarcinile de rutină ale CNAD și soluționează orice sarcină suplimentară pe care o impune CNAD. Una din îndatoririle lor este să îndrume munca grupurilor cadru în numele CNAD.

g. Comitetul NATO de revizie în domeniul armamentelor convenționale (NCARC) este compus din responsabili naționali pentru armamente și planificare, proveniți din autoritățile de conducere, de la nivel de director național pentru armamente și șef al apărării, precum și din reprezentanți ai autorităților militare NATO. Acest comitet răspunde de administrarea Sistemului de planificare a armamentelor convenționale (CAPS). Comitetul se întrunește sub președinția asistentului secretarului general pentru Sprijinul Apărării pentru a trece în revistă situația activităților în cadrul CAPS în scopul certificării contribuțiilor naționale în cadrul sistemului și pentru a aviza spre aprobare recomandările CAPS adresate CNAD, recomandări ce rezultă din activitatea grupurilor principale.

În concluzie, NATO acordă o importanță deosebită logisticii de producție, generând, în acest sens, comitete cu rol de coordonare, în care, prin implicarea organismelor de specialitate din statele membre și a reprezentanților autorităților militare și civile ale Alianței, se urmărește formularea unei politici comune în domeniu, prin care să se faciliteze realizarea interoperabilității forțelor.

În consecință, structurile Ministerului Apărării, responsabile de logistica de producție (în principal, Departamentul pentru Armamente reprezintă interfața și dezvoltă acorduri bilaterale cu structurile militare NATO în domeniul armamentelor), trebuie să se implice în activitatea comitetelor/grupurilor menționate mai sus și să orienteze politicile de achiziție în concordanță cu cerințele operaționale și standardele NATO privind diversele tipuri de echipamente.

PARTICULARITĂȚI ALE MANIFESTĂRII CARACTERULUI OMNIDIRECȚIONAL AL ACȚIUNILOR MILITARE ALE AGRESORULUI

Col.(r) prof.univ.dr. Lucian STĂNCILĂ

The omnidirectionality of an armed conflict bears essentially one double meaning: on the one hand, it refers to the overall physiognomy of the conflict and on the other hand, it refers to the physiognomy of military actions. Referring to the former, the omnidirectionality bears the meaning of a multiple-plan-oriented engagement in any field of confrontation, though it does not have a spatial connotation. A greater significance is given, to the latter meaning of the omnidirectionality concept which refers to the spatial dissemination of the aggressor's military actions. From this point of view, military modern actions' omnidirectionality entails the possibility to initiate and deploy them deliberately or as a consequence of some objective causes, in/from all directions, under a common conception and joint command.

Teoriile privind rolul spațiului în desfășurarea confruntărilor armate au exercitat o influență importantă asupra pregătirii și ducerii acțiunilor militare. Ele coexistă cu alte teorii care încearcă să nege determinările spațiului asupra luptei armate susținând că perfecționarea extraordinară a mijloacelor de luptă face ca acestea să fie din ce în ce mai puțin dependente de teren și condițiile de timp și anotimp, având capacitatea de a escalada obstacolele și de a șterge distanțele. Cu toate acestea, corespunzător celor mai multe doctrine militare, spațiul, în totalitatea lui, devine un obiectiv militar – de cucerit sau de apărat, deoarece numai prin stăpânirea și controlul acestuia se pot îndeplini scopurile politico-strategice ale luptei armate.

Reprezentând cadrul geofizic și geoclimatic al pregătirii și ducerii acțiunilor militare, spațiul în care se angajează confruntarea armată poate cuprinde o parte sau întregul teritoriu al unui stat, uneori constituind principalul mobil al beligeranței. Deși se admite că dimensiunea aeriană și navală au căpătat aceeași importanță ca și componenta terestră în cadrul spațiului general al luptei armate, există aprecierea că mediul terestru este totuși locul principal de confruntare al beligeranților. În conflictele simetrice el așază față în față forțele, iar avantajul revine celor ce știu să-l folosească cel

mai bine. În cazul conflictelor asimetrice, combatanții mai slabi caută să exploateze avantajele de manevră și de protecție oferite de mediu.

Operațiile militare ale unui eventual agresor vor fi influențate de spațiu prin cele două elemente principale ale sale: dimensiunile și caracteristicile geoclimatice ale regiunii (zonei) în care se desfășoară acțiunile militare. Astfel, dimensiunile spațiului determină în sens restrictiv cantitatea de forțe și mijloace folosite, succesiunea desfășurării acțiunilor, formele și procedeele acestora precum și manevra în executarea lor. În egală măsură, ponderea și repartizarea elementelor morfologice ale terenului, rețeaua hidrografică cu lucrările hidroenergetice și de hidroameliorații, localitățile, sistemul de comunicații și clima au o importanță deosebită în planificarea și executarea operațiilor. Din acest punct de vedere, teritoriul României cuprinde o mare diversitate de elemente specifice, atât sub aspect morfologic, cât și în ceea ce privește detaliile de planimetrie.

De remarcat că, din punct de vedere dimensional, spațiul de confruntare utilizabil de către agresor se poate compactiza, confruntarea desfășurându-se în zone, raioane și pe direcții bine delimitate, dar se poate și extinde treptat.

Spațiul în care vor opera forțele agresorului pe teritoriul României va include după toate probabilitățile un spațiu al confruntărilor principale (de bază) de mărime variabilă, dar și spații adiacente (complementare), precum și zone (puncte) de maximă vulnerabilitate pentru forțele sale.

În orice caz, experiența ultimelor confruntări militare vine să confirme perisabilitatea conceptelor de linia frontului, zona frontului și spatele frontului în cadrul războaielor locale, existând tendința ca, atât în plan conceptual, cât și acțional, într-o manieră integrată, întreg spațiul statului agresat să poată fi angajat în confruntarea armată. Drept urmare, este de așteptat ca teritoriul în care se desfășoară lupta armată să includă zone active și zone pasive, dând imaginea blănii de leopard, prin existența unor focare de conflict de amploare și cu particularități diferite, controlate, monitorizate, sub o formă sau alta, de către ambii adversari. Pe de o parte, agresorul va urmări crearea unor noi astfel de focare, extinderea spațială a acestora până la unirea succesivă a lor într-o zonă de însemnătate operativă sau strategică, iar pe de altă parte, forțele noastre vor acționa pentru lichidarea acestora, în scopul restabilirii autorității în spațiile respective. În condițiile unei agresiuni armate combinate, executată concomitent din interiorul și exteriorul țării, efortul angajat în ripostă inițiat de către statul român, iar mai apoi și de către forțele aliate, se va concentra simultan sau succesiv, în funcție de evoluția confruntării, atât asupra adversarului care operează din interior, cât și asupra celui de la graniță.

În fizionomia conflictelor armate contemporane, fie ele de tip război sau intervenție militară, întrebuintarea categoriilor de forțe ale armatei și a forțelor speciale are loc în principiu în următoarea succesiune:

- prima fază – intră în acțiune, în câmpul informațional și pe toată gama spectrului electromagnetic, forțele și mijloacele de ducere a războiului radioelectronic informațional, imagologic și psihologic;
- faza a doua – acțiunea masată a forțelor aeriene uneori și navale;
- faza a treia – intră în acțiune forțele terestre în operații conjugate cu cele ale celorlalte categorii de forțe armate, care ar putea avea la rândul lor un caracter omnidirecțional.

Ce observăm? În prima fază, agresorul va încerca să-și impună supremația în domeniul informațional și în spectrul electromagnetic, acestea fiind abordate din și în toate direcțiile, în toate dimensiunile lor. Apoi, omnidirecționalitatea se va manifesta în mediile fizice (cosmic, aerian, terestru, naval), în care vor opera forțe și mijloace înalt specializate. Un rol important l-ar putea avea forțele aeriene, capabile să lovească din aer din/în orice direcție a calotei sferice atmosferice, mai ales că obținerea dreptului de survol al spațiului aerian al unui stat vecin terț poate să nu reprezinte o dificultate insurmontabilă, în condițiile în care România se află în extremitatea estică a NATO.

Omnidirecționalitatea acțiunilor este o consecință a manifestării unei noi corelații în acțiunile militare moderne, a dialecticii raporturilor spațiu-timp-lupta armată. Ea are în vedere faptul că în câmpul de luptă modern, datorită mării mobilități a trupelor și posibilității de a plasa sisteme întregi de mijloace de lovire în toate mediile, inamicul poate fi pretutindeni: în față, în spate, la flancuri, în spațiul aerian sau chiar cosmic, astfel încât confruntarea cu acesta se extinde în mod corespunzător. Prin urmare, amploarea spațială a acțiunilor militare ale agresorului este dată de extinderea confruntării armate și se datorează dispersiei de front, în adâncime și la altitudine a acțiunilor, în detrimentul continuității frontului de luptă, atât de pregnantă în războaiele clasice. Avem de-a face, cu alte cuvinte, cu o diseminare a acțiunilor militare ale acestuia, ele desfășurându-se deopotrivă la contact, pe o adâncime apropiată și pe una mai îndepărtată, dar și în spațiul aerian și chiar cosmic.

Dacă spațiul de confruntare tinde să se mărească considerabil sub aspect temporal, agresorul va căuta să diminueze cât mai mult durata operațiunilor, mizând în acest scop pe intensitatea maximă a luptei și pe eficacitatea sistemelor sale de armamente.

În plus, omnidirecționalitatea acțiunilor militare ale agresorului se mai datorează dimensiunii integrate a acestora, scopurile politico-militare ale confruntării realizându-se prin acțiunea sinergică a categoriilor de forțe armate, desemnând caracterul aeroterestru și aeronaval al războiului modern.

Așadar, se poate vorbi de o imagine fizică, spațială, tridimensională a omnidirecționalității, ca partea cea mai vizibilă a acțiunilor militare ale agresorului, aceasta manifestându-se nu doar la nivel strategic, unde prin definiție el ar angaja toate categoriile de forțe, dar chiar și la nivel operativ și chiar tactic.

Dar capacitatea agresorului de a acționa omnidirecțional este proprie chiar și dacă ne referim doar la forțele terestre, pentru că acestea pot acționa omnidirecțional de la nivel tactic, folosind procedee și manevre adecvate, în care învăluirea, întoarcerea și întrebuintarea desantului aerian tactic au un rol major. Pe măsură ce nivelul artei militare la care se desfășoară operațiile agresorului crește, apare și mai pregnantă posibilitatea acțiunii integrate în/din toate direcțiile, fie că este vorba de operații nemijlocite (la contact), operații din eșalonul doi (în adâncimea apropiată) ori de operații în adâncime (mai îndepărtate). Semnificativă pentru ilustrarea caracterului de omnidirecționalitate a acțiunilor militare ale forțelor terestre, ca de altfel și al celorlalte categorii de forțe armate este, fără îndoială, întrebuintarea de către acestea a unor adevărate „sisteme de sisteme”. Acest concept impus de cunoașterea dominantă a câmpului de luptă se bazează pe trei cerințe. Prima este legată de informații, supraveghere și recunoaștere – ISR și implică un complex de senzori și tehnologii de raportare, care contribuie la cunoașterea cât mai exactă a inamicului și a intențiilor acestuia. A doua cerință se referă la procesul de comandă, control, comunicații, computere și prelucrarea informațiilor (C4I) și include tehnica și tehnologia prin care informația obținută prin ISR se transformă în cunoaștere. Cunoașterea datelor despre inamic permite identificarea și selectarea țintelor/obiectivelor (indiferent dacă acestea sunt pe sol, în aer sau pe/în apă), formularea misiunilor și alocarea/repartizarea forțelor. Cea de-a treia cerință aparține „forței precise” și se referă la viteza, acuratețea și precizia folosirii forței în acea zonă în care cunoașterea reclamă o acțiune decisivă¹.

La fel stau lucrurile și în ceea ce privește componenta indirectă a agresiunii armate. Mai mult chiar, omnidirecționalitatea acțiunilor pe care le presupun acțiunile agresive interne (infiltrări sau incursiuni în numele agresorului ale unor forțe armate sau structuri paramilitare pe teritoriul României, acțiunile subversive ce vizează destabilizarea gravă a ordinii de drept prin folosirea forței, acțiunile desfășurate de forțe rebele și teroriste), situează la rang de principiu acțiunea din toate direcțiile, de peste tot și de nicăieri. Situația este mult mai complexă în cazul unei agresiuni armate combinate, desfășurată concomitent din interiorul țării și de la graniță. Prezența unor forțe militare și/sau paramilitare adverse într-o zonă din interior are repercusiuni multiple asupra concepției politico-militare de ansamblu privind modul de conducere și de desfășurare a acțiunilor militare în cadrul agresiunii.

¹ V. Bălăceanu, *Conceptul de luptă întrunită de înaltă tehnicitate*, în *Gândirea Militară Românească*, Nr. 2/2003, p. 30.

FENOMENUL TERORIST ȘI VULNERABILITĂȚILE SALE

Col.(r) prof.univ.dr. Lucian STĂNCILĂ
Col. drd. Ioan BURGHELEA

The terrorism can not be annihilated only by military immediate response or military operations according to classical concepts and procedures.

Considering the complexity of terrorism, we must start to understand and demonstrate the social, political, financial and human architecture of the phenomenon. This objective is very hard to be established because the construction of the antiterrorist system should take into account, on the one hand, the asymmetrical and unpredictable course of the action of terrorist attacks and on the other hand, all the elements which concure in construction of antiterrorist coalition, starting with logistic sustainment of the troops, political objectives, financial, economical, cultural and military national factors of all the forces involved. All this considerations create an asimetric battlefield and define the basic characteristics of antiterrorist operations as follows: to be continuously aggressive and dynamic to move together with the terrorist worldwide.

To obtain the end state of fight against terrorist it is necessary to study in details all the sensible and weak points of terrorism and how one can be attacked with minimum forces considering vulnerabilities at operational, logistical, religious, structural levels and follow up the end state.

Noul tip de amenințare asimetrică strategică, cu repercusiuni pentru o perioadă nedefinită, implică găsirea celor mai eficiente strategii și tactici de ripostă împotriva acțiunilor desfășurate de către teroriști. Forțele speciale de contracarare nu mai pot pune accentul, ca până acum, pe desfășurări previzibile terestre, navale sau aeriene, ci pe acțiuni la fel de imprevizibile ca și cele ale grupurilor teroriste agresoare, acțiuni care să exploateze vulnerabilitățile acestui tip de amenințare.

Sistemul apărării în fața terorismului se caracterizează prin diferite acțiuni non-armate coordonate reciproc și prin operațiuni împotriva tuturor teroriștilor, pentru zădărnicierea realizării planurilor lor, cu scopul neutralizării lor rapide și complete ori al eliminării după ce aceștia încep să folosească violența. Rădăcinile terorismului trebuie tăiate dacă este posibil, înainte de a

atinge proporții de ostilități. Este o condiție principală pentru o luptă de succes și eficientă împotriva terorismului.

Neutralizarea și eliminarea terorismului este o misiune foarte complicată pentru orice stat. Apărarea împotriva terorismului masiv, rebel, este pentru un stat cea mai complexă misiune.

Terorismul nu poate fi anihilat numai prin reacția sau acțiunea armată. Trebuie demantelată arhitectura acestui fenomen, filozofia lui. Acest obiectiv este foarte greu de realizat, întrucât forțele care luptă împotriva terorismului dispun de sisteme logice de acțiune în plan politic, economic, financiar, informațional, cultural și militar, iar acestea nu sunt totdeauna compatibile cu cele asimetrice și nelogice ale terorismului. De aceea, în războiul antiterorist, care este și trebuie să fie un război complex, de lungă durată, trebuie constituite forțe și structuri care să acționeze asimetric sau antisimetric împotriva grupărilor și centrelor vitale ale terorismului.

În noua strategie de securitate națională a Statelor Unite ale Americii, spre exemplu, combaterea terorismului cuprinde acțiuni directe și continue împotriva organizațiilor teroriste cu scopul ca, într-o primă etapă, să ducă la dezorganizarea lor, apoi să le slăbească și în final să le distrugă.

Legat de acest lucru, este sugestivă intervenția președintelui SUA în fața Congresului American: „cu cât vom lovi mai frecvent și implacabil teroriștii pe toate fronturile, utilizând toate instrumentele de care dispune țara noastră, cu atât noi vom fi mai eficace. Noi nu putem aștepta ca teroriștii să atace pentru a reacționa. Statele Unite vor slăbi capacitatea de acțiune a teroriștilor și vor obliga partizanii terorismului să-și schimbe comportamentul”¹.

Lupta împotriva terorismului trebuie să fie agresivă, continuă, cu dinamica unei adevărate vânători. Aceasta trebuie să includă obligatoriu acțiuni pentru distrugerea „oazelor” în care teroriștii își găsesc adăpost, acele arii sigure, risipite în întreaga lume, în care teroriștilor li se oferă protecție, posibilitatea de refacere și timp pentru pregătirea unor noi acțiuni și strategii. Dar pentru a obține rezultatele scontate în lupta antiteroristă, considerăm că se impune cunoașterea în amănunt a punctelor slabe, sensibile, nevralgice ale fenomenului, care pot fi atacate ușor, într-un cuvânt a vulnerabilităților fenomenului terorist din punct de vedere etic, moral, psihologic, religios, organizațional, informațional, doctrinar, material și tehnologic.

Vulnerabilități psihomorale, etice și religioase

În întreaga lume, peste o sută de grupuri etnice religioase, politice sau sociale sunt în prezent organizate militar, amenințând permanent o serie de state suverane. Actele de terorism și crimele s-au înmulțit permanent, iar meseria de terorist a devenit o îndeletnicire profitabilă și căutată, aceștia fiind la dispoziția oricărui stat sau chiar persoană dispusă să plătească serviciile respective.

¹ Discursul președintelui SUA, George Bush, în fața Congresului american, septembrie 2001.

Indiferent de natura și orientările lor, grupurile teroriste au o structură organizatorică bine definită în fruntea căreia se găsește întotdeauna un lider, un șef. În această viziune, liderul este cel care concentrează atenția celorlalți, aprecierea și stima grupului, constituind un exemplu demn de urmat pentru membrii săi. Deseori acesta devine persoana de referință pentru membrii oricărei organizații teroriste. Supunerea oarbă a membrilor organizației față de liderul lor, considerăm că poate constitui un punct slab ce poate fi exploatat în lupta antiteroristă.

Descoperind care este liderul unei organizații teroriste și studiind îndeaproape biografia, situația familială, starea sănătății, performanțele, slăbiciunile, pasiunile, activitatea desfășurată, situația materială, persoanele cu influență asupra sa, se poate acționa prin mijloacele bine cunoscute, pentru denigrarea etică, morală, arestarea sau chiar eliminarea acestuia. Orice pierdere de lider duce implicit la lupte interioare pentru putere, la slăbirea din interior a organizației sau a grupului terorist sau chiar la demascarea și desființarea sa. Chiar dacă se acționează doar pentru timorarea liderului, efectul este cel așteptat. Orice șovăială a conducătorului structurii teroriste, o simplă slăbire a conducerii, se răsfârge negativ asupra acesteia, slăbește coeziunea, își face loc teama de neprevăzut, descurajarea.

Teroriștii nu pot fi încadrați într-o categorie de diagnostic patologic, deși cu greu pot fi incluși și în aspectul normalității. Cu toate acestea mulți indivizi cu înclinații particulare iau calea terorismului. O trăsătură comună multor teroriști este tendința de exteriorizare, de justificare a eșecurilor personale prin fapte externe care nu depind de ei nepunând nici un preț pe sentimentele celorlalți.

Studii sociologice arată că cei mai mulți teroriști provin din familii dezorganizate, au o identitate psihosocială incomplet definită, fapt ce-i determină să adere la un grup. Aceste caracteristici psihologice sunt asociate cu trăsături psihosociale și pot constitui vulnerabilități care îi fac pe teroriști susceptibili la influențele puternice ale grupului și la dinamica organizatorică.

Într-o organizație de tip terorist există o separare netă între conducător și membri, între cei care iau decizii și cei care execută. Membrii unei organizații sunt tentați să acorde liderilor lor putere absolută, dar în același timp, aceștia devin ținte pentru cei cu sentimente anticonducere, consecința acestor rivalități personale ducând de cele mai multe ori la scindări și separarea lor în fracțiuni.

Orice îndoială, cât de mică, din partea unui membru al organizației teroriste, atrage după sine imense presiuni fizice, psihice, morale, familiale. Odată intrat într-o structură teroristă, este foarte greu s-o mai părăsească. Orice neînțelegere reprezintă o posibilă sursă de poluare a climatului psihomoral, un factor de diminuare a eficienței activităților de instruire sau de altă natură. A încerca să iasă în afară, a pune la îndoială decizia grupului este

echivalentă cu moartea. Din această cauză, mulți teroriști cedând psihic și încercând să-și protejeze familiile din care provin, sfârșesc prin acțiuni teroriste sinucigașe.

Motivația joacă un rol foarte important în acțiunile ulterioare ale teroriștilor. Elementul primordial al motivației este cel material. Orice diminuare a surselor materiale prin tăierea canalelor de aprovizionare, eliminarea sponsorilor, poate duce la manifestarea de neîncredere în conducerea organizației teroriste și implicit la frământări interne care o slăbesc.

Motivațiile religioase sunt aduse în prim plan ca explicații suficiente pentru acțiunile teroriste. Teroariștii, ale căror acțiuni sunt inspirate din precepte religioase, se consideră angajați în ceea ce ei numesc război total sau sfânt, acționând în afara unui sistem pe care nu-l cunosc, iar cei care nu împărtășesc aceleași orientări religioase pot fi socotiți o țintă legitimă.

Terorismul islamic este unul din cele mai accentuate forme cu tentă religioasă. El este menit să aducă islamismul, prin orice mijloace, la conducerea planetei, deoarece se crede că numai această religie este adevărată și importantă, cu o misiune mesianică. Mărimea enormă a decalajelor dintre bogați și săraci, creșterea insecurității precum și explozia demografică au determinat populația să-și pună speranțele în miracolul credinței. Iar cea mai afectată populație este cea care trăiește în lumea islamică.

Fanatismul religios de care aceștia uzează, poate deveni în același timp un punct sensibil, vulnerabil, în activitatea teroriștilor. Ei pot fi ușor identificați, și pentru că de multe ori se asociază cu idealurile politice ale unor state.

Fundamentalistii islamici condamnă civilizația occidentală și capitalismul, dar apără proprietatea privată și acționează cu tehnică de ultimă oră pentru ca organizațiile islamice să devină tot mai puternice. Obiectivul lor principal este să transforme islamul într-o putere mondială, considerând că religia islamică este adevărata religie.

Terorismul nu aparține nici unei religii, fie ea creștină, iudaică sau islamică, ci este produsul unui nucleu de extremiști aflați în imposibilitatea de a-și atinge obiectivele în mod pașnic și democratic.

Pe lângă vulnerabilitățile etice, morale, psihologice și religioase, apreciem că la fel de importante pentru succesul luptei antiteroriste sunt și cele de natură organizațională, informațională și doctrinară.

Vulnerabilități organizaționale, informaționale și doctrinare

Studiind structura grupurilor teroriste, felul în care sunt pregătiți teroriștii precum și modul de recrutare a lor, putem ușor concluziona că acestea sunt veritabile întreprinderi, cu tehnici specifice de recrutare, integrare și mobilizare a membrilor, cu reguli de funcționare, cu ierarhii bine stabilite, dar și cu lupte interne pentru putere, cu doctrine puse la punct, cu ideologii diferite pe care fiecare individ sau subgrup încearcă să și le impună.

Organizațiile teroriste sunt privite adesea ca simple grupări de ideologi fanatici, psihopați sau inamici ai oricărei ordini sociale. Cu toate acestea, uneori, membrii lor au motivații destul de asemănătoare cu alte tipuri de organizații, fie ele politice, sociale, grupuri de interese, ceea ce le deosebește fiind doar violența folosită ca mijloc de atingere a scopurilor și nu cel pentru care au fost constituite, în sine.

Grupările teroriste, așa cum am mai arătat, sunt formate din conducători, militanți și simpatizanți, ceea ce face ca, aproape în mod natural, în interiorul lor să nu lipsească lupta pentru posturile de decizie. Diviziunea muncii în cadrul acestora este foarte bine stabilită, fiecare membru având responsabilități precise de decizie, execuție, pregătirea operațiunilor, asigurarea logisticii, ascunderea armelor, pregătirea traseelor de pătrundere sau retragere.

Conducătorii sunt cei care decid asupra activităților distructive, efectuează pregătirile necesare și acționează, militanții fiind cei care, de regulă, îi sprijină pe aceștia, asigurându-le securitatea în situații diverse, punându-le în aplicare planurile și asigurându-le ascunzători, hrană, mijloace, armament etc. Simpatizanții sunt în număr variabil în cadrul organizațiilor și grupurilor teroriste și acționează ca o potențială pepinieră de recrutare și de susținere logistică.

Membrii organizațiilor teroriste au motivații de ordin personal, material, politic, religios, spiritual sau motivații de grup. Acestea pot duce oricând la lupte între grupuri sau organizații, bineînțeles în maniera care le caracterizează, punând pe prim plan violența, ceea ce reprezintă o altă vulnerabilitate ce trebuie exploatată în lupta antiteroristă.

Jean Luc Marret, studiind tehnicile terorismului, spunea foarte elocvent, referindu-se la evoluția, lupta internă și dispoziția organizației teroriste: „să privim deci organizațiile teroriste așa cum am privi un partid sau un lobby, în același fel conducătorii lor, ca și membrii obișnuiți au motivații de ordin personal... Sunt și ele niște actori ai politicii, au o coeziune internă, acționează, formează coaliții cu alte grupări sau intră în concurență cu ele, simt lipsa unui șef, în fine, decad și în cele din urmă dispar asemenea oricărei alte grupări politice. Profesionalizarea terorismului, ca și cea a politicii, antrenează o selecție, o luptă pentru posturile de decizie, fără de care formularea și îndeplinirea obiectivelor nu este posibilă”².

În ultima perioadă, terorismul a devenit o meserie. Gradul ridicat de profesionalism al teroriștilor face ca aceștia să fie căutați și recrutați de diferite organizații teroriste, politice sau chiar state, care susțin terorismul, pentru a fi folosiți în scopul atingerii obiectivelor propuse. Acest lucru creează concurență între membri, grupuri sau organizații teroriste care uneori sfârșesc prin deconspirare, scindare sau chiar desființare, în campania de combatere a terorismului, acestea fiind aspecte care trebuie utilizate din plin sau chiar amplificate.

² Jean Luc Marret, *Tehnicile terorismului*, Editura Corint, București, 2003, p. 51.

Una dintre vulnerabilități este generată de modul în care se acordă recompensele în bani, mașini luxoase, case, funcții și grade în cadrul grupului, competiția pentru dobândirea acestora presupunând sacrificiu, egoism în acțiune și neevaluarea corectă a riscurilor, unii membri acționând doar pentru a-și satisface interesele personale.

Presiunea organizației sau grupului terorist asupra membrilor lor este foarte mare. În concepția doctrinară a unora dintre structurile teroriste există diverse procese prin care membrii acestora sunt verificați în permanență cu privire la respectul față de ideologie, doctrină, sau față de grup, ceea ce duce la abandonări, ieșiri din organizații, sau mergând chiar până la sacrificiul suprem, prin sinucidere. Alteori au loc epurări în masă ale tuturor celor care nu se supun în totalitate ideilor doctrinare și care desigur sfârșesc prin a fi eliminați fizic.

Vulnerabilitățile organizaționale sunt determinate de faptul că: opozițiile, tensiunile sau dizidențele apar și în sânul grupărilor teroriste la fel ca în orice grup social; orice competiție declanșează lupta pentru putere pentru diferite posturi în cadrul structurilor teroriste; cu cât un grup terorist este mai mare, cu atât el este măcinat mai mult de conflicte organizaționale, ideologice sau informaționale; grupurile mici sunt mult mai eficiente în acțiune, iar frământările în cadrul acestora sunt mult mai puține; grupurile mari sunt fărâmițate de curente diferite, pe când cele mici sunt mult mai omogene; diverse grupuri sau organizații teroriste s-au scindat sau au dispărut datorită neînțelegerilor interne sau a pierderii de sub control a unor elemente. Luptele pentru putere sau influență în interiorul unui stat sponsor al terorismului sau a unor grupări teroriste pot să aibă efecte negative asupra acestora; disensiuni între membri sau chiar între organizații teroriste apar și atunci când nu cad de acord asupra practicii utilizate într-o acțiune teroristă, referindu-se în special la continuarea, intensificarea sau abandonarea luptei violente; orice coaliție teroristă implică, efective mari de persoane, vulnerabilități în ceea ce privește planurile de acțiune și măsurile de securitate, iar eficacitatea se diminuează; organizațiile teroriste își iau nume, de regulă cu rezonanță în societate, lume și istorie, mergând până la a crea concurență celor legitimate politic; mesajele și revendicările doctrinare sunt unul din semnele lor distinctive; arestările, eliminările fizice, hăituirile și presiunile constante asupra membrilor sau grupurilor teroriste pot determina creșterea costurilor și riscurilor pe care trebuie să le înfrunte aceștia; înregimentarea politică a unor organizații teroriste, care la un moment dat s-au identificat cu idealurile unor partide politice poate duce la dispariția de pe scena violenței a acestora; acțiunea asupra statelor sponsor, duce la diminuarea fondurilor și implicit a susținerii logistice a terorismului și creșterii vulnerabilității acestuia; unii membri ai organizațiilor teroriste, care nu mai sunt de acord cu politica violentă a acestora, doresc să le părăsească,

dar conștienți de riscurile ce și le asumă, se convertesc și chiar doresc să coopereze cu forțele de securitate pentru a fi protejați; structura grupărilor teroriste este de cele mai multe ori piramidală, ori celulară cu efectiv restrâns, sau o combinație a celor două. Acest tip de structură permite, teoretic, transmiterea rapidă a deciziei, dar în același timp este fragilă și rezistă cu greu investigațiilor organelor abilitate să prevină și să combată fenomenul terorist.

Exploatănd foarte mult aceste vulnerabilități, ele pot contribui substanțial la subminarea grupărilor teroriste și implicit la lichidarea lor în campaniile antiteroriste.

Dacă vulnerabilitățile de ordin organizațional, informațional și doctrinar pot contribui la succesul luptei antiteroriste, nici cele de natură materială, financiară și tehnologică nu pot fi neglijate.

Vulnerabilități materiale, financiare și tehnologice

Terorismul comportă un proces lung și minuțios de pregătire, pentru a putea constitui acel act brusc, brutal și spectaculos de manifestare.

Variabilitatea grupurilor teroriste atrage după sine și variabilitatea surselor lor de finanțare. Instinctul de conservare al acestora le dictează noi și noi forme de organizare și modalități de susținere financiară specifice. Căutarea de fonduri a devenit din ce în ce mai mult o necesitate vitală pentru teroriști datorită mijloacelor din ce în ce mai performante de acțiune. Acestea sunt obținute pe diferite căi, mergând de la cotizarea de către membrii grupului sau organizației teroriste, fapte de banditism, întreprinderi paravan și până la susținerea financiară de către anumite state interesate.

Mijloacele materiale și tehnologice ale momentului au devenit din ce în ce mai sofisticate, pentru că lupta armată și terorismul cer arme. Pentru atingerea scopului propus, teroriștii folosesc de la documente false care le ascund identitatea, cuțite, arme de foc ușoare, puști de asalt și până la lansatoare de rachete, obuziere de 80 mm. și rachete de diferite tipuri, automobile, elicoptere, avioane etc. S-a ajuns până acolo când unele organizații teroriste au plănuit să utilizeze în acțiunile lor submarine, vapoare, tunuri.

Teroriștii nu au niciodată dificultăți în a-și procura arme și explozivi, pentru că ocaziile de a le cumpăra sau fura au fost și sunt numeroase. Mijloacele cu care aceștia doresc să lovească, sunt introduse în statele țintă deseori chiar pe cale diplomatică unde controlul este foarte greu de exercitat. Confruntările balcanice din ultimul deceniu, de exemplu, au dus la răspândirea în lume a unor mari cantități de arme ușoare, grenade de mână, mine, muniții și explozivi. Nu trebuie neglijate, în acțiunile teroriste contemporane, nici utilizările de arme de distrugere în masă, biologice, sau cele din categoria ciberterorismului. Dar, indiferent cât de perfecționate sunt metodele, mijloacele, materialele și tehnologia folosită, nimic nu este perfect și că în cadrul acestora există și vulnerabilități care într-o acțiune antiteroristă, sau contrateroristă pot fi exploatate.

Este bine știut că între două sau mai multe atentate săvârșite de organizații sau grupuri teroriste pe teritoriul unui stat există anumite pauze. Aceasta datorită faptului că foarte multe dintre ele acționează pe principiul mușcă și fugi, dar și pentru că resursele materiale și logistice în a comite atentate nu sunt infinite, iar organizația teroristă își ia anumite măsuri de siguranță imediat după o lovitură. Acestea constau în încetinirea aprovizionării de orice fel, schimbarea reședințelor, a locurilor de acțiune și a ritmurilor de comunicare, ceea ce are drept consecință limitarea temporară a capacității de acțiune, deja diseminată datorită faptului că tocmai a fost utilizată. Alteori, un grup terorist care tocmai a executat o acțiune răsunătoare, cu efect de presă și asupra conștiinței publicului nu are nevoie imediat să acționeze din nou, pentru că astfel și-ar risipi resursele materiale și umane. Acest lucru favorizează acțiunile forțelor antiteroriste, în special în ce privește cercetarea, descoperirea și chiar lovirea și distrugerea bazelor și a grupurilor teroriste.

Utilizarea mijloacelor moderne de comunicații, a tehnicii de calcul, ușurează de asemenea depistarea acestora încă înainte de a acționa. Atentatele sinucigașe, comise de membrii organizațiilor teroriste, fie cu bombe fie cu alte mijloace, pot duce la identificarea apartenenței acestora și implicit la acțiunea pentru lichidarea din rădăcini a bazelor de acțiune chiar dacă atacul nu a fost revendicat.

Depistarea statelor sponsor al organizațiilor și acțiunilor teroriste permite strângerea surselor și implicit restrângerea ariei și posibilităților de acțiune. Aceasta nu se poate realiza decât printr-o acțiune concertată a întregii comunități internaționale, gen intervenția din Afganistan sau Irak, care dorește limitarea sau chiar lichidarea fenomenului. Lovirea și distrugerea echipamentelor sofisticate care aparțineau Al Qaida, ce-și aveau baze în Afganistan, a fost de natură să micșoreze dinamismul grupării inhibând foarte mult celulele autonome formate sau introduse în Europa sau Statele Unite ale Americii. Aceasta a permis capturarea multor elemente aparținând grupării. Modalitățile de procurare a oricăror mijloace sau materiale permit infiltrarea structurilor de securitate în rețelele teroriste ducând implicit la depistarea și lichidarea lor. Și nu în ultimul rând, transportul sau încercarea de a introduce orice materiale sau mijloace în zone sau în interiorul țintei pot constitui indicii de acțiune a unor structuri teroriste.

Pentru a avea succes în acțiunile antiteroriste, considerăm că se impune luarea tuturor măsurilor, în special pentru: sesizarea etapelor și momentelor în care se pregătesc acțiunile teroriste și intervenția rapidă pentru stoparea lor; lovirea preventivă, masivă, punctiformă a bazelor de antrenament, a depozitelor elementelor de infrastructură și a locurilor de întâlnire ale teroriștilor; atacarea permanentă prin media, Internet și mijloace ale războiului psihologic a site-urilor organizațiilor, rețelelor și altor elemente

ale terorismului; realizarea unui sistem de pregătire antiteroristă a populației, instituțiilor de stat și a economiei care să nu permită procurarea de către teroriști a unor materiale sau mijloace care le-ar putea folosi în acțiunile lor.

În loc de concluzie, poate fi prezentată o abordare din punct de vedere juridic a terorismului prin prisma mijloacelor și materialelor folosite în unele lucrări de specialitate: „în ceea ce privește elementul material, el este exprimat prin formula generală – folosirea de mijloace violente sau periculoase care să provoace un pericol comun. Deși s-a încercat, totuși s-a evitat să se adopte modalitatea enumerării mijloacelor, căci cu oricâtă scrupulozitate s-ar fi făcut, o asemenea enumerare nu poate fi completă... Intenția de a determina infracțiunea sub aspect material apare limpede: folosirea unui mijloc provocând o primejdie comună și acest mijloc trebuie să fie caracterizat prin violență sau fraudă. Rămâne doar o problemă de apreciere dacă un anumit mijloc folosit se încadrează în categoria acelor care provoacă o primejdie comună pentru însăși securitatea publică...”³.

Așadar, punerea în practică a planurilor criminale nu ar fi posibilă decât în anumite circumstanțe, materializate de vulnerabilitățile societății moderne la astfel de fapte. Teroristul mileniului trei asimilează și exploatează rapid cele mai noi tehnologii, beneficiind de mobilitatea asigurată, de transportul aerian, acces instantaneu la informații prin Internet, putere distructivă enormă prin dezvoltarea globală a piețelor clandestine de arme și a multitudinii de ținte mergând până la cele mai complexe, cum ar fi centralele atomo-electrice, sateliții de comunicații sau chiar ciberspățiul.

În cadrul luptei antiteroriste, vis-a-vis de recrudescența fenomenului la scară planeară, opinia publică internațională nu putea rămâne indiferentă, și prin organismele sale juridice specializate a cristalizat un corp legislativ care să prevină, să limiteze și să pedepsească manifestările teroriste dar și în acest domeniu există o serie de vulnerabilități.

Vulnerabilități datorate cadrului juridic internațional pentru combaterea terorismului

Terorismul constituie cel mai mare pericol pentru relațiile de înțelegere și cooperare dintre state, ceea ce face ca această chestiune să se înscrie în rândul celor ce interesează în cel mai înalt grad comunitatea mondială și dreptul internațional. Drept urmare, prin conturarea unui cadru juridic adecvat, s-a urmărit ca fenomenul terorist să fie făcut vulnerabil la normele de drept prin încadrarea unor acte în categoria celor condamnabile.

Convenția pentru prevenirea și represiunea terorismului, din 16 noiembrie 1937, primul instrument juridic internațional în această materie, prevedea printre altele că „Înaltele Părți Contractante, reafirmând principiul

³ Ion Bodunescu, *Terorismul – fenomen global*, Casa Editorială Odeon, București, 1997, p. 18.

dreptului internațional potrivit căruia este de datoria oricărui stat de a se abține de la orice fapt destinat să favorizeze activitățile teroriste îndreptate contra altui stat și să împiedice altele prin care acestea se manifestă, se organizează... să prevină și să reprime activitățile de acest gen și să-și acorde în mod reciproc concursul”⁴. Artizanul acestei convenții a fost juristul român Vespasian Pella, precursorul unor măsuri internaționale pentru reprimarea actelor de terorism. De numele ilustrului jurist se leagă și înființarea Tribunalului Penal Internațional, iar în 1947, în calitate sa de Președinte al Asociației de Drept Penal Internațional, a fost unul dintre inițiatorii propunerii de înființare a unei Curți Penale Internaționale cu jurisdicție asupra genocidului.

Cea mai mare dezvoltare a reglementărilor privind cooperarea internațională în domeniul combaterii terorismului are loc după 1960, când Organizația Națiunilor Unite elaborează o serie de convenții și protocoale. Printre acestea, cele mai semnificative sunt:⁵

- Convenția ONU referitoare la infracțiuni și alte acte săvârșite la bordul aeronavelor, semnată la Tokio, la 14 septembrie 1963;
- Convenția ONU pentru combaterea capturării ilicite a aeronavelor, semnată la Haga, la 16 decembrie 1970;
- Convenția ONU pentru combaterea actelor ilicite îndreptate împotriva securității aviației civile, semnată la Montreal, la 23 septembrie 1971;
- Convenția ONU privind prevenirea și combaterea infracțiunilor împotriva persoanelor care se bucură de o protecție internațională inclusiv diplomați, semnată la 14 septembrie 1973.

În aprilie 1974, Comitetul special al Organizației Națiunilor Unite pentru definirea agresiunii a adoptat proiectul de definiție a agresiunii care califică actele de terorism de stat, ca și convenția cu acestea sau sprijinirea unor astfel de activități vizând comiterea unor astfel de acte drept agresiune.

La 27 ianuarie 1977, la Strasbourg, se semnează Convenția europeană pentru combaterea terorismului, iar la 17 decembrie 1979, la New York, Convenția ONU împotriva luării de ostatici.

Documentul final al reuniunii de la Madrid din 1980 a reprezentanților statelor participante la Conferința pentru securitate și cooperare în Europa, în capitolul intitulat „Principiile”, arată că „statele participante condamnă terorismul, inclusiv terorismul în relațiile internaționale, ca punând în pericol sau ducând la pierderea de vieți inocente, sau primejduind drepturile și libertățile fundamentale ale omului și subliniază necesitatea adoptării de măsuri hotărâte pentru combaterea acestuia. Ele își exprimă hotărârea de a lua

⁴ Convenția pentru prevenirea și reprimarea terorismului, 16 noiembrie 1997.

⁵ *Terorismul-dimensiune geopolitică și geostrategică. Războiul împotriva terorismului*, C.S.S.S., București, 2002, Anexa 2.

măsuri eficiente pentru prevenirea și suprimarea actelor de terorism atât la nivel național, cât și prin cooperarea internațională, inclusiv prin acorduri bilaterale și multilaterale corespunzătoare. În contextul luptei împotriva actelor de terorism, ele vor lua măsurile corespunzătoare pentru a preveni ca teritoriile lor să fie folosite pentru pregătirea, organizarea sau desfășurarea de activități teroriste, inclusiv acele activități care sunt îndreptate împotriva altor state participante sau a cetățenilor lor. Aceasta include, de asemenea, măsuri de interdicere pe teritoriile lor a activităților ilegale sau ale unor persoane, grupuri și organizații care instigă, organizează sau se angajează în pregătirea actelor de terorism. Statele participante confirmă că se vor abține de a da asistență directă sau indirectă activităților teroriste subversive sau altor activități îndreptate spre înlăturarea prin violență a regimului dintr-un alt stat participant. În consecință ele se vor abține, între altele, de a finanța, încuraja sau tolera orice asemenea activități. Ele își exprimă hotărârea de a face totul pentru a asigura securitatea necesară tuturor reprezentanților oficiali și persoanelor care participă pe teritoriile lor la activități care țin de domeniul relațiilor diplomatice, consulare sau alte relații oficiale”⁶.

Nici față de posibilitatea întrebuițării în actele teroriste a diferitelor componente nucleare sau a acțiunii îndreptate împotriva aviației, a navelor maritime sau a finanțării terorismului, ONU nu a rămas indiferentă, elaborând o serie de convenții care le incriminează, respectiv⁷:

- Convenția ONU privind protecția fizică a materialelor nucleare, elaborată la 3 martie 1980;
- Protocolul pentru pedepsirea actelor ilegale de violență în aeroporturile servind aviației civile internaționale, semnat la 24 februarie 1988;
- Convenția pentru pedepsirea actelor ilegale îndreptate împotriva securității navigației maritime, încheiată la Roma, la 10 martie 1988;
- Protocolul pentru combaterea actelor ilicite împotriva securității platformelor fixe situate pe platoul continental, semnat la 10 martie 1988;
- Convenția privind marcarea explozibililor plastici și în straturi cu detecție rapidă, încheiată la Montreal, la 1 martie 1991;
- Convenția Internațională referitoare la pedepsirea atentatelor teroriste cu explozibili, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite, la 15 decembrie 1997;
- Convenția Internațională privind pedepsirea finanțării terorismului, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite, la 9 decembrie 1999.

⁶ Dr. V. Maxim, *Terorismul, cauze, efecte și măsuri de combatere*, Editura Politică, București, 1989, pp. 113-114.

⁷ *Terorismul-dimensiune geopolitică și geostrategică. Războiul împotriva terorismului*, C.S.S.S., București, 2002, Anexa 2.

Reglementarea juridică internațională nu s-a făcut numai la nivelul ONU, ci și regional, la nivelul Organizației Statelor Americane, Asociației Sud-Asiatice, Consiliului Europei, Ligii Statelor Arabe, Organizației Unității Africane și Comunității Statelor Independente, elaborând o serie de Convenții și Tratatate în scopul prevenirii sau pedepsirii actelor de terorism:

- Convenția Organizației Statelor Americane pentru prevenirea sau pedepsirea actelor teroriste care iau forma unor delikte împotriva persoanelor, precum și excluderea legăturilor cu deliktele, atunci când aceste acte au repercusiuni internaționale, încheiată la Washington, la 2 februarie 1971;
- Convenția regională a Asociației Sud-Asiatice de cooperare regională pentru suprimarea terorismului, semnată la Katmandou, la 4 noiembrie 1987;
- Convenția arabă privind suprimarea terorismului, semnată la Cairo, la 22 aprilie 1998 (Liga Statelor Arabe);
- Convenția Organizației Conferinței Islamice privind lupta împotriva terorismului internațional, adoptată la Oagadougou, la 1 iulie 1999;
- Convenția europeană privind represiunea terorismului, încheiată la Strasburg, la 27 ianuarie 1997 (Consiliul Europei);
- Convenția Organizației Unității Africane privind prevenirea și lupta împotriva terorismului, semnată la Alger, la 14 iulie 1999;
- Tratatul de Cooperare în lupta împotriva terorismului între statele membre ale Comunității Statelor Independente, încheiat la Minsk, la 4 iunie 1999.

Din enumerarea actelor juridice menționate rezultă că acestea reflectă preocuparea tuturor statelor lumii, pentru pericolul terorist, că ele ocupă majoritatea domeniilor de manifestare a terorismului și că ele asigură nimicirea legală a actelor teroriste în toate zonele geografice ale lumii.

Ca urmare a activării fără precedent a luptei contra terorismului, în special după 11 septembrie 2001, comunitatea internațională a făcut front comun condamnăm la unison această racilă a omenirii.

Astfel, după incidentul din Statele Unite ale Americii, Organizația Națiunilor Unite, a adoptat Rezoluția Consiliului de Securitate din 28 septembrie 2001, privind combaterea terorismului, iar la cea de-a 24-a Conferință a miniștrilor europeni de justiție, organizată în perioada 4-5 octombrie 2001, la Moscova, s-a adoptat Rezoluția nr. 1 asupra luptei contra terorismului internațional, prin care se condamnăm atacurile teroriste asupra S.U.A. și se reafirmă lupta contra oricărei forme de terorism, invitând statele să susțină măsurile de pedepsire a actelor teroriste și să adopte de urgență toate măsurile juridice care se impun în acest scop.

Animat în mod profund de sentimente pașnice, de conviețuire și înțelegere, de colaborare, poporul român a condamnat întotdeauna cu

fermitate violența și agresivitatea, acestea fiindu-i opuse caracterului și comportamentului său. Atentatele teroriste de la 11 septembrie 2001 din Statele Unite ale Americii au determinat Parlamentul României să adopte o serie de legi, iar Guvernul României, Ordonanțe de urgență care să condamne, să prevină sau să combată acțiunile teroriste.

Parlamentul României a adoptat Legea nr. 678/2001, privind prevenirea și combaterea traficului de persoane, ale cărei prevederi sunt aplicabile și în prevenirea și combaterea faptelor de terorism, generate sau favorizate de migrația clandestină, precum și Legea nr. 188/16.04.2002, privind ratificarea Acordului dintre Guvernul României și Guvernul Republicii Polone, privind colaborarea și combaterea criminalității organizate, a terorismului și a altor categorii de infracțiuni.

Guvernul României a adoptat trei Ordonanțe de Urgență referitoare la: sancționarea unor acte de terorism și a unor fapte de încălcare a ordinii publice (141/2001); aplicarea Rezoluției nr. 1373/2001 a Consiliului de Securitate al ONU privind combaterea terorismului internațional (153/2001), aprobată prin Legea nr. 131/18 martie 2002; prevenirea și combaterea utilizării sistemului financiar-bancar în scopul finanțării de acte de terorism (159/2001).

Legislația internă a României cuprinde reglementări care răspund scopului urmărit, și anume prevenirea și reprimarea actelor cu caracter terorist, apărarea vieții, a integrității fizice, a libertății și demnității oricărei persoane.

Strategia națională de prevenire și combatere a terorismului, adoptată de Consiliul Suprem de Apărare a țării în aprilie 2002, este documentul doctrinar fundamental care valorifică solidar interesele și necesitățile de siguranță internă ale societății românești, prin consolidarea mecanismelor sale de autoprotecție față de fenomenul terorist.

În iulie 2002, Consiliul Suprem de Apărare a Țării a aprobat Protocolul general de organizare și funcționare a Sistemului național de prevenire și combatere a terorismului, care trasează sarcinile generale ce revin autorităților și instituțiilor publice care compun acest mecanism național de cooperare interinstituțională, iar în aprilie 2004, Sistemul național de alertă teroristă.

La 25 noiembrie 2004 a intrat în vigoare Legea nr. 535 privind prevenirea și combaterea terorismului, aceasta asigurând legitimitatea și funcționalitatea cooperării autorităților și instituțiilor publice abilitate, care compun Sistemul Național de Prevenire și Combatere a Terorismului. Această lege valorifică acumulările cantitative și calitative precedente, oferind un cadru superior, de teoretizare și clarificare a termenilor specifici, urmărind să răspundă realităților și provocărilor cu care se confruntă instituțiile abilitate și, în special, cele angajate în prima linie a intervenției operative și sancțiunii juridice. Ea incriminează unitar actele teroriste și stabilește obligațiile legale ale instituțiilor din Sistemul Național de Prevenire și Combatere a Terorismului, în conformitate cu prevederile convențiilor internaționale

privind reprimarea terorismului, la care România este parte, precum și cu respectarea reglementărilor internaționale și a legislației interne referitoare la drepturile omului.

România este parte contractantă la convențiile internaționale referitoare la prevenirea și combaterea unor acte specifice de terorism, cooperând în același timp pe această linie cu organizațiile internaționale și cu alte state.

Acestea se regăsesc pe lista anexă a poziției Comune a Consiliului Uniunii Europene, din 27 decembrie 2001, referitoare la combaterea terorismului dintre care menționăm: Convenția Europeană pentru reprimarea terorismului (Strasbourg 1977), ratificată prin Legea nr. 19/1997; Convenția Internațională contra luării de ostatici (New York 1979) ratificată prin Decretul – Lege nr. 11/1990.

România este parte a Acordului între Guvernele Statelor Participante la Cooperarea Economică a Mării Negre privind combaterea criminalității, în special a formelor ei organizate, alături de Republica Albania, Republica Azerbaidjan, Republica Bulgaria, Republica Armenia, Republica Elenă, Georgia, Federația Rusă, Republica Turcia, Republica Moldova și Ucraina, care a fost ratificat prin Legea nr. 164/2003, care vizează prevenirea, descoperirea, reprimarea, divulgarea și investigarea actelor de terorism.

Totodată, România este semnatară a unor acorduri de cooperare bilaterale, în scopul prevenirii și combaterii terorismului internațional, iar în 2004 a acceptat Codul internațional pentru securitatea navei și facilități portuare privind măsuri de securitate împotriva terorismului.

În concluzie, se poate afirma că în lume, inclusiv în România, există un cadru juridic corespunzător care permite luarea tuturor măsurilor de prevenire și combatere a actelor de terorism.

ASPECTE GENERALE PRIVIND LOGISTICA BAZATĂ PE REȚEA

Mr.lect.univ.dr. Bixi-Pompiliu MOCANU
Mr. Valentin MĂRGINEAN

The application of new military concepts and advanced technology leads to the development of capabilities that can transform the structure and operations of the armed forces and their enterprise to succeed in the known security environment and to anticipate and prepare for other as yet unknown threats.

While some of the traditional approaches based on enduring values and national wartime experiences will remain (e.g., minimization of casualties and collateral damage on all sides; establishment of unity of command), a new way of war must be recognized and guide the new concepts. These new rules are transforming the Defense strategy.

Ca urmare a ultimelor conflicte militare din Afganistan și Iraq și a exacerbarii acțiunilor executate de diferite organizații teroriste, se apreciază la nivel mondial că noul mediul de securitate reprezintă un nou set de provocări și amenințări, care schimbă fundamental regulile după care se vor duce în viitor acțiunile militare.

Noile riscuri și amenințări la adresa păcii și securității mondiale sunt mult mai variate și includ atât elemente globale, regionale, dar și locale. Potențialii adversari pot fi reprezentați atât de actorii statali, dar și cei non-statali, aceștia din urmă incluzând organizații transnaționale, grupuri teroriste, elemente criminale și entități economice, care adesea desfășoară activități greu de deosebit de cele necombatante. Această ultimă categorie de actori sunt multidimensionali, flexibili, distribuiți peste tot, bine informați și se adaptează rapid la strategiile și tacticile militare. Ei desfășoară acțiuni asimetrice, având acces la tehnologii ieftine, precum și la informații legate de evoluția armelor, inclusiv a celor de distrugere în masă. Ei nu sunt constrânși de anumite valori pe care ghidează abordarea războiului de către societatea occidentală și în mod frecvent operează în afara legii și a dreptului conflictelor armate. Mai mult, aceste amenințări au la dispoziție metode asimetrice, ieftine și eficiente de a crea efecte la scară mare. Potențialii adversari locali pot fi bine echipați, bine

conduși, motivați să învingă, adaptabili, pot avea chiar anumite capacități de ultimă generație la nivel global. Ei vor observa metodele de luptă și își vor ajusta strategiile și tacticile încercând să-i contracareze avantajele, căutând să exploateze orice slăbiciune, profitând de operațiile în derulare prin influențarea situației economice, politice, culturale. Ei vor acționa fără constrângeri împotriva forțelor militare și vor căuta să opereze în zone urbane, precum și în teritoriul național al aliaților și partenerilor de coaliție pentru manipularea opiniei politice, în special prin impact asupra necombatanților. Ei vor angaja de asemenea mijloace neconvenționale pentru atingerea scopurilor, cum ar fi răpirile de persoane sau folosirea agenților de știri străine.

Având în vedere cele prezentate, apreciem că provocările noului mediu de securitate impun structurilor militare mai multe cerințe, după cum urmează:

- teritoriul național trebuie privit ca pe un posibil spațiu de luptă;
- pregătirea trebuie să vizeze o gamă complexă de acțiuni, să fie adresată unei structuri diverse de forțe, care să aibă un înalt grad de operaționalizare și în același timp, în măsură să răspundă la amenințările actuale și viitoare;
- noile structuri de forțe trebuie să aibă capacități expediționare ridicate, care să includă posibilități de a acționa de pe mare sau la litoral;
- sprijinul logistic trebuie să privească prepoziționarea resurselor ca o modalitate concretă de asigurare a trupelor cu tot ceea ce au nevoie pentru luptă și trai;
- pregătirea trupelor să vizeze debarcarea prin luptă, dar și posibilitatea ca inamicul să folosească arme de distrugere în masă;
- să fie menținute capacități ridicate de avertizare, integrare, și adaptare la toate nivelele (strategic, operativ și tactic);
- să se adapteze continuu la evoluția și sofisticarea tipurilor de amenințări ale inamicului;
- să integreze toate resurse naționale și capacități de apărare într-un spectru mai larg (economic, cultural, politic).

Eforturile depuse pentru modernizarea structurală, acțională și conceptuală a forțelor militare au vizat și logistica. Astfel, se apreciază că, în viitor, remodelarea structurilor logistice se va axa pe creșterea eficienței sistemului, reducerea amprentei mobilității forțelor asupra sa, implementării contractelor bazate pe performanță, și creării mediului de partajare a datelor logistice. În acest sens, vor fi aplicate sisteme de planificare a resurselor și sisteme de management al relațiilor cu consumatorii, sisteme împrumutate din sectorul comercial. Ultimele abordări în domeniul logistic nu au condus la realizarea unui tip de sistem logistic adaptabil, bazat pe efecte, care să sprijine operații modulare, dinamice, distribuite, în timp real. Ele au sprijinit destul de bine crearea acelor lanțuri de distribuție liniare, care, chiar dacă au un anume

grad de predictivitate și își pot autoregla activitatea, vor putea sprijini doar acțiunile militare ale unor forțe tradiționale, ierarhice, bazate pe un sistem de comandă și control tradițional.

Datorită nevoii sporite de integrare a acțiunilor în domeniile operațional, cel al informațiilor și cel al sprijinului logistic, a apărut și este dezvoltat la momentul actual în toate armatele membre NATO conceptul de Logistică Bazată pe Rețea, (Network Enabled Logistic - NEL), care reprezintă un concept revoluționar în materie de sprijin logistic, deoarece întărește viziunea întrunită asupra forțelor militare (în special în domeniul logistic) și vine în sprijinul celorlalte concepte noi din domeniul operațiilor și informațiilor.

NEL reprezintă un concept operațional, bazat pe rețea, axat pe informație, care permite desfășurarea operațiilor întrunit bazate pe efecte și asigură precizie și flexibilitate în acordarea sprijinului logistic. El se bazează pe procese fizice și funcționale versatile, adaptabile, autosincronizante și dinamice. El planifică, anticipează și coordonează acțiuni ce asigură succesul în toată gama de operații militare. NEL necesită mutații doctrinare și structurale, dar furnizează coerență comenzii și controlului, operațiilor, logisticii, informațiilor, supravegherii și recunoașterii. Implementat inițial ca o capacitate de a se acorda sprijinul logistic încrucișat între diferite structuri, NEL asigură acum o rețea de resurse și capabilități logistice. În cadrul acesteia, fiecare entitate, atât militară, cât și comercială, poate deveni fie consumator, fie furnizor al logisticii. Astfel se asigură flexibilitate, robustețe, precum și posibilitatea măsurării efectelor sprijinului acordat operațiilor întrunit.

Experimentat în Afganistan și Irak, Războiul Bazat pe Rețea (RBR) a adus numeroase exemple ale beneficiilor obținute prin implementarea noilor concepte în domeniul logistic, care în final au condus la creșterea ritmului de luare a deciziilor. Apreciem că sprijinul logistic al unor noi structuri militare, care vor fi organizate pe principiile Războiului Bazat pe Rețea (RBR) va necesita:

- lărgirea spectrului surselor de aprovizionare;
- derularea unor operații logistice, pentru forțe integrate în rețea ce pun accent pe viteza comenzii, calitatea efectelor și capacitatea de adaptare;
- implementarea, menținerea și distribuirea în timp real a imaginii logistice relevante comune, precum și imaginile tactice/strategice asociate acesteia;
- sprijin logistic pentru desfășurarea rapidă a forței și pentru operații rapide și decisive ale acesteia, inclusiv prin folosirea flexibilă a bazelor și manevrelor tip forță-obiectiv.

În prezent, NEL este privit ca o abordare ce lasă loc sprijinului logistic adaptabil și capabil de răspuns, care recunoaște contextul operativ, coerența și coordonarea. Primii indicatori ai NEL sunt *viteza și eficacitatea*, raportate la intenția comandantului.

Acest concept va include:

- o logistică adaptabilă, bazată pe rețea, sprijinită pe o comunitate de agenți reprezentați de furnizori, consumatori, și resurse;
- management și control logistic în timp real;
- prevenirea apariției blocajelor prin utilizarea unor instrumente de tip *total asset visibility*;
- integrarea bazelor strategice logistice cu logistica din teatrul de operații;
- mutarea efortului de la optimizarea logisticii la cerințele de reducere a riscurilor și de a răspunde cerințelor operaționale cât mai bine;
- planificare sprijinului logistic să fie integrată, continuă și dinamică;
- capabilități ridicate în domeniul managementului logistic cu cel al informațiilor, comunicațiilor, precum și procesarea resurselor la dispoziție;
- folosirea flexibilă a bazelor logistice (inclusiv a celor maritime) și aprovizionarea înaintată;
- suport cognitiv al procesului de luare a deciziei logistice (prin procese automate de calcul);
- integrarea funcțiilor logistice cu funcțiile informațiilor și operațiilor, aceasta asigurând sprijin proactiv procesului de luare a deciziei la nivelul comenzii.

Într-o abordare teoretică în tabelul următor prezentăm o paralelă între caracteristicile acțiunilor de sprijin logistic, pre și post transformare prin aplicarea NEL în cadrul RBR

Pretransformare	Postransformare
Liniară	Non liniară
Lanțuri de aprovizionare	Aprovizionare în rețea, mozaic
Bazată pe consum	Bazată pe efecte
Sprijin liniar	Sprijin încrucișat, mutual
Preplanificată	Planificare continuă, dinamică
Reactivă	Anticipativă
Ierarhică	În rețea, dinamic adaptată
Monolitică	Distribuită, modulară, adaptabilă
Greu de măsurat	Dinamic măsurabilă
Puțin flexibilă	Agilă, flexibilă
Axată pe consum	Adaptabilă la modificări
Indicator: cantitate	Indicator: viteza efectului
Indicator: eficiență	Indicator: eficacitate
Bazată pe plan	Axată pe efecte
Planificarea nevoilor de sprijin	Coerență întrunită
Optimizare globală	Imagine unică globală, optimizare locală
Lanțuri fragile, rigide	Rețea robustă, cerere flexibilă

Ca o subliniere a ceea ce dorim să prezentăm, apare și tendința RBR de a converti superioritatea informațională în putere de luptă prin punerea efectiv în legătură a forțelor aliate din teatrul de operații și îmbunătățind astfel procesul de luare a deciziei. NEL, la rândul său, se bazează și el pe puterea rețelei. La încheierea operației, conexiunile realizate cu această ocazie urmăresc o nouă reconfigurare și în același timp o schimbare dinamică a fluxurilor de rețea. Suntem de părere că attributele și punctele tari ale rețelei logistice vizează următoarele aspecte:

- ♦ sprijinul logistic în rețea să fie *dinamic*:
 - să anticipeze componentele ce trebuie să fie reconfigurate, astfel încât să fie ajustate numai în funcție de evenimente. Prin reguli adaptabile, se asigură conexiuni variabile între locul de apariție a cererii și sursa de aprovizionare, bazate pe parametrii situaționali;
 - prin acordarea unei atenții suplimentare unui spectru lărgit de potențiali furnizori, flexibilitate în distribuție, precum și asigurarea răspunsului la nevoi prin sprijin în rețea oportun;
- ♦ relațiile sunt permanent *negociate*:
 - toate structurile se încadrează în intenția comandantului pentru obținerea efectelor planificate și beneficiază de imaginea unică și detaliată a situației pentru negociere și pentru sincronizarea funcțiilor și operațiilor;
 - rolurile și angajarea entităților sunt dinamic redefinite în cadrul unui context specific;
 - regulile adaptabile permit negocieri directe între structuri, la paritate sau pot necesita arbitraj din partea unor terți;
- ♦ rețeaua este *robustă* și este dificil de atacat:
 - mai rezistentă la căderi ale nodurilor;
 - se adaptează la semnalele cererii în timp real;
- ♦ NEL susține operații distribuite, *reconfigurabile*:
 - adaptabilitatea rețelei permite luarea deciziei în mod continuu și anticipat;
 - accentul pe informație și distribuția acesteia îngăduie un înalt grad de flexibilitate operațională și management al riscului;
 - funcționarea asigurarea sprijinului logistic fără întrerupere elimină constrângerile operaționale și informaționale,
 - mecanismele de acordare a sprijinului logistic sunt transparente pentru luptători, iar rezultatele sunt cele așteptate.

Datorită acestor attribute, NEL devine o potențială sursă de avantaje operaționale și un multiplicator de forță. Aplicarea acestui concept creează efectul de multiplicare, prin faptul că asigură comandantului în timp real și înaintea unui eventual inamic o gamă mărită de opțiuni de sprijin, sincronizate cu efectele operaționale. NEL poate de asemenea anticipa

sincope în acordarea sprijinului, poate identifica potențiale limitări și constrângeri mai devreme și răspunde prompt modificărilor sarcinilor operaționale sau reprioritizărilor acestora.

În final, dorim să punctăm câteva aspecte esențiale, spunem noi, pentru integrarea logisticii într-o viitoare arhitectură de rețea, care ar trebui să fie realizată la nivelul armatei noastre:

- necesitatea realizării unor structuri luptătoare, de asigurare de luptă și logistice, de tip modular, flexibile și manevriere, cu capacitate mare de reacție, precum și asigurarea stării de operativitate necesare unităților existente la pace și a resurselor necesare în starea de război;

- continuarea procesului de dezvoltare a sistemului logistic militar astfel încât acesta să devină integrat, flexibil și funcțional, apt să răspundă nevoilor de asigurare a unităților luptătoare cu toate categoriile de tehnică și materiale (la timpul și în locul ordonat, cât mai simplu și cu cheltuieli minime), precum și cerințelor de realizare a interoperabilității cu sistemele logistice ale statelor membre NATO;

- adaptarea domeniilor funcționale ale sprijinului logistic, astfel încât să includă pe viitor și structurile financiare, de geniu, de transmisiuni și informatică;

- externalizarea activităților care sunt definite de domeniul funcțional al serviciilor de campanie;

- sporirea cooperării și cooptarea în programele de modernizare a tehnicii și echipamentelor militare a unor firme din sectorul civil, care au performanțe notabile în domeniu;

- realizarea unei conduceri ferme, suple și eficiente în domeniul logistic.

În conformitate cu angajamentele asumate de țara noastră, ca membru al Alianței Nord-Atlantice, este posibil ca viitorul să impună participarea la acțiuni militare la distanțe considerabile. Astfel, va fi nevoie ca distribuirea sprijinului logistic să fie realizată în rețea, pentru forțele care vor opera în zone de operații întrunite (Joint Operational Areas), unde vor trebui să răspundă la mai multe provocări asimetrice, provenite din mediile tactic și operativ, diferite de cele ale războiului tipic cunoscut până acum.

În acest context, este clar că va trebui luată în calcul evoluția lanțului de sprijin logistic, dacă acesta poate manifesta suficientă flexibilitate și rapiditate la cererile trupelor, dacă asemenea operații complexe pot fi sprijinite și dacă este corect să reconsiderăm structura sprijinului logistic.

CONSIDERAȚII PRIVIND CERINȚELE ACORDĂRII SPRIJINULUI LOGISTIC ÎN CONDIȚIILE RĂZBOIULUI BAZAT PE REȚEA

Mr.lect.univ.dr. Bixi-Pompiliu MOCANU
Mr. Valentin MĂRGINEAN

Following the transformation process which the US Army is going through, the emergence of new concepts on the bases of which the Army will take action in the future is expected as soon as possible.

The emergence of Network Centric Warfare concept constituted a sign, that this process was on its way to reach a climax point, because after their realization in a relative isolation, all armament systems, high technology equipments and the new combat vehicles are undergoing homologation and introduction in the troupes gears. Network Centric Warfare concept considered as a compulsory requirement, aimed to realize a network supported and integrated logistic system, that would ensure the flexibility, agility and sustainability required by the combat forces.

Desfășurarea operațiilor militare în războiul din Irak a fost marcată la un moment dat de o serie de disfuncționalități care au privit structurile logistice și posibilitățile lor de acordare a sprijinului logistic forțelor luptătoare.

Astfel, una din cauzele principale pentru întârzierile manifestate în sistemul logistic în ceea ce privește asigurarea sprijinului logistic trupelor aflate în mișcare a fost utilizarea de către logisticieni a unui sistem de Comandă și Control (C2), care nu a fost integrat celui aflat la dispoziția forțelor luptătoare.

Disfuncționalitatea majoră apărută din vina ambelor părți (forțele combatante și logistica) a trebuit să fie redusă ulterior, după terminarea războiului. Lansarea acelui avertisment, către factorii de decizie a impus luarea de măsuri astfel încât situația petrecută să nu se mai repete în viitor. Astfel, aceștia au constatat din nou (dacă mai era nevoie) că, fără un sistem logistic viabil și eficient nu se mai pot planifica operațiuni militare cu succes.

În acest sens, consideră că ar trebui ca ambele părți implicate în desfășurarea acțiunilor militare, forțele luptătoare și logistica, să aibă un sistem egal de măsură și să opereze cu aceeași parametri. Cu acest prilej,

constatăm că sistemul de desfășurare al operațiunilor militare actuale, de genul războiului desfășurat în Irak, un război cu caracteristici dintre cele mai diverse, plecând de la cel clasic și trecând prin toate formele asimetriei, tinde să devină dual, în care discutăm numai de forțe luptătoare și de forțe de logistică.

Bazându-mă pe aceste constatări, apreciez că logistica și în special structurile destinate sprijinului logistic al forțelor în luptă au o nevoie serioasă de realizarea unui sistem de legături cu capabilități din cele mai moderne, iar militarii (factorii de conducere) trebuie să se asigure înainte de planificarea acțiunilor militare, că operațiile logistice sunt integrate în rețea.

Pentru asigurarea unui sprijin logistic eficient și în timp real, bazat pe recunoașterea automată a consumurilor care deja reprezintă cu totul altceva decât sprijinul logistic bazat pe cerere sau trimitere automată a materialelor ca urmare a unor consumuri planificate, sunt de părere că trebuie avute în vedere mai multe cerințe, în direcția asigurării structurilor logistice cu mijloace mobile care să le permită să păstreze legătura cu forțele luptătoare aflate în mișcare.

Imaginea comună unică a situației. NEL își va concentra capabilitățile de sprijin logistic prin corelație cu imaginea unică distribuită a situației. Acest aspect poate deveni critic pentru asigurarea comenzii la obiectivele operaționale în cadrul gamei complete de operații militare executate într-un mediu aflat în continuă schimbare. Pentru ca NEL să se poată îmbunătăți în mod continuu, imaginea unică comună necesită a fi întreținută și va trebui să aibă acces la datele istorice ale situației, precum și la întregul context al operațiilor trecute. Pentru sprijinul proactiv și anticipativ al operațiilor viitoare, imaginea unică necesită de asemenea cunoașterea operațiilor planificate și anticiparea ori prevederea situațiilor viitoare.

Managementul capabilităților forței: integrarea logisticii cu operațiile și informațiile. NEL reprezintă o parte a unui proces de transformare mai larg, acela de integrare organică și cuplare completă a logisticii cu operațiile și cu informațiile sub auspiciile și capabilitățile RBR. Integrarea, precum și noile reguli de ducere a acțiunilor militare sunt bazate pe următoarele arhitecturi viitoare:

- toate operațiunile și funcțiunile unei acțiuni militare vor trebui dimensionate pe seturi de capabilități ale forței;
- realizarea intenției comandantului, exprimată prin efectele urmărite, și prin misiunile asociate acestora, a deveni esența suportului imaginii unice;
- toate aspectele (domeniile) funcțiunilor acțiunilor militare trebuie să țintească realizarea intenției comandantului;
- măsurarea succesului acțiunii militare va fi bazată pe viteza și calitatea/eficacitatea realizării intenției comandantului. Logistica reactivă și adaptabilă trebuie echilibrată cu cea proactivă și preemptivă bazată pe previziune și anticipare. Unitatea de măsură a sprijinului trebuie să fie capacitatea forței de a realiza intenția comandantului, structura și

infrastructura fiecărui domeniu funcțional al sprijinului logistic, și desigur a acțiunii înseși, trebuie să fie adaptabile la situația de ansamblu și vor trebui să asigure realizarea intenției comandantului.

Perspectiva viitorului logistician de manager al capabilităților viitoarelor structuri militare va fi aceea de armonizare a obiectivelor de transformare a modalităților în care acestea vor acționa în viitor. De asemenea, va recunoaște constanta capabilității forței drept suma componentelor modulare de efecte, misiuni și sarcini ce sunt organizate dinamic pentru a realiza intenția comandantului. Această generoasă perspectivă asupra acțiunilor militare, precum și funcțiunile și relațiile dintre operații, informații, și logistică probabil vor necesita revederea doctrinelor, precum și reevaluarea și reproiectarea tacticilor, tehnicilor și procedurilor ce implementează funcțiunile și activitățile acțiunilor militare.

Logistica dimensionată precis. NEL "*produce*" un tip de logistică precis structurată (optimizarea locală), controlată de priorități ce se stabilesc pe baza imaginii unice distribuite. Imaginea unică îngăduie o perspectivă globală a spațiului de luptă inclusiv a operațiilor militare non-combat asociate intenției comandantului. Aceasta în schimb conduce la dezvoltarea optimizării locale a sprijinului logistic prin reguli și relații dinamic adaptabile, implementate de comunitatea operatorilor NEL, ca logistică precis dimensionată.

Adaptarea comenzii și controlului la dinamica RBR. NEL pleacă de la presupunerea că există o capabilitate asemănătoare de a sesiza și răspunde atât la operații, cât și informații. Aceasta permite ca întreaga activitate a structurii de comandă și control, să fie integrată cu activitățile de operații, informații și logistică, ceea ce permite adaptarea dinamică la evoluția intenției comandantului, la situația tactică, operativă, strategică, la mediu, și la dinamica stării forțelor, capabilităților logistice și a resurselor logistice. Când sunt aplicate la acțiunile militare, aceste activități dinamic adaptabile pot fi coordonate corespunzător, pot colabora și comunica între ele, și pot ridica în mod semnificativ capabilitatea forței.

Acest mediu de comandă și control dinamic și adaptabil este conținut de componentele interconectate prin infrastructura RBR, punând în comun date, informații, cunoștințe prin intermediul rețelei globale de informații (*Global Information Grid – GIG*), și utilizând în comun funcțiile RBR. NEL avansează conceptul corespondent de comandă și control dinamic adaptabil. Astfel, el susține transformarea infrastructurii, doctrinei, tacticilor, tehnicilor și procedurilor, precum și a mecanismelor asociate cu comanda și controlul, și introduce, de asemenea, conceptele de a sesiza și de a răspunde. Unul din conceptele de sesizare și răspuns asociate cu comanda și controlul (C2) este integrarea totală a planificării și execuției. Corelate, și nu tratate separat, procedurile C2 de planificare și execuție în cadrul NEL presupun continua evaluare a executării ordinelor, curente și viitoare. Se răspunde astfel la

evenimente și la schimbări în: situație; mediu; starea capabilității forței; intenția comandantului/misiunea eșalonului superior.

Viteză și eficacitate versus cantitate și eficiență. Pentru a avea o imagine corespunzătoare asupra a ceea ce aduce nou NEL față de posibilitățile sistemului logistic existent în acest moment în marea majoritate a statelor lumii, în tabelele următoare sunt prezentați anumiți indicatori ai NEL (viteză și eficacitatea/calitatea efectelor) în contrapartidă cu cei ai logisticii tradiționale (cantitate și eficiență).

Viteză (logistică reactivă)	Cantitate
Logistica în rețea axată pe evenimente se reconfigurează în mod dinamic, ca răspuns la situație și intenția comandantului.	Rețeaua logistică este în majoritate statică, se reconfigurează numai în mod excepțional.
Operatorii procesează cerințele logistice, direct situația, pentru generarea nevoilor de sprijin în timp real.	Nevoile sunt generate în primul rând prin cererile adresate de logisticieni/ luptători sistemului ierarhic.
Rețeaua, operatorii și instrumentele deciziei cognitive sunt proiectate să opereze în timp real, cu date puține și comunicații sporadice: proiectate pentru războiul complex, haotic, în timp real.	Sistemele logistice sunt proiectate să opereze în cel mai bun caz aproape în timp real, și pot fi învinse de datele incomplete și lipsa comunicațiilor: proiectate pentru proceduri de răspuns la cerere simple, procedurale.
Rețeaua NEL identifică cerința și folosește tendințele acesteia, precum și indicii timpurii ai ratelor anormale de schimbare.	Rețeaua logistică identifică cerințele anormale și tendințele de consum pe baza datelor experimentale și a măsurărilor.
Operatorii NEL se adaptează modificărilor în intenția comandantului și a situației în timp real prin modificarea relațiilor și regulilor deciziei.	Logistica se adaptează schimbărilor în intenția comandantului și a situației printr-un proces de planificare extins și consumator de timp; planurile trebuie apoi interpretate de logisticieni.
NEL permite bypass-uri în cadrul lanțului de comandă, nivelelor logistice, bazat pe regulile aprobate de comandant.	Sunt posibile bypass-uri în lanțul de comandă și nivelele logistice, dar numai ad-hoc și în mod excepțional.

Viteză ↔ cantitate

Eficacitate (logistică proactivă)	Eficiență
Prin NEL se creează disponibilitatea mai multor resurse logistice, pentru a asigura mai multe opțiuni forțelor în realizarea efectelor și îndeplinirea misiunilor și a sarcinilor.	Resursele logistice sunt disponibile doar așa cum au fost planificate, cu vizibilitate limitată la nivel întrunit, și sprijin din alte surse numai sporadic.
NEL se concentrează pe intenția comandantului și pe evoluția situației la nivel tactic, operativ, strategic (imaginea unică globală).	Logistica se concentrează pe intenția comandantului și pe evoluția situației la nivel tactic, cel mult operativ.
Monitorizare permanentă, bazată pe informații a acțiunilor forței, a situației, a feedback-ului primit de NEL și a lecțiilor învățate pentru realizarea sprijinului logistic adaptabil, precis dimensionat (optimizarea locală).	Monitorizare bazată pe date și informații limitate a acțiunilor forței, situației, feedback-ului și lecțiilor învățate; adaptare greoaie, la nivel teatru, în loc să fie locală.
Instrumentele de suport al deciziei cognitive asigură comandantului opțiuni multiple de management al riscului și obținerea succesului în planificarea și execuția operațiilor.	Instrumente limitate de suport al deciziei, chiar în sisteme logistice avansate (viitoare).
Instrumente de management al informațiilor pentru sprijinul adaptării și pentru ajutor la producerea cursurilor de acțiune logistice realizabile.	Instrumente limitate de obținere a informațiilor pentru sprijinul adaptării și pentru ajutor la producerea cursurilor de acțiune logistice realizabile.
Evaluare permanentă a riscurilor bazată pe situație și reducerea acestora bazată pe intenția comandantului pentru toate activitățile logistice: nu se irosesc resurse în mod inutil.	Evaluarea riscurilor bazată pe situație și reducerea acestora bazată pe intenția comandantului pentru activitățile logistice este sporadică.

Eficacitate ↔ eficiență

Vizibilitate totală asupra întregului patrimoniu logistic. Pentru mărirea bazei resurselor logistice, eliminarea sau diminuarea riscurilor și asigurarea vizibilității asupra tuturor componentelor și elementelor patrimoniului logistic de la toate sursele potențiale, NEL va crea, menține și utiliza informații/evidențe standardizate despre bunurile materiale și interrelaționările dintre acestea, care vor include:

- resurse logistice direct asociate cu/repartizate către toate elementele spațiului de luptă;
- materiale consumabile (carburanți-lubrifianți, muniție, hrană, produse medicale);

- subansamble și piese de schimb: de înlocuit sau reparabile;
- mijloace de transport și echipamente de încărcare-descărcare;
- personal și utilaje de mentenanță și reparații;
- resurse logistice ale altor structuri din cadrul sau din apropierea spațiului de luptă: alte servicii sau agenții guvernamentale; forțe aliate, de coaliție sau cu care există tratate; organizații nonguvernamentale, voluntare, private; agenții/organizații/structuri guvernamentale, comerciale, private ale națiunilor gazdă/aliate/de coaliție.

- bazele logistice (de pe teritoriul național sau din teatru): furnizori, fabricanți, distribuitori; facilități logistice (depozite, alte puncte de depozitare și manipulare a materialelor); alte capacități (ex. medicale, de transport și distribuție etc.).

- resurse locale și alte oportunități logistice: oportunități logistice locale (de ex. depozite de carburanți private din spațiul de luptă); resurse capturate de la inamic, ascunzători etc.;

- capacități și facilități logistice (ex. de mentenanță, medicale, juriști, contracte, protecție, audit etc.);

- elemente ale spațiului de luptă, angajate în operațiuni sau nu, în rezervă, sau în tranzit spre sau dinspre spațiul de luptă;

- elemente din afara spațiului de luptă, neasociate cu acțiunea militară, sau forțe aliate/de coaliție neangajate în operațiune;

- sosiri de resurse din bazele logistice planificate sau așteptate.

Extensiile NEL către vizibilitatea totală și în tranzit a patrimoniului definesc următorul nivel de informații logistice pentru mărirea spectrului potențialelor resurse.

Suport cognitiv al deciziei. NEL va asigura suport cognitiv al deciziei atât logisticienilor, cât și operatorilor săi prin abilitatea sistemului de a converti datele și informațiile logistice în cunoștințe relevante și inteligibile:

- adaptarea deciziilor logistice și a regulilor de sprijin logistic bazate pe evoluția situației, a mediului în schimbare și a evoluției intenției comandantului;

- acumularea cunoștințelor și înțelegerea acestora în sprijinul procesului de luare a deciziei, planificării și execuției, prin monitorizarea și procesarea avansată a informațiilor situaționale și feedback-ul operatorilor NEL (tipare de recunoaștere, adunarea informațiilor, algoritmi de procesare);

- logistica integrată cu imaginea unică comună;

- elaborarea cursurilor de acțiune logistice;

- simulări și crearea de modele logistice pentru calcularea și anticiparea nevoilor de sprijin logistic și pentru analiza lipsurilor și deficitelor logistice;

- realizarea siguranței operaționale a logisticii;

- realizarea și monitorizarea performanței NEL, inclusiv evaluarea și diminuarea riscului și asigurarea procesului informațional;

- suport pentru logistica autonomă, și legătura cu bazele logistice și rețeaua de transport.

Logistica proactivă anticipatorie asigură cererea și trimiterea sprijinului logistic către consumatori. Ea este ghidată de evenimente, date, informații, analize sau acumularea și procesarea cunoștințelor derivate din:

- modele ale cererii, sau consumuri în afara tiparelor, cu potențial de a afecta obținerea succesului;

- întârzieri ale rețelei de distribuție, anomalii și alte sincope ce cauzează reprogramarea achizițiilor sau distribuțiilor;

- întârzieri ale rețelei de transport, anomalii ce cauzează depinderea mărită de mijloace alternative de transport, neasociate logisticii;

- resurse logistice capturate, nou descoperite sau alte oportunități luate în calcul la planificarea și execuția sprijinului logistic;

- diferite variații și rotații ale personalului care modifică nivelele de aprovizionare și consumurile asociate personalului;

- deficite anticipate în stocuri la bazele de sprijin datorită consumului proiectat, feedback-ului la diferite eșecuri, sau cauze contractuale.

Caracterul anticipativ, analitic, al logisticii provine din monitorizarea și evaluarea impactului privind:

- ordinele anticipate de aprovizionare de la baza strategică ca rezultat al analizelor modelelor de consum, proiectării ritmului operațional (OPTEMPO), a ritmului logistic (LOGTEMPO), situației politico-civile etc.;

- evoluția intenției comandantului (cu efectele, misiunile, sarcinile asociate) cu impact asupra concentrării, localizării priorităților de sprijin logistic (rezultat al analizei continue a cursurilor de acțiune);

- informațiile despre acțiuni prevăzute ale inamicului, OPTEMPO rezultat care indică viitoare nevoi, depășiri ale ritmului curent de reprovizionare, limite de timp, locații sigure de livrare;

- feedback, lecții învățate, experiențe ale consumurilor și analize ale eșecurilor ce au necesitat furnizori suplimentari, consumabile repartizate asupra elementelor luptătoare, pentru a permite operații mai eficace de a sesiza și răspunde, pentru a reduce riscul în realizarea intenției comandantului (pre-distribuții în vederea reducerii riscului și incertitudinii).

Logistica cinetică și potențială: capacitatea de a susține toată gama de acțiuni militare. NEL trebuie să susțină operațiile curente precum și pe cele neprevăzute. Acest sprijin logistic proactiv, adaptabil pentru toată gama de operațiuni militare, fie ele pe timp de pace, război sau criză, pentru toate forțele care sunt angajate, desfășurate sau în tranzit, este indicată drept *logistică cinetică - de tranzit* sau altfel spus *de legătură*. Ea include sprijin atât pentru tranziția între nivelele de aplicare a forței și acțiunilor militare, cât și pentru starea din cadrul acestor nivele. Logistica cinetică reprezintă o

abordare tradițională a logisticii, care este supusă unor transformări, pentru a cuprinde/a asigura/fi în măsură:

- imaginea unică comună și vizibilitatea asupra întregului patrimoniu, pentru sprijinul intenției comandantului, adaptarea la evoluția situației și asigurarea dimensionării oportune a logisticii, punând accent pe viteză în loc de cantitate și pe eficacitate în loc de eficiență;

- simultană, local optimizată, global conștientă, logistica oferă soluții structurate pe intenția comandantului, pe situația strategică, operativă și tactică, pe mediul de desfășurare al acțiunii, și pe starea capacității forțelor;

- suport cognitiv și adaptabil al deciziei;

- colectarea și analiza feedback-urilor, lecțiilor învățate, experienței și acționarea în consecință;

- managementul capabilităților forțelor și suport proactiv al intenției comandantului;

- cerere și aprovizionare autonome, la paritate, procese de fabricație agile.

Sprijinul logistic potențial necesită pregătirea forțelor pentru evenimente planificate, prevăzute (probabilitate scăzută) și neprevăzute, inclusiv:

- evenimente anticipate, planuri funcționale, planuri conceptuale unde situația viitoare este aproape trasată, iar cerințele pot fi bazate pe prognoze ale operațiilor sau pe capabilități ale forțelor;

- evenimente potențiale, ai căror parametri sunt neclari, unde logistica este trasată cu marjă de risc și nu este precis încadrată;

- sprijin pentru acțiuni militare și capabilități ale forțelor ce nu se adresează unor evenimente specifice.

Sprijinul logistic potențial reprezintă ceva mai mult decât operaționalizarea, crearea stocurilor, prepoziționarea și pregătirea achizițiilor (care oricum trebuie susținute și acestea). El include de asemenea:

- sprijin pentru stările de tranziție: regrupare, recuperare etc.;

- stocuri, eșaloane de materiale create pentru adaptări rapide, în special la constituirea sau manevra forțelor;

- încorporarea flexibilității în rețelele logistice pentru acomodare la evenimente neprevăzute;

- suportarea necesităților și cerințelor logisticii și a capacității forțelor cu mult înainte de apariția nevoii de sprijin;

- doctrine logistice flexibile.

Îndeplinirea acestor cerințe ar însemna realizarea unor capabilități standard de comandă și control al structurilor logistice, în orice teatru de operații, care să le permită un sprijin real și vizibil la orice nivel. Prin implementarea capabilităților necesare NEL, apreciez că se poate asigura sprijin cognitiv al deciziei, vor putea fi suportate cerințele logisticii la toate nivelele artei militare și se creează condițiile dezvoltării unor reguli asociate pentru sprijinul proactiv al acțiunilor trupelor luptătoare.

CONSIDERAȚII ASUPRA EVOLUȚIEI IDEII DE BUNĂ GUVERNARE

Slt. Marius MILITARU

La bonne gouvernance exige de l'Etat qu'il défende la démocratie, l'état de droit et le respect des droits de l'homme et implique la mise en place d'une administration efficace et responsable. En parallèle, des mécanismes, des processus et des institutions doivent être établis pour permettre aux citoyens et aux groupes de défendre leurs intérêts, de régler leurs différends. D'exercer leurs droits et de s'acquitter de leurs obligations. C'est sous cet angle que le présent article entend examiner la question de la bonne gouvernance en lien avec les forces armées et les droits de l'homme. La dimension humaine se fonde sur le principe selon lequel les grandes questions et les grands problèmes auxquelles la société doit faire face sont étroitement liés et interdépendants. Les questions militaires sont donc considérées comme des problèmes politiques qui, à leur tour, ne se peuvent pas être dissociés de considérations économiques, idéologiques, culturelles ou linguistiques.

Limbajul politico-juridic al ultimilor ani s-a îmbogățit cu o nouă expresie și anume aceea a „bunei guvernări”, cunoscută uneori și ca un nou drept al omului, acela de a fi „bine administrați”, ambele expresii făcând referire la necesitatea „managementului eficient” al problemelor sociale. De fapt, idealul „bunei orânduiri” a societății este tot atât de vechi ca și statele, ca forme de organizare a comunităților umane, fiind strâns legat de una din principalele funcții ale aparatului statal și anume aceea de a elabora regulile juridice necesare bunei funcționări a organismului social prin aplicarea dreptului. Că politica și dreptul reprezintă fenomene ale vieții sociale e un adevăr ce nu mai trebuie demonstrat: sunt însă necesare explicații asupra faptului că noțiunea de „bună guvernare” a apărut mai întâi în politică, că ea s-a manifestat multă vreme ca o valoare morală, că în statele moderne a obținut și valențe juridice și că, abia de curând, obligației autorităților și instituțiilor publice de a conduce treburile publice conform valorilor impuse de poporul suveran i s-a adăugat și dreptul acestuia la o bună administrare a intereselor generale ale comunității.

Încă de la apariția primelor state s-a pus problema practică de a asigura buna administrare a intereselor publice și apărarea acestora prin drept. Spre

exemplu, în preambulul codului său, Hammurapi arată că a fost chemat de zei ca să dea „în țară putere dreptății, ca să nimicesc pe cel rău și viclean, ca cel puternic să nu asuprească pe cel slab” și atunci „am făcut eu însumi dreptul și dreptatea în limba țării, făcându-i pe oameni să se bucure”¹; corespondența ținută de el cu subordonații săi ni-l dezvăluie nu numai ca bun ostaș și mare cuceritor, dar și ca un destoinic administrator, un organizator al provinciilor și al activității demnitarilor, care se ocupa nu numai de apărarea țării de pericole externe, ci și de economie, îngrijindu-se să asigure populației rezerve de alimente. Prin codul său, Hammurapi a sancționat actele care reprezentau un comportament primejdios pentru securitatea statului babilonian și a conducerii sale autoritare, precum răscoala împotriva orânduirii de stat, adăpostirea răsculaților și nedenunțarea acestora, nesupunerea la ordinele de mobilizare, jaful.² Fără a fi o referire directă la buna guvernare, Vechiul Testament cere implicit să se facă dreptate orfanului și văduvei și să fie iubiți străinii, dându-li-se hrană și îmbrăcăminte³. La fel, *Legile lui Manu* (considerat primul om în tradiția hinduistă) conțin învățături pentru o bună guvernare, dar și avertismente împotriva proastei guvernări⁴.

Cum s-a ocupat de toate fenomenele naturale și sociale, filozofia clasică grecească a generat și reflecții asupra bunei orânduirii a conducerii treburilor cetății. Platon a scris pagini întregi despre această problemă, considerând buna guvernare ca fiind „culmea virtuții politice” în cadrul căreia se îmbină armonios legile cu magistraturile; după el, ordinea politică era compusă din instituția magistraților (numărul, modul de alegere și cel de stabilire a agenților publici) și din legi (numărul, natura și calitatea regulilor impuse fiecărei magistraturi). Acest drept public virtual al ateniienilor nu era privit mecanic căci filozoful antic a observat că deși înființarea legilor este un lucru important „a pune într-un stat bine constituit, în fruntea unor legi bune, niște magistrați inapți, înseamnă nu numai că nu va scoate nici un folos din calitatea legilor sale și că se va face de râsul lumii, dar încă această alegere rea va fi pentru el izvorul a nenumărate rele și nenorociri”⁵. Iar Pitagora, în stilu-i caracteristic al aforismelor, a spus și următoarele: „Poporule! Dacă îți dorești o *bună rânduială* în ce privește politica, ferește-te de o organizare fără vlagă, o administrare fără putere și de luxul ospetelor” – căci aceste trei vicii dau întotdeauna naștere vrajbei în viața civilă și au ca urmare imediată năruirea statului⁶. În concepția lui Pitagora, republicile bine orânduite determină oamenii să iubească libertatea nu din principiu, ci pentru foloasele

¹ Vladimir Hauga, *Mari legiuitori ai lumii, Hammurapi, Iustinian, Napoleon*, Editura Lumina Lex, București, 1994, pp.26-34.

² Idem, p.76.

³ *Biblia*, Deuteronomul, 10-18.

⁴ *Legea lui Manu*, S.C.Charter B. SRL, vezi în special cartea a șaptea „Purtarea regilor și a castei militare” pp.160-164.

⁵ Platon, *Legile*, Editura IRI, București, 1995, pp.156, 164.

⁶ Pitagora, *Legile morale și politice*, Editura Antet, 1996, p.70.

pe care le aduce sub o bună administrație⁷. Aristotel ne arată, de asemenea, că „e natural ca un guvernământ perfect să asigure cetățenilor pe care îi guvernează, în cursul obișnuit al lucrurilor, bucuria fericirii celei mai perfecte pe care o comportă condiția lor”⁸; tot el ne vorbește, ca și ceilalți filozofi greci de altfel, de faptul că guvernarea bună se referă la toate puterile statului, dar și că încălcarea virtuților acestora conduce la guvernăminte corupte.⁹

Romanii au rămas în istorie pentru abilitatea lor de a administra cel mai mare imperiu cunoscut până la ei, dar și pentru spiritul juridic pe care se baza administrația romană, știut fiind că juristconsulții romani defineau dreptul ca fiind arta binelui și echității; de altfel, dreptul public, de care aparține ideea bunei guvernări, s-a desprins de dreptul privat mai ales prin sistematizările propuse de juristconsulții romani. Atât administrația, cât și dreptul roman s-au continuat în moștenire bizantină, în cadrul căreia s-a aplicat principiul că puterea imperială se cuvine „să fie biruitoare nu numai prin arme, dar și înarmată cu legi, pentru ca atât la vreme de război, cât și de pace să poată fi bine călăuzită, iar împăratul să biruiască nu numai în luptele cu dușmanii, ci (pășind) pe căile cele legiuite să înlăture nedreptățile celor ce învinuiesc pe alții pe nedrept, devenind astfel atât cel mai devotat susținător al dreptului, cât și biruitorul vrășmașilor înfrânți”¹⁰. De fapt, atât în concepția romană, cât și în cea iustiniană care i-a urmat vreme de secole, până în zilele noastre, buna guvernare era și o problemă de drept privat deoarece statului îi revenea datoria de a-l aplica între particulari.

Ideile despre buna guvernare ale culturii clasice grecești și ale dreptului roman au supraviețuit în Europa Evului Mediu. După marile migrații ale celei de-a doua jumătăți a mileniului întâi și după depășirea slăbiciunilor primelor state medievale, ele au fost recuperate ca sprijin în realizarea monarhiilor centralizate. Așa s-a ajuns, spre exemplu, ca în anul 1357 să fie adoptată în Franța o mare ordonanță cu 61 de articole, o adevărată Magna Carta a Stării a Treia în care se prezintă un ideal al „guvernării bune”¹¹; în realitate, încercând să aducă ordine și decență în locul dezordinii și abuzurilor, marea ordonanță n-a inventat o nouă schemă de guvernare ci și-a propus să corecteze neregulile existente pe baza a trei principii politice fundamentale, acela că monarhia nu putea pune nici un bir care nu era votat de stări, că stările generale aveau dreptul să se adune periodic după voința lor și că ele vor alege Marele Consiliu al celor 36, doisprezece din fiecare stare pentru a sfătui coroana. Idealul antic al bunei guvernări a fost recuperat de

⁷ Idem, p.188.

⁸ Aristotel, *Politica*, Editura Antet, 1996, p.115.

⁹ Idem, p.101.

¹⁰ *Introducere la Instituțiile lui Iustinian*, Lumina Lex, București, 2002, p.7.

¹¹ Barbara W. Tuchman, *O oglindă îndepărtată, urgisitul secol XIV*, Editura Politică, București 1988, vol. I, p.206.

Renaștere și dezvoltat în scrierile iluminiștilor. Publicată în 1516, „Utopia” lui Thomas Morus critică faptul că „principii se gândesc la război și la fapte de arme mai degrabă decât la meșteșugurile binefăcătoare ale păcii, și năzuința lor cea mai mare e mai curând să cucerească țări noi, prin mijloace legiuite și nelegiuite, decât să le *cârmuiască bine* pe cele dobândite”¹²; în aceeași ordine de idei, „Cetatea Soarelui” de Tommaso Campanella pornește de la principiul că cea mai bună rânduială a conducerii cetății ideale se bazează pe încredințarea treburilor publice și a proceselor unui principiu suprem asistat de trei principii colaterale care au ca atribuții puterea, înțelepciunea și iubirea¹³. La polul opus se află Machiavelli care își învață „principele” că „cei mici nu contează” deoarece „când guvernezi, trebuie, dacă e necesar să accepți și răul”, „să înveți să nu fii bun”; că la vremea respectivă buna guvernare era doar un drept al suveranului e demonstrat și de faptul că „războiul, instituțiile și legile care-l privesc sunt singura preocupare căreia principele ar trebui să-și dedice gândurile și priceperea”¹⁴. Considerând că politica lui Machiavelli e un amestec de tiranie și ipocrizie care sfidează dreptul, justiția și morala, disprețuind armonia naturală a lumii, Jean Bodin în „Cele șase cărți ale Republicii” arată că „deosebirea dintre republică și bandele de hoți și de tâlhari este în primul rând *dreapta cârmuire*”¹⁵.

Chiar dacă în practicile statale ale Europei găsim puține exemple de bună guvernare, teoria acesteia avansează rapid în epoca modernă și conduce la revoluția franceză și la declarația americană de independență care vor pune de acord dreptul public cu noile realități ale societății implementând în practica socială teoria drepturilor naturale ale omului și pe cea a contractului social. Hugo Grotius arată în opera sa capitală că buna guvernare nu reprezintă doar o problemă de politică națională, ci și una de drept internațional, puterea suverană având prerogativa de a lua măsuri de apărare a societății când aceasta este amenințată de pericole externe; în consecință el analizează atât cauzele nedrepte ale războiului, cât și pe cele îndoielnice¹⁶ fundamentând astfel ceea ce la începutul secolului XXI se va numi „buna guvernare mondială”. La rândul său, John Locke în „Al doilea tratat despre cârmuire” precizează că „țelul cârmuirii este *bine omenirii*”; el se întreabă, oarecum retoric, ce este cel mai bine pentru omenire, ca „oamenii să fie mereu expuși voinței fără limite a tiraniei sau conducătorilor să le fie uneori manifestată opoziția, atunci când ei fac abuz de puterea lor și o întrebuințează pentru distrugerea și nu pentru conservarea proprietăților oamenilor?” Răspunsul nu e greu de găsit și anume că atunci când, întemeiat pe dovezi

¹² Thomas Morus, *Utopia*, Editura Incitatus, București, 2000, p.18.

¹³ Tommaso Campanella, *Cetatea Soarelui*, Editura Incitatus, București, 2000, p.120.

¹⁴ Niccolo Machiavelli, *Principele*, Antet, 1999, p.28.

¹⁵ *Histoire des institutions et des faits sociaux*, PUF, 1956, p.172.

¹⁶ Hugo Grotius, *Despre dreptul războiului și al păcii*, Editura Științifică, 1968, pp.554-574.

manifeste, tuturor le vine în minte că intențiile cârmuirii sunt opuse libertăților lor, iar direcția generală și tendința lucrurilor nu pot decât să le ofere bănuieli ale *răului intenționat* de cârmuitori, vina este a celor care pun lucrurile într-o asemenea situație (a guvernării, n.n) și nu a oamenilor care au simțul creaturilor raționale și nu pot concepe lucrurile altfel decât le găsesc și simt; pe de altă parte, Locke atrage atenția împotriva spiritelor turbulente care doresc schimbarea cârmuirii fără motive deoarece „oricine încearcă, fie el conducător sau supus, să încalce prin forță drepturile prințului sau ale oamenilor, punând astfel temeiul răsturnării constituției și codului oricărei *cârmuiri drepte*, e vinovat de cea mai mare crimă de care e capabil vreun om, trebuind să răspundă de toate acele vărsări de sânge, jafuri și pustiiri pe care fărâmare în bucăți a cârmuirii le aduce într-o țară”¹⁷.

Concepția engleză a lui Locke din 1689 va fi dezvoltată de alți filozofi insulari, spre exemplu de David Hume, care arată că miracolul guvernării celor mulți de către cei puțini (miracol pentru că putem ușor descoperi că FORȚA este totdeauna de partea celor conduși) constă în faptul că guvernării nu au altceva în sprijinul lor decât OPINIA, opinie care e de două feluri, cea cu privire la INTERESE (sentimentul avantajului general ce se obține prin cârmuire împreună cu convingerea că acea anume guvernare care a fost instituită e la fel de avantajoasă ca oricare alta care ar fi putut fi cu ușurință instaurată) și cea cu privire la ceea ce este DREPT (dreptul la PUTERE care creează atașamentul națiunilor față de cârmuirile lor din vechime și dreptul de PROPRIETATE pe care se fundamentează sentimentul necesității menținerii justiției publice)¹⁸; teoriile engleze asupra guvernării vor trece repede granițele Angliei pentru a se regăsi, spre exemplu, în „Contractul Social” al lui J.J.Rousseau care definește guvernământul ca un corp mijlocitor între supuși și suveran pentru legătura lor reciprocă, însărcinat cu executarea legilor și cu menținerea libertății, atât a celei civile, cât și a celei politice. Cum în viziunea lui Rousseau, suveranul este corpul politic al societății (denumit de supuși și republică, stat, putere, popor) care contractează un act de asociere cu particularii (denumiți cetățeni când participă la autoritatea suverană și supuși când ascultă de legile statului) în beneficiul întregii comunități, rezultă că guvernarea sau administrația supremă reprezintă exercitarea legitimă a puterii executive prin intermediul principelui și magistraților, oameni însărcinați cu această administrație.¹⁹ Astfel s-a ajuns să se înțeleagă pentru prima oară în istorie că buna guvernare nu e numai un drept sau obligație a conducătorilor societății, ci și un drept al celor guvernați. Aceste idei vor influența atât constituirea SUA, cât și revoluția franceză. Este evident că la cristalizarea acestei concepții au contribuit numeroși alți

¹⁷ John Locke, *Al doilea tratat despre cârmuire*, Nemira, 1999, pp.196-197.

¹⁸ David Hume, *Eseuri politice*, Incitatus, 2002, pp.31-32.

¹⁹ J.J.Rousseau, *Contractul social*, Editura Mondero, București, 2000, pp.32-36.

gânditori politici, filozofi și juriști, un exemplu în acest sens fiind Montesquieu care, prin prezentarea necesității separației puterilor în stat, a statuat asupra principiilor bunei guvernări în sensul că el a concluzionat că totul ar fi pierdut, atât pentru cârmuitori cât și pentru libertățile oamenilor, dacă același individ sau același corp de fruntași, fie ai nobilimii, fie ai poporului ar exercita toate cele trei puteri comunitare, aceea de a face legi, aceea de a duce la îndeplinire hotărârile obștești și aceea de a judeca infracțiunile și litigiile²⁰.

Teoria drepturilor naturale ale omului și cea a contractului social vor fi transpuse în practică prin modalități revoluționare, în cadrul cărora a fost necesară utilizarea forței armate împotriva regimurilor politice care-și vedeau existența amenințată; dar guvernarea acestor regimuri politice vetuste devenise o piedică în calea progresului social astfel încât se cerea înlocuirea lor cu noi forme de guvernare, mai adaptate noilor realități și mai capabile să realizeze idealul drepturilor fiecărui membru al comunității. Declarația de independență a coloniilor americane față de Marea Britanie din 1776 a proclamat egalitatea, existența drepturilor inalienabile vieții, libertății și urmării fericirii pentru toți oamenii, existența unei guvernări ale cărei puteri să depindă de consimțământul celor guvernați și chiar dreptul de insurecție al cetățenilor, atunci când este clar că administrația abuza în mod continuu de puterile sale;²¹ acest document solemn al celor 13 colonii nord-americane a marcat un pas decisiv în formarea SUA, a trebuit să fie realizat în fapt prin războiul de independență ce a urmat și a influențat elaborarea, după „Articolele Confederației Uniunii perpetue” din 1777, a Constituției federale din 1787 în care sunt precizate și principiile unei bune guvernări și anume, „idealul realizării unei Uniuni mai strânse, așezării dreptății, asigurării liniștii interne, înzestrării pentru apărarea comună, promovării prosperității generale și asigurării binecuvântărilor libertății pentru urmași”²². La numai doi ani distanță de Constituția SUA izbucnește revoluția în Franța care va promulga în 1791 Declarația drepturilor omului și cetățeanului și Constituția franceză. În preambulul primului document, reprezentanții poporului francez, constituiți în Adunarea Națională, consideră că „ignoranța, uitarea și încălcarea drepturilor omului sunt singurele cauze ale relelor publice și ale corupției guvernanților”, motiv pentru care au decis să prezinte într-o declarație solemnă „drepturile naturale, inalienabile și sacre ale omului pentru ca această declarație să reamintească mereu tuturor membrilor corpului social drepturile și îndatoririle lor, pentru ca actele Puterii legislative și ale Puterii executive să poată fi de fiecare dată comparate cu obiectivele oricărei instituții politice și

²⁰ Montesquieu, *De spiritul legilor*, Editura Științifică, 1964, vol.I, p.87.

²¹ A.Tunc, S.Tunc, *Le système constitutionnel des États-Unis d'Amérique*, Editions Domat Montchrestien, Paris, 1954, pp.59-60.

²² *Constituția SUA*, Editura Princeps, 1991, p.1.

să fie mai respectate și pentru ca reclamațiile cetățenilor, fondate pe principii simple și incontestabile, să se refere întotdeauna la menținerea Constituției și a fericirii tuturor”; important pentru buna guvernare este și art.2 al Declarației în care se menționează că scopul oricărei asocieri politice este conservarea drepturilor naturale și imprescriptibile ale omului, acestea fiind libertatea, proprietatea, securitatea și rezistența la agresiune²³.

Constituționalizarea idealului buneii guvernării prin proclamarea juridică a drepturilor omului a avut un impact deosebit asupra înțelegerii mecanismului raporturilor dintre stat și societate în sensul că modul de orânduire socială nu este o chestiune ce ține de bunul plac al guvernanților, ci o obligație a acestora rezultată din dreptul comunității ca interesele generale să fie bine administrate de reprezentanții temporari ai puterilor publice; a fost normal, de aceea, ca forțele armate și de ordine publică să fie păstrate în continuare pentru asigurarea înfăptuirii acestui ideal, împotriva celor care ar derapa de la menirea lor constituțională sau chiar s-ar opune guvernării democratice. Pentru ca instrumentele de forță militară ale statului să nu se îndepărteze de rolul lor de apărare a întregii societăți, de eventualele pericole interne sau externe, începe să se instituie treptat mecanisme de control politic civil asupra armatei, jandarmeriei, poliției și serviciilor de securitate. De asemenea, începând cu secolul al XIX, în scopul perfecționării guvernării se instituie proceduri de limitare a puterii discreționare a autorităților publice prin intermediul statului de drept, idee regăsită în operele filozofilor, scriitorilor politici și juriștilor tot mai des. La Kant, spre exemplu, statul de drept presupune existența a trei puteri diferite prin care statul (civitas) își păstrează autonomia, adică se constituie și se întreține pe sine, conform legilor libertății, în unirea lor constând salvarea statului; prin ea nu trebuie să se înțeleagă bunăstarea și fericirea cetățeanului individual căci aceasta poate, probabil, să se întâlnească în starea naturală sau într-o guvernare despotică mai confortabilă și mai oportună ci se înțelege situația care face loc celui mai perfect acord al constituției cu principiile juridice, la care rațiunea ne obligă să aspirăm, printr-un imperativ categoric²⁴. La rândul său, Hegel arată că în conduita și în formația funcționarilor se află punctul unde legile și deciziile guvernământului ajung în atingere cu indivizii și dobândesc valabilitate în domeniul realului, acesta fiind deci punctul de care atârână mulțumirea și încrederea cetățenilor în guvernământ – precum și realizarea sau slăbirea și zădărnicierea intențiilor acestuia, întrucât sensibilitatea și cugetul cetățenilor pun tot atâta preț pe modalitatea realizării, cât pun pe conținutul lucrului realizat, care deja pentru sine poate constitui o povară²⁵.

²³ Vezi textul integral al Declarației în Julien Laferrière, *Manuel de droit constitutionnel*, Editions Domat Montchestien, Paris, 1947, pp. 46-48.

²⁴ Immanuel Kant, *Scrieri moral-politice*, Editura Științifică, București, 1991, pp. 163-168.

²⁵ Hegel, *Principiile filozofiei dreptului*, Editura IRI, București, 1997, p.292.

Notabile sunt și gândurile lui Tocqueville despre trăsăturile guvernării: „Societățile democratice care nu sunt libere pot fi bogate, rafinate, ornate, magnifice chiar, puternice prin greutatea masei lor omogene; poți întâlni aici unele calități private, tați buni de familie, comercianți onești și proprietari demni de toată stima; în asemenea societăți, veți găsi chiar buni creștini, căci patria lor nu este din această lume, iar gloria religiei lor constă tocmai a zămisli asemenea buni creștini în mijlocul celei mai mari coruperi a moravurilor și sub guvernările cele mai rele: în epoca sa de maximă decadentă, imperiul roman era plin de asemenea buni creștini; îndrăznesc însă să afirm că, în aceste societăți nu veți găsi niciodată iluștri cetățeni și mai ales un popor ilustru; nu mă feresc chiar să afirm că inimile și mințile obișnuite nu vor înceta să decadă atâta vreme cât egalitatea și despotismul vor sta laolaltă”.²⁶ Că buna guvernare e mai mult decât legea și ordinea o sesizează și Spencer în „Individul împotriva statului”²⁷: „o societate cum era cea romană în care oameni relativ puțini dețineau puterea politică și erau într-un anume sens liberi, adevărați despoți mărunți, ținând nu numai sclavi și oameni atârănători de ei, dar până și pe copii într-o robie nu mai puțin absolută decât aceea în care își ținea și vitele, o astfel de societate prin alcătuirea ei lăuntrică, era cu mult mai înrudită cu o societate subjugată unui despotism de rând, decât cu o societate de cetățeni egali politicește”. Concluzia este, pe de o parte, că se validează principiul potrivit căruia guvernarea este o categorie istorică cu o evoluție specifică timpului și spațiului social și, pe de altă parte, că „fiecare popor are guvernarea pe care o merită”, ceea ce nu înseamnă totuși că buna guvernare ar depinde în mod esențial de forma de guvernământ, de forma statului ori chiar de regimul politic. Oricum, ideile cu caracter preponderent filozofic, moral și politic asupra guvernării pătrund la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea și în științele juridice dând conotații specifice conceptului de „bună guvernare”.

J.Bentham își aduce contribuția la înțelegerea mai profundă a dreptului natural, echității naturale, drepturilor omului și a „bunei guvernări” prin întemeierea normei juridice pe utilitate: „Binele public trebuie să fie preocuparea legiuitorului; utilitatea generală trebuie să fie criteriul raționamentului în legislație. A ști în ce constă binele comunității ale cărei interese sunt în discuție, iată ce înseamnă știința: a găsi mijloacele de realizare în practică, iată arta”²⁸. Contribuții la explicarea științei și artei guvernării are și Ihering atunci când afirmă că dreptul și justiția vor prospera într-o țară nu numai dacă judecătorul este continuu pregătit să-și îndeplinească misiunea sau dacă poliția veghează prin agenții săi; pentru el, esențial în lupta pentru

²⁶ Alexis de Tocqueville, *Vechiul regim și revoluția*, Editura Nemira, 2000, p.18.

²⁷ Herbert Spencer, *Individul împotriva statului*, Editura Timpul, Iași, 1996, p.25.

²⁸ Philippe Malaurie, *Antologia gândirii juridice*, Humanitas, București, 1997, pp.190-191.

drept este și apărarea dreptului de către cel interesat, ca o datorie a acestuia față de societate căci, toți cei care se bucură de binefacerile dreptului au în același timp și datoria de a călca în picioare capul hidrei care e fărădelegea și bunul plac, oriunde ar îndrăzni să iasă la iveală”.²⁹ Între mulți alți doctrinari ai dreptului constituțional, Esmein se preocupă de definirea noțiunii de guvernare care pentru el desemnează în sensul propriu și general exercitarea de către suveran a autorității publice, cu alte cuvinte guvernarea fiind „suveranitate aplicată, care include îndeplinirea funcțiilor statale esențiale, de a garanta și a apăra națiunea contra atacurilor din afară, de a menține ordinea în interior și de a da tuturor justiție”; cu alte cuvinte, buna guvernare se referă nu numai la puterea executivă, ci, în sens larg, cuprinde și autoritatea legislativă și pe cea judiciară. Pe de altă parte, potrivit lui Esmein, există în realitate atât guvernare despotică sau arbitrară, cât și guvernare legală (în sensul de legitimă) a cărei esență este libertatea politică.³⁰

Doctrina guvernării legale constituie nucleul dreptului constituțional și la Dicey, care apreciază că „rule of law” (guvernarea prin drept, domnia legii sau statul de drept) cu semnificație de supremație a legii țării nu e o doctrină nouă în secolul al XIX-lea, ea putea fi urmărită până în Evul Mediu când există ideea că legea, indiferent că-și are originea divină sau umană, poate să conducă lumea; la vremea când Dicey și-a scris opera, supremația dreptului era clamată de politicieni mai ales în afacerile internaționale dar se recunoștea că ea înseamnă și modalitatea de asigurare a legii și a ordinii în orice stat civilizat, chiar dacă făcea abstracție de regimul politic și forma de guvernământ.³¹ Mai mult decât simpla subordonare a tuturor deciziilor autorităților publice față de legea fundamentală a țării, „rule of law” este considerată baza formelor democratice de guvernare în care indivizii se pot adresa tribunalelor când drepturile lor sunt încălcate deoarece orice putere conferită guvernării trebuie exercitată în strictă conformitate cu legea care interzice guvernarea arbitrară; puterea autorităților publice nu este deci discreționară, ci e limitată prin lege, indivizii fiind apărați de aceasta contra abuzurilor administrației prin controlul exercitat de instituția judiciară asupra dreptului de apreciere al guvernanților în situații concrete. Aceasta este și explicația pe care Kelsen o dă statului de drept, deoarece dacă am admite că orice stat este un stat de drept, cuvântul ar deveni un pleonasm; de aceea, expresia stat de drept, în sensul asocierii ei cu buna guvernare trebuie folosită „pentru denumirea unui anumit tip de stat, și anume a celui care corespunde

²⁹ Rudolf von Ihering, *Lupta pentru drept*, Editura All Beck, 2002, pp. 31, 35.

³⁰ A. Esmein, *Eléments de droit constitutionnel françois et comparé*, Recueil Sirey, 1927, Tome premier, pp. 27-28.

³¹ A.V.Dicey, *Law of the constitution*, Mac Millan & Co.Ltd , London Ninth edition, 1950, pp.181-414.

cerințelor democrației și securității juridice”.³² „Stat de drept” este în acest sens specific o ordine de drept relativ centralizată, după care jurisdicția și administrația sunt legate prin legi, deci prin norme generale decise de către un Parlament ales de popor cu sau fără colaborarea unui guvern sau șef de stat aflat în vârful guvernului; membrii guvernului răspund de actele lor, instanțele sunt independente și anumite libertăți ale cetățenilor sunt garantate, mai ales libertatea de credință și de conștiință, și libertatea de exprimare. La fel crede și del Vecchio când afirmă că „astăzi vorbim de statul de drept și afirmăm că statul trebuie să fie un stat de drept nu în sens kantian de a-și propune ca scop unic dreptul, ci în înțelesul că statul trebuie să lucreze în temeiul dreptului și în forma dreptului, cuprinzând în sfera sa orice activitate și încurajând binele peste tot, dar în forma dreptului, astfel încât fiecare act al său să se întemeieze pe lege, care e manifestarea voinței generale”.³³

Pe acest fundal al doctrinelor juridice, prima jumătate a secolului al XX-lea a avut o evoluție contradictorie și paradoxală, pe de o parte, în anumite state s-au perfecționat continuu practicile de „bună guvernare” în timp ce în altele s-au perpetuat forme de guvernare nedemocratică, fără nici un respect față de drepturile omului și bunăstarea tuturor, astfel încât în perioada interbelică s-a putut ajunge la transformarea unor state în adevărate organizații criminale în care depravarea guvernării a condus la încălcarea sistematică a regulilor democrației, culminând în final cu holocaustul nazist și atrocitățile celui de al doilea război mondial. Pe de altă parte, în relațiile internaționale, pe lângă aspectele pozitive rezultate din intensificarea procesului de organizare a comunității internaționale și a codificării normelor de drept internațional, s-au înmulțit și s-au generalizat crizele și conflictele internaționale, demonstrând astfel că la nivel mondial ne aflăm încă în „jungla națiunilor” unde nu se pune încă problema „bunei guvernări”. Totuși, după cel de-al doilea război mondial s-a reușit constituirea Organizației Națiunilor Unite ca asociație a popoarelor lumii hotărâte să izbăvească generațiile viitoare de flagelul războiului, să reafirme credința în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea și valoarea persoanei umane, în egalitatea în drepturi a bărbaților și a femeilor, precum și a națiunilor mari și mici, să creeze condițiile necesare menținerii justiției și respectării obligațiilor decurgând din tratate și alte izvoare ale dreptului internațional, să promoveze progresul social și condiții mai bune de trai; în aceste scopuri, popoarele Națiunilor Unite au decis să-și unească eforturile pentru îndeplinirea unor obiective care prevăd să practice toleranța și să trăiască în pace unul cu celălalt ca buni vecini, să-și unească forțele pentru menținerea păcii și securității internaționale, să accepte principii și să instituie metode care să

³² Hans Kelsen, *Doctrina pură a dreptului*, Humanitas, București, 2000, pp. 267-268.

³³ Giorgio del Vecchio, *Lecții de filozofie juridică*, Tipografia FED, București, p.292.

garanteze că forța armată nu va fi folosită decât în interesul comun, să folosească instituțiile internaționale pentru promovarea progresului economic și social al tuturor popoarelor³⁴. Am putea spune că documentul semnat la San Francisco în 1945 reprezintă contractul social al „bunei guvernări mondiale” care s-a răsfrânt decisiv și asupra constituirii administrațiilor naționale ale statelor membre. Într-adevăr, prin intermediul Declarației Universale a Drepturilor Omului din 1948 și prin Pactele Internaționale ale Drepturilor Omului din 1966 s-au validat valori comune ale bunei guvernări în orice stat, plecându-se de la următoarele considerente: recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și inalienabile constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume; ignorarea și disprețuirea drepturilor omului au condus la acte de barbarie care revoltă conștiința omenirii, iar făurirea unei lumi în care ființele umane vor beneficia de libertatea cuvântului și a convingerilor, eliberate de teroare și de mizerie a fost proclamată drept cea mai înaltă aspirație a oamenilor; faptul că este esențial ca drepturile omului să fie protejate de un sistem de drept pentru ca omul să nu fie constrâns, ca mijloc suprem, ca revoltă împotriva tiraniei și a asupririi, iar o concepție comună a statelor despre drepturile omului și libertățile sale fundamentale e de cea mai mare importanță pentru realizarea deplină a angajamentului ONU de a favoriza progresul social și instaurarea unor condiții mai bune de viață pentru toți³⁵.

³⁴ Preambulul Cartei Națiunilor Unite din 1945.

³⁵ Preambulul Declarației Universale a Drepturilor Omului din 1948.

RĂZBOIUL EVOLUEAZĂ

Lt.col.drd. Florin LĂPUȘNEANU

The military strategs will have two options when a future force will prepare for war: to over-spend, in order to dominate the enemy by developing weapons systems that better fire, maneuver and communicate, or to over-aim, over-think, and over-plan the enemy.

Războiul și dezvoltarea sa de-a lungul anilor

Când studiem istoria militară, două observații devin evidente: în primul rând, descoperirile care au schimbat fundamental istoria meseriei armelor sunt puține; în al doilea rând, schimbările datorate descoperirilor tehnologice au fost mai multe decât cele datorate gândirii militare ca factor al progresului intelectual.

Praful de pușcă a transformat organizația militară dintr-una a forței fizice (musculare) într-una care poate ucide la distanțe mai mari concomitent cu păstrarea protecției terenului.

Conceptul „*levée en masse*”¹ al lui Napoleon i-a recrutat milioanele de luptători de care avea nevoie pentru cucerirea Europei și a pus bazele tendinței construirii armatelor de masă. Sistemul *stat major* perfectat de Gneisenau și Von Moltke în Prusia a introdus sistemul de comandă și sprijin de stat major necesar pentru a conduce și susține armatele de masă recrutate. Înainte ca omul să învețe să păstreze hrana, arta războiului (după cum ne arată Sun Tzu) era să dispersezi pentru a supraviețui (supraviețuirea în teren) și să concentrezi pentru a distruge inamicul. *Păstrarea hranei*, mai mult decât sârma ghimpată și mitraliera, a făcut posibilă lupta de tranșee în primul război mondial. Deoarece, la timpul respectiv, gândirea militară nu a putut înțelege impactul schimbărilor aduse de tehnologie, războiul s-a transformat însă într-o sângeroasă uzură de forțe.

A trebuit ca reinventarea de către germani a *conceptelor operaționale* (în special realizarea surprizei și exploatarea momentului favorabil creat) să ducă la înlocuirea sângelui cu creierul, ca factor de primă importanță în economia luptei. Acest salt intelectual a reintrodus mișcarea ca element în gândirea militară și a „fulgerat” inamicul paralizat să capituleze („*Blitz-Krieg*”).

¹ (fr.) - Ridicarea maselor

Apariția pe neașteptate a *armelor nucleare și a sistemelor de întrebuințare a acestor* a transformat conflictul într-un război rece, dar care, inimaginabil, a fost mai fierbinte decât oricare război cald.

Elicopterele, în special cele adaptate pentru misiuni tactice sub focul inamicului, au transformat diferitele corpuri de luptă într-un sistem de luptă unitar. Ele au dat aripi artileriei, au permis infanteriei manevre eliberate de restricțiile impuse de teren și vegetație și au transformat blindatele într-o forță agilă și cu o mare putere de lovire în adâncime.

Gestionarea informațiilor în spațiul de luptă va plasa soldatul megabiților mai aproape de cucerirea ultimei frontiere a spațiului de luptă – manevra într-un spațiu de luptă atemporal unde un operator cu o tastatură de computer poate să-i facă inamicului mai mult rău decât o divizie de tancuri.

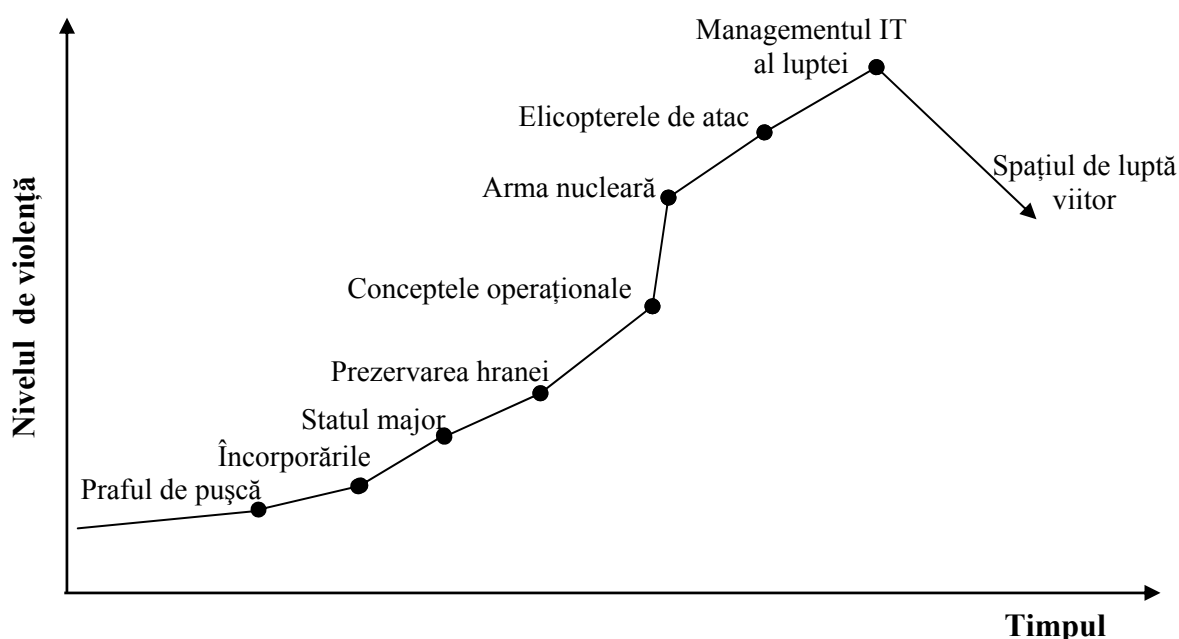

Fig.1 Progresele decisive și nivelul violenței în domeniul ducerii războiului

Legând trecutul de viitor

Alvin și Heidi Toffler propun o școală de strategie militară a credinței conform căreia acțiunile militare ale unei țări se leagă direct de activitățile ei economice: „*the way we make war reflects the way we make wealth*²”.

Ei sunt de părere că războiul s-a dezvoltat odată cu cele trei „valuri”.

„*Grain Force*”. Rațiunea economică a omului înainte de aventura erei industriale a fost dictată de nevoia sa de supraviețuire fizică. Instrumentele sale, atât pentru supraviețuire, cât și pentru purtarea războiului, erau simple și chiar interschimbabile. În această perioadă a istoriei războiului, posibilitatea de a găsi hrană determina cine face război, unde și pentru ce perioadă. Soarta

² (engl., în original) - *Modul în care facem război reflectă modul în care facem avere* – A. și H. Toffler, *War and Antiwar*, Ed. Warner, London, 1993.

națiunilor a fost de multe ori determinată de campanii sezoniere scurte, pe căi de înaintare dictate de recoltele bune, în care lupta era dusă de fermierii recrutați, înarmați cu arme ce utilizau forța mușchilor.

Introducerea de către Henry Ford a liniei de asamblare a adus cu sine „*Drain Force*”. Această perioadă a fost caracterizată de forța brută a numerelor, a mulțimilor care au canalizat (drenat) economiile naționale și populațiile către producția armamentului de masă, inclusiv a armelor de distrugere în masă (ADM). Participarea S.U.A. în al doilea război mondial este, prin excelență, un exemplu: 16.000.000 de luptători mobilizați, 100.000 de tancuri, 300.000 de aparate de zbor, 71.000 nave construite și ADM folosite pentru a forța inamicul să capituleze.

Era „*Brain Force*” a fost introdusă de Jedi Knights de la Schwarzkopf, care a schimbat forța mușchilor pentru intelect și armata pentru computer. Aproximativ 3.000 de calculatoare pe câmpul de luptă al „Furtunii în deșert”, legate la un număr cel puțin dublu aflate în cluburi militare, case particulare și centre de decizie politice din restul lumii au transmis și recepționat milioane de mesaje prin rețele sigure de date. Concepția de utilizare a gânditorilor virtuali dotați intelectual și conectarea lor la locuri dintre cele mai plăcute (în cele mai multe cazuri în propriile case) cu ajutorul celui mai bun echipament electronic este tipică unui sistem de comandă militară care a făcut posibilă această schimbare de paradigmă: creierul în locul sângelui.

Războaiele în viitor

Cele mai probabile **cauze** care vor determina apariția conflictelor militare în viitorul previzibil sunt:

- motive umanitare;
- resurse insuficiente;
- etnicitatea;
- crima organizată transnațională;
- instabilitatea statului;
- rolul agresiv al actorilor non-statali.

Caracteristicile viitoarelor războaie:

- umanism;
- caracter subnațional, național sau multinațional;
- control politic strict;
- interferența actorilor non-statali în spațiul de luptă;
- mediatizarea în timp real;
- specializare: viitorul război va fi purtat de forțe specializate, cu scopuri specializate, utilizând tehnică, echipamente, concepte și doctrine specializate;
- tehnologie înaltă;
- deținerea controlului asupra spectrului electromagnetic;

- nevoia de informații detaliate: în trecut era suficient să cunoști poziția punctelor de comandă pentru a bombarda masiv zona; acum, este nevoie să cunoști poziția cutiei de distribuție a datelor pentru a dirija o bombă inteligentă prin fereastra potrivită pentru a distruge sistemul de calculatoare.

Cea mai căutată informație va rămâne intenția comandantului inamic și va rămâne sarcina specialiștilor să o găsească.

Accentul va fi nu pe informații în timp real ci mai degrabă pe un sistem de informații real și oportun. Setea de informare în timp real a condus în valul 2 („*drain force*”) la răspândirea a numeroși senzori legați la tot atâtea computere. Analizarea acestora paralizează sistemele când omul aflat în puncte cheie încearcă să analizeze fiecare informație în parte. Deciziile în spațiul de luptă viitor vor fi bazate mai degrabă pe inteligență, decât pe toată multitudinea de informații.

Trupele proprii vor avea nevoie să-și protejeze utilizarea spectrului electromagnetic împotriva atacurilor electromagnetice inamice.

Caracteristicile strategiei, artei operative și tacticii viitorului

a. Strategia militară:

Conceptele strategice șablon vor fi formulate de matematicieni, economiști și specialiști în comportament și autorizate la cel mai înalt nivel politic. Aceste concepte cu grad înalt de complexitate vor fi prestabilite, iar militarilor nu le va fi permis să se abată de la metodologia de implementare (de transpunere în practică).

Guvernul va avea foarte puțin timp pentru a crea libertate de acțiune în arena politică internațională, pentru a mobiliza voința populară și pentru a obține resursele necesare pentru efortul de război. Efortul principal al părților beligerante la acest nivel va fi de a trimite un mesaj politic credibil inamicului și restului lumii.

b. Nivelul operativ

Atât responsabilitatea pentru controlul asupra populației civile, cât și pentru obținerea și distribuirea ținutelor și obiectivelor la comandanții de nivel tactic, vor cădea în sarcina comandamentelor de nivel operativ.

Planificarea operațiilor și orchestrarea tacticii va rămâne principalul efort al comandamentelor de nivel operativ. Împăcarea regulilor de angajare (ROE) cu curățirea spațiului de luptă și planificarea extracției forțelor vor consuma din timpul și resursele la dispoziție la acest nivel.

c. Tactica

Spațiul de luptă tactic va fi foarte neregulat. Ocolirea grupurilor de civili, precum și sprijinul acordat trupelor proprii sau lupta împotriva unui inamic care nu este structurat cu claritate în ceea ce privește scopurile, gruparea și dispunerea vor restricționa serios libertatea de mișcare și manevra de foc a forțelor proprii. Activitățile acestor grupuri de civili ar putea să

interfereze cu acelea ale sindicatelor crimei, activitățile poliției și, în ultimă instanță, cu tactica militară adoptată de diverse grupuri de insurgenți.

Tehnologia inteligentă și tacticile inteligente („*smart tactics*”) vor goli spațiul de luptă de participanții la luptă, demasificându-l. Cu armament dirijat de înaltă precizie de ambele părți, dimensiunile fizice ale spațiului de luptă vor crește exponențial. Vor fi necesare manevre precise pentru a scăpa de detecție și pentru a găsi țintele, în timp ce pentru a distruge inamicul sunt necesare lovituri foarte precise.

Mediul înconjurător personal al soldatului va deveni extrem de ostil din cauza riscurilor medicale și de sănătate, prezenței constante în spațiul de luptă a mass-media și organizațiilor neguvernamentale, ca și din cauza tacticilor neconvenționale și asimetrice ale inamicului, careucid în zone ce păreau sigure. Acest mediu ostil va slăbi starea de pregătire pentru luptă a individului mai mult decât acțiunile inamicului. Soldații se vor concentra mai degrabă asupra securității decât asupra atingerii scopului tactic.

Sistemele viitoare de vehicule tactice vor folosi sisteme de propulsie avansate pentru a le face mai puțin dependente de combustibilul voluminos. Vehiculele de luptă vor putea să se miște libere de restricțiile terenului și ale vegetației.

Componentele modulare vor asigura compatibilitatea diferitelor activități, în timp ce ingineria moleculară se va concentra pe creșterea gradului de supraviețuire în luptă conform cu abordarea „umanistică” a războiului.

Armele cu țeavă (artileria și aruncătoarele) au capacitatea să domine adâncimea spațiului de luptă tactic, în timp ce rachetele, navele și aeronavele pot influența teatrele operativ și strategic. Prin urmare bătaia, viteza și mortalitatea majorității sistemelor de lovire au culminat deja. De aceea, accentul dezvoltărilor viitoare va cădea pe supraviețuire și autonomie, în timp ce mijloacele robotizate vor face munca cea mai riscantă. Tehnologia nanoelectronică și fizică va ataca și distruge sau deprecia circuite electronice, compuși chimici și chiar celule umane.

În timp ce nici un sistem de protecție național nu va fi complet fără o gamă atotcuprinzătoare de capacități non-letale, programele de calculator vor produce programe de calculator care vor determina pe viitor înclinarea balanței de putere la nivel tactic.

Noi factori care vor influența participanții la luptă în viitor

Nevoia de inteligență și autoprotecția. Tehnologiile inteligente dau posibilitatea observării și distrugerii inamicului la distanțe mai mari. Viteza, protecția prin blindaj și manevrabilitatea sistemelor ofensive și defensive nu le vor proteja însă de efectul acestor tehnologii. Tot ceea ce poate fi văzut de către inamic poate fi lovit, iar tot ceea ce poate fi lovit poate fi distrus. Problema este de a face ca sistemele să devină indistinctive față de mediul înconjurător și va fi mai degrabă o sarcină a tehnologiei decât a tacticii. De aceea, supraviețuirea în spațiul de luptă devine mai degrabă o funcție a înaltei tehnologii decât a controlului uman. În abordarea „umanistică”, atunci când

va fi nevoie să te apropii de inamic pentru a obține ținte și a concentra efectul armamentului, aceasta va fi o cerință pentru sistemele ofensive autonome pilotate de roboți sau pentru nanotehnologie.

Cerința controlului. Este nevoie de controlul complet asupra dimensiunilor fizică, psihologică și electronică ale spațiului de luptă.

Teroarea psihologică. Deși soldatul aparținând „*Brain Force*” va omorî de la depărtare prin intermediul roboților, el va subconștientiza, în continuare, teroarea mentală că o bucată de oțel neașteptată sau o rază de particule poate oricând sfâșia ființa umană. Încercătura crescută a voinței de luptă și a coeziunii de grup va necesita căi de atingere a obiectivelor tactice literalmente înainte ca oamenii să-și dea seama.

Impactul psihologic al uzurii. Deși grupările de forțe specializate și cu înaltă tehnologie vor distruge cu relativă ușurință oarecum mai scăzuta tehnologie de masă „*Drain Force*”, ele vor considera gradul de uzură și de pierderi drept o constrângere serioasă. Soldații „*Brain Force*”, ca produse ale economiilor „*Brain Force*” (generația computerelor), cu modul de gândire și abordările umanistice ale acestora, nu vor putea suporta sau permite nici chiar cea mai mică rată de pierderi. Pentru exemplificare, se compară numărul pierderilor de natură psihologică cu cel al pierderilor fizice în operația „*Furtună în deșert*”. Acest aspect împreună cu mijloacele inamicului de lovire în adâncime vor obliga factorul militar să facă față unui război exploziv (care izbucnește pe neașteptate) unde va fi foarte puțin timp pentru procurarea sistemelor sau mobilizarea trupelor și pregătirea lor psihologică. Aceasta accentuează încă o dată necesitatea unor grupări specializate gata de luptă (încadrate cu personal, instruite și echipate) și pregătite psihologic.

Concluzii

Când se va pregăti pentru război o viitoare forță de luptă în spațiu strategii vor fi tentați de următoarele două opțiuni: să cheltuiască mai mult decât inamicul cu scopul de a-l întrece în dezvoltarea sistemelor de armament care pot să tragă mai bine, pot manevra mai bine și pot comunica mai bine decât cele ale inamicului; a doua opțiune este să-l depășească în scopuri, gândire, planificare și execuție. Aceasta înseamnă diferențe majore în ceea ce privește mijloacele și căile de abordare, care impun ca viitorul participant la luptă să fie:

- bine dezvoltat (din punct de vedere tehnic, intelectual și psihologic);
- cu un grad înalt de disciplină și control;
- bine motivat și militant pentru o idee;
- bine plătit pentru calitățile de mai sus.

Când va veni vremea viitorului participant la luptă, impactul spațiului de luptă asupra lui va fi devenit un cerc complet: cunoștințele, deprinderile și atitudinile unui luptător pot fi substituite cu alte resurse și valoarea unei viitoare armate de luptă în spațiu nu va consta în tehnologia ei, ci în cunoștințele, perspicacitatea și ideile luptătorilor săi, capabili să transpună noile concepte de război, precum și în managementul tehnologiei inteligente.

Bibliografie

BAUMANN, R.F., *Historical Perspective of Future War*, în *Military Review*, nr.1, 1997.

FURSDON, Maj.Gen. E. (Retd.), *The Changing Battlefield*, în *Salut*, nr.9, Sept. 1998.

LAMAR, Col.Petal, *Battle Command Battle Laboratories: Where Tomorrow's Victories Beggin*, în *Military Review*, nr. 3, 1996.

MALAN, Col.J.D., *African Armed Forces – Journal developed*, în *Armed Forces, Journal of Southern Africa*, Aprilie-Mai 2000, pp.19-24.

METZ, Steven, *Which Army After Next*, în *Parameters*, nr3, 1997.

MILLER, Lt.Gen. J.E.

ROITINGER, Maj. K.C., *Force XXI Battle Command*, în *Military Review*, nr.4, 1995.

SCALES, Maj.Gen. R.H., *A Sword With Two Edges: Maneuver in 21st Century Warfare*, în *Strategic Review*, nr.2, primăvara 1999.

TOFFLER, Alvin & Heidi, *War and Anti-war*, London, Warner Books, 1993.

CÂMPURI LEXICO-SEMANTICE ÎN TERMINOLOGIA MILITARĂ

Lect.univ.drd. Speranza TOMESCU

Partea I

This paper represents the first part of a work that aims at being bigger and more comprehensive than just this article. Sequels of this paper will appear in the two subsequent numbers of this publication, until the book with the analysis of the main lexical fields in military terminology is ready. Its intention is to consider and analyze some of the most relevant (to the non-specialist, that is to say: to the large public) military terms – organized into semantic fields – from a linguistic point of view. Thus, we hope, it will be possible, in the end, to identify the semantic and general linguistic features of contemporary military terminology in Romanian.

Multe dintre lucrările lingvistice din ultimele decenii abordează variate aspecte legate de studiul terminologiilor¹.

Demersul nostru se integrează în linia acestui interes general al lingvisticii contemporane, interes justificat și de faptul că segmentul cel mai dinamic al unei limbi naturale contemporane este cel al limbajelor specializate, circumscrise unor domenii de activitate profesională, unor științe, tehnici și tehnologii. Dinamismul acestor segmente din lexicul unei limbi se datorează neologiei, care este extrem de potențată în cadrul terminologiilor, mult mai vizibil decât în cadrul altor subsisteme ale limbii generale (ne referim aici în special la lexicul comun). Potențialul neologic crescut al majorității terminologiilor este de natură extralingvistică. Sursa acestui potențial se află în faptul că activitățile profesionale conexe științelor și domeniilor tehnice au ca finalitate producerea de bunuri pe care consumatorul le cumpără și pe care, ulterior, trebuie să fie capabil să le folosească. Pentru a face aceste lucruri, orice consumator trebuie să fie apt să

¹ Dintr-o vastă bibliografie în domeniu, menționăm aici numai: Bejoint, H. 1993; Bidu-Vrănceanu, A.: 1989, 1999, 2000, 2001, 2004; Cabré, Maria Teresa 1998; Candel, D. 1994; De Schaetzen, C. 1997; Lerat, P. 1995.

numească produsele și funcțiile sau operațiile pe care acestea le îndeplinesc. Astfel, consumatorul devine inerent și utilizator de terminologie. Prin acest fapt se admite un fenomen pe care Rastier îl numea „laicizarea” științelor (vezi Rastier, F., 1995, p.45), ceea ce recunoaște importanța lor socio-culturală, pedagogică și economică tot mai mare în societatea contemporană. „Laicizarea” științelor este consecința „exploziei informaționale” (vezi Bidu-Vrănceanu, A., 1993, p. 47) care are loc în societățile moderne. Ca urmare, *limbajele specializate* și *terminologiile* lor nu mai pot rămâne coduri total inaccesibile vorbitorilor obișnuiți, nespecialiști într-un domeniu sau altul care se bucură de larg interes social. Termenii specializați apar în texte de popularizare și în mass-media, înțelegerea sensului lor devenind astfel necesară vorbitorului obișnuit. În vederea deschiderii, fie ea și parțială, a codurilor științifice, *dicționarele generale*, în care se regăsește un număr destul de mare de termeni tehnico-științifici, joacă un rol extrem de important în asigurarea accesului la sensul specializat pentru orice vorbitor care vrea să rezolve ambiguitățile de diverse tipuri legate de sensul termenilor sau care vrea să utilizeze adecvat o terminologie sau alta. Raportarea permanentă la dicționarele generale ca forme instituționalizate de reglare a uzului cuvintelor din limba comună, chiar și când aparțin limbajelor specializate, dar în egală măsură și a termenilor specializați constituie premisa de la care pornim pentru a susține importanța lingvisticii în descrierea terminologiilor științifice², în receptarea și utilizarea lor cât mai adecvată de către nespecialiști.

Mai mulți lingviști contemporani (Maria Teresa Cabré: 1998, p.22, 28, 29 ș.a.) consideră că dezvoltarea fără precedent a terminologiei este efectul direct al progresului științei și tehnicii și nevoii crescânde de comunicare între comunitățile de specialiști de limbi diferite. Este, însă, și efectul nevoii de comunicare non-echivocă între specialiștii vorbitori de aceeași limbă maternă, dacă luăm în considerare existența diverselor „școli” care explorează un concept nou și căruia îi pot găsi o denumire diferită de cea atribuită de către reprezentanții altei „școli”. În acest caz, se folosesc practici consensuale, specialiștii din același domeniu ce reprezintă „școli” diferite trebuie să se consulte între ei și cu lingviști specializați în terminologie, iar organismele – naționale sau internaționale – mandatate să reglementeze funcționarea și sensul termenilor intervin în procesul de normare a acestora din urmă. Este evidentă, astfel, legătura dintre terminologie și lingvistică în virtutea căreia lingviștii contemporani au încercat să definească termenul de „terminologie”.

Pentru a ne preciza poziția relativ la această problemă și pentru a nuanța cadrul general în care vom analiza întreaga problematică a lucrării de

² Pe aceste poziții se situează lucrarea de față, așa cum au făcut și autorii studiilor întreprinse asupra lexicului specializat din **matematică**, **mineralogie**, **filozofie** și **arte plastice** (vezi Bidu-Vrănceanu, A., 2000), precum și din **medicină**, **lingvistică** și **științe politice** (vezi Bidu-Vrănceanu, A., 2001).

față, considerăm absolut necesară o prezentare de ansamblu, fie ea și schematică, a principiilor ce guvernează studiul termenilor, a orientărilor existente și a abordărilor posibile în acest domeniu, precum și a concluziilor la care s-a ajuns în studiul terminologiilor.

În viziunea mai multor lingviști, termenul de „terminologie” desemnează cel puțin trei concepte diferite (vezi Cabré, Maria Teresa: 1998, p. 70): ansamblul de principii și fundamente conceptuale ce guvernează studiul termenilor (ceea ce, ca atare, am putea numi disciplina terminologiei), ansamblul de reguli ce permit realizarea muncii terminografice (ceea ce am putea numi metodologia) și, în fine, ansamblul de termeni dintr-un domeniu de specialitate dat (cu alte cuvinte, corpusul unei terminologii, considerată domenal).

Există și alte perspective din care poate fi definită *terminologia*. Dintre acestea, enumerăm aici:

- *lingvistică „aplicată”*³, cu lucrări în domeniul lexicografiei specializate, în domeniul traducerii tehnice, al redactării limbilor, al didacticii limbilor, *terminologia* suferă de dependență instituțională și de dependență față de piață (vezi Lerat, P.: 1995, p.16);

- Alain Rey⁴ înțelege prin *terminologie* o *practică cognitivă*, o *practică lingvistică* și o *practică socială* în același timp, aspectul primordial fiind cel cognitiv;

- Angela Bidu-Vrănceanu⁵ consideră *terminologiile* adevărate *sisteme definiționale* în care se stabilește o interdependență între un *concept*, *termen*, *definiție* și *domeniu*, interdependență prin care se statuează „preferința termenilor pentru *monosemie* și *monoreferențialitate*”. Studiul relațiilor de sens dintre termenii specializați devine un obiectiv de interes pentru o definire riguroasă. Definițiile termenilor de interes mai larg suportă însă alternative, aspect important pentru determinarea specificului unei terminologii. Nu în ultimul rând, abordarea terminologiilor în lingvistica românească se face astfel similar cu alte analize lexico-semantice;

- conform ISO⁶, *terminologia* este „studiul științific al noțiunilor și termenilor în uz în limbajele de specialitate”⁷.

³ Acest punct de vedere este împărtășit și de alți lingviști francofoni contemporani, printre care și de Maria Teresa Cabré.

⁴ M.T. Cabré, *La Terminologie. Thiorie, mithode et applications*, Armand Colin, Les Presses de l'Universite d'Ottawa, 1998, p. 40.

⁵ A. Bidu-Vrănceanu, *Lexic comun. Lexic specializat*, Editura Universității din București, 2000, p. 20.

⁶ Acronimul ISO desemnează Organizația Internațională de Standardizare (International Standardization Organization). Această organizație reunește azi 100 de țări înglobând 95% din producția industrială mondială și reprezintă la ora actuală una dintre autoritățile cel mai larg recunoscute în domeniul standardizării. ISO are sediul la Geneva și, din 1946, înlocuiește ISA (Federația Internațională a Asociațiilor Naționale de Standardizare – fondată în 1926). ISO cuprinde nu mai puțin de 190 de comitete tehnice diferite, dintre care un interes de referință pentru perspectiva lucrării noastre îl prezintă comitetul CT 37 al cărui domeniu de activitate este să stabilească principiile și metodele de lucru în terminologie. CT 37 își desfășoară activitatea pe trei subcomisii: SC 1 – „Vocabularul terminologiei”, SC 2 – „Prezentarea vocabularelor” și SC 3 – „Aportul calculatorului la activitățile din domeniul terminologiei”.

⁷ P. Lerat, *Les langues spécialisées*, Presses Universitaires de France, Paris, 1995, p. 61.

Dincolo de aceste definiri ale terminologiei, însă, și de multe altele pe care nu le-am amintit aici, există patru **orientări** în activitatea terminologică, în funcție de „școală” sau, altfel spus, de metoda de lucru adoptată de un grup de cercetători în domeniu sau de altul. Aceste patru orientări sunt: orientarea cognitivă, orientarea amenajistă, orientarea traducțională și, respectiv, cea interdisciplinară.

I. Orientarea cognitivă (sau *terminologia normativă*) care pune accent pe *reprezentarea cunoștințelor non-lingvistice*, după cum consideră adepții ei, reprezentanții „școlilor” de la Viena, de la Praga și respectiv de la Moscova. Prin reprezentarea cunoștințelor non-lingvistice, acești cercetători înțeleg: definiția, nota tehnică, legăturile noționale, schemele, fotografiile etc.⁸. Trebuie să remarcăm însă faptul că o definiție sau chiar și o notă tehnică nu se folosesc numai de semne non-lingvistice (pe care definiția, de exemplu, le conține de o manieră substitutivă sau alternativă, nicidecum exclusivă; iar în cadrul unora dintre terminologii, alte sisteme semiotice lipsesc cu desăvârșire, unicul sistem semiotic folosit fiind cel circumscris limbii naturale în care este concepută definiția). Așadar, trebuie recunoscut că există, în cadrul orientării cognitive, și certe elemente lingvistice. Școala de la Viena se sprijină pe lucrările lui Wüster⁹, pornind de la teza sa de doctorat susținută în anii 30, continuând cu activitatea sa la conducerea comitetului ISO CT 37 și terminând cu oricare dintre lucrările publicate de acest autor mai recent. Școala de la Viena este singura școală care a elaborat un ansamblu sistematic de principii și de fundamente ce stau la baza terminologiei teoretice și practice moderne. Principiile generale ale terminologiei, conform lui Wüster și adepților săi, sunt următoarele:

- sistemul noțional este fundamental, terminologiile plecând de la noțiune/concept, pentru a ajunge la termen, într-un demers onomasiologic;
- scopul muncii terminologice este normarea noțiunilor și a termenilor;
- terminologia asigură comunicarea profesională și transferul de cunoștințe între specialiști (deși cercetătorii ultimelor decenii au afirmat și demonstrat interdisciplinaritatea multor terminologii, precum și legăturile acestora cu limba comună în principal prin vulgarizare, ceea ce deschide codul strict al specialiștilor către vorbitorul mediu, nespecializat);
- munca de documentare reprezintă un pilon de susținere fundamental al terminologiei, ducând la crearea bazelor de date ce conțin termeni tehnici care apar în contextul lor firesc: textele specializate (aceste baze de date se dovedesc foarte utile, printre alte categorii de specialiști, lingviștilor – pentru a stabili, în cazul unei terminologii sau alteia, gradul de independență a termenilor față de contextul în care apar). În general, o asemenea abordare nu poate aparține decât specialiștilor.

⁸ Ibidem, p. 61.

⁹ Vezi și Wüster, E., 1981, *L'étude scientifique générale de la terminologie, zone frontalière entre la linguistique, la logique, l'ontologie, l'informatique et les sciences des choses* în "Textes choisis de terminologie", pp. 57 – 114.

II. Orientarea tradițională își are originea în demersurile întreprinse de organisme internaționale (O.N.U., UNESCO, NATO etc.) și a dus la crearea unor *bănci de date terminologice* (TERMIUM – în Canada, EURODICAUTOM – în Uniunea Europeană ș.a.), de asemenea stabilite de specialiști.

III. Orientarea amenajistă, născută în anii 70 în Quebec și Canada, este preocupată de *sistematizarea lingvistică* și propune proiecte de revalorizare a limbilor aflate în situație de minoritate pe propriul teritoriu. Conform acestei orientări, ameliorarea statutului unei limbi aflate în pericol este posibilă prin: intervenția strategică și sistematică a organismelor mandatate, o legislație adecvată și măsuri de promovare a schimbărilor.

IV. Orientarea interdisciplinară este cea care poate fi numită astfel ca urmare a consultării lucrărilor cu tematică terminologică publicate din anii 90 încoace¹⁰. În aceste lucrări, terminologia este abordată din *perspectivă descriptiv-lingvistică*, prin opoziție cu cea normativă tradițională. În cercetările întreprinse în cadrul acestei orientări se urmărește atât caracterizarea fiecărei terminologii studiate în parte, cât și degajarea unui lexic științific interdisciplinar sau desprinderea unor trăsături generale ale terminologiilor științifice, relevante din punct de vedere lingvistic. Un alt aspect fundamental al acestor studii îl constituie identificarea relațiilor ce se stabilesc între lexicul comun (LC) și diversele lexicuri specializate (LS).

Demersul nostru în această lucrare se delimitează de orientările I - III, pentru că vom aborda terminologia militară (TMil) *din perspectivă lingvistică*. Ca atare, ceea ce ne interesează în această lucrare este *perspectiva descriptivă* a sensului termenilor circumscriși TMil. Prin termen, încercând să înglobăm multitudinea de definiții care s-au dat până acum acestui cuvânt, se înțelege în același timp o unitate lingvistică (cuvânt simplu, compus sau sintagmă) integrabilă într-un enunț și o unitate de cunoaștere cu conținut relativ stabil, mai independentă de context decât cuvintele obișnuite (cuvintele din LC). Analizele pe care le vom întreprinde pe diverse segmente ale TMil românești își propun următoarele *obiective*:

- să abordeze TMil din punct de vedere lingvistic și descriptiv, nu strict terminologic, adică normativ. Din perspectivă descriptivă, se va încerca identificarea relațiilor dintre lexicul specializat militar (LSMil) și LC, abordarea problemelor sensului (relațiile de sens, definițiile lexicografice și relațiile semantice dintre termeni);

- să caracterizeze TMil prin comparație cu alte terminologii¹¹, așa cum s-a făcut în orientarea terminologică românească de un anumit tip. Considerațiile

¹⁰ Dintre numeroasele exemple existente, enumerăm aici: Angela Bidu-Vrănceanu (1999, 2000, 2001), Pierre Lerat, Jacques Lerot, Pierre Nederlandt, Rita Temmerman, Myriam Bouveret, Henri Verine, Jean-C. Baudet ș.a. (vezi De Schaetzen, C.: 1997).

¹¹ Pentru abordări similare ale lexicului specializat din: matematică, filozofie, mineralogie și arte plastice, precum și a terminologiei politice vezi Bidu-Vrănceanu, A.: 2000, 2004.

generale la care va conduce analiza se vor baza pe: a) criteriile generale de evaluare a terminologiilor și b) compararea cu ce s-a descris la fel în materie de limbaje de specialitate până acum în caracterizarea mai multor terminologii.

În analiza noastră, vom porni de la un *corpus* alcătuit din termeni selectați din mai multe tipuri de text (manuale universitare, presă scrisă, dicționare generale și dicționare specializate). Am organizat corpusul pe subdomenii pe care le-am delimitat și studiat în funcție de relevanța lor pentru domeniu, dar în egală măsură și în funcție de interesul pe care îl prezintă un subdomeniu sau altul pentru limba comună (deoarece interesul acestei lucrări va fi orientat către lingvistică și nu către terminologie în sens strict).

Acest corpus *domenial* și *subdomenial* este alcătuit din *câmpuri semantice*. Unele dintre acestea, alese după criteriile menționate în paragraful anterior, vor fi analizate din punct de vedere semantic, se va realiza *definiția semică* a termenilor componenți (ținându-se cont de semele comune și de cele variabile ce pot fi identificate), se va compara definiția semică cu cea lexicografică și se va determina care dintre cele două tipuri de definiție ajută cel mai mult învățării lexicale și descrie sensul de maniera cea mai riguroasă. Acest deziderat este de o importanță fundamentală pentru această lucrare, deoarece învățarea lexicală reprezintă însuși scopul în care vorbitorului consultă dicționarele. Există, însă, mai multe dicționare și tipuri de dicționare pe care vorbitorul le poate utiliza; există deci mai multe definiții pentru unul și același termen specializat, nici una dintre aceste definiții nereprezentând sensul în sine al termenului, fiecare *aproximând sensul* într-o manieră proprie¹². Pentru a asigura decodarea sensului specializat, fie și numai parțial, definițiile lexicografice din dicționarele generale ar trebui să difere de cele strict *științifice* (concepute într-un cod închis) și să aibă *caracter preștiințific sau uzual*¹³ (fiind realizate într-un cod relativ deschis, accesibil vorbitorului obișnuit, nu doar specialistului). Delimitarea *definițiilor științifice* de cele *preștiințifice* admite existența *definițiilor alternative*, condiționate de competența lingvistică și de obiectivele diferite pe care le au nespecialiștii când interpretează sensul specializat. Nespecialistul operează diverse transcodări ale unui termen tehnico-științific; aceste transcodări se pot depărta de definiția științifică într-o măsură mai mică sau mai mare. Menirea *definițiilor preștiințifice* din dicționarele generale este aceea de a deschide, pe cât posibil, codurile științifice prin formule definiționale mai accesibile (de exemplu, clasarea sensului unui termen poate fi identică celei științifice, dar diferența specifică trebuie să fie formulată mai concret, indicând utilitatea sau

¹² E. Vasiliu, *Sens și definiție lexicografică*, în *Studii și cercetări lingvistice*, XXXI, nr.5, 1980, p. 633.

¹³ Distincția dintre *definițiile științifice* și cele *preștiințifice (uzuale)* a fost propusă de Vasiliu, E.: 1980 și a fost exemplificată prin cuvinte ca „pisică”, „capră”, „pătrat”, cuvinte curente în LC, dar care aparțin și unor limbaje specializate, fără ca interpretarea să fie legată de interesul actual pentru termenii tehnico-științifici.

modul de funcționare ale referentului). Aceste formule definiționale accesibile, care îmbină componentele uzuale cu cele științifice înlesnesc o „lectură” medie¹⁴ a articolelor de dicționar. „Lectura” medie ar trebui să asigure eficiența la nivelul cunoașterii ordinare a sensului termenilor specializați. Când „lectura” medie nu poate fi asigurată nespecialistului – de obicei pentru că sensurile specializate ale unor cuvinte nu sunt însoțite de mărci diastatice sau pentru că definiția lexicografică reproduce definiția științifică, fără modificări de exprimare – este necesară o analiză semantică prin care să se realizeze o transcodare a metalimbajului lexicografic în metalimbaj semic.

Pentru a obține date pe cât posibil complete despre sensurile termenilor militari și despre modul de funcționare a acestei terminologii, ne propunem mai multe nivele de analiză, în sensul că vom studia **TMil** în mai multe **tipuri de texte**: *manuale, dicționare* (ne vom opri la *Lexicon militar*, pentru că este cel mai cuprinzător dicționar specializat care glosează termeni militari în limba română, precum și la *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, ca document de referință, la nivel lingvistic general, pentru compararea modului de descriere a sensului termenilor militari) și *presa scrisă* care conține texte cu tematică militară, pentru a ilustra ponderea termenilor militari în alte texte decât cele de specialitate și pentru a observa gradul de vulgarizare a **TMil** prin intermediul textelor de popularizare și publicistice.

Ca atare, se vor analiza atât nivelul de *exprimare paradigmatică*, cât și *exprimarea sintagmatică*. La nivelul științific al limbii, vom studia *relațiile paradigmatică* dintre termenii militari așa cum rezultă ele din consultarea *Lexiconului militar* (LMil), iar pentru nivelul lingvistic general vom consulta DEX-ul. Analiza termenilor militari la nivel *sintagmatic* va viza gradele și formele de lexicalizare ale termenilor și măsura în care unele sintagme des întâlnite atât în dicționare, cât și în diverse tipuri de texte au sau nu statut de termeni.

Ca urmare a acestor precizări preliminare, putem exprima din nou obiectivele acestei lucrări astfel:

1) Caracteristicile *terminologiei militare* trebuie stabilite din perspectivă descriptiv-semantică, aceasta fiind perspectiva lingvistică a caracterizării mai multor terminologii¹⁵. Vom urmări, totodată, să înscriem

¹⁴ Vezi Bidu-Vrănceanu, A., *Lectura dicționarilor*, 1993, unde „lectura” medie este denumirea dată de autoare primei trepte a învățării lexicale (treapta semantică), care poate sau nu să fie urmată de o „lectura” specială (etapa referențială în învățarea lexicală). „Lectura” medie este astfel materializată prin reținerea unui minim de elemente obligatorii, indiferent de utilizatorul dicționarului sau de scopul „lecturii”. Avem a face, deci, în cazul „lecturii” medii cu o grilă relativ unitară și obiectivă pentru a asigura uzul corect al sensurilor cuvintelor, o grilă care fixează niște coordonate generale, strict definitorii. Aceasta este diferită de „lectura” specială care poate rafina datele definiției în funcție de profilul profesional al lectorului, de obiectivele lui specifice în comunicare și de factori contextual-stilistici determinați.

¹⁵ Vezi nota ¹¹.

TMil fie printre terminologiile tari¹⁶ (cum sunt cele caracteristice științelor exacte: matematica, chimia, geologia etc.), fie printre cele slabe¹⁷ (cum sunt, în genere, cele caracteristice științelor sociale și disciplinelor umaniste), în funcție de rezultatele analizei descriptiv-semantică pe care o vom întreprinde.

Terminologiile tari sunt cele în cazul cărora există dificultăți mai mari de *deschidere a codurilor* decât în cazul terminologiilor slabe. Aceste dificultăți se datorează faptului că definițiile date termenilor sunt pur științifice – atât la nivelul genului proxim, cât și la nivelul diferenței specifice, componentele definiției lexicografice sunt exprimate în codul închis al specialistului. Din această cauză nu se poate asigura o „lectură” medie sau o eficiență reală pentru nespecialist a definiției lexicografice. Mai utile, sub aspectul „lecturii” medii sunt definițiile care combină, la nivelul formulării, definiția științifică cu cea uzuală (clasarea fiind riguros științifică, dar informațiile funcționale fiind accesibile vorbitorului obișnuit – trăsătură a *terminologiilor slabe*). O altă diferență între terminologiile tari și cele slabe este constituită de faptul că exprimarea sensului specializat este condiționată de *dependențe contextuale* mai mici în cazul terminologiilor tari și de dependențe contextuale mai mari în cazul terminologiilor slabe. Și, în fine, un ultim aspect pe care îl vom urmări pentru a decide statutul **TMil** de terminologie tare sau slabă este cel ce se desprinde din caracteristica terminologiilor tari de a constitui *sursa pentru o parte din lexicul științific interdisciplinar (LSI)*, spre deosebire de terminologiile slabe care nu constituie aproape niciodată punctul de plecare pentru **LSI**.

2) Interesul lingvisticii pentru **LSMil** va trebui determinat din perspectiva deschiderii codurilor acestuia din urmă către vorbitorul mediu, a „laicizării” științelor, deci a pătrunderii termenilor militari în limba comună. Va trebui, deci, analizată *frecvența definițiilor LSMil* și *natura lor* în *manualele universitare*, dar și în alte tipuri de texte (*presa scrisă, articolele de vulgarizare*).

Aceste deziderate vor putea fi atinse numai cu ajutorul corpusului menționat în paragrafele anterioare. Acest corpus va fi format treptat, din diverse surse pe care le vom consulta pentru a atinge obiectivele acestei lucrări: texte, dicționare și nomenclatoare de specialitate, dar și texte de interes mai larg – dicționare generale, texte de popularizare, articole apărute în mass-media. Trebuie precizat, însă, faptul că nu ne propunem să alcătuim un corpus exhaustiv, ci unul stabilit pornind de la câteva subdomenii (sau câmpuri) specializate considerate reprezentative. Specializarea acestora din urmă va fi mai mult sau mai puțin strictă; vor fi alese câmpurile strict relevante pentru domeniul militar (vezi câmpurile numerotate 1, 2, 5 și 6 în lista de mai jos), precum și cele de cel mai larg interes pentru nespecialiști sau

¹⁶ Traducem astfel termenul „terminologies dures” folosit, printre alții, de Lerat, P.:1995, p.19, iar în lingvistica românească de Bidu-Vrănceanu, A.

¹⁷ Idem, pentru termenul „terminologies molles”.

cu tendințe de extindere către limba comună (vezi câmpurile numerotate 3, 4 și 7 în lista de mai jos); tot aici se va analiza modul în care este definit sensul, cum se pune problema definirii în dicționarele specializate față de cea din dicționarele generale de limbă.

Câmpuri semantice în terminologia militară

1. Câmpul denumirilor de arme și muniții: armament (*hiperonim*): armament de infanterie – pistol, carabină, pușcă: pușcă cu lunetă, pușcă semiautomată, pușcă automată, pușcă antitanc; pușcă-mitralieră, pistol-mitralieră, mitralieră: mitralieră ușoară, mitralieră grea, mitralieră frontală, mitralieră jumelată, mitralieră A.A.; aruncător de mine și de grenade antitanc, grenadă de mână, baionetă, pumnal; armament de artilerie – tun, tun antitanc, tun antiaerian, obuzier, obuzier-tun, aruncător de rachete; armament de pe tancuri, armament de pe avioane de luptă, armament naval – arme sub apă (*sinonime*): torpilă, grenadă antisubmarin, mine, obstacole sub apă, mijloace de distrugere a minelor sau torpilelor; armament clasic – armament individual portativ, armament colectiv de infanterie; armă (*hiperonim*) (s1): arme albe – *baionetă, pumnal*, sabie, paloș, spadă, buzdugan, stilet, lance, suliță; arme de foc – individuale: *carabină, pistol, pistol-mitralieră, pușcă* etc., - de grup: *mitralieră, pușcă-mitralieră, tun* etc.; arme de nimicire în masă – armă biologică: rachete: rachetă tactică, rachetă operativ-tactică, rachetă strategică, rachetă antitanc, rachetă antiaeriană, rachetă antirachetă, rachetă sol-sol, rachetă sol-aer, rachetă sol-navă, rachetă aer-aer, rachetă aer-sol, rachetă aer-navă, rachetă navă-navă, rachetă navă-sol, rachetă navă-aer, rachetă dirijată, rachetă nedarjată, rachetă prevăzută cu sisteme de comandă, rachetă comandată de la distanță (teledirijată, teleghidată), rachetă nucleară, rachetă nenucleară; bombe de aviație, aparate de pulverizat din avion, proiectile de artilerie, fiole, pachete, saci, containere, alimente și obiecte uzuale infectate; - armă chimică, - armă nucleară, - armă radiologică, - armă termonucleară, - arme N.B.C., arme cu laser, aruncător (de bombe, mine), aruncător de bombe (grenade) antisubmarine, aruncător de flăcări, aruncător de grenade antitanc, aruncător de grenade incendiare, aruncător de proiectile reactive, gură de foc (s1 și 2), obuzier, obuzier-tun, revolver, torpilă – torpilă automobilă (autopropulsată), torpilă magnetică, torpilă acustică; tun - tun de câmp, tun antitanc, tun antiaerian, tun de pe mașini de luptă, tun de bord-avion, tun de coastă, tun naval, tun mic, tun mijlociu, tun mare, tun atomic, tun fără recul.

• **Microcâmpul dispozitivelor:** abatiză, amorsă, ampenaj, aparat de fumizare, aparat de pulverizat din avion, arici, bandă de cartușe, baraj – baraj genistic, baraj exploziv, baraj neexploziv, baraj de mine, baraj de distrugere, baraj antiblindate, baraj antiinfanterie, baraj antidesant aerian, baraj antidesant maritim, baraj antisubmarin, baraj mobil etc.; baricadă, capră de sârmă, câmp

de mine, câmp de mine marine, colți antiblindate, detonator (s1), escarpă, estacadă, focos antiaerian, lansator de bombe, mină: mină antiinfanterie, mină antitanc, mină cu destinație specială, mină cu acțiune întârziată, mină cursă, mină de curent, mină ancorată de fund, mină asigurată, mină neasigurată; plasă antisubmarină, rețea de sârmă, stupilă, trasor;

- **Microcâmpul substanțelor:** acid cianhidric, acid picric (melinită), adamsită, amatol, amestec fumigen, amestec incendiar, azotiperită, clorcian, CS, difenilclorarsină, difosgen, fosgen, fosgenoxină, fulminat de mercur, iperită, LSD-25, napalm, pulverin, sarin, soman, substanță toxică de luptă (STL) (*hiperonim*), substanță fumigenă (*hiperonim*), supernapalm, tabun, tenul penrit, termit, tetril, trinitrorezorcinat (stifnat) de plumb, trotil (trinitrotoluen, T.N.T.), „V”, Vx;

- **Microcâmpul numelor de muniții:** antirachetă, artificii, bombă (*hiperonim*), bombă de aruncător, bombă de aviație, bombă nucleară (atomică), cartuș – cartuș de război, cartuș de instrucție (redus), cartuș de manevră, cartuș de exercițiu (școală), cartuș trasor, cartuș incendiar, cartuș perforant, cartuș de iluminare, cartuș de semnalizare (rachetă de semnalizare), dinamită, fugasă chimică, fugasă incendiară, glonț – glonț obișnuit, glonț exploziv, glonț incendiar, glonț perforant, glonț trasor, glonț cu efect complex: perforant-trasor, perforant-incendiar-trasor; glonț cu efecte speciale: glonț dum-dum (sinonim); grenadă – grenadă de mână, grenadă antitanc, grenadă de armă, grenadă de aruncător, grenadă antisubmarină, grenadă de instrucție cu substanță toxică, grenadă incendiară; lumânare fumigenă - lumânare fumigenă portativă, lumânare fumigenă mare, lumânare fumigenă cu fum colorat, lumânare fumigenă toxică, lumânare fumigenă insecticidă; muniție (*hiperonim*) – muniție de război, muniție de manevră, muniție de școală (de exercițiu), muniție pentru trageri de instrucție, muniție cu întrebuințare specială, muniție de bord; obuz, petardă, proiectil (*hiperonim*); pulbere.

2. Câmpul denumirilor de tactici/procedee/acțiuni: acoperire, acoperire aeriană, acoperire prin bruiaj de radiolocație, acțiune (militară, de luptă), alegerea țintei, ambuscadă, ambuscadă antiaeriană, ambuteiere, amenajare genistică (a terenului), anfiladă, angajare, apărare, apărarea pregătită în grabă, apărarea pregătită din timp, apărare antiaeriană, apărare antidesant, apărare antisubmarină, apărare contra minelor marine (fluviale), apărare națională, apărare zonală, ascundere, asigurarea acțiunilor de luptă – cercetarea, protecția împotriva armelor de nimicire în masă și a mijloacelor incendiare, siguranța, apărarea antiaeriană, lupta radioelectronică, mascarea; asigurarea chimică, asigurare genistică, asigurarea hidrografică și de navigație, asigurarea intervalelor, joncțiunilor și flancurilor, asigurarea minei (s2), asigurarea tehnică, asigurarea topogeodezică, breșă, bruiaj: bruiaj activ, bruiaj

pasiv; canonadă, capcană de radiolocație (termică), capitulare, căutare – căutarea țintelor aeriene cu stații de radiolocație: căutare în azimut, căutare în unghi de înălțare, căutare în distanță, căutare circulară, căutare în sector, căutare inelară, căutare în spirală, căutare în zig-zag; căutare grupată cu S.R.T., căutare antisubmarină, cercetare – cercetare strategică, cercetare operativă, cercetare tactică, cercetare de arme întrunite, cercetare a armelor, cercetare aeriană, cercetare cosmică, cercetare prin mijloace radiotehnice, cercetare prin luptă, ciocan de foc, codificare (s1), concentrarea focului (s 1 și 2), concentrarea forțelor și mijloacelor pe direcțiile principale, concentrarea trupelor, conducerea focului, conducerea în secret a trupelor, conducerea logistică, conducerea trupelor, conducerea zborului, control dozimetric, control radioelectronic, control tehnic, cooperare, debarcare, deblocare, defensivă (apărare), decontaminare, defluire, demascare, deminare, deplasarea trupelor, descifrare (s 1 și 2), desfășurare (a forțelor și mijloacelor), desfășurare a forțelor navale, desfășurarea strategică a forțelor, depresurare, dezinformare, dezorganizare – dezorganizarea conducerii, dezorganizarea comunicațiilor terestre, dezorganizarea comunicațiilor maritime (fluviale), dezvoltarea ofensivei, dezvoltarea ruperii, dezvoltarea succesului luptei, dirijarea navelor (aviației) (s1 și 2), dispersarea trupelor, dispozitiv de luptă alformațiilor de avioane, diversiune, dragaj (s2), eșalonare – eșalonarea dispozitivului de luptă, eșalonarea dispozitivului de pază; evacuare – evacuarea materialelor din depozite, evacuarea autovehiculelor (mașinilor de luptă), evacuare medicală, evacuarea populației (instituțiilor); fantomizare, flancare, foc (*hiperonim*) – foc de artilerie, foc de infanterie, foc concentrat, foc masat, foc de front, foc de flanc, foc oblic, foc încrucișat, foc razant, foc suprapus, foc de punct, foc la gura țevii, foc îndepărtat, foc lovitură cu lovitură, foc de salvă, foc în serii, foc de secerare, foc de baraj, foc pumnal, foc de vijelie, foc de avertisment, foc în plin; formă de luptă, formă de manevră – forme de manevră comune: manevra pe direcții interioare, manevra pe verticală; forme de manevră specifice apărării: lovirea inamicului în fața limitei dinainte a apărării, mutarea simultană a eforturilor de pe o direcție pe alta, mutarea succesivă a eforturilor de pe o direcție pe alta; forme de manevră specifice ofensivei: lovitura frontală, învăluirea, întoarcerea, manevra pe direcții exterioare; forțarea cursurilor de apă, fumizare, goniometrie (radiogoniometrie), ieșire din încercuire, iluminarea câmpului de luptă, interceptarea comunicărilor prin mijloace de transmisiuni, interceptarea țintelor aeriene, introducerea în luptă (bătălie) a eșalonului doi (rezervei), încetarea ostilităților, îngropare la teren, însoțire de artilerie, însoțire pionieristică, însoțirea celorlalte categorii de aviație, *întoarcere*, *învăluire*, manevră – manevră tactică, manevră strategică, *manevra pe linii (direcții) interioare*, *manevra pe linii (direcții) exterioare*, manevra artileriei: manevra de foc, manevra de material; manevra de forțe și mijloace ale apărării A.A.:

manevra de aviație, manevra de trupe de artilerie și rachete antiaeriene, manevra de trupe radiotehnice și de mijloace de cercetare și contraacțiune radio, manevra de rachete și muniție de artilerie A.A., manevra de foc (*omonim*); mascare: mascare naturală, mascare prin fum, mascare antiradiolocație, mascare antiinfraroșu; minare, neutralizare radioelectronică, observare – observare terestră, observare aeriană, observare a spațiului aerian, observare navală, observare de geniu, observare chimică, observare medicală; orbire, pândă, plantarea minelor, pregătire de foc, pregătirea luptei (operației), pregătirea tragerii – pregătire expeditivă, pregătire sumară, pregătire completă, pregătire preliminară, pregătire imediată; procedeu de luptă (*hiperonim*), pungă de foc, recunoaștere, regruparea trupelor, reperaj prin sunet, reperajul terenului, reperare: reperarea spargerii, reperarea tragerii; repliere, respingerea contraatacurilor (contraloviturilor), retragere, ripostă ofensivă (*hiperonim*) – *contraatac*, *contralovitură*, *contraofensivă*, *contrapregătire*; ruperea apărării, ruperea luptei, siguranță – siguranță de luptă, siguranță de marș, siguranța staționării, siguranță nemijlocită (apropiată); sprijin de aviație, sprijin de foc (al ofensivei), suprapunerea focului, supraveghere, tragere (*hiperonim*) – tragere prin ochire directă, tragere prin ochire indirectă, tragere întinsă, tragere curbă, tragere verticală, tragere percutantă, tragere fuzantă, tragere prin ricoșet, tragere cu efect, tragere împotriva țintelor terestre, tragere antiaeriană, tragere navală, tragere demonstrativă, tragere de instrucție, tragere de luptă, tragere balistică, tragere pe puncte de control, tragere de regimaj, tragere de taraj; transmisiuni (s1), urmărire (s1): urmărire de front, urmărire paralelă, urmărire din aer, urmărire combinată; (s2), (s3): urmărire manuală, urmărire semiautomată, urmărire automată, urmărire combinată (*omonim cu s1*); val de foc, vânătoare liberă, vijelie, zădărnicierea acțiunilor inamicului.

3. Câmpul categoriilor de personal:

- **Microcâmpul denumirilor generice de personal militar:** combatant, general, gradat, militar (*hiperonim*) – militar în termen, militar cu termen redus, militar elev (student), militar angajat pe bază de contract (m.a.c.), cadru permanent: ofițer: ofițer activ, ofițer în rezervă, ofițer în retragere, ofițer cu grad inferior, ofițer cu grad superior, maestru militar, salariat civil, subofițer, militar angajat pe bază de contract (m.a.c.); recrut (s2), rezervist; voluntar.

- **Microcâmpul numelor de grade militare:** adjutant (s2), amiral, caporal, căpitan, căpitan-locotenent, căpitan de rangul 3, căpitan de rangul 2, căpitan de rangul 1, colonel, fruntaș, general-maior, general-locotenent, general-colonel, general de armată, general de brigadă, general de divizie, general de corp de armată, locotenent, locotenent-colonel, locotenent-major, mareșal, plutonier, sergent, sergent-major, soldat, sublocotenent;

• **Microcâmpul profesiilor militare:** adjutant (s1), agent de transmisiuni, armurier, artificier, atașat militar, caporal de schimb, călăuză (s1 și 2), comandant, comandant suprem al forțelor armate, direcțional (s1 și 2), dragor (s2), furier, împrăștiător de muniție, încărcător (s1), locuitorul comandantului, lunetist, mecanic conductor, mitralior, navigator (s1): navigator cu dirijarea, navigator de bord; navigator (s2), observator, ochitor, ofițer cu dirijarea aviației și indicarea obiectivelor, ofițer de legătură, ofițer de legătură de aviație, ofițer de serviciu (operativ, principal), parașutist, pilot (s1), pionier (s2), pistolar, planșetist, planton, pontonier, portdrapel, santinelă, scafandru, servant, șef (*hiperonim*), șef de stat major; torpilor (s2), trăgător, tunar, vânător de munte, vânător de tancuri.

4. Câmpul denumirilor de mijloace de transport: antetren, autoatelier, autospecială, autospecială pentru decontaminare și transvazare, autospecială pentru decontaminarea echipamentului, autostație, autotun, avion de luptă radioelectronică, avion fără pilot, balon, blindate, crucișător, cuirasat, direcțional (s2), distrugător, dragor (s1), excavator – excavator universal, excavator de săpat tranșee; extractor (s3), gabară, monitor, ponton, plută, portavion, portelicopter, submarin, tanc (*hiperonim*) – tanc ușor, tanc mijlociu, tanc greu, tanc amfibiu, tanc aruncător de flăcări, tanc dragor, tanc pod, tanc cu echipament de buldozer, tanc maritim, tanc nomad, tanchetă; torpilor (s1), tractor – tractor de artilerie, tractor de tanc, tractor rutier; transportor amfibiu, transportor blindat, tren militar, vânător de submarine, vedetă – vedetă torpiloare, vedetă purtătoare de rachete, vedetă de patrulare, vedetă de desant, vedetă dragoare, vedetă grănicerească, vedetă blindată, vedetă antisubmarină.

5. Câmpul categoriei de forțe și servicii: apărare civilă, armată (s1), armă (*hiperonim*) (s2) – infanterie, artilerie, tancuri, aviație (militară), geniu, marină (militară), trupe chimice, trupe de transmisiuni, trupe radiotehnice etc.; specialități – vânători de munte (la *infanterie*); artilerie antiaeriană, artilerie terestră: artilerie de câmp, artilerie de munte, artilerie de coastă, artilerie antitanc, artilerie cu reacție; artilerie navală; pionieri, pontonieri, drumuri-poduri, treceri desant, fortificații, cercetare de geniu, aprovizionare cu apă, forestiere, mascare, geniu-aerodromuri, geniu-marină, tehnice etc. (la *geniu*); arme întrunite (s2), blindate, trupe de uscat, trupe de apărare antiaeriană a teritoriului, forțe aeriene militare, forțe maritime militare, grăniceri, intendență (s1 și 2), logistică, poștă militară de campanie, radiolocație, servicii, transmisiuni (s2), trupe (*hiperonim*) – trupe de uscat: trupe mecanizate (de infanterie moto), trupe de tancuri, trupe de vânători de munte, trupe de artilerie, trupe de geniu, trupe de transmisiuni, trupe chimice, trupe de rachete, trupe de grăniceri, trupe de căi ferate; trupe de desant aerian, trupe de rachete antiaeriene, trupe radiotehnice etc.

6. Câmpul formelor de organizare: ariergardă, aripă de aviație, dispozitivul de luptă în apărare, armată (s2), arme întrunite (s1), arsenal, artilerie batalionară și regimentară, artilerie divizionară, artilerie de armată (de corp de armată), artilerie din rezerva generală strategică, avangardă, batalion, batalion de bruiaj, batalion de drumuri și comenduire, batalion militar de apărare (protecție) civilă, batalion de transport auto, baterie de artilerie, baterie de artilerie nomadă, bază aeriană, bază (secția bazei) de aprovizionare, bază de rachete, bază maritimă militară, bază militară străină, bază tehnică de aviație, bază tehnică mobilă de rachete, blindate, bloc militar, brigadă, cartier general, celulă de aviație, centru de conducere a focului artileriei, centru de instrucție, centru de interceptare (goniometrare), centru de transmisiuni, centru militar de calcul electronic, centru radio, comandament – comandament suprem, comandament de armă, comandament de M.U. (unitate): comandamentul armatei, comandamentul diviziei, comandamentul brigăzii, comandamentul regimentului; comandament militar teritorial, comandament militar județean (de sector), comando, comenduire – comenduire de garnizoană, comenduirea portului, comenduirea stației de căi ferate, comenduire de transmisiuni, companie de comenduire, companie, companie de aprovizionare și transport, complex antirachetă, complex de artilerie antiaeriană, complex de rachete antiaeriene, conducerea aplicației, consiliul militar superior al armatei, contingent, grupare de contraatac, corp aerian, corp de armată, depozit, desant aerian, desant maritim, desant pe tancuri, detașament – detașament tactic, detașamente asalt, detașament înaintat, detașament de întoarcere, detașament de cercetare, detașament de flanc, detașament de asigurare a mișcării, detașament de distrugeri, detașament mobil de baraje, detașament aeromobil de baraje, detașament de salvare-evacuare, detașament de desant maritim (fluvial), detașament de pază, detașament de hărțuire, detașament de prim ajutor medicochirurgical, direcțional, dispozitiv (al trupelor) (*hiperonim*) – dispozitiv de deplasare, dispozitiv de staționare, dispozitiv premergător de luptă, dispozitiv de luptă, dispozitiv operativ, dispozitiv strategic, dispozitiv de luptă al trupelor de artilerie și rachete antiaeriene: circular, zonal, liniar; dispozitiv de luptă al artileriei, dispozitiv de luptă al trupelor radio-tehnice, dispozitiv de luptă al navelor, dispozitiv de luptă (pentru trupele de grăniceri), de pază, dispozitiv de luptă al unităților (subunităților) de bruiaj radioelectronic, dispozitiv de intervenție al unităților și formațiunilor de apărare civilă; divizie, divizion, echipaj – echipaj de priză, echipaj de schimb; echipă - echipă de cercetare, echipă de distrugeri, echipă de minare, echipă de înlăturare a barajelor, echipă de atac și captură, echipă de siguranță, echipă de luptă, echipă de servanți, echipă de control grăniceresc etc.; entitate de foc (luptă) antiaeriană, escadrilă de aviație, fanfară militară, flanc, flancgardă, flotă militară – flotă de luptă (de bălălie), flotă de război, front (s2 și 3), gardă (s1), gardă de onoare,

garnizoană, grup de armate, grup de asalt, grup de cercetare-diversiune, grup de cercetare în dispozitivul inamicului, grupare de artilerie, grupare de artilerie și rachete antiaeriene, grupare de tancuri, grupare navală, grupare operativă, grupă, grupă de recunoaștere, grupă operativă, infirmerie, instituție militară (*hiperonim*) – comandament de armă, academie militară, școală militară, comandament militar teritorial, Editura Militară, muzeu militar etc.; manutanță, mare unitate, Marele Cartier General, Marele Stat Major, operații (birou, secție, direcție), patrulă – patrulă de aviație, patrulă de cercetare, patrulă de cercetare independentă, patrulă de cercetare de geniu, patrulă de cercetare chimică și de radiație; pichet - pichet de pază, pichet de siguranța (paza) podurilor, pichet de incendiu; pluton, poștă militară de campanie, regiment (*hiperonim*); rezervă (*hiperonim*) – rezervă de arme întrunite (infanterie), rezervă de tancuri, rezervă antitanc, rezervă de geniu, rezervă chimică, rezervă de cercetare, rezervă de transmisiuni, rezervă generală strategică; sector de apărare contra minelor, secție, spital militar de campanie, stat-major, subunitate, trupe (unități, formațiuni) teritoriale, unitate militară (*hiperonim*) – U.M. independentă, U.M. de întărire, U.M. de sprijin, U.M. de completare, mare unitate.

7. Câmpul formelor de luptă: activitate teroristă, asalt, atac (*hiperonim*) – atac aerian, atac naval, atac chimic, atac nuclear; atac frontal, atac de flanc, atac de spate; atac de noapte, atac cu obiectiv limitat, atac terorist; atentat, bătălie, bătălie aeriană, bătălie navală, blocadă maritimă, blocare, bombardament aerian; contaminare, contraacțiune radioelectronică, contraatac, contrabaterie, contralovitură, contramăsuri electronice, contraofensivă, contrapregătire, contraspionaj, guerilă, hărțuire, incursiune, infiltrare, intervenție armată, invadare, înaintare, încercuire, lovitură – lovitură principală, lovitură secundară, lovitură frontală, lovitură de flanc, lovitură de aviație: lovituri de aviație concentrate, lovituri de aviație succesive, lovituri de aviație simultane; lovitură navală, luptă (*hiperonim*) - luptă terestră, luptă aeriană, luptă navală, luptă aero-terestră, luptă aero-navală, luptă ofensivă, luptă de apărare, luptă de întâlnire, luptă de încercuire, luptă corp la corp, luptă în condiții de izolare, luptă radioelectronică, luptă subterană de mină (război de mină); ofensivă, operație (*hiperonim*) – operație ofensivă, operație de apărare, operație de desant aerian, operație de debarcare a desantului maritim, operație de apărare a litoralului (antidesant), operație aeriană, operație de apărare antiaeriană a teritoriului, operație navală; raid, război (*hiperonim*) – război aerian, război civil, război clasic (convențional), război-fulger, război limitat, război local, război manevrier (de mișcare), război naval, război pozițional, război psihologic, război total; terorism.

Corpusul astfel obținut va fi verificat lingvistic: la nivelul exprimării paradigmatică se vor face aprecieri cantitative privitoare la relațiile semantice

angajate între diverși termeni (observându-se instanțele de sinonimie, antonimie, dacă este cazul, mono- sau polisemie, cazurile de omonimie, hiperonimia – mai ales manifestată în cadrul definițiilor lexicografice și terminografice), iar la nivelul exprimării sintagmatice vor fi analizate sintagmele frecvent întâlnite în diferitele tipuri de texte luate în considerare pentru analiza noastră, dar și termenii compuși sau acele sintagme susceptibile a avea statut de termen. În cazul acestora din urmă, gradul de sudură a compusului sau sintagmei va fi hotărâtor în decizia privitoare la statutul lor de termen. Gradul lor de sudură va fi verificat ținând cont de factori morfologici, de factori sintactici și de factori semantici. Verificarea din punct de vedere morfologic va consta în marcarea morfologică a flexiunii la sfârșitul sintagmei/compusului, nu la fiecare element.

Vor fi adoptate, așadar, mai multe poziții în decursul analizei:

1) *Poziția terminologic-lingvistică* – una descriptivă, din care urmărim caracterizarea **TMil** din perspectiva lingvistică a sensului. Trebuie determinat în ce măsură termenii militari manifestă preferință pentru monosemantism sau, din contră pentru polisemitism. În numeroase cazuri, definiția terminografică oferită unor termeni în **LMil** definește mai multe sensuri ale aceluiași termen [de exemplu: **navigator** - „1. Ofițer care are sarcina de a dirija avioanele (de la sol sau din zbor) pentru ajungerea lor la un obiectiv (țintă) sau într-un punct anumit. Există: **N. cu dirijarea**, component al unei echipe de luptă în cadrul unui punct de comandă de regiment de aviație de vânatoare (vânatoare-bombardament), care răspunde de dirijarea avioanelor și aducerea acestora în poziția favorabilă de deschidere a focului asupra obiectivelor inamice; **N. de bord**, component al echipajului unui avion cu mai multe motoare (bombardament, transport) care răspunde de navigația avionului între punctele ordonate prin misiune. 2. Ofițer de marină (de punte) care răspunde de deplasarea navei în siguranță și de asigurarea cu cele necesare navigației.” sau: **dragor** – „1. Navă militară destinată executării dragajului de căutare și distrugere a minelor marine (fluviale), precum și convoierii sub dragă (dragaj de siguranță), în care scop este dotată cu drăgi de diferite tipuri. 2. Specialitate la navele dragoare (marinar specializat în dragaj).”]. Nu se poate afirma că *polisemitismul* este o trăsătură definitorie pentru **TMil**, dar cu siguranță nici despre *monosemantism* nu se poate face această afirmație, fapt ce distinge **TMil** de majoritatea terminologiilor.

Trebuie analizată și o altă trăsătură distinctivă a limbajelor specializate: *monoreferențialitatea*. Pentru a putea observa că *monoreferențialitatea* nu este o axiomă în cadrul **TMil**, vom da un singur exemplu de definiție lexicografică, citată din DEX, de această dată, cu observația că aceeași concluzie se poate trage și din studierea altor definiții ale termenilor din microcâmpul denumirilor de grade militare. **Colonel** - „Grad de ofițer superior,

între locotenent-colonel și general-maior; persoană care poartă acest grad.” Căutând să stabilim care este referentul acestui termen, observăm că din definiție reies mai mulți referenți: noțiunea abstractă de „grad de ofițer superior, între locotenent-colonel și general-maior” – noțiune referitoare la o clasă generală care îndeplinește această condiție, deci implicit și persoanele „care poartă acest grad”. Avem aici o definiție realizată în același timp prin intensiune și prin extensiune. Această caracteristică, opusă *monoreferențialității*, este definitorie pentru majoritatea termenilor ce denumesc grade militare.

O relație semantică (paradigmatică) a cărei absență ar trebui să fie o condiție a **TMil**, ca și a tuturor terminologiilor, este *sinonimia*. Or, în **TMil** întâlnim destul de frecvent cazuri de *cvasisinonimie* sau de *echivalență* între diferiți termeni [vezi *cvasisinonimia* între **rezervist** – „Soldat sau ofițer care a îndeplinit serviciul militar și nu mai face parte din cadrele active ale armatei.” (DEX) și **ofițer în rezervă** – „(...) care exercită funcțiile corespunzătoare gradului în caz de mobilizare, concentrare sau alte situații stabilite prin lege” (LMil), precum și echivalența între termenii **general** și **amiral**, ultimul fiind definit astfel în DEX: „Cel mai mare grad în marina militară, corespunzător gradului de general-colonel în armata terestră; persoană care poartă acest grad.”. Trebuie remarcat însă faptul că denumirea celui mai mare grad în armata terestră este actualmente cea de **general**, nu de **general-colonel** sau de **general de armată**, cum indică glosarea terminografică: „Denumire generică pentru gradele de ofițeri superioare gradului de colonel în trupele de uscat și aviație. În ordine ierarhică urmează: general-maior, general-locotenent, general-colonel, general de armată (în unele armate, general de brigadă, general de divizie, general de corp de armată). La marină, similar gradului de G. este cel de amiral.” (LMil)]. Așa cum se va putea observa și mai târziu în această lucrare, în cadrul analizei semice a unor câmpuri semantice, *sinonimia* este o relație semantică destul de frecventă în cadrul **TMil**, ceea ce o face atipică din punctul de vedere al relațiilor paradigmatică existente în terminologii în genere.

Exemplele de mai sus sunt luate din câmpul semantic al categoriilor de personal, deci dintr-un câmp ce prezintă interes și pentru nespecialiști. Dacă recitim aceste definiții, observăm că lectura lor nu este foarte accesibilă acestei categorii de lectori, deoarece are caracter relațional marcant – trăsătură specifică în genere definițiilor termenilor specializați. Pentru a înțelege sensul termenului **dragor**, de pildă, lectorul nespecialist va trebui să consulte dicționarul și pentru a afla sensul altor termeni la care se face trimitere în glosare: **dragaj**, **mină marină**, **convoiere** și **dragă**, termeni de strictă specialitate, al căror sens nu este accesibil nespecialiștilor. Plecăm de la premisa, prilejuită de această observație, că **TMil** este o terminologie dură, ca cele ale științelor exacte, și nu una slabă, ca cele specifice disciplinelor umaniste, urmând să demonstrăm trăsăturile acestui tip de terminologie și cu alte argumente pe parcursul acestei lucrări.

2) *Poziția lingvistico-semantică* – din care vom analiza relațiile de sens între termenii delimitați în câmpuri semantice (câmpul denumirilor de *arme și muniții*, câmpul denumirilor de *tactici/procedee/acțiuni*, câmpul categoriilor de *personal militar*, cel al *mijloacelor de transport*, cel al *categoriilor de forțe și servicii*, cel al *formelor de organizare* și cel al *formelor de luptă*). Unele dintre aceste câmpuri semantice sunt organizate în *microcâmpuri* (câmpul categoriilor de personal, de pildă, poate fi mai ușor de analizat dacă este abordat pe cele trei microcâmpuri identificate astfel: microcâmpul denumirilor generice de personal, microcâmpul numelor de grade militare și cel al profesiilor militare). În interiorul unor câmpuri sau microcâmpuri, se pot distinge anumite paradigme lexico-semantică care vor fi discutate și analizate pe larg în cadrul analizei semice efectuate acestor câmpuri semantice. Obiectivul însuși al definiției semice este însă izolarea unor clase de termeni; unele dintre aceste clase sunt echivalente, prezentând, deci, variantele, altele vor fi diferite, cuprinzând invariantele.

3) *Analiza semică* se va efectua pe un corpus alcătuit din termeni ce se regăsesc în dicționarele specializate și/sau în dicționarele generale, pornind de la acelea dintre componentele definițiilor lexicografice care pot fi transpuse în seme. Ca atare, se va urmări în ce măsură termenilor militari li se dă o *bună definiție*. Pentru acesta, vom opera cu mai multe tipuri de definiție: în principal, cu definiții lexicografice (din DEX) și cu definiții terminografice (din LMil), acolo unde există ambele, rafinându-le pentru a putea obține seme comune și seme distinctive în cazul fiecărui câmp sau microcâmp analizat în parte. Se va urmări atât descrierea sensului/a relațiilor de sens în (micro)câmpuri, cât și caracterul de termeni al unităților simple, al unităților compuse și al sintagmelor. În final, trebuie remarcat cum rezultă caracteristicile **TMil** în fiecare câmp analizat în parte.

Izvoare:

DAS – Bucă, M., Evseev, I., Király, Fr., Crașoveanu, D., Vasiluță, L. - *Dicționar analogic și de sinonime*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978;

DEX – *Dicționarul explicativ al limbii române*, ed. a II-a, col. coord. de acad. Ion Coteanu, dr. Luiza Seche, dr. Mircea Seche, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998;

LMil – *Lexicon militar*, ed. a II-a, col. coord. de gl.mr.(r) dr. Corneliu Soare, gl.mr.(r) dr. Valentin Arsenie, col.ing. (r) Traian Barbu, lt.col. Constantin Onișor.

Ordonanța de urgență pentru modificarea și completarea Legii nr. 80/1995 privind Statutul cadrelor militare, publicată în Monitorul oficial al României, anul XIII-nr.349 din 29 iunie 2001

Ordinul General al Ministrului Apărării pentru aprobarea „A.N.3 Regulamentul de semne convenționale și abrevieri” – O.G. 14 din 15.05.1996

Bibliografie

- Bejoint, H.1993 - *La définition en terminographie*, în P.J.L.Arnau și Ph. Thoiron, *Aspects du vocabulaire*, Presses Universitaires de Lyon, Lyon.
- Bidu-Vrănceanu, A. 1986 – *Structura vocabularului limbii române contemporane. Probleme teoretice și aplicații practice*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
- Bidu-Vrănceanu, A.1989 - *Aspecte ale funcției reflexive a limbii în terminologiile tehnico-științifice*, în *SCL*, anul XL, nr.5, pp. 417 – 422, București.
- Bidu-Vrănceanu, A.1993 - *Lectura dicționarilor*, Editura și Atelierele Tipografice „Metropol”, București.
- Bidu-Vrănceanu, A., Forăscu, N.1994 – *Modele de structurare semantică*, Editura Facla, Timișoara.
- Bidu-Vrănceanu, A.1996 - *Lexicografia și metalexicografia*, în *SCL*, anul XLVII, nr.1 - 6, p. 43 – 49, București.
- Bidu-Vrănceanu, A.1997 - *Mărcile stilistice (diastratice) în DEX și importanța lor normativ-didactică*, în *Limbă și literatură*, vol.1, pp. 27 – 36.
- Bidu-Vrănceanu, A.1999 - *Mărcile stilistice (diastratice) ale lexicului specializat în DEX*, în *LR. XLVIII*, nr. 1-2, pp.19-23.
- Bidu-Vrănceanu, A.(coordonator) 2000 - *Lexic comun. Lexic specializat*, Editura Universității din București.
- Bidu-Vrănceanu, A. (coordonator) 2001 - *Lexic științific interdisciplinar*, Editura Universității din București.
- Bidu-Vrănceanu, A. 2004 - *Tradiție și inovație în lexicul politic. Există terminologie politică?*, în *Actele celui de al 3-lea Colocviu al Catedrei de Limba Română (27 – 28 noiembrie 2003)*, pp. 225 – 263, București.
- Cabré, M.T. 1998 - *La Terminologie. Théorie, méthode et applications*, Armand Colin, Les Presses de l’Université d’Ottawa.

- Candel, D. (Textes reunis par Danielle Candel) 1994 - *Français scientifique et technique et dictionnaire de langue*, Didier Érudition, Paris.
- Călărașu, C. 2004 – *Dicționar de terminologie a profesiunilor actuale*, Editura Universității din București.
- Depecker, L. 2001 - *Entre signe et concept*, Paris, Presse Sorbonne Nouvelle.
- De Schaetzen, C. (édité par C. De Schaetzen) 1997 - *Terminologie et interdisciplinarité (Actes du colloque organisé en avril 1996 par le Centre de terminologie de Bruxelles (Institut Libre Marie Haps) et l'Association européenne des Professeurs de Langues vivantes (AEPLV)*, Peeters, Louvain-La-Neuve.
- Lerat, P. 1995 - *Les langues spécialisées*, Presses Universitaires de France, Paris.
- Rastier, F. 1995 – *Le terme; entre ontologie et linguistique. Banque des mots 1995/7*, pp. 35 – 65.
- Vasiliu, E. 1980 - *Sens și definiție lexicografică*, în *Studii și cercetări lingvistice*, XXXI, nr.5, pp. 631 - 635.
- Vasiliu, E. 1982/1983 - *Adevăr analitic și definiție lexicografică*, în *Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași*, tomul XXVIII/XXIX, pp. 183-186.

RĂZBOIUL DIN AFGHANISTAN ÎN CONTEXTUL LICHIDĂRII TERORISMULUI MONDIAL

Lt.col.dr. Vasile VREME*

Recent evolutions in Afghanistan situation allow me to say that war is far from being over, inspite the Coallition efforts to support Goverment and reconstruction. The country is still divided. Production and drug trafficking, corruption and raise of religious fundamentalism feed inner fights and present a permanent danger to Coallition forces. The rebel forces are adapting their fighting methods in an asyetric war.

Considerat pe vremuri ca obiectiv strategic al securității externe, terorismul devine astăzi, deopotrivă, atât o problemă internă pentru fiecare stat în parte, cât și una externă, în atenția statelor lumii. Extinderea acestui flagel în plan internațional se face cunoscută din ce în ce mai mult.

Acutizarea la nivel global a contradicțiilor politice, sociale, interetnice și religioase, corupția, imixtiunea din exterior în treburile unor state mai slabe, conflictele locale și regionale au contribuit și contribuie din ce în ce mai mult la motivarea organizațiilor teroriste care dispun de numeroase resurse umane, de suport militar, material și financiar considerabile, astfel încât terorismul constituie cea mai periculoasă crimă descrisă de legea penală. Fiind o formă extremă de exprimare a radicalismului și extremismului social, etnic și religios, terorismul cunoaște o expansiune fără precedent la scară internațională.

În acest context putem afirma că războaiele sau conflictele care se produc într-o anumită regiune globală, cu timpul capătă valențe noi și se extind și asupra altor teritorii antrenând noi forțe și mijloace și căpătând un caracter internațional. În acest sens, un exemplu grăitor îl poate oferi regiunea Asiei Centrale care este în prezent obiectul expansiunii și agresiunii din partea forțelor terorismului și ale extremismului internațional.

Un deosebit pericol pentru securitatea statelor din regiunea Asiei Centrale, dar și al întregii lumi, îl prezintă războiul din Afghanistan, țară care este transformată în prezent (aprilie 2006) într-un poligon al terorii, o bază de sprijin pentru terorismul și extremismul internațional, un loc deosebit de favorabil al traficantilor de droguri.

* Comandantul B.34II. "Rechinii Albi"

Afghanistanul reprezintă la această dată una din căile cele mai scurte de tranzitare a sutelor de tone de opium și heroină spre țările Europei și Americii de Nord. Transportul poate fi făcut prin intermediul caravanelor din zonele tribale, în Baluchistan, de unde vor părăsi Pakistanul spre Iran. O altă rută poate fi de asemenea și prin Republicile din Asia Centrală. După ce plăcile sunt transportate și mânuite printr-o varietate de metode – incluzând catări, cămile, camioane și intermediari, ajung în Europa și de aici peste ocean. Începând încă din 1960, hașișul afghan era considerat cel mai bun din câte existau. Plantele afgane sunt foarte apreciate deoarece cresc rapid și produc mari cantități de rășină. Hașișul afghan este cunoscut și pentru culoarea și textura nealterată, dulceața și proprietățile narcotice inducând profunde stări de visare. În lupta lor pentru putere, atât în perioada anilor 1997 – 1999, cât și după preluarea puterii și, de asemenea, acum, talibanii s-au bazat și se bazează financiar pe traficul de droguri. În 1999, se aprecia că 79% din cultura mondială de opium se realiza în Afghanistan.

Talibanii au încurajat, de asemenea, producția domestică de heroină; oficiali ai Națiunilor Unite susțin că 95 % din heroina care ajunge în Europa provine din Afghanistan. Fondurile rezultate din comerțul cu droguri se folosesc în mare parte pentru sprijinirea terorismului.

După răsturnarea regimului taliban de la Kabul, prin declanșarea războiului în 2001, talibanii și-au dat seama că nu pot rezista într-o confruntare directă cu forțele Națiunilor Unite și, neacceptând o înfrângere definitivă, ei s-au dispersat în rândul populației, s-au retras în munți sau au fugit în Vaziristan, cu intenția de a se regrupa și de a se reimplica în luptele de rezistență atât de cunoscute lor. Structurile lor de comandă au rămas în mare parte funcționale. Noii recruți sunt ușor de cooptat deoarece lipsa locurilor de muncă (șomajul) cunoaște un nivel foarte ridicat, dar și datorită faptului că majoritatea afganilor nu acceptă ca țara lor să fie sub ocupație străină.

La această dată, luptătorii talibani împreună cu membrii organizației Al Qaeda și cu mujahedinii din formația Hezb-i-Islami se întorc foarte frecvent în Afghanistan din taberele de pregătire de pe teritoriul Pakistanului și Vaziristanului, ducând un război de gherilă virulent, care face numeroase victime atât în rândul civililor afgani, cât și în rândul militarilor Forței de Coaliție și totodată a afganilor care cooperează cu aceasta. Rezultatele obținute de forțele coaliției în Afghanistan până la această dată pot afirma că nu sunt deloc mulțumitoare; războiul din Afghanistan este în plină desfășurare și sunt suficienți indici care ne obligă să deducem că pacea este undeva departe. Confruntarea dintre Forțele Coaliției și celelalte forțe anticoaliție (multicolore) continuă neabătut.

În anul 2006 insecuritatea Afghanistanului a atins cote alarmante, acțiunile diversioniste și teroriste continuând să lovească Forțele Coaliției neconținut, zi și noapte, printr-o gamă diversificată și foarte ingenioasă de

acțiuni neconvenționale. Mare parte din regiunile de nord, nord-est și nord-vest sunt controlate de șefii milițiilor regionale care colaborează cu talibanii și insurgenții.

Autoritatea guvernului central de la Kabul este destul de limitată, fiind în continuare slăbită de fenomenul corupției care este în plină expansiune în această țară.

Armata națională afghană (ANA) - prost plătită, echipată și dotată – nu poate face față cu succes acțiunilor diversionist-teroriste ale forțelor anticoaliție. Persistența insecurității la nivelul întregului stat este pe cale să compromită procesul de reconstrucție. Puterea șefilor de miliții regionale, care în mare parte colaborează cu talibanii, a crescut alarmant. Forțele anticoaliție au început să practice o gamă largă de amenințări împotriva populației civile, determinându-i pe aceștia să nu coopereze cu forțele de reconstrucție și să adopte o atitudine ostilă față de acestea.

Dacă nu se întreprind acțiuni ferme atât de contracarare a tuturor acțiunilor diversionist-teroriste ale forțelor anticoaliție – prin folosirea fermă a forței, cât și prin acțiuni concrete de reconstrucție după un plan bine stabilit, Afghanistanul poate cădea într-un timp relativ scurt sub dominația forțelor anticoaliție și implicit a traficantilor de droguri. Persistența insecurității statului compromite eforturile de reconstrucție și reintegrarea Afghanistanului pe o direcție pozitivă, spre progres și civilizație. Starea de securitate este factorul determinant în reconstrucția Afghanistanului, iar aceasta trebuie să vizeze două direcții principale.

Prima direcție și cea mai importantă trebuie să abordeze foarte hotărât, decis și fără echivoc lupta împotriva forțelor anticoaliție. Acestea trebuie eliminate definitiv atât prin acțiuni combative directe, agresive, fără toleranță, cât și prin încercarea de integrare a acestora în societatea civilă – printr-un program de reconciliere civică.

A doua direcție – derulată în paralel cu prima, dar interdependentă de aceasta – trebuie să abordeze la adăpostul climatului de securitate realizat prin aplicarea hotărâtă a primei direcții, foarte hotărât și decis, un program amplu și coerent de reconstrucție a societății civile, care se găsește într-un stadiu de sărăcie inimaginabil.

Pentru ajutorarea Afghanistanului și înscrierea acestuia pe un drum al reconstrucției, este nevoie de un climat de securitate internă și fonduri substanțiale din partea comunității internaționale. În caz contrar, neavând «simpatie» pentru «binefăcătorii străini» și deranjați de ocupația militară, chiar și fără contribuția insurgenților locali, forțele anticoaliție – acești războinici pricepuți și agresivi – ar putea răsturna guvernul pro-coaliție de la Kabul.

Pentru asigurarea securității postbelice, derularea programelor de reconstrucție și crearea unui climat de stabilitate sigur, Forțele Coaliției trebuie să dispună de experți care vorbesc limba locală, înțeleg bine cultura,

istoria și atitudinile populației civile și care să aibă la dispoziție mijloace financiare suficiente.

Până la această dată, în Afghanistan – Forțele Coalіției nu au dispus de cadrele specializate necesare, nu au introdus suficiente trupe care să asigure securitatea internă a fiecărui cetățean afgan și nu au alocat resursele financiare necesare.

În concluzie, eforturile postbelice de pacificare, reconstrucție și democratizare a țării nu au progresat satisfăcător. Forțele Coalіției au adoptat o atitudine moderată față de insurgenți au contribuit cu militari puțini pentru asigurarea climatului de securitate internă și totodată nu au dispus de un plan de reconstrucție consistent și consecvent.

De aceea, veniturile din comerțul cu opium și heroină au ajuns să reprezinte aproape jumătate din întreaga producție economică a țării, mari sume de bani ajungând în posesia forțelor anticoaliției, criminalilor, insurgenților și războinicilor regionali. Traficanții implicați în comerțul cu stupefiante, în colaborare cu unii din șefii regionali, amenință să mențină țara în stare de fragmentare, criminalitate și instabilitate politică. Într-o astfel de situație, deja creată și de adoptarea unei atitudini moderate din partea Forțelor Coalіției, insurgența talibană poate răsturna echilibrul de forțe în favoarea lor, devenind progresiv mai puternică, acumulând din ce în ce mai mult sprijin din partea populației civile și în cele din urmă obligând Coalіția să se retragă sau să intervină din nou masiv cu forțe și mijloace semnificative, însă expunându-se unor riscuri mult mai mari. Rezolvarea favorabilă a situației din Afghanistan necesită o perioadă lungă de timp, probabil zeci de ani, investiții uriașe și sacrificii umane substanțiale.

Adoptând o abordare pragmatică a problemei, pot afirma că Afgahnistanul reprezintă o necunoscută în ecuația puterilor mondiale. La această dată apreciez că lumea se găsește într-o perioadă de tranziție spre o nouă ordine multipolară și într-o căutare continuă de sfere de influență și resurse naturale substanțiale – «pungi vitale de oxigen». Aceste căutări continue se bazează pe echilibrul instabil al unor noi asocieri ale puterilor regionale. Ca în toate epocile de schimbare, acest proces va fi însoțit de o perioadă de instabilitate și reorganizare geopolitică a lumii, de reanimare a competiției pentru dominarea spațiului vital (pungii cu oxigen). Conținutul relațiilor viitoare internaționale va fi, probabil, influențat de dezvoltarea unor mari puteri pe scena politică a lumii, cu civilizații diferite, precum și de interacțiunea dintre acestea (Europa, SUA, China, Rusia, Japonia și India).

Ca urmare a acestei situații, activitatea teroristă capătă o formă acută fără precedent, prefigurând efecte multiple asupra securității internaționale în general. Actele de terorism înfăptuite de diferite grupări reprezintă lupta celor slabi împotriva celor puternici - adică războiul asimetric –, care pentru Afghanistan a devenit o realitate și se găsește într-un continuu proces de

desfășurare. Atentatele teroriste de la 11 septembrie 2001 au marcat un nou hotar la răscrucea războiului rece și cea a intrării într-un război nedeclarat cu un inamic invizibil extrem de violent, practicând și aplicând tactica procedurii «mușcă și fugi». Aceasta reprezintă debutul unei noi etape în evoluția relațiilor internaționale, etapă cunoscută sub denumirea de «Războiul împotriva terorismului».

În literatura de specialitate se cunoaște o gamă largă a tipurilor de terorism (politic, de stat, social, religios, național, de drept comun etc.). După părerea mea, în Afghanistan, și în general în țările cu populație majoritar musulmană, se practică terorismul religios. Terorismul religios, practicat la această dată în Afghanistan, reprezintă un fenomen caracteristic conflictului asimetric, fiind purtat în exclusivitate de pe poziții inferioare de forțe (militară, politică sau economică). Reprezentând o tactică deosebit de eficientă, este o formă de declanșare a violenței pe motive religioase, promovând superioritatea propriului cult religios în raport cu celelalte. Terorismul fundamentalistilor islamici, cel practicat în Afghanistan, cooptează țările arabe în care predomină religia islamică, legile shariatului și dispozițiile Coranului, aparținând mișcării fundamentaliste islamice de orientare sunnită. În condițiile actuale, activitatea teroristă din Afghanistan se caracterizează prin amploarea tot mai mare, lipsa hotarelor naționale explicite, existența de legături și interacțiuni cu diverse centre și organizații teroriste internaționale, compoziție organizatorică rigidă formată din structuri de conducere și verigi operative, subdiviziuni informative și de asigurare tehnico-materială, grupuri mobile de luptă și de acoperire, conspirație strictă și selectare minuțioasă a cadrelor, infiltrarea agenților în organele de drept și de stat, dotare tehnică tot mai avansată ce concurează sau chiar depășește dotarea subdiviziunilor trupelor guvernamentale, prin rețele vaste de adăposturi conspirative, prin baze și poligoane de instrucție.

Reprezentând un factor distructiv și destabilizator pentru fragilul stat afghan, terorismul continuă să reprezinte un pericol real pentru securitatea acestui stat, pentru întreaga securitate internațională, împiedicând dezvoltarea normală a relațiilor diplomatice, economice, sociale și culturale ale statului afghan, ducând la enorme pierderi economice, morale și politice, în același timp exercitând o puternică presiune psihologică asupra maselor. Terorismul practicat la această dată în Afghanistan este reprezentat prin structuri profesioniste capabile de a evita pedeapsa, fiind în stare să ducă adevărate războaie diversioniste, uneori cu infiltrare masivă în conflictele locale și regionale, cu tentative de a prelua controlul asupra unor teritorii cu mari bogății subterane și resurse energetice foarte importante. La ora actuală, elemente importante ale celei mai mari organizații teroriste din lume – Al Qaeda – coordonate de capul și liderul acesteia, Osama bin Laden, acționează cu mare eficacitate pe întreg teritoriul Afgahnistanului, creând panică, nesiguranță și prejudicii majore asupra Forțelor Coaliției și asupra statului afghan.

Atentatele de la 11 septembrie 2001 de la New York asupra Turnurilor Gemene de la World Trade Center și a altor 5 edificii sunt asemănate de o

parte din literatura de specialitate ca fiind similare cu atacul de la Pearl Harbor, deși cifra morților (aproape 3000) o depășește pe cea a atacului menționat (2400). În opinia mea consider că scopul propus este absolut similar. Acest atac a reprezentat începutul războiului împotriva terorismului, deci începutul unui alt tip de conflict armat internațional. Acest tip de război nou se folosește în prezent pentru experimentarea sa pe teritoriul Afghanistanului transformat într-un sofisticat poligon (laborator) de încercări. Activitățile diversioniste desfășurate pe teritoriul Afghanistanului de forțele anticoaliție au la bază terorismul islamic, însă, prin acțiunile lor, teroriștii încalcă principiile de bază ale islamismului și deci nu se pot numi musulmani pe teritoriul Afghanistanului. Zilnic au loc atentate îndreptate asupra forțelor coaliției, instituțiilor statului (ANA, ANP) și asupra populației civile, de către grupări teroriste aparținând organizației Al-Qaeda. Însă Coranul, cea mai înaltă sursă de autoritate în islam, condamnă în mod clar terorismul, subliniind că dacă cineva omoară un om nevinovat este ca și cum ar omorî toată umanitatea și cine salvează o viață e ca și cum salvează întreaga umanitate (Coran 5:32). De asemenea nici în război Coranul nu permite vătămarea civililor sau distrugerea bunurilor acestora; așadar, iată că putem ușor concluziona că terorismul practicat actualmente în Afghanistan și în lume nu poate fi asimilat cu religia islamică. Trebuie însă subliniat și reținut faptul că cei care susțin și practică terorismul de tip Al-Qaeda se folosesc de religia islamică interpretând Coranul în favoarea lor și manipulând în scopuri personale o parte a populației de religie islamică, îndoctrinând-o în scopul comiterii unor acte deosebit de grave pentru umanitate, care de fapt vin în contradicție cu prescripțiile Coranului.

Cea mai eficientă armă pe care Bin Laden o folosește împotriva Forțelor Coaliției este religia musulmană, interpretând Coranul și rolul catalizator pe care acesta îl are printre musulmani.

„Ridicați-vă și apărați-vă religia frați din Afghanistan, împotriva islamului de la Mohamed până în prezent“ a spus Bin Laden în cadrul unui discurs care a fost înregistrat pe o casetă video, transmisă ca întotdeauna de televiziunea Al-Jazeera din Qatar. Bin Laden a adăugat: *"Islamul vă cheamă. Acest război este mai presus de toate un război religios"*. Prin acest mesaj Bin Laden încearcă să-i convingă pe musulmani că este de datoria lor să i se alăture împotriva a ceea ce a numit “cruciada” creștinilor împotriva islamului. El a făcut dese referiri la Coran cu versete și citate din Mohamed, într-un efort evident de a defini clar conflictul din Afghanistan în termeni religioși pentru a atinge coarda sensibilă a credinței la care nici un musulman nu poate rămâne indiferent.

Trebuie subliniat faptul că islamismul este astăzi religia unui număr de peste 600 milioane de credincioși răspândiți pe toate continentele lumii. Islamismul este una dintre cele două religii necreștine care au adepți în toată lumea.

Din punct de vedere cultural religia islamică domină viețile celor mai mulți dintre afgani de la naștere până la moarte. O nouă armă deosebit de eficientă, folosită de forțele Anti Coaliție în Afghanistan, o reprezintă

Internetul, folosit ca instrument de comunicare cu caracter secret și sigur, precum și ca modalitate de distribuire on line a informațiilor și manualelor de instructaj terorist. Astfel, mișcarea globală inițiată de Al-Qaeda a devenit un fenomen coordonat, via Internet, iar serviciile secrete s-au dovedit ineficiente în blocarea accesului on line al organizației teroriste. Al-Qaeda a reușit să construiască o vastă bibliotecă virtuală cu materiale de instructaj terorist, precum și forumuri de discuții unde în permanență experții organizației răspund la întrebări legate de prepararea otrăvurilor, fabricarea bombelor artisanale. Inovația Al-Qaeda de a utiliza Internetul a pus în dificultate serviciile secrete, acestea fiind în imposibilitate de a lovi pe teroriști în momentele când aceștia sunt mai vulnerabili, adică atunci când aceștia se deplasează sau călătoresc. Deși regimul taliban din Afghanistan interzisese radioul și televiziunea, ca fiind inovații moderne occidentale, totuși liderii organizației Al-Qaida folosesc din plin tehnologiile globalizării.

Bin Laden folosea, încă din 1996, telefoanele mobile și camerele video, precum și computerul ca mijloace de propagandă și comunicare cu restul celulelor teroriste.

Astăzi metodele folosite și înregistrările video sunt transmise instantaneu către milioane de adepți via Internet. Majoritatea imaginilor video redau experiența din taberele de antrenament afgane. S-a descoperit chiar o librărie virtuală a organizației Al-Qaeda cu imagini despre cum să organizezi un asasinat sau o răpire, cum să fabrici o grenadă, cum să ataci un stat, cum să distrugi un pod sau să lansezi o rachetă de luptă. Mare parte din operațiunile descrise în manualele de instructaj păstrate pe unul din site-urile Al-Qaeda Global Islamic Media Front au fost puse în practică în Afghanistan. Niciodată până acum o organizație teroristă nu a îmbinat cu mai mult succes războiul din teren cu *jihadul electronic*, transformând tehnicile Al-Qaeda în cea ce experții numesc „viitorul război de insurgență”, în care nici o acțiune nu rămâne neînregistrată, iar atrocitățile par a fi comise tocmai în scopul de a fi luate și transmise instantaneu on line. Cu câțiva ani în urmă acest imperiu electronic nu exista, iar Al-Qaeda era foarte puțin cunoscută la nivel de Internet. Astăzi organizația teroristă și liderii săi Bin Laden și Zarkqwi au căpătat un enorm capital simbolic tocmai datorită eficienței cu care au recurs la Internet pentru a-și populariza acțiunile. În concluzie, războiul din Afghanistan reprezintă un război de tip asimetric care se va derula, după opinia mea, pe o lungă perioadă de timp. Pierderile materiale și umane vor fi mai mari după încheierea oficială a operațiilor militare decât în timpul campaniei propriu-zise. Perioada de după război a devenit mai primejdioasă decât războiul însuși. Intervenția militară, dacă nu este însoțită de o soluție politică favorabilă pentru gestionarea situației, riscă să rămână o victorie pierdută.

*Detașamentul Enduring Freedom VIII
Baza KAF (Kandahar Air Field), Afghanistan
28 aprilie 2006*

COMPLEXITATEA DEMOGRAFICĂ DIN SPAȚIUL GEOPOLITIC BALCANIC ȘI LABIRINTUL TERMINOLOGIC

Col.dr. Gheorghe TĂTARU

The demographic complexity of the geopolitical Balkan space has generated a real terminological maze. Next to the well-known terms such as people, nation, federation, ethnic minority, from the speeches of some leaders and political analysts come othercoined phrases, such as “federalization”, “enclavisation”, “regionalisation”, “political fragmentation”. Thus, a term that describes a certain technical shape of the social life organisation has got the diametrical opposite connotations in the Balkan political language. Unfortunately, we have not forgotten that in the Balkan region there are two distinctive categories of community’s preconceived ideas: - those of the majority and those of the minorities, through which each of them tries to see the incoming messages and the reality around us. The preconceived ideas switch on the shiny bulb of the vigilance for the majority and of the dissatisfaction one for the minorities. The painful reality is that both of the categories of prejudices are unproductive and the appearance of that terminological maze has a bad effect on the regional security.

Lipsa de omogenitate demografică este o caracteristică bine cunoscută a spațiului geopolitic balcanic. Poate cea mai nefericită zestre lăsată de istorie. Așa cum se știe, din punct de vedere etnic, lingvistic, religios și cultural, nici un stat din regiune nu se poate caracteriza ca fiind omogen. Amestecul complex de religii și naționalități, existența unui mare număr de etnii de diverse origini – într-un spațiu restrâns – este câmpul de luptă ideal pentru miopii naționaliști, incapabili a înțelege că valorile naționale nu se vor mai putea păstra în viitor, prin metodele secolului XX. Este posibil ca nici una dintre ideile care promovează conservarea actualelor frontiere (care au păstrat nesoluționate o serie de diferende teritoriale și etnice mai vechi), sau redesenarea altora noi (care vor genera cu siguranță conflicte, iar spațiul ex-iugoslav confirmă această supoziție), să nu mai fie viabile în viitor. Subiectul este viu disputat. Unii vor aproba, alții vor contrazice cele afirmate mai sus, iar oportuniștii care sar dintr-o tabără în alta în funcție de cum bate vântul vor spune că am intrat pe un teren alunecos.

Complexitatea demografică din spațiului geopolitic balcanic a generat un adevărat labirint terminologic, pe care Urs Altermatt îl etichetează „babilonia noțiunilor”¹ într-un studiu interesant despre etnonaționalismul din Europa. Alături de termeni consacrați precum popor, națiune, federație, minoritate etnică, în limbajul celor care analizează evoluția vieții politio-sociale balcanice au apărut o serie de termeni noi, ce au intrat repede în uzul curent datorită frecvenței cu care au fost mediatizați, precum „federalizare”, „enclavizare”, „mozaicare”, „regionalizare”, „fragmentare politică”, iar exemplele ar putea continua. În același timp, un aspect deloc de neglijat este și încercarea de a se da alte conotații unor termeni demografici consacrați. Această tematică a fost deseori dezvoltată, dar cel care încearcă să găsească o definire clară a termenilor – mai vechi sau mai noi – în scrierile specialiștilor se lovește de o anumită doză de subiectivism (un lucru este cert: există tot atâtea explicații, câte ediții și în câte limbi sunt dicționarele enciclopedice, politologice etc.). Pentru că suntem convinși că nici noi nu putem fi pe deplin obiectivi, nu vom încerca o definire a acestor termeni și vom face unele comentarii asupra celor intrați relativ de curând în limbajul analiștilor. De un singur aspect suntem însă siguri și anume că prin folosirea acestor noi termeni, de cele mai multe ori se încearcă a se crea confuzie asupra declarațiilor liderilor. Scopul este lesne de dedus – obținerea libertății de mișcare în acțiunile lor politice, care, dacă ar fi prezentate explicit, ar crea un puternic răspuns negativ din partea populației majoritare.

Dicționarele definesc termenul „federație” ca fiind „forma de organizare statală, constând din asocierea mai multor state care-și păstrează organizarea proprie, având anumite organe politico-administrative și legi comune”², sau „o uniune de state în care acestea păstrează controlul în multe probleme interne, dar în care afacerile externe, apărarea etc., revin în responsabilitatea guvernului central”³. Pe baza acestui termen a apărut cel de „federalizare”, care potrivit unora ar însemna unirea țărilor într-o federație, iar potrivit altora ar consta în introducerea sistemului de organizare federală într-un stat. Nuanțele sunt date de subiectul la care se face referință.

La termenul „enclavă”, în dicționare găsim explicația „grup de populație străină izolat în mijlocul masei indigene”⁴ sau „stat sau teritoriu aparținând unui stat, situate în întregime în interiorul unui alt stat”⁵. Iar de aici se inspiră cel de „enclavizare”, care de multe ori este folosit din dorința de a sublinia gravitatea situației unor entități etnice, care deși se află într-un spațiu

¹ Altermatt Urs, *Previziunile de la Sarajevo. Etnonaționalismul în Europa*, Editura Polirom, Iași, 2000, p. 23.

² *Mic dicționar enciclopedic*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 643.

³ *Oxford Advanced Learner's Dictionary*, Oxford University Press, Fifth edition, p. 426.

⁴ *Mic dicționar enciclopedic*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 604.

⁵ *Dicționar diplomatic*, Editura Politică, București, 1979, p. 405.

continental sunt forțate să ducă o viață socială insulară. Ceilalți termeni precum „mozaicare”, „regionalizare” etc., pot fi cuprinși mai degrabă într-un limbaj „specific” analiștilor politici, care ar putea fi catalogat drept „gazetăresc”.

Problema este că folosirea unor termeni ca cei de mai sus induce auditoriului și impresia de autonomie, care la rândul ei este interpretată diferit. De cele mai multe ori însă, discursurile ce promovează autonomia – care în spirit democratic are un înțeles inofensiv – ascund ținte radicale. Așa se face că o noțiune ce descrie o anumită formă tehnică de organizare a vieții sociale, capătă conotații diametral opuse în limbajul politic din Balcani (dar nu numai), unde nu trebuie uitat faptul că există două categorii distincte de prejudecăți ale comunității – cele ale majorității și cele ale minorităților, prin care fiecare încearcă să descifreze mesajul recepționat și realitatea înconjurătoare. Prejudecățile aprind „beculețul” vigilenței la majoritari, iar la minoritari pe cel al nemulțumirii privind „încălcarea drepturilor”. Realitatea dureroasă este că ambele categorii de prejudecăți sunt la fel de neproductive, iar apariția acestui labirint terminologic afectează negativ securitatea regională.

Toate aceste concepții și dueluri în domeniul terminologiei vor rămâne subiecte de meditație doar pentru istorici, numai în momentul în care spațiul balcanic va fi perceput pe întreg continentul ca fiind „european”, așa cum de altfel se înfățișează realitatea geografică, obturată probabil de reminiscențele propagandistice din timpul „războiului rece”. „Europenii din vestul continentului manifestă, adesea, față de frații lor răsăriteni aroganță civilizatoare și ignoranță geografică. Ne întrebăm atunci: oare conflictul Est – Vest din timpul războiului rece s-a stins o dată cu acesta? De la prăbușirea comunismului încoace, Europa trece, într-adevăr printr-un proces de redefinire”⁶. Dar să nu dăm vina numai pe alții. Momentul „redefinirii” Occidentului trebuie să fie precedat de cel în care situația internă regional-balcanică se va caracteriza printr-un statut al democrației emergente. Judecata duce la un cerc vicios pe care balcanicii sunt cei care trebuie să îl spargă. Trebuie să-și reprime tendința de a se urî și reprima reciproc, de a se trata ca inamici, trebuie să încerce să se cunoască unii cu alții, să înceteze în a mai căuta defecte celuilalt, să învețe să trăiască într-o lume multiculturală, altă soluție nu au. „Avem oare motive să sperăm că popoarele balcanice vor asculta vocea înțelepciunii și vor accepta să coopereze spre folosul păcii și al prosperității? ... Ar fi totuși o greșeală să considerăm că în relațiile dintre popoarele balcanice predomină ura. ... La nivel individual, dialogul și comprehensiunea reciprocă sunt lesnicioase, aproape instantanee ...”⁷.

⁶ Altermatt Urs, *Previziunile de la Sarajevo. Etnonaționalismul în Europa*, Editura Polirom, Iași, 2000, p. 167.

⁷ Prevelakis Georgios, *Balcanii, cultură și geopolitică*, Editura Corint, București, 2001, p. 187.

UNELE CONCLUZII PRIVIND PROTECȚIA GENISTICĂ (SPRIJINUL GENISTIC) DESPRINSE DIN CONFRUNTĂRILE ARMATE MODERNE

Lt.col.drd. Constantin SÎRBU

The article synthesizes some conclusions about engineering protection, as they have been experienced in modern armed confrontation.

Definită ca un domeniu de maximă importanță în asigurarea cursului favorabil al acțiunilor de luptă, protecția genistică (sprijinul genistic), prin modul de manifestare în câmpul de luptă și misiunile pe care le poate îndeplini, asigură sprijinul genistic al trupelor angajate în luptă, suportul general genistic, protejarea personalului, armamentului și materialelor precum și măsuri de inducere în eroare a inamicului indiferent de forma de luptă adoptată.

Conflictele militare postbelice și îndeosebi cele din ultimul deceniu au demonstrat dependența hotărâtoare a succesului acțiunilor militare desfășurate la toate eșaloanele luptătoare de sprijinul și protecția acestora. În cadrul acestui sistem de măsuri, protecția genistică (sprijinul genistic) și-a dovedit pe deplin necesitatea și utilitatea, fapt ilustrat și de opinia specialiștilor militari, care au atribuit acesteia unul din primele locuri, atât între componentele structurale ale grupărilor de forțe, cât și în privința aprecierii eficienței și contribuției la succesul acțiunilor desfășurate¹.

Experiențele războaielor din Irak, Afganistan, Golful Persic, Somalia, Haiti și Bosnia-Herțegovina au confirmat încă o dată faptul că „locul și rolul forțelor de geniu este determinant în toate operațiunile militare”².

În sprijinul celor afirmate mai sus, stă mărturie faptul că, în războaiele din Irak și Iugoslavia atât trupele irakiene, cât și cele iugoslave, au considerat că măsura cea mai eficientă care să limiteze pe cât posibil raidurile și acțiunile aviației forțelor aliate, este aceea a adoptării unei protecții genistice „generalizate”.

Aceasta a constat pe de o parte în consolidarea lucrărilor de artă și amenajarea punctelor de comandă de tip îngropat (buncăre), iar pe de altă parte în inducerea în eroare a inamicului prin folosirea pe scară largă a

¹ Petre Grecu; Silviu Popescu, *Protecția genistică în operațiunile forțelor aeriene*, Editura Ars Docendi, București, 2003, p.70.

² FM 3-34 116, *Nivelul operațional al forțelor de geniu*, 1996, art. 120, traducere.

machetelor gonflabile (din materiale plastice) și prin executarea a numeroase obiective false, atât din timp de pace cât și după declanșarea conflictului. O importanță deosebită „a fost acordată lucrărilor de fortificație executate în volum complet, în special în raioanele de concentrare (dispunere), pe aerodromuri, în pozițiile instalațiilor și ale rampelor de lansare. Referindu-ne la războiul din Irak din anul 1991, trebuie subliniat faptul că, din punct de vedere al protecției comandamentelor și forțelor luptătoare, irakienii au realizat încă din timp de pace o rețea bine pusă la punct de buncăre și adăposturi de tip îngropat menite să protejeze atât personalul, dar și mijloacele de luptă, în special instalațiile de lansare și cele de transmisiuni. În volum complet au fost executate lucrările de fortificație la granița cu Arabia Saudită și în raioanele de acțiune ale trupelor irakiene din Kuweit”³.

Pe lângă lucrările de fortificații, barajele genistice de toate categoriile au ocupat un loc deosebit de important în cadrul protecției genistice (sprijinului genistic). Barajele genistice s-au materializat atât în baraje de mine, cât și în șanțuri antitanc, colți antitanc, rețele de sârmă ghimpată, fugase explozive și incendiare. Sugestiv în acest sens este faptul că „în zona acțiunilor de luptă în/și spre dispozitivele de luptă, în jurul aerodromurilor, punctelor de comandă și obiectivelor de importanță strategică au fost instalate (plantate), după estimările specialiștilor și ulterior echipelor de control O.N.U., peste 7.000.000 mine de diferite tipuri, în mod deosebit în Kuweitul ocupat și la frontiera estică, într-o fâșie cu lungimea de aproximativ 60 – 80 km. Întreaga coastă irakiană a fost consolidată cu „bariere defensive” formată din câmpuri de mine antitanc, antidesant precum și din obstacole diferite antitanc și antiinfanterie. Au fost folosite, de asemenea, importante cantități de mine marine, perfecționate, de tip magnetic și acustic. De reținut că, în depozitele irakiene se găseau importante cantități de materiale de geniu, dintre care peste 30 milioane mine de diferite tipuri, dimensiuni și caracteristici tehnico-tactice.”⁴

Toate aceste măsuri și lucrări executate de trupele irakiene și-au demonstrat viabilitatea prin atenuarea considerabilă a efectelor armamentelor și munițiilor trupelor aliate, fapt ce a contribuit la diminuarea semnificativă a pierderilor umane și materiale de partea irakiană, concomitent cu crearea unor serioase probleme trupelor aliate în asigurarea mobilității și continuității acțiunilor de luptă.

Spre deosebire de Irak, războiul din Iugoslavia a prezentat o particularitate și anume aceea că „aici relieful în general a constituit un aliat important doar pentru apărător, iar acțiunile aliaților au fost serios îngreunate de un teren puternic frământat.”⁵ Folosindu-se din plin de caracteristicile terenului, armata iugoslavă și-a plasat dispozitivele acționale dispersat și foarte bine mascate, cu elemente manevriere, fapt ce a determinat suferirea de pierderi minime în urma raidurilor aviației aliate.

³ Col.conf.univ.dr. Ion Preda, *Evoluția armei geniu în armatele moderne*, G.M.R. nr.1/1998, p. 85.

⁴ Petre Grecu, Silviu Popescu, *Protecția genistică în operațiile forțelor aeriene*, Ed. Ars Docendi, București, 2003, p.72.

⁵ Ibidem, p. 74.

Pentru inducerea în eroare a inamicului trupele iugoslave, pe lângă mijloacele de mascare artificiale folosite pe scară largă, au utilizat din plin și mascarea naturală (mai ales în cazul mijloacelor de apărare antiaeriană).

Din analiza conflictelor armate desfășurate în ultimii ani, din punct de vedere al protecției genistice se pot desprinde unele concluzii și învățăminte importante pe care dorim să le prezentăm succint în continuare:

- indiferent de concepțiile acțiunilor militare pe care le-ar adopta la un moment dat forțele aflate în conflict și sistemele de lovire folosite, renunțarea la protecția genistică / sprijinul genistic ar constitui o gravă eroare din punct de vedere militar;
- pregătirea teritoriului național pentru apărare, încă din timp de pace, constituie factor de putere pentru orice țară, indiferent de puterea militară a acesteia;
- mascarea (în general) a căpătat aspecte caracteristice moderne la toate nivelurile artei militare;
- au fost reconfirmate rolul lucrărilor de fortificații și necesitatea executării acestora în volum complet încă din timp de pace;
- lupta terestră modernă necesită comunicații sigure, aflate permanent în funcțiune;
- lucrările genistice destinate mijloacelor de apărare antiaeriană trebuie să ofere posibilități de protecție și dispersare rapidă a acestora⁶.

Pentru trupele de geniu din armata României (avem în vedere factorii de conducere în domeniu și structurile militare începând cu plutonul de geniu și până la marea unitate tip brigadă) se impun unele direcții de acțiune privind:

- cunoașterea și aplicarea în procesul de modernizare și restructurare prin transformare a cerințelor, principiilor și standardelor impuse de alianță la nivel teoretic și acțional;
- studierea și aprofundarea concluziilor și lecțiilor învățate pe linia armeei geniu, reieșite din conflictele militare ale sfârșitului de mileniu;
- participarea alături de forțele alianței la operații de stabilitate și multinaționale pentru a căpăta experiența necesară în vederea asigurării sprijinului eficient în teatrele de operații;
- asigurarea rapidă a elementelor de compatibilitate și interoperabilitate în conformitate cu cerințele N.A.T.O., pentru a participa la operații de amploare în cadrul apărării colective.

Aceste concluzii vin să întărească o dată în plus, dacă mai era nevoie, afirmațiile specialiștilor militari din N.A.T.O. conform cărora actualele structuri organizatorice ale trupelor de geniu „au încetat a fi numai o componentă de asigurare a acțiunilor, ci și una luptătoare (în armata franceză, germană, americană)”⁷, iar rolul sprijinului genistic în asigurarea succesului acțiunilor de luptă a devenit hotărâtor.

⁶ Ibidem, p. 77.

⁷ Col.conf.univ.dr. Preda Ion, *Opinii privind modernizarea armeei geniu*, Editura A.I.S.M., 2001, p. 7.

SECURITATEA COOPERATIVĂ: DE LA SECURITATEA INDIVIDUALĂ LA STABILITATEA INTERNAȚIONALĂ

Col. Romică CERNAT
Lt.col.dr. Gheorghe MINCULETE

No single trend, over the past decade, deserves more careful analysis than the remarkable growth of cooperation among the countries of Eurasia and North America. Many new international organizations have been born, and a few of the old ones have been successfully transformed. So much has happened so quickly that we need new theories to explain the recent past, let alone to shape the opportunities, challenges, and threats of the era that lies ahead. Here we present a different approach to the topic of Cooperative Security.

Aspecte generale

Termenul de securitate cooperativă a devenit o expresie inedit de populară de la sfârșitul războiului rece. Ea a fost în general folosită pentru a descrie abordarea mai mult pașnică, decât idealistă, a securității prin sporirea armoniei și colaborării internaționale. Această abordare prezintă un model mult mai pragmatic și concret de securitate cooperativă. Modelul de securitate cooperativă propus se bazează pe instituțiile fondate și pe două forme foarte recunoscute ale securității internaționale. La aceste două concepte de securitate se adaugă două dimensiuni noi.

Modelul de securitate cooperativă în această abordare se materializează în patru “ inele de securitate ” concentrice avansate și reciproc susținute: securitate individuală, securitate colectivă, apărare colectivă, și promovarea stabilității. Dintre aceste patru inele, *securitatea colectivă* – o obligație politică și legală a statelor membre pentru a apăra integritatea statelor independente în cadrul grupului de state semnatare ale tratatului – și *apărarea colectivă* – angajamentul tuturor statelor pentru a se apăra unul pe celălalt de o agresiune exterioară - sunt bine cunoscute și în general bine înțelese. Noile elemente ale acestui model de securitate cooperativă sunt un angajament comun pentru securitatea individuală și pentru promovarea stabilității.

În continuare, încercăm să argumentăm că deși multe organizații de securitate internaționale (foste și actuale), incluzând Liga Națiunilor, Națiunile Unite (ONU), Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa

(OSCE), Tratatul Atlanticului de Nord (NATO) și Pactul de la Varșovia, au fost fondate deopotrivă pe bazele securității colective sau apărării colective, doar NATO poate să pretindă că funcționează eficient în toate cele patru inele ale acestui model de securitate cooperativă.

Ideea că adevărata securitate trebuie să se bazeze, mai întâi și cel mai mult, pe securitatea individuală a ființei umane a câștigat o popularitate larg răspândită în ultimii ani. Securitatea individuală este sinonimă cu securitatea umană și drepturile omului.

Argumentăm, așadar, că securitatea individuală trebuie să formeze miezul sau primul inel din interior, al oricărui aranjament de securitate cooperativă internațională durabil și robust. Din acest motiv, membrii sistemului de securitate cooperativă trebuie să împărtășească valorile de bază democratice liberale. Membrii săi trebuie să fie pregătiți să ia parte la acțiuni colective diplomatice, economice și, dacă este necesar, acțiuni militare în zone din afara spațiului lor comun care ar putea să amenințe bunăstarea și stabilitatea lor. Aceasta este al patrulea și inelul din exterior al securității cooperative, promovarea stabilității.

Statele non-membre care există “în interiorul” acestor patru inele vor beneficia de asemenea de securitate sporită și de cooperarea cu statele din interiorul sistemului și, într-adevăr, acestea pot să aspire să obțină calitatea de membru a acestui nucleu de state.

Securitatea cooperativă: de la securitatea individuală la stabilitatea internațională

“....pentru a vedea realizată o pace care va permite tuturor națiunilor să dispună de mijloacele necesare pentru a trăi în siguranță în interiorul propriilor granițe, și care îi va asigura garanția că toți oamenii de pe toate pământurile pot să-și trăiască propria viață în libertate conform propriilor aspirații¹”.

Carta ONU

Ce este Securitatea cooperativă?

Termenul de securitate cooperativă a devenit popular după sfârșitul războiului rece. Deși nu are încă în general o definiție larg acceptată, el a fost în mare măsură folosit pentru a arăta o nouă abordare a relațiilor internaționale. El a apărut pentru a oferi o transformare a strategiilor înguste “de sumă zero” ale războiului rece într-o perspectivă amplă însoțită a păcii internaționale și armonie.

Acest model de securitate cooperativă cuprinde aranjamentele de securitate internaționale tradiționale ale securității colective și apărării

¹ David Baldwin, *Conceptul de securitate*, Revistă de Studii Internaționale, Vol. 23, No. 1, ianuarie 1997, pp. 3-26.

colective și adaugă două noi elemente: securitatea individuală și promovarea stabilității.

Securitatea colectivă și apărarea colectivă

Deși conceptul de cooperare și alianțe între familii, triburi și state, în timp de pace, dar mai ales în război, a fost trăsătură comună a istoriei omenirii, termenii de securitate colectivă și apărare colectivă sunt invenții ale ultimului secol. Ambele concepte implică un angajament oficial pe termen lung între grupuri de state pentru a proteja interesele de securitate ale membrilor individuali în sferile lor comune.

Securitatea colectivă

Securitatea colectivă este orientată *spre interior* pentru a încerca să garanteze securitatea în interiorul unui grup de state suverane. Prima organizație modernă de securitate colectivă a fost Liga Națiunilor fondată imediat după primul război mondial. Membrii săi au promis să se protejeze unul pe celălalt împotriva unui atac al altor națiuni din cadrul acelei organizații. Ideea a fost simplă: unui act de agresiune al unuia sau mai multor membrii împotriva altuia i se va răspunde, dacă este necesar, cu forța, de către alte state membre ale Ligii.

Pentru o varietate de motive, Liga Națiunilor nu a avut în cele din urmă succes în realizarea securității și stabilității mondiale. Aceasta s-a datorat aproape cu siguranță în mare parte la ceea ce profesorul Michael Mihalka de la Centrul Marshall a denumit "...incompatibilitatea fundamentală a democrației liberale, fascismului și comunismului²..." care a coexistat între membrii săi. La sfârșitul celui de-al doilea război mondial, de curând formată, Organizația Națiunilor Unite (ONU) a ridicat mantia securității colective de la Liga Națiunilor. Articolele 41 și 42 ale Cartei ONU asigură cadrul pentru acțiune a statelor membre pentru a păstra și restaura pacea și securitatea internațională³.

În anii 1970, Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE), acum Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), a fost creată să furnizeze securitate colectivă tuturor statelor din regiunea euroasian-atlantică. Oricum, în cel mai bun caz, ambele organizații au fost doar parțial eficiente.

² Andrew Butfoy, *Securitate comună și reformă strategică: O analiză critică*, New York: St. Martin's Press, 1997.

³ Robert Axelrod, *Evoluția cooperării*, New York: Basic Books, 1984.

Apărarea colectivă

O organizație de apărare colectivă este orientată către exterior pentru a apăra membrii săi de o agresiune externă. Organizațiile de apărare colectivă au luat naștere în timpul războiului rece. Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO), Uniunea Europei Occidentale (UEW), Organizația Tratatului Central (CENTO), Organizația Tratatului Asiei de Sud Est (SEATO), și Pactul de la Varșovia au fost fondate imediat după cel de al doilea război mondial.

Apărarea colectivă angajează toate națiunile, legate prin tratat, pentru a se apăra una pe cealaltă în situația în care orice membru este amenințat cu, sau este de fapt supus la, un atac militar de un stat sau grup de state din afara zonei tratatului. Tratatul de la Bruxelles din 1948, documentul de fondare a Uniunii Occidentale (acum UE), și Tratatul de la Washington din 1949, documentul de fondare a NATO, ambele conțin aceste prevederi ca temă centrală.

Securitatea cooperativă: două elemente noi

Pentru a fi deopotrivă folositoare și eficace, securitatea cooperativă trebuie să fie orientată în ambele sensuri, *în interior și în exterior*. Dar, de asemenea trebuie să încorporeze două dimensiuni suplimentare care nu sunt acoperite în mod clar nici de securitatea colectivă nici de apărarea colectivă.

Prima dintre acestea este conceptul de *securitate individuală* și cea de a doua este *promovarea activă și proiectarea stabilității* în zone adiacente spațiului securității cooperative unde instabilitatea și conflictul pot să influențeze nefavorabil securitatea membrilor săi.

Securitatea individuală

Securitatea individuală, sau ceea ce fostul ministru de externe canadian, Lloyd Axworthy, a popularizat ca “Securitate Umană⁴” se află la centrul oricărui sistem real de securitate internațional construit în jurul idealurilor liberal democratice. Promovarea și protecția libertăților de bază individuale este nucleul de la care toate celelalte forme de securitate trebuie să emane.

Dr. Bill McSweeney, în investigația sa asupra semnificației securității, afirmă: “Contrar abordării convenționale a studiilor de securitate, securitatea trebuie să fie înțeleasă la nivelul de bază al ființei umane individuale pentru a putea fi înțeleasă la nivel internațional⁵”. Într-o epocă în care crește interconectivitatea între state și popoare, preocuparea despre condiția umană

⁴ Karl Deutsch, *Comunitatea politică și zona nord atlantică*, Princeton, Princeton University Press, 1957.

⁵ Francezii au folosit prima dată gaz în grenade în 1914. Germanii au urmat prin executarea primului atac chimic la scară mare pe 22 aprilie, 1915 la Ypres, Belgia. Gazul cloramina a fost împrăștiat din rezervoare cilindrice de gaz de-a lungul a 6 km de linie a frontului. Germanii au susținut că ei nu au încălcat acordul din 1899, deoarece ei nu au utilizat proiectile.

în interiorul statului a devenit interesul direct și imediat al comunității mondiale.

Violările drepturilor omului într-un anumit stat devine foarte repede cunoscut de către cetățeni altor state. Deteriorarea securității individuale într-o țară, de către forțe externe sau cel mai adesea interne, acum, înseamnă că alți oameni și guvernele lor percep că propria lor securitate este diminuată.

Promovarea Stabilității

A doua nouă componentă a securității cooperative este promovarea activă a stabilității în afară granițelor statelor care alcătuiesc sistemul cooperativ de securitate. Instabilitatea în zone adiacente teritoriului sistemului de securitate cooperativ sau oriunde în lume, care poate amenința securitatea membrilor, va deveni o problemă serioasă de îngrijorare.

Stabilitatea poate să fie deranjată de pericolul unui conflict între state, dar de asemenea și de violarea securității individuale în statele din imediata vecinătate, cum de exemplu s-a întâmplat în Kosovo, în 1998, și la începutul lui 1999. Aceasta a provocat o reacție puternică din partea NATO și a altor organizații și state. Cum stabilitatea poate fi dezvoltată, restaurată, și păstrată în lume în jurul sistemului ar trebui să rămână o preocupare activă a statelor din interiorul sistemului de securitate cooperativă. Aici trebuie să fie auzit un semnal de avertizare.

Promovarea stabilității poate fi văzută ca o autorizare pentru o intervenție nemandată de marile puteri ale organizațiilor internaționale în afacerile legale interne ale altor state, în special a statelor mai mici. Intervenția activă – diplomatică, economică, sau militară – trebuie, de aceea, făcută foarte atent, autorizată și monitorizată. Cele evidențiate sunt prezentate cu date suplimentare în continuare.

Modelul următor⁶, (potrivit figurii nr.1) – *Securitatea cooperativă: patru inele*, este construit pe o serie de cercuri sau inele concentrice lărgite. Acesta încearcă să pună împreună cele patru elemente ale securității cooperative într-un cadru practic pentru a alcătui un sistem de securitate real și eficace:

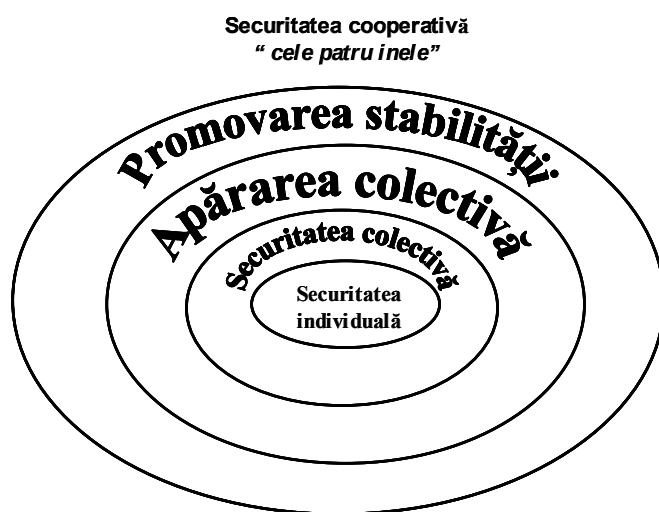

Figura nr. 1

⁶ Richard Cohen and Michael Mihalka, *Opere Centrul Marshall*, No. 3, aprilie 2001, p.9.

Securitatea cooperativă este un sistem strategic care se creează în jurul unui nucleu de state liberale democratice legate împreună într-o rețea oficială sau alianțe neoficiale și instituții caracterizate de valorile comune acceptate și cooperare economică, politică și în domeniul apărării, practică și transparentă. Într-un sistem de securitate cooperativă, obiectivele de securitate națională ale statelor ca entitate individuală sunt conectate de către patru inele consolidate de securitate:

Inelul unu: promovarea și protejarea drepturilor omului în propriile lor granițe și în zona de influență (Securitate individuală).

Inelul doi: menținerea păcii și stabilității în spațiul lor comun (Securitate colectivă).

Inelul trei: protecție reciprocă împotriva agresiunii exterioare (Apărare colectivă).

Inelul patru: promovarea în mod activ a stabilității în alte zone unde conflictul ar putea să amenințe securitatea lor comună, folosind mijloace politice, informaționale, economice și, dacă e necesar, militare (promovarea stabilității).

Primul inel: promovarea și protecția drepturilor omului

Valoarea esențială de bază pe care se fundamentează sistemul de securitate cooperativă este o convingere absolută a membrilor săi pentru a susține și menține *securitatea individuală* a cetățenilor proprii și cei ai celorlalți membri. Acesta este inelul interior al sistemului de securitate cooperativă, care, în cele din urmă, va menține coeziunea suplimentară sub presiunea și stresul inevitabil intern și extern. Numai idealurile și valorile democrației liberale pot să păstreze unit acest nucleu vital.

Inelul doi: menținerea păcii

Acest inel al securității de cooperare întruchipează conceptul de *securitate colectivă*, ceea ce determină protecția față de amenințări și agresiuni din partea membrilor asociați la sistemul de securitate cooperativă. Securitatea colectivă de asemenea va include cooperarea apropiată, între membrii angajați în acest sens, pentru contracararea amenințărilor comune, ca de exemplu: terorismul; crima organizată; emigrarea ilegală; drogurile; poluarea; planificarea și acțiunile comune în situațiile unor dezastre și evenimente naturale sau create de mâna omului etc.

Inelul trei: protecție reciprocă

O trăsătură esențială a unei Organizații de Securitate Cooperativă este aceea că, spre deosebire de ONU sau OSCE, furnizează într-adevăr membrilor săi securitate “fermă”. Aceasta înseamnă că promite protecție militară reală și credibilă împotriva unei agresiuni sau amenințări cu agresiune din afara sistemului. Acesta este inelul *apărare colectivă* al securității cooperative.

Inelul patru: promovarea în mod activ a stabilității

În cele din urmă, sistemul de securitate cooperativă încearcă să prevină și împiedice instalarea instabilității, care aproape cu siguranță va include abuzul larg răspândit al drepturilor omului, în zona vecină sistemului. Sistemul realizează aceasta în mod activ prin *promovarea stabilității* printr-o varietate largă de mijloace, incluzând, ca ultimă soluție, folosirea forței. Acesta este al patrulea și inelul de exterior al securității cooperative, dar și cel mai sensibil element al său. Intervenția NATO în Kosovo, în 1999, a fost un exemplu de încercare pentru a restaura și după aceea pentru a promova stabilitatea într-o zonă periculoasă aproape de granițele sale.

În Kosovo, violările masive ale securității individuale au fost un factor important în influențarea opiniei publice după acțiunile NATO. Nu mai puțin important a fost faptul că persecuția organizată și larg răspândită a etnicilor albanezi de către guvernul iugoslav a riscat destabilizarea regiunii și a amenințat membrii NATO – Ungaria, Grecia, și Turcia –, precum și partenerii NATO – Albania, Macedonia, România, și Bulgaria. Această teamă de destabilizare și de întindere a conflictului a generat, cu siguranță, decizia pentru a folosi forța militară odată ce instrumentele politice, diplomatice, și economice s-au dovedit ineficace.

Instituționalizarea Securității cooperative

Așa după cum s-a remarcat, securitatea cooperativă trebuie să fie construită în jurul unui cadru instituțional puternic. Prin figura 2 încercăm să evidențiem armonizarea actualelor organizații cu rol important în securitatea internațională cu caracteristicile sistemului de securitate cooperativă, care a fost descris anterior⁷. Acest grafic evidențiază, în funcție de eficacitatea percepută a instituției, un rol particular mai degrabă, față de angajamentul său oficial organizațional pentru un rol de securitate sau altul. “Da?” indică, în cel mai bun caz, doar eficacitate parțială în realizarea unui rol particular:

Instituția	Inelul unu: Securitate individuală	Inelul doi: Securitate colectivă	Inelul trei: Apărare colectivă	Inelul patru: Promovarea Stabilității
ONU	Da ?	Da ?	Nu	Da ?
OSCE	Da ?	Da ?	Nu	Da ?
UE	Da	Da	Nu	Da ?
NATO	Da	Da	Da	Da

Figura 2

⁷ Richard Cohen și Michael Mihalka, *Opere Centrul Marshall*, No. 3, aprilie 2001, p.15.

Dacă suntem de acord cu această descriere a securității cooperative, atunci NATO este, în acest moment, singurul model de sistem de securitate cooperativă din lume care funcționează.

NATO – UN EXEMPLU PRACTIC DE SECURITATE COOPERATIVĂ

Se poate argumenta rezonabil că deși marea majoritate a celor 26 de state membre NATO calificate ca democrații liberale și susținătoare ale securității individuale și a drepturilor omului în propriile granițe, situația nu este perfectă. Anumiți analiști ar putea susține că folosirea pedepsei cu moartea în Statele Unite pune sub semnul întrebării angajamentul Americii de a respecta drepturile omului.

Alții ar putea scoate în evidență tratamentul Turciei față de minoritățile kurde; modul de soluționare a problemei comunității rrom de către Republica Cehă; acțiunile britanice în Irlanda de Nord. Oricum, într-o lume imperfectă, majoritatea observatorilor rezonabili ar fi de acord că membrii NATO sunt cel mai aproape de securitatea individuală, care este situată în centrul sistemului de securitate cooperativă.

În anii de după sfârșitul războiului rece, NATO a căutat să realizeze cea de-a patra dimensiune a securității cooperative, *promovarea stabilității*, în statele adiacente teritoriului membrilor săi. Alianța a căutat să încurajeze și să promoveze stabilitatea deopotrivă instituțional și din punct de vedere practic. Consiliul de Cooperare Nord-Atlantic (NACC) și succesorul său, Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic (EAPC), Consiliul întrunit permanent NATO – Rusia (PJC), Comisia întrunită NATO – Ucraina, și Dialogul Mediteranean sunt exemple ale cadrului instituțional pe care NATO l-a realizat pentru a promova stabilitatea în zone din afara granițelor sale. Managementul crizelor a devenit un instrument operațional al NATO pentru promovarea și menținerea stabilității în zone de la periferia sa. Managementul crizelor include prevenirea conflictelor (diplomație activă și desfășurări preventive) și operațiuni de răspuns la criză, similare celor din Bosnia și Kosovo.

Managementul crizelor a fost adoptat ca o “sarcină fundamentală de securitate” în noul Concept Strategic NATO aprobat la întâlnirea la vârf din aprilie 1999 la Washington⁸. Managementul crizelor caută să includă statele partenere NATO oricând e posibil. Aceasta, împreună cu procesul de lărgire

⁸ Ashton B. Carter, William J. Perry, și John D. Steinbrunner, *Un nou concept al securității cooperative*, Washington, DC: The Brookings Institution Press, 1993.

NATO, Parteneriatul pentru Pace (Pfp), și Inițiativa pentru interzicerea Armelor de Distrugere în Masă (WMD), au devenit elemente majore pentru promovarea stabilității în afara zonei tradiționale NATO, așa cum a fost definită inițial de către Articolul 6 al Tratatului de la Washington. De aceea, NATO concretizează descrierea Securității Cooperative care a fost analizată mai sus. Prin figura nr. 3 descriem conceptul⁹ menționat:

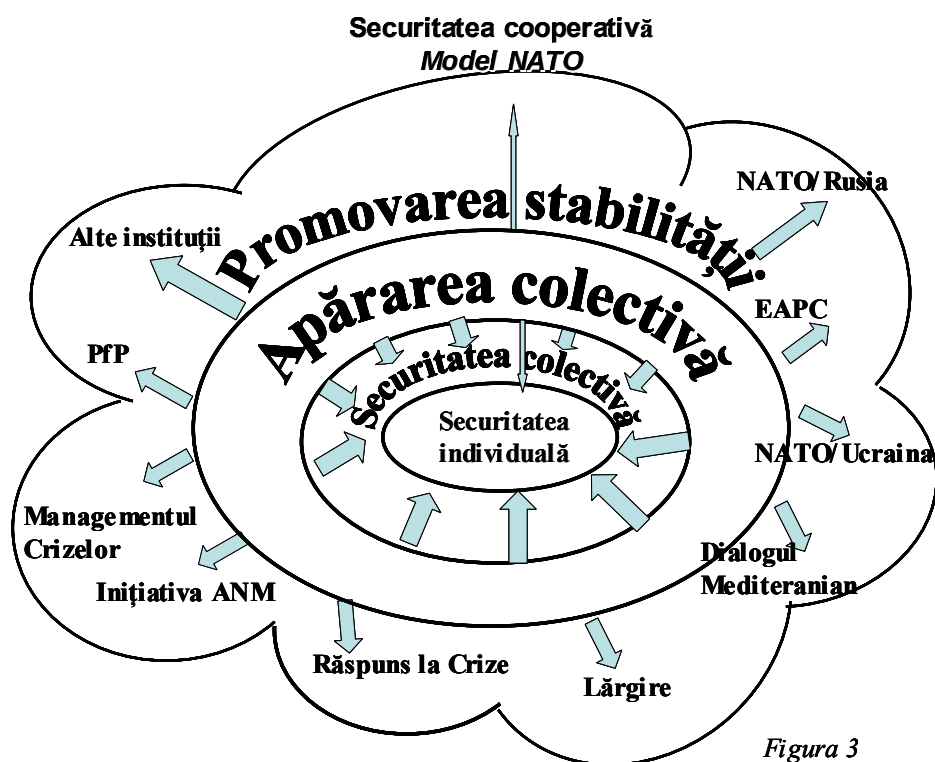

Figura 3

⁹ Richard Cohen and Michael Mihalka, *Opere, Centrul Marshall*, No. 3, aprilie 2001, p.18.

KEY POINT WITHIN THE FRAMEWORK OF MILITARY ACTION

Lt.col.lect.univ. Marius Victor ROȘCA

„În trecut, luptând laolaltă împotriva unui inamic comun, popoarele izbândiseră de obicei atunci când unul dintre membrii coaliției era atât de puternic, încât devenea partenerul dominant. Acum trebuia să se realizeze o unitate efectivă din concesiile făcute de bunăvoie.”

Dwight D. Eisenhower

The military action in the 21st century has remained inside the Clausewitz's theory as *a violent approach to an end state adopted by the social groups representing the nations, a way to catch the aims of policies*. Within this framework I will try to underline the current stage of society's evolution.

The first event which has influenced the modernization of military actions is *globalization*. This phenomenon, which tries to diminish global entropy, leads sometimes to the raising this stage at regional level. The consequences of globalization need to be reevaluated in order to seize the opportunities for the national interest.

The second event is the *revolution of military affairs*, which established the *information dominance* as a principle that determines the freedom of action. Furthermore it determined the reconfiguration of the levels of war, considering the importance of technology evolution of the actors involved. This on-going process enabled the *second revolution of military affairs* based on the use of the new technology for military purposes. Both of them determine a new world ranking in post-modern societies, modern societies, and non-modern societies.

Up to this point I have felt the need for more explanations, because the issue was unfortunately unsatisfactory covered in literature. For this reason I will try in the following pages to shape the nowadays situation using the conventional tools of our military thinking.

The reference domain of the military power hasn't changed because it belongs to high level social organization, where the changes become discernible only if measured on a large timeline. At this level, nowadays, the changes has become perceptibly important (e.g. *the law of war don't cover the reality of the war against the terrorism*), but statistical analysis needs a lot of data and stable references which has not been available until now.

Some concrete elements, which allow the creation of one or more deductive systems, have appeared in the operational field of military power as a source of its potential contribution to the political aim.

The complex analysis of the military action shows an increase in complexity as a result of the factors that produce it and keep it running. This process is multidisciplinary and it needs a great expertise in order to bring it to an end. In this respect I would try a simplified approach by grouping the factors in domains that will lead to a real and objective conclusion.

I propose the model shaped into the figure no. 1 and the following assumptions:

- the military capabilities are generated and organized by the state power;
- in the generation and use of these processes bi-lateral and multilateral links occur between these capabilities and the others formed, developed and used by the state;
- the levels of each capability are interrelated, this relationship becoming observable in action;
- the military action, generated by the military capabilities, means violent behavior toward the aims;
- the end-state of the military action contributes to the whole objective system of the state.

These assumptions are arising from the role of the state that develops the strategies, including the military, and applies them in compliance with its own interests. We can infer that the state power establishes the competence for each level of war (strategic, operational and tactical) and makes them act based only on its internal reason.

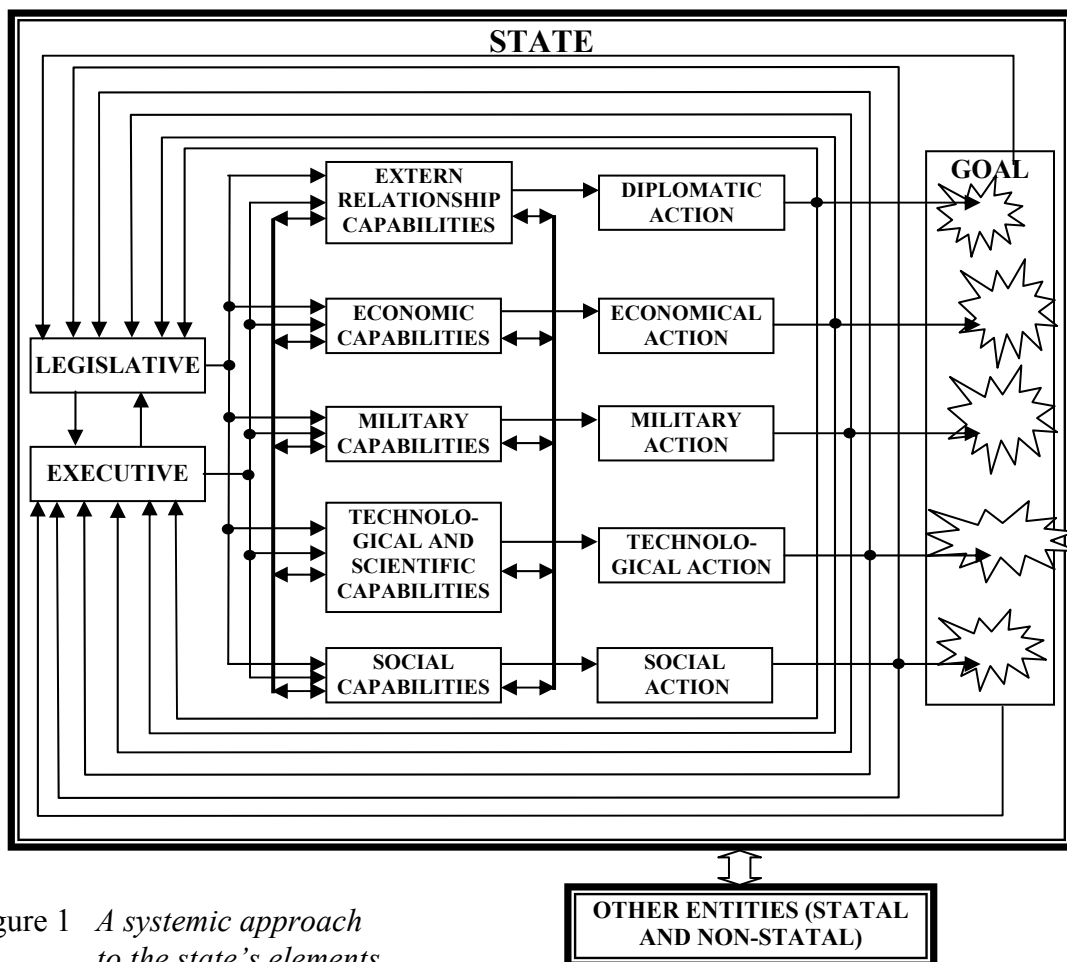

Figure 1 *A systemic approach to the state's elements*

This inference based on the situation of a self-acting state should be revised taking into consideration the interaction with external entities. These complex phenomena has become frequent and it has generated circumstances with entropic interferences, very difficult to perceive and to act against due to the fact that the external entities don't have the same characteristics with the state, most of them being non-state, non-governmental or civilian actors, promoting particular values and interests. This kind of relationships implies a very difficult approach for the state, considering the figure no. 1 and the assumptions based on it.

Continuing the analysis in order to shape the reason of the military action in this framework, we must accept the idea of its transfer from national domain toward the external domain, involving changes in the national strategic, operational and tactical levels.

The military power will be used by the state in compliance with its own strategy, influenced by the external relationship potential. The specific actions will be based on the actions of the external entities, sharing the same area and the same goals.

Which would be the consequences?

The first one is the orientation of the national strategic level to the external new pole, diminishing its level of responsibilities. The importance of some elements owing to the national interest decreases and the common values, established in compliance with external partnerships, become the most significant. The purpose of the military action will be very ambiguous, related to an internal system of reference (e.g. the aim of a military action is to provide security in region or area and it comprises the importance of national interest which is unspecified). We could infer that *to make war* won't remain the attribute of the state, but will be shared within the framework established by the treaties. Based on this, we should accept new types of situations determining the use of military force and also new types of wars (the law of war remains unmodified and we must adapt the new situations until the International Court or Security Council will have obtained typical situation and typical reaction).

The second issue should be considered the approach to the end – state. The military action will be chosen after negotiation processes made by a democratic mechanism, taking into account the individual interest of the partners. It is mandatory to check if political, economical and civilian options are available and it is preferable to choose one of them or to use the operational design for their allotment. The specific criteria for their allotment should be adopted by consensus between the actors and this new mechanism which implies influences at the national strategic, operational and tactical levels (assumed to be according to the classical theory of war).

On the other hand, we should agree that the strategic level has become the responsibility of this third-party entity, which has to establish the aims and the ways to develop the action through it.

At the state level, the strategic component will deal with the process of allotment of national resources. Strategic command will adapt the lines of operations concerning political, economic, military and civilian means. The subordinate levels will develop in the same manner with the participation of both internal and external components, up to a specific situation.

The overlapping of technological revolution with the situation described above leads to an increase in the complexity of the circumstances which need the use of military force. The first revolution of military affairs transformed the informational dominance in the engine of freedom of action. In this respect we must determine to whom should be given the responsibility of conduct at the strategic level. The answer is only one: to the party that established the goal and the lines of operations, considering the capabilities in the field of information needed for the goal.

The core functions of management will be in the responsibility of the party that could establish attractive goals for all the members and give a significant part of resources. Other actors, beyond the reward issued by the end – state, have the opportunity to access information, knowledge and experience, all of them contributing to the state development.

To conclude, I would highlight that nowadays the national strategic level has become more dependent on the external entities. This situation implies changes in the internal life that will also influence the subordinate levels.

The supra-national strategic level hosts some processes of negotiation and decision which issue the goals, the end-state, the sequences, and the necessary tools. Based upon these directions, the national strategic level will activate the necessary potential in order to take the action and bring the wanted results. In this framework, I propose to extend the old definition of strategy as “the theory of using the battle for reaching the end-state in war” in order to comprise the new tools of military action and based on these, to establish new aims for the activity that generates the military potential.

REFLECȚII PRIVIND NOUL CADRU AL ACȚIUNII MILITARE

Lt.col.lect.univ. Marius Victor ROȘCA

„In the past, fighting together against the same enemy, the people had done when the strongest member of coalition became dominant. Now we had to set up the unity of interest based on rational mediation.”

Dwight D. Eisenhower

Acțiunea militară se înscrie și în secolul XXI în cadrul definit de Clausewitz, fiind *o modalitate de îndeplinire a unor scopuri aparținând grupurilor sociale care au dobândit mandat de reprezentare din partea națiunilor, o cale de înfăptuire a obiectivelor politice.*

În acest cadru se evidențiază noi trăsături care reflectă amprenta etapei contemporane din evoluția omenirii.

Primul eveniment cu impact asupra acțiunii militare este cel de globalizare care în scopul de a diminua entropia la nivel global conduce la creșterea entropiei în subsistemele regionale și zonale. Acțiunea sa trebuie reevaluată și utilizată astfel încât să potențeze realizarea interesului național ținând cont de contextul general.

Un alt eveniment este cel denumit *„revoluția problematicii militare”*, care a consacrat *dominația informațională* ca principiu ce determină libertatea de acțiune. Aceasta a marcat mutații esențiale în ceea ce reprezintă nivelurile acțiunii militare, deși legat de influența sa trebuie făcută precizarea că este determinată de nivelul tehnologic al părților în conflict. În continuarea acestui proces, încă în derulare în multe armate, se prefigurează *„a doua revoluție a problematicii militare”* întemeiată pe dezvoltarea capabilităților de integrare a tehnologiilor cosmice, biotehnologiilor și nanotehnologiilor pentru realizarea scopurilor militare. Acest context generează o contradicție între societățile clasificate în *moderne, postmoderne și în curs de modernizare*, determinând restructurări în conținutul conceptului de acțiune militară. Ele determină nevoia de clarificări conceptuale ale noilor elemente de fundamentare ale acțiunii militare.

Domeniul de referință al puterii militare nu s-a schimbat, întrucât el aparține unui nivel superior de organizare socială în care acumulările generatoare de schimbare sunt perceptibile numai în raport cu o scală temporală foarte largă. La acest nivel, în prezent, este percepută necesitatea de a redefini și redimensiona anumite elemente (e.g., dreptul războiului nu acoperă actualitatea *războiului împotriva terorismului*), dar analiza statistică a evenimentelor la care participă grupuri sociale mari necesită cantități mari de date și sisteme de referință stabile. Elemente concrete care permit constituirea unui sau mai multor sisteme deductive au apărut în domeniul de valori prin care puterea militară se operaționalizează și se asigură potențialul ei de a contribui la îndeplinirea scopului politic.

Analiza deterministă a acțiunii militare relevă o creștere a complexității, ca urmare a factorilor care o produc și o întrețin. Aceasta este un proces complex și multidisciplinar pentru o abordare exhaustivă fiind necesară o expertiză vastă. Pentru prezentul articol propun o abordare simplificată prin gruparea factorilor pe domenii, care să rămână realistă și să permită concluzionarea obiectivă asupra laturii strict militare. Un model simplificat în acest scop este prezentat în schema din figura 1.1.

Pe baza lui propun următoarele premise:

- potențialul militar este generat, organizat și utilizat de către puterile statului;
- pe timpul acestor procese se stabilesc legături biunivoce între acesta și celelalte tipuri de potențial pe care sistemul statal le formează, le dezvoltă și le utilizează;
- nivelurile potențialelor sunt intercondiționate, această relație fiind reflectată în acțiuni;
- acțiunea militară este generată de potențialul militar al statului în scopul atingerii unor obiective prin utilizarea forței;
- finalitatea acțiunii militare vizează îndeplinirea unui element al sistemului de obiective al statului.

Aceste premise decurg din rolul statului de a-și elabora independent strategiile, inclusiv pe cea militară și de a le aplica în strictă conformitate cu interesele proprii. Pe baza lor se poate elabora un raționament, conform căruia puterea statală stabilește competențele nivelurilor acționale (strategic, operativ și tactic) și inițiază acțiunea acestora numai în raport cu motivația internă.

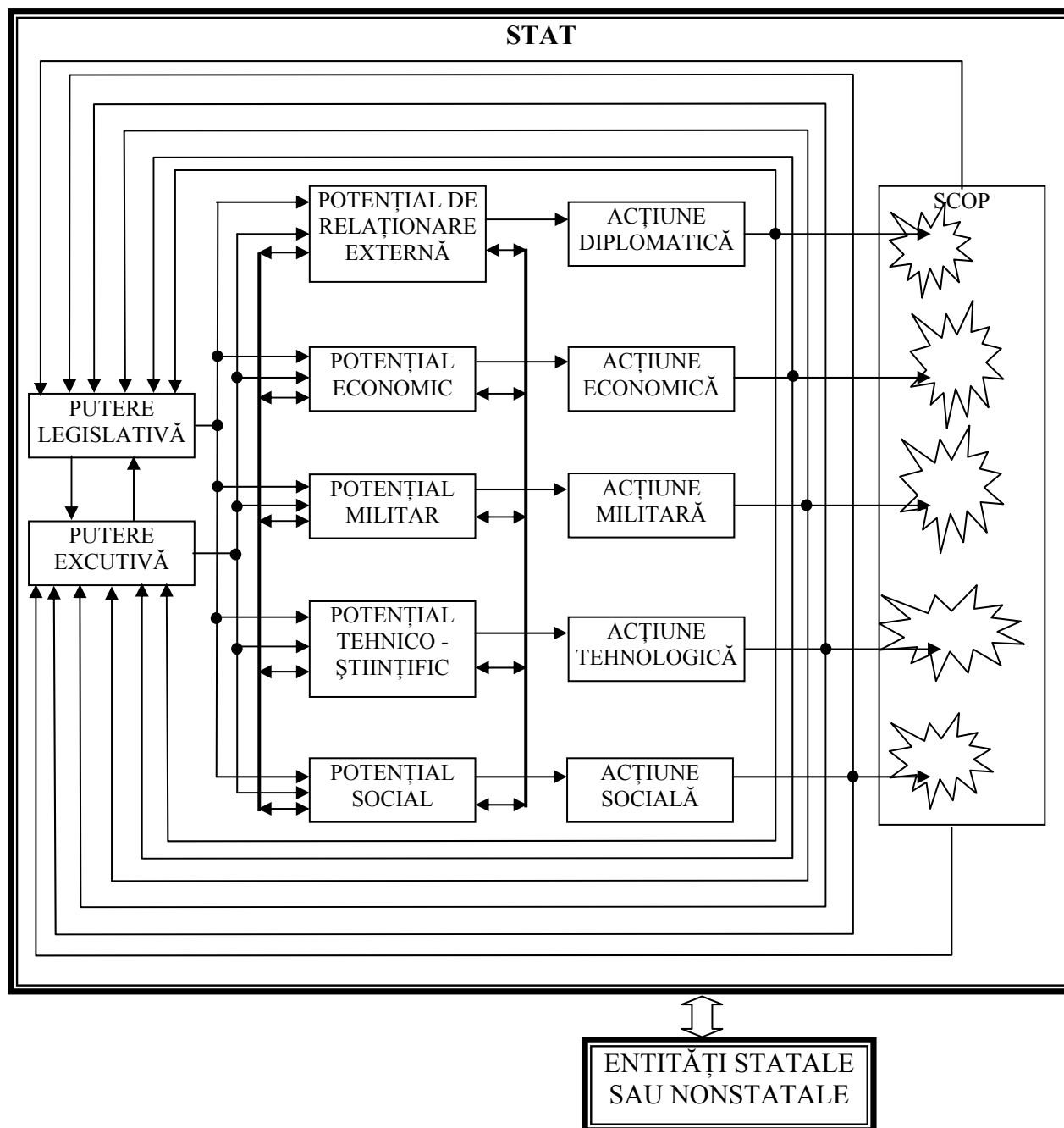

Figura 1 Variantă de abordare sistemică a structurii statale

Raționamentul este bazat pe ideea existenței statului în afara unui sistem relațional extern și trebuie reconsiderat din perspectiva interacțiunii acestuia cu entități externe. Acesta este un fenomen complex și frecvent generator de stări caracterizate prin interferențe entropice dificil de cuantificat, deoarece entitățile externe nu au întotdeauna caracteristici statale care ar asigura echilibrul unor interacțiuni între potențiale echivalente. De cele mai multe ori aceste entități sunt organizații internaționale sau multinaționale, neguvernamentale care promovează sisteme de valori împărtășite parțial sau care satisfac doar în parte interesele naționale. Acest fapt determină condiționări, destul de dificil de gestionat la nivel statal, între diferitele tipuri de potențial și acțiunile specifice lor.

Continuând analiza pentru a descoperi motivația acțiunii militare în contextul schițat, trebuie să acceptăm ideea unui transfer al acesteia din sfera națională în sfere supranaționale, afectând toate aspectele caracteristice nivelurilor strategic, operativ și tactic.

Potențialul militar va fi utilizat de către stat în conformitate cu o strategie proprie, dar aceasta va fi influențată de potențialul de relaționare externă, acțiunile specifice fiind corelate sau influențate de acțiunile entităților externe care operează în aceeași zonă, simultan sau succesiv, având obiective suprapuse parțial sau total.

Care pot fi implicațiile acestui tip de evenimente?

Prima implicație este orientarea nivelului strategic intern spre noul pol creat, determinând translația atribuțiilor sale din interiorul sistemului spre un nou nivel cu valoare strategică situat într-o zonă externă. Consecința imediată este că anumite elemente ale interesului național se vor diminua aparent, lăsând loc acelor valori stabilite de comun acord cu partenerul (partenerii), urmarea fiind revalorizarea acțiunilor caracteristice acestui nivel. Obiectivul acțiunii militare va avea o formulare de maximă generalitate în raport cu un sistem de referință intern, cum ar fi interesul național (scopul acțiunii militare contemporane este de a asigura securitatea zonală, regională sau globală, în interiorul său interesele naționale fiind considerate implicite, dar nefiind specificate). Vom constata că *a face război* nu va mai fi prerogativa exclusivă a statului, ci va fi partajată în cadrul entității generate de tratatele încheiate. Aceasta determină modificări ale situațiilor în care statul poate utiliza instrumentul militar și a tipologiei războaielor (este un alt aspect încă în curs de fundamentare, ca urmare a faptului că normele dreptului internațional și instrumentele de aplicare a acestora au rămas aceleași în timp ce problematica acțiunii militare a cunoscut o evoluție accelerată, începând cu ultimul deceniu al secolului trecut).

O altă implicație este abordarea complexă a obiectivului. Opțiunea militară este aleasă printr-un mecanism de negociere, pentru a nu leza interese individuale, alternative fiind acțiuni politice, economice, civile. Complexitatea mediului în care se manifestă raportul ce trebuie reglementat conduce, de regulă, la adoptarea unui *sistem de acțiuni* în interiorul căruia ponderile sunt stabilite în raport cu criterii specifice. Acest tip de abordare influențează acțiunea militară având consecință redimensionarea nivelurilor strategic, operativ și tactic în raport cu alte criterii decât cele cu care am operat în epoca războaielor clasice. Detaliind această observație vom agreea asupra faptului că nivelul strategic a devenit atributul *entității* suprastatale care va stabili obiectivele și căile de abordat. O componentă a acestui nivel se va manifesta în continuare la nivel statal având ca atribuții identificarea și alocarea resurselor necesare. Conducerea strategică va avea în responsabilitate armonizarea căilor de atingere a obiectivului utilizând instrumentele politic,

economic, militar și civil. Nivelurile subordonate celui strategic (operativ și tactic) se vor fundamenta, după un model similar, constituindu-se ca sisteme de componente interne și externe statului, în proporții determinate de specificul fiecărei situații.

Suprapunerea efectelor revoluției tehnologice peste implicațiile descrise mai sus determină creșterea complexității evoluțiilor care necesită utilizarea instrumentului militar. Așa cum am afirmat la începutul acestui capitol, prima revoluție a problematicii militare a determinat consacrarea dominației informaționale ca fundament al libertății de acțiune. Acest fapt ar necesita o analiză în scopul determinării actorului căruia i-am putea acorda „creditul” atribuțiilor nivelului strategic. Răspunsul nu poate fi decât unul singur: acelei entități suprastatale al cărei rol este de a stabili obiectivul și modalitățile de abordare a situației. Motivația constă în faptul că posibilitățile informaționale ale unui stat, în raport cu aria de interes determinată de un obiectiv pe care nu-l vizează integral sunt mai reduse.

În încercarea de a determina implicații cu grad mai mare de concretețe ale acestei stări trebuie să evidențiem că într-o asemenea situație, ponderea în exercitarea funcțiilor manageriale, determinată prin deducție bazată pe premisele utilizate, va aparține acelui actor care pe lângă faptul că definește obiective atractive pentru toți contribuie la atingerea lor cu resurse semnificative. Altfel spus, acelor actori ale căror potențiale au valori însemnate sau au cel puțin potențialul necesar pentru a acțiunea proiectată. Pentru ceilalți actori este necesară valorificarea oportunităților oferite de integrare pe baza aplicării conceptului de „rețea” prin care se pun în comun informații, cunoștințe și experiență.

Concluzionând pe seama celor afirmate până la acest punct trebuie să agreem că în momentul de față atributele nivelului strategic al statului au căpătat diferite grade de dependență față de elemente exterioare. Situația determină implicații semnificative în modul în care se proiectează, planifică și se desfășoară viața internă, datorită cărora nivelurile subordonate celui strategic vor fi influențate corespunzător. La nivelul strategic suprastatal se desfășoară un proces de negocieri și decizie în urma căruia se stabilesc obiectivele, etapele pentru atingerea lor, instrumentele utilizate în fiecare etapă și ponderea fiecăruia. Pe baza rezultatului, nivelul strategic intern va activa potențialele necesare. În acest cadru apreciez că definiția strategiei ca „teoria folosirii luptelor pentru atingerea scopului războiului”¹ ar trebui extinsă pentru a include instrumentele actuale utilizate în acțiunile preponderent militare, pe această bază putându-se determina noi obiective care guvernează activitatea subsistemului statal care generează potențial militar.

¹ Carl von Clausewitz, *Despre război*, Editura Militară, București, 1982, p. 110.

MANAGEMENTUL SCHIMBĂRII ÎN ORGANIZAȚII

Col. ec.drd. Emil MARE*

The world is in continuous change, the only constant thing being the change itself. The success of this change is conditioned by finding the answer to the following questions: What has to be changed? When do they have to do it? How do they have to do it?

There are four theories (the theory of the life-cycle, the teleological theory, the dialectic theory and the evolutionist theory) and several models of organizational change (the Kurt Lewin model, the management of continuous transition model, the strategic intervention model, the Florescu – Popescu model etc).

The change planning involves the following stages: drawing up the program for the change implementation and reducing the resistance to change.

The implementation of the Organization change represents the final point in the change process and it is achieved by running the following stages: the actual implementation, the results control, analysis and evaluation, and improvement of the change.

Cuvinte cheie

management, schimbare, organizații, perfecționare,

Este un adevăr axiomatic faptul că lumea este într-o continuă schimbare, singura constantă a acesteia fiind însăși schimbarea. În acest context apreciem că succesul schimbării este condiționat de o multitudine de factori a căror problematică, magnitudine și impact depind de modul în care managerii organizațiilor găsesc răspunsul la următoarele întrebări: Ce trebuie schimbat? Când trebuie efectuată schimbarea? Cum trebuie realizată schimbarea?

Ce trebuie schimbat? Este clar că formularea unor răspunsuri complete, corecte și oportune la aceste întrebări presupune cunoștințe, resurse și timp.

Analiza nevoii de schimbare organizațională presupune cu necesitate identificarea atât a forțelor care pot determina schimbarea, cât și a forțelor ce

* Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, România
Facultatea de Științe Economice și Gestiunea Afacerilor, emilmare@yahoo.com

manifestă rezistență la schimbare, cunoașterea mecanismului acțiunii lor, precum și a modului în care putem să le potențăm sau să le reducem intensitatea.

Când trebuie efectuată schimbarea? Din punctul nostru de vedere, schimbarea trebuie să aibă loc cât de repede este posibil, ceea ce înseamnă că între momentul stabilirii obiectivelor schimbării și cel al realizării lor să existe un interval de timp cât mai mic.

Cum trebuie realizată schimbarea? Este adevărat că managementul schimbării este atât o artă, cât și o știință. În contextul actual componenta științifică surclasează evident latura de artă, viziunea și flerul managerilor organizațiilor fiind suplinite tot mai mult de modelele științifice. Cea mai importantă problemă a schimbării nu rezidă în identificarea nevoii de schimbare și întocmirea planului de acțiune pentru implementarea schimbării, ci în reducerea rezistenței la schimbare, în identificarea mijloacelor ce pot fi utilizate pentru anularea motivelor care stau la baza respingerii de către angajați a schimbărilor propuse.

Calitatea persoanelor împuternicite să realizeze managementul schimbării influențează în mod decisiv întregul proces al schimbării organizaționale, prin calitățile și abilitățile pe care acestea trebuie să le posede.

Modele reprezentative de schimbare organizațională

Literatura de specialitate prezintă patru teorii principale prin care sunt explicate procesele de schimbare organizațională:

- teoria ciclului de viață;
- teoria teleologică;
- teoria dialectică;
- teoria evoluționistă.

Teoria ciclului de viață este teoria cea mai utilizată în literatura de specialitate pentru a explica dezvoltarea și schimbarea organizațională. Principalele trăsături ale acestei teorii sunt:

- schimbarea este iminentă;
- schimbarea se produce pe baza existenței unui program logic sau a unui cod prin care organizația se deplasează de la punctul de plecare către un punct final anticipat;
- evenimentele din mediul ambiant pot influența schimbarea dar sunt controlate de reguli stabilite care guvernează evoluția și dezvoltarea acestora;
- schimbarea este rezultatul parcurgerii unei succesiuni de faze;
- schimbarea este cumulativă în sensul că toate caracteristicile obținute în fazele intermediare sunt adunate în stadiul final;
- schimbarea este conjunctivă deoarece fazele intermediare decurg logic una din alta evoluând ca o progresie pe traiectoria prefigurată.

Teoria teleologică are la bază ipoteza conform căreia scopul sau obiectivul reprezintă instrumentul pentru ghidarea schimbărilor într-o organizație care se presupune că este hotărâtă și adaptivă.

Principalele trăsături ale teoriei sunt:

- dezvoltarea este concepută ca o succesiune repetitivă de formulări de obiective;
- formularea obiectivelor noi are la bază fructificarea învățămintelor desprinse din activitățile de îndeplinire a celor anterioare;
- operează pentru organizații ce au suficiente informații pentru a acționa ca o singură entitate;
- nu descrie fazele necesare ale schimbării și nu specifică traiectoria acesteia;
- influențele din mediul ambiant sau din interiorul organizației pot genera instabilitate.

Teoria dialectică pornește de la prezumțiile hegeliene potrivit cărora organizațiile sunt entități ce acționează într-o lume a ciocnirilor, a forței, a concurenței și a valorilor contradictorii. Aplicarea teoriei necesită existența a cel puțin două organizații aflate în contradicție.

Principalele trăsături ale teoriei sunt:

- schimbarea și stabilitatea sunt rezultatul contradicțiilor între organizații opuse;
- schimbarea se realizează tocmai pentru a adapta organizația și a menține echilibrul între opozanți;
- schimbarea presupune parcurgerea a trei etape fundamentale și anume: teza, antiteza, sinteza. Organizația are în starea inițială un statut definit prin anumite trăsături ce formează teza, dar poate fi constrânsă de către o altă organizație să adopte un alt statut diametral opus celui inițial (antiteza) pentru ca în final conflictul să se încheie prin realizarea unei sinteze ce presupune implementarea unui statut care nu este specific nici tezei, nici antitezei;
- sinteza odată încheiată se poate transforma, ulterior, în teză, iar procesul se reia;
- nu există nici o garanție că sinteza reprezintă întotdeauna o stare de progres în raport cu teza.

Teoria evoluționistă pornește de la ideea că schimbările sunt rezultatul parcurgerii unui ciclu continuu de selecție și reținere.

Trăsăturile principale ale teoriei sunt:

- schimbarea este un fenomen întâmplător;
- selecția schimbării este operată de competiția pentru resurse insuficiente;
- mediul extern selectează organizațiile care se adaptează cel mai bine respectivului nivel de resurse;

- teoria descrie schimbări globale apărute la populațiile studiate.

Este interesant de studiat cum se realizează trecerea de la teoriile de explicare a proceselor de schimbare organizațională, la modelele teoretice de realizare efectivă a acesteia.

Principalele *modele* reprezentative de schimbare organizațională sunt:

- modelul lui Kurt Lewin;
- modelul managementului tranziției perpetue;
- modelul intervenției strategice - MIS;
- modelul FLORESCU - POPESCU;
- alte modele reprezentative de schimbare organizațională.

Modelul Kurt Lewin (renumit psiholog al anilor '50) este primul model de schimbare organizațională prezentat în literatura de specialitate, a cărui implementare presupune parcurgerea următoarelor trei etape:

- *dezghețarea* - starea actuală este percepută ca nesatisfăcătoare;
- *schimbarea* - presupune reșezarea organizației într-o stare mulțumitoare, pe baza unui plan întocmit anterior;
- *reînghețarea* - presupune ca noile trăsături specifice stării dorite să fie permanentizate.

Modelul managementului tranziției perpetue a fost conceput de către D.A. Buchanan și J. McCalman, în anul 1989. Modelul grupează procesele specifice schimbării pe patru „straturi”:

- *stratul declanșator* conține procese care urmăresc identificarea nevoilor de schimbare, chiar dacă nu există amenințări sau crize;
- *stratul vizionar* trasează traiectoria schimbării firmei și o comunică persoanelor interesate și celor afectate;
- *stratul de conversie* capitalizează sprijinul organizației pentru viziunea trasată în paralel cu reducerea rezistenței față de schimbare;
- *stratul de întreținere și înnoire* realizează asigurarea că schimbările produse nu sunt anulate prin reîntoarcerea la tradiție și practicile anterioare.

Modelul intervenției strategice descris de către J. McCalman și R. Paton (1992) este recomandat spre a fi utilizat în schimbările „soft”.

Modelul se caracterizează prin următoarele trăsături:

- pune accent pe importanța analizei sistemice, pe munca în grup, obținerea participării, elaborarea de soluții organizaționale;
- se aplică atât la schimbările specifice sistemelor, cât și pentru rezolvarea problemelor manageriale.

Modelul poate fi implementat prin parcurgerea următoarelor cinci etape: inițializarea problemei, definire, evaluare, implementare, concluzie. În funcție de rezultatul implementării, problemele ce fac obiectul schimbării sunt redefinite permanent, iar în funcție de concluziile finale se decide reinițializarea problemei sau nu.

Modelul FLORESCU - POPESCU a fost expus în cadrul lucrării „Trecerea la o nouă calitate prin conducerea științifică a schimbărilor” (1988) și cuprinde patru etape, fiecare cu un număr de faze:

- *etapa definirii schimbării și a analizei diagnostic* conține:
 - definirea problemei;
 - culegerea, procesarea datelor și stabilirea obiectivelor;
 - alegerea soluției optime de schimbare.
- *etapa motivării schimbării* presupune:
 - prezentarea schimbării celor afectați de aceasta;
 - discutarea participativă a schimbării;
 - realizarea fișei cerințelor relative la schimbarea prezumată.
- *etapa proiectării schimbării* comportă:
 - examinarea compatibilității dintre interesele individuale și cele de grup;
 - întocmirea programului de implementare a schimbării;
 - examinarea proiectului de schimbare de către managementul entității.
- *etapa implementării schimbării* conține următoarele faze:
 - trecerea progresivă spre noua stare;
 - verificarea, evaluarea, redimensionarea;
 - generalizarea schimbării;
 - perfecționarea schimbării.

Modelul este specific schimbărilor planificate și participative.

Cele patru modele expuse pot fi prezentate sintetic în tabelul 1.

MODEL	PROCES				
LEWIN (1947)	Dezghețare	Schimbare	Înghețare	X	X
MANAGEMENTUL TRANZIȚIEI PERPETUE	Declanșator	Vizionar	De conversie	De întreținere și înnoire	X
MIS	Inițializarea problemei	Definire	Evaluare	Implementare	Concluzii
FLORESCU- POPESCU	Definirea schimbării	Motivarea schimbării	Proiectarea schimbării	Implementarea schimbării	X

Tabel 1. *Sinteza proceselor specifice principalelor modele de schimbare organizațională*

Alte modele reprezentative de schimbare organizațională sunt prezentate, în mod sintetic, în tabelul 2.

MODEL	PROCES		
BECKHARD & HARIS (1977)	Starea actuală	Starea de tranziție	Starea viitoare
BEER (1980)	Insatisfacție	Proces	Modelare
KANTER (1983)	Despărțirea de tradiție și criză	Decizii strategice și primele mișcări	Acțiune și instituționalizare
TICHY & DEVANNA	Conștientizarea	Mobilizarea	Întărirea
NADLER & TUSHMAN	Energizare	Viziune	Posibilizare
KOGAN PAGE LIMITED (1993)	Recunoașterea problemei sau a oportunității ivite	Identificarea schimbării care se impune	Aplicarea soluției și evaluarea

Tabel 2. *Alte modele reprezentative de schimbare organizațională*

Sursă: R. M. Kanter, B. A. Stein, Tood D. Jick, *The challenge of organizational change*, Free Press, New York, 1992

Rezistența la schimbare

Pornind de la premisa că prin parcurgerea etapei de conștientizare a nevoii de schimbare s-a obținut răspunsul la întrebările „ce să schimbăm?” și „când să schimbăm?”, rezultă că demersul logic ne îndreaptă către găsirea răspunsului la întrebarea „cum să schimbăm?”. Răspunsul la această ultimă întrebare este formulat prin parcurgerea etapelor de proiectare a schimbării și al celei de management al implementării.

În cadrul etapei de proiectare a schimbării se urmărește obținerea unui program de acțiune cât mai realist și cât mai detaliat, concomitent cu pregătirea „beneficiarilor” schimbării, în scopul reducerii rezistenței acestora la declanșarea efectivă a activităților.

Proiectarea schimbării presupune parcurgerea următoarelor *faze*:

- *întocmirea programului de implementare a schimbării* - este o lucrare complexă și amplă despre modul concret în care se va realiza schimbarea. Are la bază toate informațiile care au putut fi mobilizate precum și expertiza specialiștilor însărcinați cu această responsabilitate. Principalele informații ce trebuie avute în vedere la întocmirea programului de implementare a schimbării sunt: amplitudinea schimbării, anvergura schimbării, cultura organizațională, modul de managerizare a schimbării, forța de rezistență la schimbare, tipul de structură organizatorică, timpul necesar pentru ca angajații să-și schimbe mentalitățile și obiceiurile;

- *reducerea rezistenței la schimbare* - schimbarea are loc fie în situații de criză, fie în condițiile în care forțele care susțin sau impun schimbarea sunt mai puternice decât cele de rezistență la aceasta. Rezistența la schimbare este determinată, în principal, de următoarele două elemente: amplitudinea schimbării și durata schimbării. La acestea se mai adaugă și informațiile pe

care angajații le dețin despre schimbare, nevoile și obiectivele proprii, personalitatea lor și capacitatea de adaptare la schimbare. Reducerea rezistenței la schimbare poate fi realizată prin: comunicare, instruire, participare, motivarea pozitivă, manipulare, motivarea negativă.

Principalele procedee de reducere a rezistenței la schimbare, precum și situațiile în care este recomandabilă aplicarea acestora, cu expunerea sintetică avantajelor și dezavantajelor, sunt prezentate în tabelul 3.

Procedeul	Recomandări de utilizare	Avantaje	Dezavantaje
Comunicarea	Înainte ca schimbarea să aibă loc.	Personalul contribuie la implementarea schimbării.	Necesită consum mare de timp și resurse.
Instruirea	În conformitate cu gradul de pregătire și înțelegere a celor afectați.	Se reduce rezistența la schimbare ca urmare a scăderii incompetenței.	Consum mare de timp și resurse.
Participarea	Angajarea principalilor oponenți în procesul schimbării.	Personalul afectat este angajat în schimbare, opunând o rezistență mai mică acesteia.	Necesită o perioadă mare de timp pentru antrenarea tuturor angajaților afectați.
Motivarea pozitivă	Pierderea unor valori.	Tactică relativ simplă și ușor de adoptat pentru rezolvarea problemelor de adaptare și evitarea sau reducerea rezistenței la schimbare.	În unele cazuri (număr mare de persoane afectate) poate fi foarte costisitoare.
Manipularea	Folosirea selectivă a informațiilor și simularea unor crize.	Soluție complexă, dar rapidă și necostisitoare.	Soluție imorală care poate crea probleme viitoare în situația în care angajații au aflat că au fost manipulați.
Motivarea negativă	Schimbări nepopulare și foarte rapide.	Soluție rapidă, necostisitoare și capabilă să învingă orice rezistență.	Poate avea rezultate negative în situația în care nivelul de stres al angajaților depășește cu mult pe cel optim.
Negocierea și acordul	Rezistența la schimbare poate paraliza întreaga organizație.	Reduce rezistența și obține participarea angajaților afectați.	Presupune consum mare de timp.
Facilitarea și sprijinul	Schimbarea presupune modificări fundamentale ale mentalității și obiceiurilor.	Obține colaborarea și implicarea angajaților afectați în procesul schimbării.	Poate fi uneori foarte costisitor.

Tabel 3. *Procedee de reducere a rezistenței la schimbare*

Managerii organizațiilor, în coordonarea eforturilor de schimbare, pot decide utilizarea unui singur procedeu sau a mai multora în funcție de condițiile concrete din cadrul organizației și de gradul de rezistență realizat de către diferite categorii de angajați afectați.

Pentru eliminarea unor dezavantaje prezentate de unele procedee se poate recurge la soluția asocierii mai multor procedee, obiectivul fiind același: reducerea rezistenței la schimbare.

Implementarea schimbării organizaționale reprezintă etapa finală a procesului schimbării și se realizează prin parcurgerea următoarelor faze:

- *implementarea propriu-zisă* – survine imediat după încheierea elaborării programului de implementare a schimbării, iar angajații au fost informați cu privire la măsurile ulterioare. Este faza în care se realizează trecerea de la vechi la nou, în care efortul de reducere a rezistenței angajaților continuă. Cheia succesului acestei faze constă în realizarea unei comunicări complete și eficiente cu toți angajații, asupra motivelor, obiectivelor, modului de desfășurare, responsabilităților și efectelor schimbării pentru organizație în ansamblul ei și pentru personal;

- *controlul, analiza și evaluarea rezultatelor* - presupune compararea parametrilor stadiului efectiv realizat cu nivelul previzionat al acestor parametri. Este esențial ca măsurarea parametrilor selectați să se realizeze pe tot parcursul derulării procesului de implementare, cât și după încheierea acestuia. Rezultatele schimbării sunt atât de natură tehnică (evaluate prin parametri tehnici și economici), cât și de natură psihologică (evaluate prin parametri ce reflectă impactul asupra oamenilor). Nici unul din cele două tipuri de rezultate potențiale nu trebuie scăpat din vedere sau considerat neimportant;

- *perfecționarea schimbării* – apare ca un rezultat logic al imposibilității anticipării tuturor particularităților și aspectelor schimbării deoarece schimbarea nu este altceva decât o ecuație ce poate avea o multitudine de variabile, unele identificabile, altele nu. Efortul de perfecționare a schimbării presupune reanalizarea și regândirea modului de selecție a variantei de schimbare ținând cont de erorile apărute cu ocazia implementării schimbării anterioare.

THE MANAGEMENT OF CHANGE IN THE ORGANIZATIONS

Col. ec.drd. Emil MARE*

Lumea este într-o continuă schimbare, singura constantă a acesteia fiind însăși schimbarea. Succesul schimbării este condiționat de găsirea răspunsului la următoarele întrebări: Ce trebuie schimbat? Când trebuie efectuată schimbarea? Cum trebuie realizată schimbarea?

Există 4 teorii (a ciclului de viață, teleologică, dialectică și evoluționistă) și câteva modele de schimbare organizațională (modelul lui Kurt Lewin, modelul managementului tranziției perpetue, modelul intervenției strategice – MIS, modelul FLORESCU – POPESCU etc).

Proiectarea schimbării presupune parcurgerea următoarelor faze: întocmirea programului de implementare a schimbării și reducerea rezistenței la schimbare.

Implementarea schimbării organizaționale reprezintă etapa finală a procesului schimbării și se realizează prin parcurgerea următoarelor faze: implementarea propriu-zisă, controlul, analiza și evaluarea rezultatelor și perfecționarea schimbării.

Keywords:

management, change, organizations, improvement

It is an axiomatic truth the fact that the world is in continuous change, the only constant thing being the change itself. In this context, we appreciate that the success of the change is conditioned by a multitude of factors whose magnitude and impact depend very much on the way the managers of these organizations answer the following questions: What has to be changed? When do they have to do it? How do they have to do it?

What has to be changed? Obviously, giving a complete, correct and appropriate answer requires a lot of time, resources and knowledge.

Analyzing the need to change things within an institution makes it necessary to identify both the forces which can determine the change, and the

* Babeș-Bolyai University of Cluj-Napoca, Romania
Faculty of Economics and Business Administration, , emilmare@yahoo.com

forces which resist it, to know the mechanism of their actions, as well as the way we can increase or reduce their intensity.

When do they have to change? From our point of view, the sooner the better, which means that the period between establishing the objectives of change and reaching them must be as short as possible.

How do they have to do it? It is true, the management of changing is both art and science. In the contemporary context, the scientific component overpasses in importance the artistic one, scientific models replacing more and more often the managers' vision and flair. The most important problem of change does not consist in identifying the need to change and in drawing up an action plan to implement it, but in reducing resistance to change, in identifying the means which can be used to repeal the reasons of rejection from the employees.

The quality of the people authorized to realize the management of change has a decisive influence on the entire process of change within the organizations, through the skills and abilities he or she must possess.

Representative models for organizational change

Four main theories explain the processes of organizational change:

- the theory of the life-cycle;
- the teleological theory;
- the dialectic theory;
- the evolutionist theory.

The theory of the life-cycle is used most of the time to explain the development and organizational change. Its main features are:

- the change is imminent;
- the change occurs on the basis of the existence of a logical program or code through which the organization moves from the starting point to an anticipated final point.
- the events of the environment can influence the change, but they are controlled by established rules which govern their evolution and development;
- the change is the result of going through a succession of steps;
- the change is cumulative, meaning that all the characteristics gained in the intermediate steps are added in the final step;
- the change is conjunctive because the intermediate steps are logically derived from the others evolving as a progression on the pre-establish trajectory.

The teleological theory is based on the hypothesis that the target or the objective represents the instrument for guiding the changes inside an organization which is supposed to be assertive and adaptive.

The theory's main characteristics are:

- the development is designed as a repetitive succession of objective definitions;
- the statement of the new objectives is based on capitalizing the lessons learned from the previous activities;
- the theory operates for organizations which have enough information to act as a single entity;
- it does not describe the necessary steps for the change and does not specify its trajectory;
- the influences of the environment or the inside of the organization can generate instability.

The dialectic theory starts from the Hegelian assumptions according to which the organizations are entities acting in a world of collisions, strength, competition and contradictory values. At least two contradictory organizations are necessary for the implementation of this theory.

The main characteristics of this theory are:

- the change and stability are the result of the contradictions between opposite organizations;
- the change is realized only for adapting the organization and maintaining the equilibrium between antagonists;
- the change assume the getting through three basic steps, meaning: thesis, antithesis, synthesis. The organization is, in its initial stage, described by some characteristics which constitute the thesis, but the organization can be forced by another organization to adopt another status abhorrent to the initial one (antithesis) so in the end the conflict is closed by redrafting a synthesis which assumes the implementation of a status unfamiliar to both the thesis and antithesis.
- the finalized synthesis can be transformed afterwards in thesis, and the process starts all over again;
- there is no guarantee that synthesis always represents a state of progress relatively to the thesis.

The evolutionist theory starts from the idea that changes result from a continuous cyclic process of selection and choice.

The main features of the theory are the following:

- the change is a chance phenomenon;
- the selection of change is determined by the competition for insufficient resources;
- the outer environment selects the organizations which adapts the best to the respective level of resources;
- the theory presents global changes which appeared within the populations subjected to study.

It is interesting to focus on the way we make the passing from theories which explain processes of organizational change to theoretical models that explain how this change is actually accomplished.

The most important *models* of organizational change are:

- the Kurt Lewin model;
- the management of continuous transition model;
- the strategic intervention model;
- the Florescu – Popescu model;
- other representative models of organizational change.

The Kurt Lewin model (well-known psychologist of the 50s) is the first model of organizational change to appear in magazines and books. Putting it into practice involves the following 3 stages:

- *the defrosting* – the present state is perceived as unsatisfactory;
- *the change* – it assumes reforming the organization towards a satisfactory state, based on a plan previously made;
- *the refreezing* – it assumes making permanent the new features specific to the desired state.

The management of continuous transition model was formulated by D. A. Buchanan and J. McCalman in 1989. This model is made up of 4 levels:

- *the releasing level* – contains processes which are meant to identify the needs for change, even if there are no threats or crises;
- *the visionary level* – is responsible for drawing the trajectory of the change of the company and transmits it to the people who are interested and affected;
- *the conversion level* – finances the support of the organization for the vision drawn in parallel with the reducing of the resistance to change;
- *the maintenance and renewal level* makes sure that the changes occurred are not annulled by means of returning to traditions and previous practices.

The model of strategic intervention described by J. McCalman and R. Paton (1992) is recommendable for being used in “ soft” changes.

The model’s features are:

- it stresses the importance of the systemic analyses, group working, the attending acceptance and the finding of management solutions.
- it works both for the specific changes of the system and for the solving of the management problems

The model can be implemented by following the next stages: the problem’s raising, its definition, its evaluation and implementation and conclusion. The problems are constantly redefined according to the implementation’s result and the decision of taking the problems into consideration or not depends on the final conclusions.

Florescu- Popescu model is part of the research “*Trecerea la o nouă calitate prin conducerea științifică a schimbărilor*” (1988) and contains four stages, each with a specific number of phases:

- The stage when the problem is defined and when the diagnosis is analyzed contains the following phases:
 - the problem identification;
 - the data analyses and collection and the choice of the best solution.
- The stage of the change argumentation contains the following phases:
 - change presentation in an applicative environment;
 - the change debate;
 - the file of requests and proposals regarding the change.
- The stage when the change is designed contains the following phases:
 - the compatibility examination between the individual and group interests;
 - drawing up the program for the change implementation;
 - the change project examination by the management of organization.
- The stage when the change is implemented:
 - the gradual pass towards a new stage;
 - controlling, evaluation and readjustment;
 - change enlargement;
 - change perfection.

The model is common to the planned and participative changes.

The four models can be briefly included in a table.

MODEL	PROCESS				
	Defrosting	Change	Refreezing	X	X
LEWIN (1947)					
THE MANAGEMENT OF THE CONTINUOUS TRANSITION	Release system	Visionary	Of conversion	Of maintenance	X
MIS	Initializing problem	Defining	Evaluation	Implementation	Conclusions
FLORESCU-POPESCU	Defining change	Change motivation	Change planning	Change implementation	X

Table 1. *Scheme of the main specific methods of organizational change*

MODEL	PROCESS		
	Actual stage	Transition stage	Future stage
BECKHARD&HARRIS (1977)	Actual stage	Transition stage	Future stage
BEER (1980)	Dissatisfaction	Process	Shaping-up
KANTER (1983)	Breaking up from the tradition and crisis	Strategic decisions and first steps	Actions and institutionalizing
TICHY & DEVANNA	Acknowledgement	Mobilization	Strengthening-up
NACLER & TUSHMAN	Boosting	Vision	Possibility
KOGAN PAGE LIMITED (1993)	Acknowledging the problem or the new opportunity	Identifying the required change	Applying the solution and evaluation

Table 2. *Other representative models of organizational change*

Source: R. M. Kanter, B. A. Stein, Todd D. Jick, *The challenge of organizational change*, Free Press, New York, 1992

The resistance to change

By going through the acknowledgement of the need of change stage, we got the answers to the questions “what are we to change?” and “when are we to change it?”, and, consequently, we are heading towards answering the following question: “how are we to change it”. The answer to this last question is reached by going through the stages of the change planning and of the implementation management.

Within this stage we intend to develop an action plan, as realistic and detailed as possible, as well as to prepare the beneficiaries of this change, in order to reduce their resistance to the actual start of the activities.

The change planning involves the following stages:

- *drawing up the program for the change implementation* – it is a complex process about the practical way in which the change will actually take place. Its fundamentals are all the data gathered, as well as the survey of the specialists in charge with this responsibility. The main information that must be taken into account when drawing up the change implementation program are: the amplitude of the change, its spread, the organizational culture, the way in which we manage the change, the forces resisting to change, the type of organization structure, the time required for the employees to change their mentalities and habits.

- *reducing the resistance to change* – the change occurs either in crisis situations, or under the circumstances in which the forces that support or impose the change are more powerful than those resisting to change. The resistance to change is caused by the following 2 elements: the amplitude and the period of change. We can add here the employees knowledge about change, their needs and objectives, their personality and ability to adapt to

changes. Reducing the resistance to change can be achieved through: communication, training, involvement, positive motivation, manipulation, negative motivation.

The main procedures for reducing the resistance to change, as well as the situations in which their use is required, with their specific advantages and disadvantages, are presented in table 3.

Organization managers, in coordinating the efforts in change, can decide to use only one procedure or more, according to the actual conditions in the organization and to the degree of resistance taken by different categories of affected employees.

Procedure	Recommendations for use	Advantages	Disadvantages
Communication	Before the change occurs	The personnel contributes to the change implementation	It requires a longer time and more resources
Training	According to the training level of those involved	It reduces the resistance to change as a consequence of the decrease of the incompetence level	It requires a longer time and more resources
Involvement	Involving all the change opponents within the process	The personnel is involved in the process is less resistant to change	It requires a longer period of time for involving all the employees
Positive motivation	Losing come values	A relatively simple procedure, easy to implement, for solving the adaptation problems and avoiding or reducing the resistance to change	In some cases, (a large number of persons involved) it can be very costly
Manipulation	Selective use of information and crisis simulation	A complex but quick and cheap solution	An immoral solution which can lead to future problems if the employees find out that they have been manipulated
Negative motivation	Unpopular, very quick changes	A quick, cheap solution, capable to fight back any resistance	It can have negative results if the employees' stress level goes beyond the efficient one
Negotiation and agreement	Resistance to change can stop a whole organization from functioning	Reduces the resistance and gets the involvement of the employees in view	It requires a longer period of time
Facilitation and support	The change involves fundamental modifications in mentality and customs.	It obtains the employees cooperation and involvement in the change process	It sometimes can be very expensive.

Table 3. *Procedures of decreasing the resistance to change*

In order to eliminate the presented disadvantages of certain procedures, it can be decided upon the correlation of more procedure, the objective being the same: decreasing the resistance to change.

The implementation of the Organization change represents the final point in the change process and it is achieved by running the following stages:

- *the actual implementation* - comes right after the change implementation program has been drawn, and the employees have been informed about the future measures. It is the stage in which the transition from the old to the new is done, and the decreasing effort of the employees continues. The key to the success of this phase consists in realizing a complete and efficient communication with all the employees upon the change's reasons, objectives, and course of action, responsibilities and effects for the organization in its overall and for its personnel.

- *the results control, analysis and evaluation* - supposes comparing the parameters of the actual state with the parameters' forecast level. It is essential for the selected parameters' measurement to be made throughout the whole implementation program, and also at the end of it. The results of the change refer to the technical side (evaluated by technical and economical parameters) and to the psychological side (evaluated by parameters related to the impact upon people). None of the two types of potential results should be skipped or considered unimportant.

- *the change's improvement* - comes as a logical result of the impossibility to anticipate all the change's particularities and aspects because the change is not anything else but an equation which has a variety of variables, some identifiable, some impossible to identify. The effort for the change's improvement supposes reanalyzing and rethinking the selection modality of the change variant taking into account the errors occurred in previous change implementation.

MODALITĂȚI DE REPRIMARE A TERORISMULUI PE PLAN MONDIAL

Lect.univ.dr. Nasty VLĂDOIU

Agreements on terrorism are sometimes omitted. In many cases they are applied mainly in peacetime, rather than in armed conflicts. Thus, the 1979 International Convention Against the Taking of Hostages, Article 12, states that the Convention „shall not apply to an act of hostage-taking committed in the course of armed conflicts as defined in the Geneva Conventions of 1949 and the Protocols thereto...” In the 1997 UN International Convention for the Suppression of Terrorist Bombings, Article 19(2) states similarly: „The activities of armed forces during an armed conflict, as those terms are understood under international humanitarian law, which are governed by that law, are not governed by this Convention...”. Counter-terrorist military operations are often subject to certain provisions of the laws of war, other provisions of international law and domestic law.

Terorismul ignoră normele juridice naționale și internaționale.

După cel de-al doilea război mondial, o dată cu intensificarea și creșterea gradului de periculozitate a acțiunilor de terorism internațional, s-a evidențiat preocuparea statelor pentru combaterea acestui flagel prin elaborarea unor instrumente juridice care să asigure cooperarea internațională.

1. Rezoluția Adunării Generale a ONU 3034 (XXVII) cu privire la prevenirea terorismului internațional

Adoptată în data de 18.12.1972, rezoluția a fost intitulată “Măsuri vizând prevenirea terorismului internațional care pune în pericol sau distruge vieți omenești nevinovate, sau care afectează libertățile fundamentale și studierea cauzelor care generează forme de terorism și acte de violență, care își au originea în sărăcie, decepții, nemulțumiri și disperare, inclusiv propria lor viață pentru a încerca să aducă schimbări radicale”.

Așa cum rezultă din titlul rezoluției, Adunarea Generală a propus o abordare globală a terorismului internațional vizând trei coordonate principale: definirea terorismului internațional; studierea cauzelor generale ale fenomenului terorist și găsirea de soluții eficiente pentru prevenirea și combaterea acestui flagel.

2. Convenția ONU referitoare la infracțiuni și alte acte săvârșite la bordul aeronavelor , Tokio - 14.09.1963

Intrată în vigoare la data de 04.12.1963, convenția constituie cel mai vechi tratat internațional care are drept obiect aviația civilă, sub aspectul încălcărilor săvârșite la bordul aeronavelor în timpul zborului. Țara noastră a aderat la această convenție prin Decretul nr.62/1973.

Din textul art.1 al Convenției, rezultă că sfera de aplicare a acesteia sunt infracțiunile și actele care, constituind sau nu infracțiuni, pot compromite securitatea navei sau a persoanelor, ori a bunurilor de la bord.

Convenția reglementează, de asemenea, capturarea ilicită de aeronave, în același timp prevăzându-se și că diferendele dintre state se vor soluționa pe cale de negocieri, arbitraj sau în fața Curții Internaționale de Justiție.

3. Convenția O.N.U. pentru reprimarea actelor ilicite îndreptate contra securității aviației civile, Montreal - 23.09.1971

Se intitulează Convenția cu privire la actele de intervenție ilicită îndreptate împotriva aviației civile, altele decât cele prevăzute la Haga în 1970.

Potrivit prevederilor art.1 al Convenției, comite o infracțiune orice persoană care, în mod ilicit, cu intenție:

- săvârșește un act de violență împotriva unei persoane aflate la bordul aeronavei în zbor, dacă acest act este de natură să pună în pericol securitatea aeronavei;
- distruge o aeronavă în serviciu sau îi cauzează deteriorări care o fac inaptă de zbor ori care sunt de natură să pună în pericol securitatea aeronavei;
- plasează sau face să se plaseze într-o aeronavă în serviciu, prin orice mijloace, un dispozitiv sau substanțe apte să distrugă aeronava sau să-i producă deteriorări care să o facă inaptă în zbor, ori sunt de natură să-i pună în pericol securitatea aeronavei în zbor.

4. Convenția privind prevenirea și sancționarea infracțiunilor împotriva persoanelor care se bucură de protecție internațională, inclusiv a diplomaților

Conferința de la Viena din 1961 a adoptat Convenția asupra relațiilor diplomatice.

Potrivit textului convenției, prin expresia *persoană care se bucură de protecție internațională* se înțelege: șef de stat, membru al unui organ de conducere care îndeplinește funcția de șef de stat, șef de guvern, ministru al afacerilor externe, reprezentant al unei organizații interguvernamentale și membrii familiilor acestora (care îi însoțesc).

5. Convenția Consiliului Europei pentru reprimarea terorismului (anul 1976)

6. Convenția internațională contra luării de ostatici

Scopul convenției, așa cum arată parțial și titlul, este acela de a preveni și pedepsi sechestrările de persoane, denumite în convenție ostatici.

Textul definește această infracțiune astfel: “comite infracțiunea de luare de ostatici ... oricine sechestrează o persoană sau o reține și o amenință că o va omorî, o va răni sau că va continua să o dețină pentru a constrânge o terță parte (un stat, o organizație interguvernamentală, o persoană fizică sau juridică ori un grup de persoane) să îndeplinească sau să se abțină de la un act, ca o condiție explicită sau implicită a punerii în libertate a ostatecului”.

7. „Declarația asupra măsurilor de eliminare a terorismului internațional” a Adunării Generale ONU, din anul 1994, stipulează: „statele membre ONU reafirma, fără echivoc, condamnarea tuturor actelor, metodelor și practicilor terorii ca fiind acte criminale”.

8. Convenția pentru interzicerea atacurilor teroriste cu bombe (anul 1997)

Terorismul, prin efectele și consecințele sale, pune în pericol însăși existența valorilor umane universale. Creșterea fără precedent a actelor teroriste, a impus reacția comunității internaționale, care, mai solidară și mai unită ca niciodată, a declanșat lupta cu terorismul. În aceste condiții, se poate afirma că terorismul a devenit o problemă transnațională. Dimensiunea internațională a combaterii terorismului a căpătat o importanță capitală, atât în ceea ce privește cooperarea și susținerea politică, dar mai ales în necesitatea armonizării și conjugării capacităților care pot fi angajate în această acțiune.

Valul atentatelor teroriste, săvârșite asupra teritoriului S.U.A., a pus în fața comunității internaționale, a organismelor de securitate, politicienilor, specialiștilor militari și civili dimensiunea reală a efortului pentru menținerea securității globale și regionale.

Prin amploarea și consecințele pe termen lung ca și prin impactul psihologic asupra opiniei publice mondiale, atacurile teroriste asupra teritoriului S.U.A. au constituit consacrarea terorismului ca nouă formă de război neconvențional și asimetric. Cu aceasta, spectrul războiului, se lărgeste prin includerea unei forme de conflict atipică, neevidențiată până acum, în care importanța identității autorilor tinde să dispară, iar calitatea și cantitatea informației tinde să înlocuiască importanța calității și cantității tehnicii și infrastructurii de război. În aceste condiții, actele teroriste vor putea fi de acum înainte considerate drept acte de război. Ca atare, percepția și modul de abordare a acestor acte se vor modifica considerabil. Dacă până în prezent

terorismul era considerat ca o formă de conflict de mică intensitate, fiind situat la extremitatea inferioară a spectrului unui conflict armat care putea genera un război, de acum înainte, fenomenul terorist, în întregul său, va fi tratat drept *o nouă formă de război*, capabil să determine probleme și să provoace consecințe ca și un război clasic.

Amploarea, diversitatea și consecințele atacurilor teroriste, impactul psihologic al acestora asupra opiniei publice și nu în ultimul rând gradul înalt de pericolozitate pe care îl reprezintă, reliefează faptul că lupta împotriva terorismului comportă măsuri specifice atât la nivelul organismelor naționale, cât și internaționale. În acest sens, se consideră că la nivel politico-administrativ sunt necesare măsuri privind:

- intensificarea cooperării internaționale pentru armonizarea cadrului legislativ, conceptual și instituțional, în vederea combaterii terorismului;
- amplificarea eforturilor diplomatice în vederea determinării statelor sponsori să renunțe la sprijinul terorismului;
- conștientizarea și educarea populației în vederea combaterii acțiunilor teroriste;
- securizarea frontierelor și întărirea măsurilor de securitate și pază a obiectivelor civile și militare de importanță națională;
- reducerea vulnerabilității instituțiilor administrative, economice, sociale, culturale, militare etc., față de activitățile crimei organizate, inclusiv a terorismului;
- realizarea unui sistem unic de management al informațiilor la nivel național și perfecționarea cooperării dintre structurile implicate în combaterea terorismului și a crimei organizate.

Lupta cu terorismul impune o nouă configurație a efortului militar, o nouă dimensionare a spațiului de confruntare, precum și o nouă filozofie de abordare a acesteia. Dispersarea și disimularea elementelor teroriste, ineditul și imprevizibilul acțiunilor desfășurate de către aceștia, posibilitățile tot mai crescute de a folosi mijloace de distrugere în masă, cu predilecție armele chimice și biologice, concomitent cu creșterea letalității actelor teroriste, conferă un mare grad de dificultate în acțiunea de identificare și anihilare a acestora. Caracteristica principală a acțiunilor teroriste este asimetria. Aceasta, asigură eficacitatea acțiunilor întreprinse de organizațiile și grupările teroriste. Terorismul pune la dispoziția indivizilor sau grupurilor, mijloace și capacități necesare atacului cu succes, forțe considerabile sau chiar structuri ale autorității statale, pe care nu le-ar putea angaja într-o acțiune militară de tip clasic.

Forțele armate din majoritatea statelor, cu excepția S.U.A., nu au avut până acum ca misiune principală lupta împotriva terorismului și, ca atare, pregătirea acestora pentru acțiunile de combatere a terorismului este insuficientă. Doctrina de luptă a forțelor armate, echipamentele și tehnologiile sofisticate asigură structurilor militare de tip clasic, destinate a fi utilizate în

operații militare convenționale, un avantaj minor în cazul angajării acestora în desfășurarea unor acțiuni antiteroriste.

În amplul și omniprezentul proces al globalizării, se impune cu stringență perfectarea unor aranjamente specifice de securitate, care să acopere riscurile, amenințările și provocările actuale. Conceptul de "*securitate prin cooperare*" trebuie să devină viabil și real, să depășească faza de teoretizare și experiment. Schimbările profunde, produse în mediul de securitate de atacurile teroriste din septembrie - 2001, nu pot avea un sens pozitiv decât prin conjugarea eforturilor întregii comunități internaționale și mobilizarea tuturor forțelor capabile să se opună cu eficiență terorismului.

Se poate aprecia că războiul împotriva terorismului se va desfășura permanent, într-un *climat de pace dură și fierbinte*, în care noțiunile de pace și război se vor întrepătrunde. Se va impune o strategie coerentă, în care vor fi incluse statele democratice, fiecare sprijinind lupta antiteroristă în plan diplomatic, financiar, logistic și militar, potrivit posibilităților și cerințelor impuse de situație.

Se afirmă, în cercurile de specialiști, că abia încheiat ciclul istoric al Războiului Rece, un altul începe și că din starea haotică instaurată, cel puțin pentru moment, în lume ia naștere o amenințare considerabilă construită prin conjugarea terorismului cu crima organizată.

EFECTELE RĂZBOIULUI ASUPRA MEDIULUI NATURAL

Lect.univ.dr. Nasty VLĂDOIU

Care shall be taken in warfare in order to protect the natural environment against widespread, long-term and severe damage. This protection includes the prohibition of the use of methods or means of warfare which are intended or may be expected to cause such damage to the natural environment and thereby to prejudice the health or survival of the population.

Attacks against the natural environment by way of reprisals are prohibited.

Acțiunile militare au constituit încă din antichitate o amenințare a mediului natural. Pe măsura evoluției mijloacelor de luptă riscurile și amenințările de natură militară la adresa mediului au sporit considerabil. În prezent, armele și sistemele de armamente constituie, prin însăși existența lor în timp de pace, un permanent pericol de dezechilibre ecologice. Spirala înarmărilor a determinat, crearea armei chimice și a armei bacteriologice, ale căror efecte se îndreaptă împotriva ființelor umane și a mediului. După adoptarea Convenției de la Geneva pentru interzicerea și distrugerea armelor chimice – 1993, se desfășoară procesul de distrugere al armelor chimice cu respectarea strictă a regulilor de securitate și de protecție a mediului. Inaugurarea erei atomice, la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, a sporit la maxim pericolul transformării Terrei într-un imens deșert. Accidentele cu componente ale armei nucleare, petrecute în timp de pace, sunt elocvente în acest sens.

Există arme și sisteme de armamente concepute special pentru a produce distrugeri faunei și florei (chiar pentru a provoca modificări climatice ale mediului). Este o problemă ce ține de metodele de război pentru că unele arme aduc atingeri condițiilor de mediu. Reprezentând o problemă a mijloacelor și a metodelor de război literatura juridică de specialitate introduce în clasificarea acestora un nou criteriu și anume acela ecologic. În conformitate cu acest criteriu, mijloacele și metodele de război sunt licite/ilicite în funcție de riscurile și amenințările pe care le prezintă la adresa mediului, deci după efectele lor anti-ecologice. Iar aceste efecte anti-ecologice pot fi analizate "ratione materiae" și "ratione loci".

Efectele anti-ecologice "ratione materiae" trebuie să fie apreciate diferit, în funcție de tipul de arme: convenționale; arme de nimicire în masă. În cazul mijloacelor și tehnicilor de război convenționale au efecte importante pe plan ecologic munițiile explozive și armele incendiare. Astfel, în cazul loviturilor de artilerie concentrate sau al bombardamentelor aeriene masive, apar mai multe pierderi materiale asupra mediului natural. Acest efect anti-ecologic a fost semnalat în primul război mondial, ale cărui urmări sunt încă vizibile la Verdun, după multe decenii. Mai aproape de zilele noastre, anumite regiuni din Vietnam, Cambodgia și Laos par a fi adevărate peisaje selenare în urma bombardamentelor americane executate în timpul războiului din Indochina. Utilizarea munițiilor incendiare, mai ales în zonele rurale și forestiere, are un efect anti-ecologic major deoarece provoacă incendii care, în condiții climatice, atmosferice și geografice favorabile, se propagă atât de rapid încât distrug tot ce e viu în calea lor. Așa s-a întâmplat spre exemplu în Vietnam unde armata americană a provocat un adevărat dezechilibru ecologic prin combinarea efectelor defoliantelor chimice cu acelea ale incendiatoarelor de mare amploare a regiunilor împădurite.

Efectele anti-ecologice ale armelor neconvenționale sunt în mod evident mai grave, mai întinse și mai durabile; utilizarea lor în timpul conflictelor armate reprezintă un veritabil ecocid. Astfel, arma biochimică ar putea fi folosită pentru distrugerea vegetației la adăpostul căreia acționează adversarul ("*antifoliage warfare*") sau în scopul înfometării lui prin nimicirea resurselor de hrană animală sau vegetală ("*anti-food warfare*"). Arsenalul mijloacelor biologice (cu efecte ecologice) include microorganismele fitopatogene și insectele dăunătoare vegetației, iar gazele toxice tip V.X., dioxina agenții fitotoxici (defoliante, erbicide ș.a.) sunt exemple de substanțe chimice care, folosite ca mijloc de luptă, constituie pericole ecologice majore. În ceea ce privește armele nucleare, efectele lor distructive împotriva mediului includ: formarea unor cratere imense, distrugerea prin incendiu a sute de mii de hectare de vegetație și pădure, contaminarea radioactivă a cursurilor de apă, faunei și florei, creșterea cantității de praf radioactiv din atmosferă și perturbarea stratului protector de ozon etc. Tehnicile de modificare a mediului pot fi folosite ca mijloc de luptă în scopul perturbării comunicațiilor adversarului, afectarea posibilităților de aprovizionare ale acestuia, cu efecte anti-ecologice. Caracterul nediscriminator al armelor neconvenționale este atât de evident încât ne putem imagina că daunele întinse, grave, durabile pe care le-ar provoca mediului natural pot afecta chiar pe cei care le-au utilizat.

Efectele anti-ecologice "ratione loci" sunt diferite în funcție de mediul terestru, aerian sau maritim. Ele sunt influențate de natura mediului folosit ca teatru de război : regiuni terestre temperate, tropicale, deșertice și arctice, mediul marin (ce include și insulele), spațiul cosmic.

Este evident că efectele anti-ecologice ale conflictelor armate sunt de amploare, gravitate și durată diferită în cazul incendierii instalațiilor petroliere, platformelor de foraj în mediul maritim. De asemenea, recuperarea și repararea ecologică a daunelor provocate de conflictele armate este diferită în cazul mediului terestru față de mediul maritim sau aerian.

Un **principiu fundamental** al dreptului internațional aplicabil în conflictele armate relevă "mijloacele de război sunt concepute pentru a acționa numai împotriva obiectivelor militare, iar beligeranții n-au un drept nelimitat de a alege mijloacele și metodele de luptă". Din acest motiv, mediul natural n-ar trebui să fie ținta atacurilor deoarece el nu este în sine un obiectiv militar, așa cum poate fi considerat mediul uman. Doar mediul natural de importanță economică strategică poate fi considerat ca obiectiv militar; este cazul, al mediului care conține instalații și industrii de interes esențial pentru ducerea războiului și a căror distrugere, capturare sau neutralizare oferă un avantaj militar precis.

Toate restricțiile prezentate mai sus au determinat pe unii militari să considere că arta militară este sub "dictatură ecologică" în sensul că libertatea de decizie a comandanților este limitată din moment ce nu poate fi făcută o separație exactă între obiectivele militare și mediul natural în care ele se află, iar atacurile împotriva mediului fiind interzise pot fi considerate crime de război. Se poate obiecta la această interpretare faptul că numai atacurile intenționate și direct îndreptate împotriva mediului natural pot fi considerate crime de război; pe de altă parte, dreptul conflictelor armate conține deja reguli clare în acest domeniu și ele trebuie respectate.

În actuala ordine juridică a lumii nu s-a precizat pe deplin dacă în timp de război ceea ce contează mai mult este obținerea victoriei, salvagardarea suveranității țării sau protejarea elementelor mediului natural pentru generațiile viitoare.

În domeniul juridic, la nivel național și la nivel internațional, s-a impus necesitatea constituirii unei noi ramuri de drept și anume dreptul mediului natural. În dreptul internațional public s-a constituit, ca ramura distinctă, dreptul internațional al mediului, ale cărui principii generale sunt în legătură cu activitățile militare și, în special, cu desfășurarea conflictelor armate. Este datoria fiecărui stat de a nu cauza pagube mediului dincolo de competența sa teritorială. În caz de conflict armat, beligeranții nu sunt exonerati de obligația respectivă deoarece e unanim admis că există o răspundere și o responsabilitate internațională pentru daunele transfrontaliere cauzate mediului natural. **Al doilea principiu al dreptului internațional al mediului** cu aplicație în domeniul militar are o aplicare mult mai largă și se referă la obligația statelor de a respecta mediul în general. Aplicarea acestui principiu nu mai are legături cu teritoriile anumitor state ci se referă la spațiile

considerate ca formând patrimoniu comun al umanității: marea liberă, Antartica, spațiul aerian, cosmosul. El figurează în nenumăratele instrumente internaționale convenționale și neoconvenționale între care un loc important îl ocupă Charta Mondială a Naturii din 28 octombrie 1982, care prevede la articolul 5 că "natura va fi apărută de degradările cauzate de război sau de alte acte de ostilitate" și subliniază în art.20 că "activitățile militare care pot aduce prejudicii naturii vor fi evitate".

Interdependențe mari există între dreptul conflictelor armate și dreptul internațional al mediului deoarece conflictele sunt surse sigure și majore de pagube ecologice. Pe de altă parte nu se poate contesta faptul că degradarea mediului poate fi sursă de tensiuni între state iar în caz de nesoluționare, prin metode pașnice, dezastrele ecologice devin « Casus belli »; odată declanșat războiul pe motive ecologice se pot produce mediului noi distrugerii și în acest fel spirala degradării ambientului nu mai poate fi oprită. Dezastrele ecologice sunt cauzele care provoacă eroziune și deșertificare, secetă și din cauza cărora mase întregi de "refugiați ecologici" își părăsesc locurile de baștină și pleacă peste frontierele naționale în căutarea hranei.

Reafirmând principiul că beligeranții sunt obligați să utilizeze numai mijloace și metode de război legitime, Protocolul adițional - 1977 a consacrat principiul criteriului ecologic al dreptului conflictelor armate destinat să ilegalizeze mijloacele și metodele de război ecologic. Acest principiu este formulat în articolul 35, aliniatul 3 în modul următor:

- "Este interzis să se utilizeze metode și mijloace de război care sunt concepute să cauzeze sau de la care se poate aștepta să cauzeze daune întinse, durabile și grave mediului natural".

Valoarea de principiu a acestei dispoziții convenționale este dată de faptul că ea este inclusă în Regulile fundamentale ale Titlului III (Metode și mijloace de război, statutul de combatanți și prizonieri de război) al Protocolului adițional I și are deci o aplicare generală la toate situațiile vizate în acest instrument juridic.

Analiza textului impune clarificarea înțelesului termenilor utilizați. Doctrina apreciază că regula referitoare la "daune întinse, durabile și grave" protejează regiuni nelocuite și nu zonele populate. Pentru unii specialiști, o daună este "întinsă" când se referă la o suprafață mare dintr-o regiune pustie sau la una dens populată care are o vegetație bogată: termenul "durabil" se referă la persistența în timp a daunelor care poate fi de la 10 la 20 ani; calificativul "grav" desemnează daunele care pun în pericol supraviețuirea populației. Unii consideră că adjectivul "întins" ar acoperi efectele care se întind pe o suprafață de mai multe sute de kilometri pătrați pe care s-ar produce daune pădurilor și culturilor; ei cred că daune "durabile" provoacă utilizarea masivă

și oarbă a bombardamentelor tip covor sau a agenților chimici fitotehnici, ca în Vietnam; daunele mediului sunt "grave" dacă s-ar recurge la arme de distrugere în masă și la tehnici de modificare a mediului în scopuri militare.

- De subliniat că sub incidența acestui principiu nu intră armele nucleare. Există o unanimitate de păreri în literatura de specialitate că dreptul conflictelor armate nu conține norme care să interzică în mod expres utilizarea armelor nucleare, ci numai unele interdicții parțiale: de a nu efectua experimente nucleare în atmosferă, în spațiul cosmic și sub apă; de a nu experimenta, utiliza, fabrica, produce, primi, depozita, instala, de a plasa pe fundul mărilor și oceanelor, arme nucleare. În afara proclamării acestui principiu al criteriului ecologic al dreptului conflictelor armate Protocolul I - 1977 asigură o protecție directă a mediului natural prin articolul 55:

"Articolul 55. Protecția mediului natural.

1. Războiul va fi condus urmărind protejarea mediului natural contra daunelor întinse, durabile și grave. Această protecție include interdicția de a utiliza metode sau mijloace de război concepute pentru a cauza sau de la care se poate aștepta să cauzeze asemenea daune mediului natural compromițând, datorită acestui fapt, sănătatea sau supraviețuirea populației.

2. Atacurile contra mediului natural, cu titlu de represalii, sunt interzise".

Se poate afirma că alături de bunurile culturale și locurile de cult, de bunurile indispensabile supraviețuirii populației civile, de lucrările și instalațiile conținând forțe periculoase, mediul ambiant este considerat ca fiind un bun cu caracter civil ce trebuie să fie protejat în mod special. Diferite instrumente internaționale de drept al conflictelor armate asigură, în afara protecției directe, și o protecție indirectă a mediului înconjurător.

Protocolul Adițional II – 1977, aplicabil în conflictele armate fără caracter internațional, asigură o protecție indirectă a mediului în articolul 14 referitor la bunurile indispensabile supraviețuirii populației civile și art.15 pentru protejarea lucrărilor și instalațiilor conținând forțe periculoase. De asemenea, mediul înconjurător este apărat indirect, de efectele războiului, prin intermediul Convenției din 10 octombrie 1980 asupra interzicerii sau limitării folosirii anumitor arme clasice. Paragraful 4 din preambulul convenției reamintește că "este interzisă utilizarea de metode și mijloace de război pentru a cauza, sau de la care se poate aștepta să cauzeze, daune întinse, durabile și grave mediului natural". Convenția din 1980 are 4 Protocoale: primul, referitor la schije nelocalizabile și cel de-al IV-lea privind laserii care provoacă orbirea nu prezintă mare interes în ceea ce privește efectele anti-ecologice ale armelor convenționale. În special Protocolul II asupra minelor și Protocolul III referitor la armele incendiare ale Convenției din 1980 permit

limitarea efectelor distructive ale unor arme care în războiul din Vietnam s-au dovedit deosebit de dăunătoare ambientului natural.

La Conferința Națiunilor Unite asupra Mediului și Dezvoltării de la Rio de Janeiro, din 1992, s-a convenit că războiul constituie o sursă principală de daune contra mediului și trebuie să facă obiectul unei mai mari responsabilități și al unui control riguros.

Lipsa unor norme amănunțite de protecție a mediului în dreptul internațional umanitar nu poate fi pe deplin substituită de clauza Martens, deoarece statele beligerante vor pune întotdeauna accentul pe necesitățile militare și nu pe cele ecologice. De asemenea, nici în dreptul internațional ecologic și nici în dreptul conflictelor armate încă n-a fost reglementată cu adevărat problema reparării pagubelor cauzate mediului prin acțiunile militare, a responsabilității civile și penale pentru comiterea de fapte ilicite în acest domeniu.

Este necesar ca preocupările ecologice să completeze, într-o manieră explicită și concretă, eforturile generale de limitare a violenței militare astfel încât pacea verde (green peace) să fie instaurată pe Terra în viitorul apropiat.

MODELAREA – METODĂ DE CERCETARE A UNOR SISTEME

Prof.univ. Gelu ALEXANDRESCU
Conf.univ. Elena DOVAL

Modeling process must represent, as precisely as possible, a current system or at least its main characteristics, and must be easily manipulated.

Modelul, ca instrument al cunoașterii științifice, este folosit în numeroase discipline teoretice și practice. Construirea modelului ca reprezentare satisfăcătoare a realității este un proces iterativ, cu perfecționări succesive ale reprezentării realizate, constând în culegerea de date și interpretarea lor în vederea cunoașterii tot mai detaliate și aprofundate a elementelor sale și a mulțimii relațiilor dintre acestea.

Modelul este o reprezentare izomorfă a realității care, oferind o imagine intuitivă și totuși riguroasă a fenomenului studiat, facilitează descoperirea unor legături imposibil sau greu de realizat pe alte căi. Astfel spus, un model este o descriere – în formă definită – a anumitor comportări ale sistemului cu scopul de a prognoza o serie de comportări pentru seturi de mărimi de intrare și de perturbații. Constituit atât în scopul cunoașterii mai adânci a realității, a procesului însuși, cât și pentru fundamentarea elaborării deciziilor, modelul devine principalul instrument de lucru în evaluarea consecințelor potențiale ale variantelor decizionale.

Organizarea și conducerea agenților economici includ activitățile de producere, recepționare, transport, prelucrare și stocare a informațiilor în scopul luării deciziilor.

Procese decizionale au un rol primordial în activitatea economică, fiind principalul obiectiv al cercetărilor de organizare și conducere, precum și de comportament.

Activitatea economică modernă, prin nevoile de adaptare și de oportunitate, impune proceselor decizionale rigoare, oportunitate și hotărâre.

Înlocuirea experimentelor cu rigorile științifice ale fundamentării deciziilor reprezintă un element definitoriu pentru oricare manager și o cheie a succesului unui agent economic.

La un proces de decizie se pot distinge următoarele elemente: decidentul, adică individul sau mulțimea de indivizi care urmează să ia

decizia; formularea (denumirea) pe care o dă decidentul problemei decizionale; mulțimea variantelor (alternativelor) posibile, care caracterizează o situație decizională și din care trebuie aleasă o variantă optimă; mulțimea consecințelor anticipate pentru fiecare variantă luată în considerare; mulțimea criteriilor de decizie ale decidentului, adică punctele de vedere pe care le ia în considerare la alegerea variantei optime; obiectivele (scopurile) decidentului, respectiv consecințele propuse a fi atinse pentru criteriile de decizie alese; stările naturii – factori independenți, de tip conjunctural.

Modelarea proceselor decizionale multicriteriale în *condiții de certitudine*, presupune existența unei singure stări a condițiilor obiective, iar pentru fiecare variantă se determină o singură consecință în cadrul fiecărui criteriu de decizie. Optimizarea se poate realiza în raport cu un criteriu sau după mai multe criterii. Rezolvarea prin prisma unui singur criteriu decizional presupune simplificarea evenimentelor care uneori poate conduce la denaturarea realității. Caracterul multicriterial impune existența unei unități de măsură a consecințelor deciziilor, caz în care se va folosi *utilitatea* ca o măsură a gradului în care o variantă este preferată alteia (relația de preferință), ceea ce înșă presupune transformarea tuturor consecințelor în utilități, în vederea ierarhizării corecte a variantelor decizionale. Conceptul de multicriterialitate este legat de optimizarea flexibilă și reflectă aspecte de suboptimalitate și de abordare fuzzy.

În cadrul optimizării multicriteriale se tratează distinct:

- *optimizarea multiobiectiv* admite că mulțimea soluțiilor admisibile este infinită, iar criteriile de optim se prezintă sub forma unor funcții obiectiv care trebuie maximizate sau minimizate;
- *optimizarea multiatribut* presupune că mulțimea soluțiilor posibile este finită, iar fiecare variantă este caracterizată de mai multe attribute; după compararea diverselor variante se alege aceea care satisface cel mai bine toate attributele considerate.

Optimizarea deciziilor multicriteriale se poate face folosind mai multe metode, de exemplu: utilității globale, ELECTRE, Onicescu, momentelor etc.

Modelarea proceselor decizionale în *condiții de risc*, exceptând deciziile ce constau din simple alegeri de valori maxime sau minime dintr-un șir de valori, situațiile reale complexe pun decidentul în fața unor probleme dificile atât din cauza lipsei de informație privitoare la sistemul condus, sau/și la mediul în care evoluează, cât și din cauza unor perturbații care pot afecta substanțial programele decizionale elaborate, făcând necesară permanenta lor reevaluare.

Deciziile în condiții de risc se adoptă întotdeauna pe baza unor ipoteze privind rezultatele potențiale pentru fiecare variantă decizională în parte și, desigur, în funcție de preferința decidentului pentru aceste rezultate. Toate informațiile anterioare actului decizional de care dispune decidentul privind

problema de rezolvat determină o așa numită “structură de încredere” relativă la stabilirea consecințelor posibile pentru fiecare variantă decizională.

Gradul de încredere în realizarea unui anumit rezultat la aplicarea unei variante decizionale se apreciază prin valori cuprinse într-un anumit interval, ceea ce îi conferă acestuia caracterul de probabilitate subiectivă, apreciată doar prin valorile extreme. În plus, s-ar putea adopta și ipoteze privind distribuția subiectivă a valorilor acestei probabilități în cadrul intervalului, de exemplu, distribuția uniformă (valori echiprobabile), exponențială etc.

Deciziile în condiții de risc se caracterizează prin mai multe stări ale naturii, cunoscându-se probabilitatea de manifestare a lor prin implicarea unor variabile mai puțin controlabile și insuficient cunoscute.

Metoda cea mai adecvată optimizării procesului decizional privind alegerea variantei optime de acțiune este metoda *valorii medii*, dar nu trebuie excluse metoda *arborelui decizional* și chiar *simularea decizională*.

Metoda valorii medii poate fi aplicată în *situații* în care decizia se elaborează pe baza unui singur criteriu sau pe baza mai multor criterii.

În desfășurarea acțiunilor economice complexe, care sunt succesiuni de procese decizionale și de procese economice nedecizionale, de multe ori este necesar să se decidă nu numai în funcție de consecințele imediate ale variantelor, ci și de consecințele mai îndepărtate ale unui șir de procese decizionale viitoare.

Astfel de succesiuni decizionale se pot modela cu ajutorul *arborelui decizional*.

Modelarea proceselor decizionale în condiții de incertitudine presupune că decidentul nu dispune de informații pentru stabilirea probabilităților stărilor condițiilor, iar variabilele problemei sunt parțial necontrolabile. Conducerea unei firme (întreprinderi etc.) se găsește în numeroase situații de a lua anumite decizii în condițiile unor estimări și posibilități subiective evaluate prin extrapolarea unor concluzii elaborate anterior sau pe baza unor ipoteze mai mult sau mai puțin pertinente. Cunoașterea și ținerea sub control a unui număr cât mai mare de factori care pot influența activitatea dintr-un anumit domeniu este o dorință îndreptățită, dar acest lucru nu este totdeauna posibil, astfel că, în asemenea situație, analiza este efectuată doar pe baza estimării probabilităților de producere a diferitelor evenimente sau stări, ca și a consecințelor acestora. Ca urmare, alegerea variantei optime în condiții de incertitudine se face după anumite reguli, precum și prin folosirea metodei gradelor de apartenență la varianta optimă.

În asemenea situații, pentru alegerea variantei optime de acțiune în condiții de incertitudine, conducerea firmei (întreprinderii etc.) poate folosi mai multe criterii (reguli) de decizie.

Criteriul pesimist (Abraham Wald) sau *criteriul prudenței* sau *criteriul maximin* presupune că varianta optimă este aceea pentru care se obțin cele

mai mari avantaje în condițiile obiective cele mai nefavorabile și se stabilește prin aplicarea relației:

$$\max_i \left[\min_j U_{ij} \right], \quad j = 1, 2, 3 \dots n, \quad i = 1, 2, 3 \dots m \quad (1)$$

ceea ce înseamnă că se aleg utilitățile minime pentru fiecare variantă și apoi se alege utilitatea maximă care va corespunde variantei optime.

Criteriul optimist consideră că varianta optimă este aceea pentru care se obțin cele mai mari avantaje în cele mai favorabile stări ale condițiilor obiective, practic se aplică principiul *maximax*, adică:

$$\max_i \left[\max_j U_{ij} \right], \quad j = 1, 2, 3 \dots n, \quad i = 1, 2, 3 \dots m \quad (2)$$

ceea ce înseamnă că se aleg utilitățile maxime ale tuturor variantelor și apoi se alege utilitatea maximă dintre acestea, care va corespunde variantei optime.

Criteriul optimalității (Leonid Hurwicz) pornește de la ideea că în alegerea variantei optime de acțiune în condiții de incertitudine nu trebuie să se dovedească nici prea mult pesimism, dar nici prea mult optimism. În acest caz se impune aprecierea fiecărei strategii cu o probabilitate de realizare a situației celei mai optimiste (coeficientul optimist), α , și o probabilitate de realizare a situației celei mai dezavantajoase (coeficient pesimist), $1-\alpha$, astfel relația (2) devine:

$$\max_i \left[\alpha \cdot U_{ij}^1 + (1 - \alpha) \cdot U_{ij}^0 \right] \quad (3)$$

unde:

α – este un coeficient subunitar ales de către decident denumit coeficient de optimism; el exprimă gradul de optimism al decidentului care va fi mai mare cu cât coeficientul α este mai apropiat de 1;

U_{ij}^1 – utilitatea maximă a variantei i ;

U_{ij}^0 – utilitatea minimă a variantei i .

Criteriul minimizării regretelor (L. Savage) impune ca strategie trebuie aleasă luând în considerare diferența între valoarea rezultatului optim ce s-ar fi putut obține într-o anumită stare naturală și valoarea celorlalte rezultate; această diferență este numită “*regret*” și propune luarea deciziei în urma aplicării criteriului *pesimist* la matricea regretelor, matrice care se obține scăzând valoarea fiecărui element al matricei inițiale din valoarea elementului de utilitate *optimă* de pe coloana respectivă. Astfel spus, criteriul minimizării regretelor presupune că regretul de a nu fi ales varianta optimă este cel mai mic, adică se va alege cea variantă pentru care mărimea riscului are cea mai mică valoare în cea mai defavorabilă situație.

Regretul se stabilește după relația:

$$R_{ij} = \left[\max_i (U_{ij}) - U_{ij} \right] \quad \text{pentru } i = \overline{1, m}, \quad j = \overline{1, n} \quad (4)$$

unde:

R_{ij} – regretul de a fi ales varianta i în starea condițiilor obiective j ;

$\max(U_{ij})$ – utilitatea maximă a variantelor V_i , $i = \overline{1, m}$, în starea condițiilor obiective j ;

U_{ik} – utilitatea variantei i în starea condițiilor obiective j , $j = \overline{1, n}$.

În acest caz, varianta trebuie aleasă luând în considerare diferența dintre valoarea utilității maxime ce s-ar fi putut obține pentru o variantă și celelalte valori ale utilităților fiecărei variante. Această diferență este numită de către Savage “regret”.

După stabilirea regretelor, varianta optimă va fi aceea căreia îi va corespunde valoarea dată de relația:

$$\min_i \left[\max_j R_{ij} \right], \quad j = \overline{1, n}, \quad i = \overline{1, m} \quad (5)$$

Metodele și tehnicile de fundamentare decizională în condiții de risc și incertitudine fac uz de estimări în loc de valori certe, de probabilități, cel mai adesea subiective, pentru aprecierea unor premise sau consecințe decizionale. Folosirea uneia dintre procedeele prezentate anterior depinde de decident, adică după cum acesta este mai optimist sau mai pesimist.

Modelarea economică - metodă științifică de bază a conducerii și organizării întreprinderilor - realizează fundamentarea deciziilor în condiții de rentabilitate și eficiență, cu ajutorul unor *modele economico-matematice*.

Plecând de la modelele de tip static din programarea liniară, de la cele fundamentale din teoria stocurilor, firele de așteptare, teoria grafelor și modele probabilistice, modelarea economică surprinde atât legitatea de desfășurare a fenomenului economic, cât și dinamica acestuia, concepând modele economico-matematice adaptate mai bine la caracteristicile mărimilor care intervin în procesul fundamentării deciziei.

Aceste mărimi (indicatori) implică observări, anchete, raportări etc., care permit măsurarea lor cu diferite grade de precizie.

Din acest punct de vedere, mărimile care caracterizează procesele economice se împart în trei categorii:

- *mărimi deterministe* – riguros stabilite, cu o valoare unică;
- *mărimi stochastice* – aleatorii – cu o mulțime de valori cărora li se asociază o probabilitate de producere;
- *mărimi vagi - fuzzy* – cu o mulțime de valori cărora li se asociază un grad de apartenență la o anumită proprietate.

În funcție de criteriul exactității, metodele modelării economice pot fi împărțite în:

- *metode exacte* – permit obținerea unei soluții care îndeplinește fără eroare condițiile de optim impuse;
- *metode aproximative* – permit obținerea unei soluții diferită de soluția optimală, cu o eroare ε dominată de o eroare ε_0 stabilită anterior;
- *metode euristice* – permit obținerea unei soluții, acceptabilă din punct de vedere practic, fără a avea garanții asupra rigurozității rezolvării; în unele cazuri metodele euristice reușesc să asigure satisfacerea condiției impuse, dar cu o anumită probabilitate.

Activitatea de modelare economică poate fi eficientă în măsura în care aceasta se desfășoară în cadrul analizei de sistem, ca un moment al proiectării noului sistem informațional-decizional.

Prin *model economic* se poate înțelege o reprezentare abstractă și simplificată (aproximativă) a unui proces economic.

Metoda modelării economice este un instrument de cunoaștere științifică și are ca obiect construirea unor modele (reprezentări) care să permită o mai bună înțelegere a proceselor economice. Esența metodei modelării economice constă în înlocuirea procesului economic real cu modelul său, mai accesibil studiului.

Orice *model economico-matematic* este o *reprezentare izomorfă* a unui proces economic real, oferind o imagine intuitivă despre acesta, dar în concordanță cu structura sa logică, și permite determinarea unor legături și legități greu de stabilit pe alte căi.

Modelele economico-matematice au o diversitate deosebită, dar ele pot fi grupate astfel:

- în funcție de sfera de reflectare a problematicii economice: modele macroeconomice – la nivelul ansamblului economiei; modele mezeconomice – la nivel regional și de domeniu; modele microeconomice – la nivel de agent economic.

- în funcție de domeniul de proveniență și concepție: modele cibernetico-economice – relații de intrare/ieșire cu evidențierea fenomenelor de reglare; modele econometrice – elementele numerice sunt determinate stochastic ce folosesc metode de explicitare a unei tendințe (trend) sau metode de identificare a unei periodicități (sezonalitate); modelele cercetării operaționale – permit obținerea unei soluții optimale; modele din teoria deciziei – cu luarea în considerație a mai multor criterii, factori de risc, incertitudine; modelele de simulare – permit studiul comportamentului dinamic al proceselor prin manipularea modelelor pe baza variației mărimilor de intrare; modele specifice de marketing;

- în funcție de *caracterul variabilelor*: modele deterministe – variabile cunoscute; modele stochastice/probabilistice – cu mărimi a căror valoare este însoțită de o probabilitate, variabile aleatorii;

- în funcție de *factorul de timp*: modele statice; modele dinamice;
- în funcție de *ansamblul de timp considerat*: modele discret-secvențiale; modele continue;
- în funcție de *structura proceselor reflectate*: modele cu profil tehnologic; modele informațional-decizionale; modele ale relațiilor umane; modele informatice (informaționale);
- în funcție de *obiectivul urmărit*: modele descriptive – realizează o cunoaștere directă a agentului economic și reprezintă o anumită aproximare a realității; modele normative - realizate pentru a studia un comportament viitor al unui proces economic, dorit de factorii de decizie.

Modelele de studiu al proceselor economice se bazează pe o succesiune coerentă de operații logice și aritmetice, pe algoritmi, care trebuie să satisfacă următoarele condiții pentru a fi eficienți:

- universalitate - asigură prelucrarea unui număr extrem de mare de date de intrare;
- finititudine - se referă la timpul de rezolvare a problemei;
- determinismul - cu excepția algoritmilor vagi.

În orice proces de decizie, importante sunt condițiile care influențează asupra variantelor posibile. Aceste condiții pot depinde de voința și acțiunile celor care iau decizii sau pot reprezenta complexe de împrejurări naturale în care se desfășoară evenimentul.

SIMULAREA – METODĂ DE STUDIU A REALITĂȚII

Prof.univ. Gelu ALEXANDRESCU
Conf.univ. Elena DOVAL

The simulating process requires the creation of input values to comply with a model, which should process them in order to allow their utilization for measuring or evaluating the system's performance.

Cea mai acceptată definiție consideră *simularea* ca o tehnică de construire a unui model pentru un proces sau fenomen real, în vederea studierii comportamentului acestuia în condiții de experiment. Ca urmare, modelul folosit, numit model de simulare, are aici un sens mai larg deoarece el reprezintă atât realitatea (procesul, fenomenul), cât și modul de transformare a datelor de intrare în date exploatabile, în vederea atingerii unui scop propus. Deci, prin simulare, în loc să se obțină o variantă optimală ca în abordările modelării analitice (prin aplicarea unui algoritm), se obțin informații descriptive privind fenomenul analizat prin experimente.

Prin *simulare* se poate înțelege:

- *o tehnică de construire* a unei reprezentări a unui proces real, care trebuie studiat din punctul de vedere al comportamentului său normal sau influențat de anumiți stimuli;
- *o analogie* a unui fenomen real, bazată pe/sau reprezentată de o tehnică ce permite studiul unor procese complexe reproduse pe modele de laborator sau în teren;
- *o reprezentare dinamică* a unei părți a lumii reale, realizată prin construirea unui model abstract ce poate fi mișcat în timp sau direct influențat de acesta;
- *o metodă de cercetare* bazată pe anticiparea rezultatelor unui ansamblu de ipoteze care au la bază elemente tehnice și relațiile dintre acestea;
- *o tehnică ce poate realiza o cale de testare, evaluare și manipulare* a unui proces sau sistem fără a acționa direct asupra acestuia;
- *o tehnică numerică pentru conducerea experimentelor* pe un calculator, care implică anumite tipuri de modele matematice și logice care descriu comportarea viitoare a unui sistem;

- *o tehnică de studiu* a unor laturi ale comportamentului unui sistem, fără a acționa direct asupra lui, utilizând analogii fizice, chimice sau de calcul.

Conceptele cu care operează simularea sunt concepte întâlnite și la alte discipline, dar care, în contextul simulării, au fie semnificație particulară, fie particularități de interpretare.

Se cunoaște faptul că una din cele mai răspândite aplicații o reprezintă proiectarea. *Obiectivul proiectării* unui sistem sau proces *este de a putea emite predicții asupra comportamentului și performanțelor sistemului* respectiv, pe baza modelului (proiectului) și a unui set de informații privind variabilele dominante ce determină evoluția sistemului.

Un alt *obiectiv al simulării* îl constituie *înțelegerea sistemului real* în diverse condiții de funcționare, prin realizarea unei serii de simulări pentru diferite seturi de intrări. Acest lucru este posibil după ce modelul sistemului a fost construit și s-a stabilit cu o anumită certitudine că respectivul model este o reprezentare validă a realității.

Un al *treilea obiectiv* al simulării îl constituie *studiul sistemului real* în situații limită sau sub influența unor factori destabilizatori aleatorii (și care nu pot fi reprodusi), prin manipularea modelului în aceste limite și observarea performanțelor și comportării acestuia.

Al patrulea obiectiv al simulării îl poate constitui *studiul comportării sistemelor față de stimuli de mare intensitate*, cu acțiuni de scurtă durată sau într-o perioadă mare de timp, în scopul determinării caracteristicilor de siguranță în funcționare a sistemelor reale.

De asemenea, *simularea* își propune (un alt obiectiv) *să faciliteze proiectanților*:

- definirea problemei și a obiectivelor de studiu;
- evidențierea factorilor cu influență asupra proiectării;
- discernământul relativ la sensibilitatea proiectului pentru un domeniu mare de parametri;
- selectarea formei finale a proiectului dintr-o mulțime de variante sau chiar și alternative;
- evidențierea deficiențelor, corelația dintre performanțe și specificații, zonele sensibile și critice, comportamentul sistemului în timp real, îndelungat, comprimat sau dilatat.

Ca *metodă de studiu a realității*, simularea își găsește un loc bine conturat în procesul de selectare a metodelor de luare a deciziei, între metodele intuitive și cele analitice, și poate fi utilizată separat (ca variantă independentă) sau în completare cu oricare din celelalte metode.

Simularea se diferențiază de celelalte metode prin următoarele caracteristici:

- este o *metodă formală* ca și metodele bazate pe modele matematice, dar nu exclude, în timpul desfășurării sale, elementele intuitive, euristice sau analitice;

- are *caracter procedural*, desfășurarea sa bazându-se pe prelucrarea unor experimente create în cadrul modelului;
- permite o mai *mare apropiere de realitate*, datorită faptului că în modelele de simulare se fac mai puține simplificări ale realității decât în celelalte metode;
- este *adecvată pentru experimentele de conducere și decizie*, realizând testarea valorilor specifice ale variabilelor decizionale din model și observarea impactului;
- este *mai curând o descriere decât o unealtă normativă*; soluția optimă nu este căutată automat;
- permite *realizarea unui șir de experiențe*, obținându-se astfel o estimare a efectului total al unei acțiuni;
- este *adecvată studiului problemelor complexe* (nu pot fi formulate matematic); nu se pot face ipoteze și implică o soluție practică sau economică.

În procesul de modelare economico-matematică, componentelor sistemului li se asociază o serie de variabile și parametri, unele dintre acestea fiind cunoscute (controlabile), numite și variabile/parametri de intrare, altele fiind necunoscute (necontrolate), numite variabile/parametri de ieșire. Intercondiționările legăturilor dintre componentele sistemului sau ale acestuia cu exteriorul se transpun în modelul matematic prin relații funcționale (ecuații și/sau inecuații). Printre relațiile modelului există un obiectiv dat de una sau mai multe funcții, care leagă diversele variabile și care măsoară performanța sistemului.

Sunt cazuri în care interdependențele se descriu prin condiții logice sau prin proceduri ce pot fi rezolvate numai cu ajutorul calculatorului.

Modelul economico-matematic completat cu astfel de proceduri, devine un model de simulare, care atunci când este implementat pe un calculator, pornind de la diferite valori ale variabilelor controlabile (generate prin rutine speciale ale algoritmului), va produce valorile variabilelor necontrolate și va alege din mai multe variante pe aceea care oferă decizia cea mai bună.

Rezultă că *modelul de simulare produce experimente asupra elementului pe care-l simulează și alege acele valori ale variabilelor și ale parametrilor de “intrare” care conduc la performanțele dorite.*

Modelul de simulare este, totodată, un instrument necesar pentru studiul sistemelor complexe, unde modelele matematice clasice nu sunt în măsură să surprindă situațiile cele mai variate și neprevăzute ale realității, în vederea formulării, pe baze deductive, a deciziilor.

În timp ce *modelele economico-matematice au caracter deductiv* (rezolvarea lor se face prin deducție), *modelele de simulare au caracter procedural*, rezolvarea lor se bazează pe prelucrarea unor experimente create în cadrul sistemului.

În acest sens, simularea reprezintă o opțiune de luat în considerare prin faptul că adoptarea deciziilor de conducere necesită utilizarea într-o măsură mai mare a modelelor matematice și a tehnicii de calcul. Modelele de simulare au apărut din necesitatea de a descrie și studia comportarea unor categorii de sisteme reale, în scopul controlului și dirijării viitoare a sistemului.

În situația în care unei probleme i se asociază un model aleatoriu (probabilist), iar prin generarea unor variabile aleatorii legate funcțional de soluție se realizează experiențe pe model și se furnizează informații despre soluția problemei deterministe, se folosește metoda Monte-Carlo.

Metoda Monte-Carlo are la bază unele concluzii rezultate din teoremele limită ale teoriei probabilităților. Metoda presupune estimarea parametrilor repartiției unei variabile aleatorii pe baza realizărilor acesteia, iar problema care se rezolvă constă în estimarea valorii medii a unei variabile aleatorii în funcție de o eroare admisibilă și o probabilitate dată.

Datorită faptului că metoda conduce la construirea prin experiment statistic a imaginii unor procese, se impune ca variabilele aleatorii care intervin să fie estimate cu o abatere cât mai mică în probabilitate în raport cu acelea ce ar putea fi considerate reale.

Analiza Monte-Carlo este legată de problemele teoriei probabilităților, statisticii matematice și analizei numerice; metoda asociază problemei respective un model aleatoriu, iar prin generarea unor variabile aleatorii legate funcțional de soluție se realizează experiențe pe model și se furnizează informații asupra soluției problemei deterministe.

Simularea reprezintă o *tehnică de realizare* a experimentelor cu calculatorul, care implică și utilizarea unor metode matematice și logice care descriu comportamentul sistemului real, într-o anumită perioadă de timp.

Simularea tip joc – care presupune un model matematic al realității, experimentarea constând în adăugarea unor valori arbitrare variabilelor din model, urmărindu-se efectul asupra uneia sau mai multor funcții obiectiv; acest tip de simulare este des utilizat în aplicații militare.

Jocurile de întreprindere (business games) permit simularea dinamică a unor decizii secvențiale. Printre scopurile principale ale utilizării jocurilor de întreprindere este acela al formării deprinderilor managerilor în rezolvarea situațiilor concrete cu care se întâlnesc frecvent în practică. Un alt scop este acela al dezvoltării aptitudinilor de abordare complexă, sistemică a procesului simulat.

Metoda jocurilor de întreprindere este și o metodă de *autoinstruire*, de stimulare a creativității.

Criteriile după care se pot clasifica jocurile de întreprindere sunt diverse, de aceea, se va prezenta doar o *clasificare a jocurilor de întreprindere după cele mai semnificative criterii*:

După sfera de acțiune, jocurile se clasifică în:

a) *Jocurile pentru întreaga întreprindere* (Total Entreprise sau Top Management) simulează funcțiile principale ale întreprinderii, astfel încât

participanții la joc să poată înțelege diversele legități ale unității economice în ansamblu, în condițiile influenței reciproce atât dintre subsistemele interne, cât și dintre acestea și mediul exterior.

b) *Jocul funcțional* (Functional game) se referă la o funcție specifică a întreprinderii analizate, participanții la joc putând experimenta diferite decizii în cadrul compartimentului care îndeplinește funcția simulată (serviciul de aprovizionare, serviciul de investiții, serviciul de producție etc.) și estima eventualele consecințe pentru alte compartimente cu care acționează în strânsă legătură.

c) *Jocurile complexe* analizează mai multe funcții ale întreprinderii și relațiile principale cu alte compartimente sau chiar cu mediul exterior întreprinderii. În acest caz, jucătorii trebuie să estimeze implicațiile unei decizii adoptate într-un anumit compartiment asupra altor compartimente ale întreprinderii. De asemenea, se urmărește evaluarea efectelor unor perturbații asupra compartimentului considerat chiar dacă aceste perturbații au apărut în afară, de pildă, într-un compartiment cu care există strânse legături.

d) *Jocurile pentru alte zone de specialitate* permit testarea unor strategii politice, economice, tehnico-organizatorice privind o ramură de activitate economică dintr-o anumită zonă geografică. De exemplu, dacă se consideră diverse programe de lucru ale unor unități de servire, se pot constata efectele economice la unitățile beneficiare sau se pot stabili consecințele pentru unitățile de servire analizate, corelate cu comportamentul unităților consumatoare.

După elementul competitiv, jocurile pot fi:

a) *Jocuri concurențiale* sunt acelea în care fiecare participant adoptă astfel de decizii încât să-și depășească adversarul (adversarii). Ele pot fi: jocuri *interdependente* și jocuri *independente*.

Jocurile interdependente sunt acele jocuri în care succesul unui participant este influențat atât de propriile decizii, cât și de deciziile concurenților. În acest caz, funcția de performanță economică a unui jucător depinde atât de propriile acțiuni, cât și de acțiunile adversarului sau adversarilor săi. Sunt jocuri specifice pentru economia de piață.

Jocurile independente sunt acele jocuri în care fiecare realizează îmbunătățirea propriilor performanțe economice, fără a acționa asupra celorlalți jucători. Practic, jucătorul adoptă diverse decizii cu scopul de a-și îmbunătăți indicatorii economici, fără a leza interesele partenerului de joc.

În cadrul coalițiilor de jucători se poate considera că jocul este independent, atunci când jucătorii din cadrul coaliției se ajută reciproc.

Coaliția poate fi însă în competiție cu alte coaliții, această competiție putând avea caracter dependent (dacă coalițiile își influențează rezultatele reciproc) sau caracter independent, în caz contrar.

b) *Jocurile cooperative* sunt acele jocuri în care doi parteneri convin ca, cel puțin în privința anumitor clase de decizii și acțiuni, acestea să nu fie îndreptate împotriva intereselor celuilalt partener. În cazul economiei de piață se stabilesc convenții între doi sau mai mulți parteneri prin care aceștia își împart piața pentru anumite produse conform unor principii, ca de exemplu: fiecare partener își desface mărfurile pe piața cea mai apropiată, fiecare partener vinde unui număr de clienți proporțional cu volumul producției etc.

c) *Jocurile contra naturii* sunt acele jocuri în care un decident real își îndreaptă acțiunea împotriva unui “partener virtual”, care reprezintă, de fapt, mediul ambiental. Acest partener poate acționa atât în favoarea decidentului, cât și în defavoarea acestuia. Diferența dintre modul în care acționează natura și modul în care acționează un “partener” virtual este că acest “partener” acționează conștient, în timp ce mediul acționează fără intenție (fără scop).

În concluzie, aceste acțiuni constituie, de fapt, perturbații. În majoritatea cazurilor participantul la joc se găsește în interacțiune cu mediul (natura). Pentru a contracara efectele negative ale perturbațiilor mediului este necesar să se adopte o serie de măsuri preventive, care reduc probabilitatea de apariție a evenimentelor nedorite.

După prelucrarea rezultatelor. În funcție de acest criteriu, pot fi: *jocuri pe calculator* și *jocuri manuale*.

În cazul jocurilor complexe se elaborează programe de calcul care determină efectele economice ale deciziilor adoptate de parteneri. În cazul unui joc simplu, calculele pot fi efectuate fie manual, fie cu ajutorul unui minicalculator.

După scopul urmărit, pot fi:

a) *Jocurile de instruire* sunt acele jocuri care permit participanților să învețe să adopte decizii optime în condițiile unor situații ipotetice, dar foarte posibil a fi regăsite în practica unităților economice.

La aceste jocuri calculatorul efectuează operații de rutină sau adoptă decizii simple. Deciziile importante trebuie să fie adoptate însă de jucători raționali.

Prin solicitări repetate se reușește, de cele mai multe ori, perfecționarea stilului de adoptare a deciziilor de către jucători.

b) *Jocurile de întreprindere pentru fundamentarea deciziilor operative* sunt jocuri care permit specialiștilor să adopte decizii mai bune, în condiții reale. Aceste jocuri necesită utilizarea calculatorului electronic, deoarece

deciziile se adoptă pe baza unui algoritm complex, care analizează efectele economice ale mai multor soluții (care constau în diferite variante sau strategii) în condițiile unor perturbații. În acest caz, decidentul poate cunoaște consecințele asupra performanțelor economice atât ale soluției optime (sau suboptime), cât și ale soluțiilor ineficiente, ceea ce îi permite ca, în afară de instruire, să obțină un spor semnificativ de economii de resurse.

Într-un joc de întreprindere se poate utiliza *metoda de simulare Monte Carlo*, în cazul în care intervin variabile aleatorii sau *tehnicele de simulare Forrester*, alături de *metodele cercetării operaționale sau statistico-matematice*.

Orice model matematic se referă și stabilește o serie de relații cantitative ce au loc între fenomene, procese, aspectele calitative fiind neglijate de acesta.

Pe de altă parte, orice proces economic complex impune în momentul luării deciziei, considerarea atât a factorilor cantitativi, cât și a celor calitativi. Decidentul alături de calculele, corelațiile dintre fenomene și o serie de aspecte cantitative de care practica nu face abstracție.

Cu tot consumul mare de resurse materiale, umane și financiare și al limitelor sale, avantajele instruirii prin “joc” ca formă de pregătire a managerilor sunt incontestabile.

Metoda jocurilor de întreprindere poate fi utilizată și ca metodă de testare a salariaților și de verificare a competenței lor.

RELIGIA ISLAMICĂ – PREZENTARE GENERALĂ

Lt.col. Marin DANCĂU
Alina DIMA

The Arabs consider the beginning of their national and religious traditions.

In the VIIth century a nomadic people almost unknown from Arabian Peninsula had entered into universal history in of spectacular way. During the following centuries the Islam was spread in various form all around Middle East, Northern Africa, Southern Asia and not only. Along the history some of these forms have degenerated into fundamentalism and supported by a powerful intolerance have signed the birth certificate of modern terrorism.

Începând cu primele atestări scrise ale istoriei și până în secolul al VII-lea, acea imensă peninsulă – situată între Marea Roșie, Eufrat, Golful Persic și Oceanul Indian, cunoscut sub denumirea de Arabia - a rămas neschimbată și aproape neafectată de evenimentele care au zguduit restul Asiei și au cutremurat aproape din temelii Europa și nordul Africii.

Arabii consideră că începuturile tradiției națiunii lor se pierd în negura timpurilor, în istoria orientală făcându-se uneori referiri la *vechii arabi primitivi* sau la *triburile pierdute*. În secolul al VII-lea, acest popor aproape necunoscut de nomazi din Peninsula Arabiei își face intrarea pe scena istoriei universale într-un mod spectaculos: în mai puțin de zece ani, impulsionați de noua lor religie, arabii cuceresc Iranul, Irakul, Siria, Mesopotamia și Peninsula Iberică.

Centrul religios al triburilor a ajuns Mecca, care, datorită așezării sale prielnice, devenise așezarea cea mai frecventată și locul tradițional de contact al lumii arabe preislamice.

În primele decenii ale secolului al VII-lea, intensificarea procesului de destrămare a relațiilor gentilice și de formare a categoriilor sociale a creat premisele sociale necesare apariției statului arab. Formarea statului arab a fost grăbită de necesitatea purtării luptelor cu statul persan, care reușise să cucerească și să stăpânească Yemenul între 572-628 și, totodată, să-și exercite dominația asupra drumurilor comerciale din sudul și sud-vestul Arabiei.

Premisele creării unui stat arab unitar și apoi a unui imperiu au fost opera lui Muhammad (în arabă *Preaslăvitul*), fondatorul unei religii universaliste. Apariția islamismului a fost pregătită de existența în credințele arabe preislamice a concepției despre o zeitate principală – Allah – ca și de influența concepțiilor mozaice și creștine despre o divinitate unică – Jahve, Dumnezeu -, adaptate și răspândite în lumea arabă de către *hanifi*.

Islamul a apărut în Peninsula Arabică în secolul al VII-lea și în două secole s-a răspândit în Africa de Nord, Spania, Siria, Persia și India. În secolele următoare, acesta se răspândește în Balcani, Africa sud-sahariană și Asia. Unul dintre motivele creșterii rapide a islamului îl reprezintă doctrina islamică, conform căreia toți musulmanii aparțin unei comunități care nu face distincție de naționalitate, rasă etc., religia islamică fiind deschisă tuturor.

Este important să reținem faptul că islamul este o religie dinamică și în rapidă creștere, răspândită în zone geografice și țări cât se poate de variate, și că felul în care musulmanii își exprimă credința variază enorm.

La momentul de față, adepții religiei islamice (musulmane) se află localizați în:

a) o zonă centrală – arabii – Orientul Mijlociu, regiune care include pe linia terminologică anglo-saxonă, și Maghrebul (zona Nordului Africii), compus din Libia, Tunisia, Algeria și Maroc;

b) mai multe zone periferice compacte ca distribuție spațială a musulmanilor: Pakistan, Afghanistan, India, Indonezia, fostele republici sovietice din Asia Centrală (Kazahstan, Turkmenistan, Tadjikistan, Uzbekistan și Kirghizstan) și Caucaz (câteva republici din interiorul Federației Ruse plus Azerbaidjanul) și Africa, la sud de Sahara;

c) disipați în restul lumii, cu un nucleu în plină dezvoltare numerică în Europa Occidentală.

Termenul de *Islam*, care desemnează în accepțiunea generală întreaga civilizație agregată în jurul religiei islamice, provine din verbul arab *salama*, care înseamnă *a se supune*, astfel încât musulman semnifică practic “*cel care a primit Islamul*”.

Eticheta adeptului religiei are două forme, relativ asemănătoare: *muselman* (forma persană, în limba *farsi*), respectiv *musulman* (forma derivată din turcă).

Religia islamică, a treia și cea mai nouă religie monoteistă după iudaism și creștinism, se bazează pe două elemente fundamentale: profetul Mahomed (Muhamad) și cartea sfântă, Coranul, care conține revelațiile profetului. De fapt, în viziunea islamică, Mahomed este singurul *rasūl*, adică trimis al lui Dumnezeu (Allah), calitate distinctă și superioară față de cea de *nabi* (profet).

Islamul continuă doctrina monoteistă a iudaismului și creștinismului și consideră că Moise, Isus și alții au fost profeți trimiși de Allah pe pământ. Coranul continuă cărțile anterioare: Tora evreilor (cu cele 10 porunci) Vechiul și Noul Testament; islamul recunoaște validitatea acestor cărți, însă consideră că versiunile actuale nu sunt identice cu cele originale - nu au fost păstrate îndeajuns de bine în timp, spre deosebire de Coran, care s-a păstrat practic neschimbat din timpul lui Mahomed. De aceea, musulmanii urmează doar Coranul.

Coranul recunoaște nu mai puțin decât 25 de profeți, unii comuni cu cei ai iudaismului și creștinismului – Moise, Abraham, Issus, Ismail, Isaac, Iacob, alții specifici exclusiv lumii arabe – Salih, Shu’ayb, Hud, dar toți aceștia, inclusiv Issus, sunt doar apostolii lui Mahomed).

Islamul învață că Issus a fost un profet trimis de Allah, însă creștinii de mai târziu au distorsionat mesajul lui și l-au transformat în "fiul lui Dumnezeu". Prin urmare, islamul are ca misiune restaurarea credinței monoteiste (distorsionată în timp) și completarea acesteia pentru a se potrivi schimbărilor survenite în societatea umană.

Islamul consideră că legea lui Moise era potrivită pentru timpul său, Issus a completat-o, dând importanță spiritualității mai mult decât ritualului, iar în cele din urmă legea islamică (sharia) a fost dată de Allah pentru a servi nevoilor umanității în stadiile sale cele mai dezvoltate.

Întemeietorul religiei islamice, Muhammad ibn Abdullah, s-a născut la Mecca, în a 12-a zi a celei de a treia luni după calendarul arab, în anul 570 d. Chr. și a murit la 8 iunie 632. La 25 de ani s-a căsătorit cu o văduvă bogată de 40 de ani – Khadija bint Khuwaylid, cu care a avut mai mulți copii, dintre care au supraviețuit doar trei fete. Legenda spune că de ziua sfântă de 24 septembrie 612, Mahomed s-a întors tulburat de pe muntele Hira, acolo unde își petrecea zile și nopți de meditație.

Acesta este momentul primei revelații, iar ziua, comemorată de musulmanii din întreaga lume, este numită *Mab'ath*. După moartea Khadijei, în anul 621 (când Mahomed avea vârsta de 51 ani), este nevoit să plece la Medina, în cadrul a ceea ce musulmanii numesc și celebrează drept *hedjirah* ("hegira", "exodul"). Aici, el se implică în viața socială și politică, iar prima realizare majoră sub acest aspect este recucerirea orașului Mecca.

Coranul (*al-Qur'ān*) își recunoaște etimonul în imperativul verbului arab *quara'a* ("a citi, a recita"), unde acest imperativ se traduce cu "Recită!", îndemn adresat pe muntele Hira lui Mahomed de către Dumnezeu. Constând în exact transcrierea viziunilor mijlocite lui Mahomed prin îngerul Gabriel, Coranul s-ar putea sumariza statistic prin următoarele date:

- perioada de revelație: 612-632 d. Chr.;
- număr de capitole (*surah*): 114, aranjate după lungime, de la cel mai lung la cel mai scurt;
- număr de versete (*ayat*): 6536;
- număr de cuvinte: 99.400;
- număr de caractere: 3.116.670;
- cel mai lung capitol (primul): 282 versete;
- cel mai scurt capitol (ultimul): 3 versete.

Islamismul, sau religia islamică, este înaintea de toate, o religie extrem de simplă în ceea ce privește convertirea și practicarea sa.

Potrivit Coranului, musulmanul este obligat să respecte următoarele porunci de bază ale islamismului, cunoscute sub numele de cei „*Cinci sunt stâlpi ai înțelepciunii (fara'id)*” cu titlul de precepte sfinte în jurul cărora se cristalizează religia islamică:

1) *shahāda*, profesiunea de credință: *lā ilāha illā'llah wa muhammadu rasūlu'llah* ("Nu există Dumnezeu afară de Dumnezeu, iar Mahomed este trimisul Lui"). Rostirea acestor cuvinte în fața unei autorități religioase echivalează în practică cu convertirea la religia islamică;

2) *salāt* – rugăciunea, orânduită celor credincioși pentru timpuri hotărâte, comportând cele cinci prosternări zilnice: în zori, la prânz, după-amiază, la apusul soarelui și seara;

3) *zakāt* – dania, sau poamna legiuită, poate fi interpretată ca o reconvertire, într-un sens spiritual, a virtuților tradiționale de generozitate și ospitalitate;

4) *savom* – postul, din zori până la amurg, din luna Ramadanului;

5) *hajj* – pelerinajul, după posibilitățile fiecăruia, cel puțin o dată în viață, la *Makkah* (Mecca), mai întâi la templul Kaaba (*Al Bayt al-‘Atiq*, “Cea mai veche casă”), o copie a pietrei din Rai la care se ruga Adam. De aici, credincioșii pleacă în grup la *Arafat* (“Piatra Recunoașterii”), locul unde, conform dogmei, Adam ar fi regăsit-o pe Eva după 200 de ani de separație care ar fi urmat izgonirii lor din Rai.

În al doilea rând, o religie relativ nouă, islamismul nu conține idei originale care să fi revoluționat sistemul teozofic preexistent, așa cum s-a întâmplat bunăoară în cazul creștinismului. În marea lor majoritate, ideile de la baza dogmei musulmane sunt preluate de la cele două religii biblice anterioare și adaptate.

În al treilea rând, islamismul este o religie extrem de precisă și ancorată în sfera socialului. *Shari’ah*, “calea cea dreaptă”, stabilește exact parametrii sunnah-ului, modul de a trăi în viața de zi cu zi a fiecărui musulman.

În sfârșit, tocmai prin precizie și rigurozitate, religia islamică nu sfidează rațiunea umană, ci se suprapune într-un mod remarcabil structurii comprehensiv-raționale a omului. Ea este profund ancorată în contingent. Singurul miracol din întreg Coranul este de fapt suma revelațiilor lui Mahomed.

În ce privește ramurile dogmatice ale Islamului, “Marea Discordie” (655-661), provocată de conflicte asupra puterii politice și a succesiunii după Hussein, al patrulea calif, a generat trei ramuri care diferă între ele prin modul și autoritatea interpretării Coranului:

- sunniți (circa 85%);
- šiiti (circa 15%), peste 4/5 din aceștia localizați în Iran, unde compun majoritatea covârșitoare a populației (91%), restul majoritari în Azerbaidjan (66-70%), Irak (60-65%), Bahrain (70%) și minoritari în alte state;
- kharijiți (0,2%);
- diverse alte ramuri considerate sectare (ex. Bahai, Sikh).

Cultul tradițional Sunnah (Sunniți) este compus din patru ramuri: malekismul în Maghreb, partea sudică a Egiptului și partea de Vest a Africii Subsahariene; hanefismul în Turcia și alte țări dominate în trecut de Turcia, cu excepția celor maghrebiene; șafiismul, cu practicanți majoritari în Indonezia, Malaysia, Filipine și minoritari în Egipt, Caucaz, Asia Centrală, Yemenul de Sud și Palestina; hanbalismul, forma cea mai radicală, răspândită în Arabia Saudită (cu dinastia și ordinul wahhabit) și Qatar.

Șiiții (Shi'ah) se grupează în următoarele ramuri:

- *duodecimani* (aproape 90% din toți șiiții, prezenți în proporții populaționale diferite în Iran, Irak, Bahrain, zona Golfului – mai ales în Yemen – Liban, Siria, India, Afghanistan, Pakistan, și fosta URSS);
- *ismailiți* subdivizați în druzi (Liban, Siria, Israel și Iordania), nizariți (dintre care hașașinii sunt actuali ismailiți, prezenți în Siria, Liban, Oman, Turcia, Afghanistan, Pakistan);
- *nusairiți* (alauiți, în Turcia – mai ales în rândul minorității kurde, Siria, Liban);
- *zaialiști* (Yemenul de Nord);
- diverse alte ramuri și secte: kaysaniți, mukhtariți, septimani, Agha-Khan, quarmați etc.

La acestea, unii autori mai adaugă și *djihad-ul* „efortul” pentru domnia lui Allah: efort personal de demnitate, dar, de obicei, de participare la lucrarea comunitară prin excelență, la lupta armată pentru expansiunea sau apărarea Islamului. Deși, cuvântul *djihad* poate însemna război sfânt, el are un înțeles mai general, însemnând „lupta”.

Autorii spun că prin *djihad*, se înțelege folosirea tuturor energiilor și resurselor pentru a stabili sistemul islamic de viață, pentru a obține favoarea lui Allah. Spre exemplu, *djihad-ul* poate fi o luptă cu tine însuși, când un musulman învață să-și controleze propriile sale dorințe și intenții rele.

Dincolo de divergențele doctrinare interne, practica și preocupările, nu doar de securitate, ci politice în general, ale musulmanilor, variază în grad extrem.

Bunăoară, așa cum exemplifica Lewis, este cel puțin discutabilă măsura în care marocanii se pot adresa adecvat și în cunoștință de cauză problemelor din Filipine sau malayisienii celor din Turcia. Similar, musulmanii imigranți în Germania sunt în majoritatea lor turci, deci fără vreo afinitate specială față de cauza palestiniană.

Șiiții din Liban sunt puțin interesați de problemele berberilor din Maghreb, tadjicii de imigranții kurzi din SUA, la fel cum pakistanezii imigranți în Marea Britanie par mai degrabă interesați să învingă țara lor adoptivă la cricket decât de luptele din jurul orașului Kandahar. Practic, dincolo de obligația respectării celor “cinci stâlpi ai Islamului” (*fara'id*) unicul liant intraislamic rămâne sentimentul mai mult sau mai puțin pronunțat anti-american și, în extensie, anti-occidental și, respectiv, ostilitatea față de Israel.

ISLAMUL POLITIC ASTĂZI: COERENȚĂ *VERSUS* DEZBINARE

Mr. Alexandru STOICA
Lt.col. Marin DANCĂU

In his Clash of civilizations, Samuel Huntington suggests a set of four binomials which could be used as an indicator to analyze the degree of institutionalization: coherence-separation; adaptability-rigidity; complexity-simplicity; autonomy-subordination.

In this article, we will analyze the first of these binomials as a tool to clarify the position and the role of the Political Islam in the international contemporary system.

Pentru a obține o analiză de cât mai mare acuratețe a “islamului politic”, acesta va fi analizat din perspectiva unuia dintre cele patru binoame ale ceea ce științele sociale au consacrat sub eticheta de “instituționalizare” – proces care semnifică procesul prin care o organizație sau o procedură devine larg cunoscută și împărtășită, eventual chiar unanim acceptată.

Din perspectiva lui Huntington, un set de patru binoame pot servi ca indicatori ai gradului de instituționalizare: coerență-dezbinare; adaptabilitate-rigiditate; complexitate-simplitate; autonomie - subordonare.

În cele ce urmează, primul din cele patru binoame-indicator va servi ca instrument în clarificarea poziției și rolului islamului politic în sistemul internațional contemporan. Concret, vom orienta observația defalcăt, de-a lungul celor doi termeni ai binomului – coerența și respectiv dezbinarea.

Coerența

Islamul ca bloc civilizațional-religios se distinge înainte de toate prin unitatea de care membrii săi dau dovadă. Pornind de la istoria comună, islamul ca sumă a tuturor musulmanilor este singura civilizație care proclamă și susține atât de asiduu un principiu precum *ummah* – unitatea și comuniunea politică, economică, culturală și spirituală a tuturor musulmanilor din lume.

Implicate major în sfera politică, socială și economică, organizațiile musulmane ca Liga Islamică Mondială, Liga Arabă, Organizația Țărilor Arabe Exportatoare de Petrol, Consiliul de Cooperare din Golf etc. sunt deosebit de active și beneficiază de o largă și autentică susținere din partea

musulmanilor, fie lideri și formatori de opinie, fie oameni de rând. Unitatea, trecând peste frontierele statale, se poate remarca inclusiv, sau poate mai ales, sub aspectul organizațiilor teroriste: cele mai multe dintre ele se ramifică transnațional, așa cum e cazul organizațiilor Frăția Musulmană, activă în peste 70 de țări sau Frontul Mondial Islamic pentru Lupta Împotriva Evreilor și a Cruciaților. Asemănător, *mujahedinii*, care au luptat, de exemplu, împotriva sovieticilor invadatori în Afghanistan, au provenit din aproape toate țările din Orientul Mijlociu, Asia și Africa unde trăiau comunități musulmane.

În aceeași ordine de idei este de notorietate tradițională împărțirea lumii de către musulmani în *Dar al-Islam* (“Casa Păcii”, locuită de “credincioși”, adică musulmani) și *Dar al-Harb* (“Casa Războiului”, a nonmusulmanilor).

Holsti remarca pe bună dreptate că după moartea lui Mao și *perestroika* lui Gorbaciov, “fundamentalismul islamic este singurul care încearcă reorganizarea lumii pe alte baze decât pe cele statale”. În paranteză fie spus, utilizarea de către analistul american a termenului “fundamentalism” este oarecum inadecvată în context, întrucât *ummah* nu este apanajul exclusiv al fundamentaliştilor, ci al tuturor musulmanilor, indiferent de localizare sau ramura dogmatică practică.

Ceea ce ne pare de fapt esențial în privința unității Islamului este prevalența religiei în raport cu orice ideologie sau doctrină. Întrădevăr, Vestul reprezintă singurul producător de ideologii (cf. Huntington, 1998), dar implementarea ideologiilor de orice fel în lumea islamică, de la cea comunistă la timidele încercări de democrație liberală (ex. Tadjikistan) s-au dovedit a fi eșecuri totale.

În “golul” lăsat de aceste ideologii s-a insinuat cu succes germenul fundamentalismului. Elocvent rămâne cazul Algeriei. Aici, după declararea independenței față de Franța, în 1962, după un război civil sângeros, s-a experimentat mai întâi iluzia socialistă a lui Ben Bella, succedat de etatismul mai puțin ideologizat și ideologizant, dar militar, al lui Boumedienne, apoi tentativa de deschidere a lui Chaddi și, în fine, eșecul falimentar al regimului partidului unic.

Pe acest fond, integrismul s-a amplificat până la câștigarea alegerilor municipale din 1990 de către Frontul Islamic al Salvării. Să recunoaștem totuși că integrismul nu a erupt doar ca reacție la eșecul implementării diverselor modele, ideologii și strategii politice de import occidental. Mișcărilor islamiste le revine în primul rând meritul de a fi promovat reforma socială: construirea de școli, de spitale, edituri. Tot ele au impus un oarecare spirit al legii, fie el și în forma *shari’ah* (calea cea dreaptă), au elaborat programe sociale de asistență financiară și de ajutorare a familiilor musulmane nevoiașе.

Să amintim, de exemplu, faptul ilustrativ că organizația Hamas acordă, conform unor surse oficiale israeliene, circa 1.000 USD anual familiilor, pentru fiecare membru deținut în închisori israeliene.

Prin prisma considerațiilor de mai sus devine mai simplu de explicat și de ce religia islamică prevalează asupra naționalismului. Cel din urmă nu a reușit să ofere nici o bază identitară solidă, autentică, și nici nu a creat societăți prospere. Nu întâmplător, foarte mulți lideri ai mișcărilor islamiste sunt de fapt foști conducători ai unor mișcări naționaliste, a căror lipsă de eficiență devenise clară în timp: Hassan al Banna, fondatorul Frăției Musulmane în Egipt, Rashid Ghanoushi în cadrul Partidului Renașterii din Tunisia, Abasi Madani, fostul lider al Frontului Islamic al Salvării în Algeria, etc.

În sinteză, așadar, fundamentalismul islamic s-a dezvoltat ca o “a treia cale” după eșecul capitalismului și al comunismului cu tentă naționalistă.

Dezbinarea

Numeroși autori din domeniu, ca de exemplu John L. Esposito (1996), un reputat islamolog, au acreditat ideea minimalizării așa-numitei “amenințări islamice” susținând existența unor linii foarte serioase de disociere care ar scinda profund lumea musulmană, incapacitată astfel să mai reprezente un pericol în ansamblul ei.

Elementele de polarizare cele mai des invocate de astfel de autori se referă în principal la următoarele trei aspecte:

- 1) naționalismul fiecărui stat în parte;
- 2) diferența dintre sunniți și șiiți;
- 3) diferențele dintre regimurile moderate, seculariste și cele fundamentaliste, islamiste.

1) Naționalismul s-a manifestat într-o oarecare măsură doar în trecut și doar pe termen scurt, în perioada care a succedat declarării independenței. Pe termen lung, ideologia naționalistă a eșuat în lumea islamică, iar în locul ei și al altor ideologii la fel de neadecvate realității musulmane, s-au dezvoltat, ca o alternativă, aparent unică, mișcările intergriste. O multitudine de lideri naționaliști s-au metamorfozat treptat în lideri ai mișcărilor islamiste.

Mai mult, după cum sesiza și Edward Said, multe dintre disputele considerate mai ales de către analiștii occidentali ca fiind de factură naționalistă, au fost de fapt generate de divergențe personale între lideri ai statelor musulmane. Așa a fost cazul, susține cel puțin Said, disputelor dintre Saddam Hussein (Irak) și Hafez al Assad (Siria); Anwar El Sadat (Egipt) și Gaafar Nimeiry (Sudan); Sadat și fostul *ayatollah* din Iran, Ruhollah Khomeyni.

2) În ceea ce privește **diputa sunniți - șiiți** și implicațiile politice ale acestui clivaj inter-confesional, aceasta există și se manifestă, evident, dar în mod sigur nu la amploarea și intensitatea pe care ar sugera-o unii analiști străini contextului. Dincolo de războiul dintre Iran și Irak, de o cauzalitate oricum mai complexă decât simplele divergențe de ordin dogmatic dintre cele două ramuri musulmane și dincolo de oprimarea pe motive presupus religioase a șiiților de către guvernul majoritar sunnit de la Bagdad, în ultimii

15 ani nu s-au consemnat alte probe concludente care să susțină teoria existenței unui clivaj intramusulman adânc.

Dimpotrivă, dacă avem în vedere și numai faptul că Iranul șiiit a acordat în 1993 aproximativ 30 milioane USD mișcării Hamas a palestinienilor sunniți sau susținerea de către același stat a militanților islamiști sunniți din fosta URSS sau că atât Iranul, cât și Irakul sub Hussein s-au exprimat întotdeauna profund antioccidental, atunci invocarea unor asemenea divergențe sau, mai bine zis, supraaprecierea lor devine cel puțin riscantă.

În sprijinul poziției noastre pot fi aduse nenumărate exemple. Siria s-a apropiat extrem de mult în ultimii ani atât față de Irakul sunnit, cât și față de Iranul șiiit.

La fel, Turcia sunnită și Iranul șiiit s-au coalizat în a susține în 1993 Azerbaidjanul mixt sunnit – șiiit în conflictul acestuia cu Armenia și au fost de fapt la un pas de un conflict militar în toată regula împotriva Rusiei.

Cât despre actualele confruntări interne din Irak, presupuse a se desfășura între majoritatea șiiților, care a câștigat alegerile legislative și minoritarii sunniți, privilegiați și dominanți politici în epoca lui Saddam Hussein și care au boicotat alegerile din luna ianuarie 2005, conflictul se cuvine nuanțat în dimensiunile sale tematice, sugerând o complexitate mult superioară unei simple dispute inter-confesionale.

În fapt, dincolo chiar de dimensiunea tematică, actuala instabilitate din Irak este generată de o diversitate de grupuri care transgresează de departe simpla dihotomie șiiți-sunniți. Concret, în aprecierile unor specialiști din partea RAND și a Centrului pentru Politici de Securitate din Geneva, reuniți la un seminar în iunie anul trecut, insurgenții grupează, în afara susținătorilor fanatici ai fostului regim Hussein, cel puțin alte patru categorii: 1) “bande de răufăcători” angajate în deturnări și jafuri la scară industrială în orașe precum Baghdad sau Mosul; 2) rămășițe colective ale fostelor servicii de securitate ale regimului Ba’ath, care s-au reorganizat geografic și au construit rețele bazate pe relații personale și loialități; 3) insurgenți islamiști și naționaliști, cu rol major în tulburări precum cele din orașul Fallujah; 4) combatanți musulmani veniți din străinătate și având legături cu Al-Qaida și alte rețele teroriste internaționale, precum Abu Mussar al-Zarkawi sau gruparea Anwar al-Islam.

În sfârșit, dacă e să judecăm comparativ, o asemenea argumentare precum scindarea pe ramuri a Islamului și emergența unor profunde divergențe în planul strategiilor socio-politice devine cel puțin ridicolă. Bunăoară, în cadrul creștinismului, după Marea Schismă de la 1054, Papa și respectiv Patriarhul de la Istanbul/Constantinopol au încetat să se excomunicе reciproc de abia în ...1966! Iar în privința scindărilor interne, cele din sânul musulmanilor nu sunt nicidecum mai serioase sau mai ample decât cele din sânul lumii creștine.

Iar, în ceea ce privește evreii, “conștiința de a aparține unui popor unic și unit a îngăduit o anumită omogenitate în iudaism de-a lungul secolelor”, însă să nu ometem că unitatea este incomparabil mai ușor de menținut în condițiile unor grupuri restrânse numeric – argument evident favorabil unui număr de maximum 20 milioane de evrei în întreaga lume, comparativ cu cei peste 200 de milioane de ortodocsi. Și dacă e să analizăm în profunzime lucrurile, atunci merită să subliniem faptul că unitatea religioasă a mozaicilor nu a putut anula profundele clivaje sociale dintre cele trei categorii de evrei: așkenazi (originari din Europa de Vest și America de Nord), șefarzi (din Orient și Europa de Est) și “veterani” (cei sosiți în perioada interbelică în Palestina, provenind mai ales din Polonia și URSS); un studiu statistic din 1960 indica un procent de doar 8,3% dintre așkenazi și 5% dintre veterani care să locuiască în număr de mai mult 3 persoane într-o cameră, comparativ cu 45,4% dintre șefarzi. La fel, în medie, familiile așkenade sunt compuse din 3,2 persoane față de 4,9 în cazul șefarzilor. Asemenea date sunt menite să îndrume la o prudență mai mare în a invoca implicațiile diferențierii de ordin teologic dintre sunniți și šiiti.

3) Referitor la **diferențele dintre regimurile** moderate, seculariste și cele fundamentaliste, islamiste, principalul criteriu menționat de avocații “divizării” Islamului se referă la “tăria” credinței în Islam și consecutiv la neaplicarea sau aplicarea legii islamice în societate. Din această perspectivă, statele musulmane s-ar împărți în:

a) fundamentaliste, extremiste, integriste, islamiste, tradiționaliste, adică toate acelea care înlocuiesc dreptul civil cu legea islamică a Coranului. În această grupă se numără: Algeria după 1976, Pakistanul sub Zia ul-Haq, Sudanul după 1989, Iranul postrevoluționar, statul Zamfara din nordul Nigeriei, Mauritania, sau Afghanistanul între 1996 și 2002.

b) moderate, seculariste, care operează diferențierea dintre social-civil și religios.

În legătură cauzală directă, subcriteriul atitudinii față de SUA permite diferențierea statelor musulmane în:

- inamici declarați: Irak (sub Saddam), Iran, Sudan, Libia, Siria;
- “aliați”: Turcia, Egipt, Kuweit, Bahrain, Pakistan etc.

Relativ la ultima diferențiere – moderați/fundamentaști, ea aparține școlii politice occidentale, ai cărei analiști se grupează la rândul lor în:

- o “stângă” de tentă liberală și un comportament “soft”;
- o “dreaptă”, de tentă conservatoare și un comportament “hard”.

Astfel, în privința responsabilității Vestului, stânga critică aroganța și inadaptarea politicianilor occidentali, în timp ce dreapta exonerează Vestul de orice vină. În privința “dusmanilor”, stânga consideră că pericolul real vine din direcția comunismului (China, Coreea de Nord, eventual Cuba), în timp ce dreapta acordă o importanță maximă islamistilor. În privința tipului de regim,

stânga distinge între moderați și fundamentalisti, în timp ce dreapta recunoaște doar metode și tactici diferite pentru împlinirea unui obiectiv comun.

Cât privește amenințarea la adresa Occidentului, stânga consideră că o politică mai prudentă și nonintervenționistă a SUA ar înlătura eventualul pericol, în timp ce dreapta susține că, indiferent de acțiunile SUA, toți revoluționarii, fie ei comuniști, fasciști sau islamiști, sunt constitutiv antioccidentali și recomandă intervenția spre înlăturarea acestor regimuri de la putere.

Singura certitudine este la momentul prezent că în câteva state se aplică legea *shari'ah* (calea cea dreaptă), iar în majoritatea nu. Cu alte cuvinte, dacă delimitările considerate de analiștii occidentali sunt reale și utile în practică și având darul de a oferi o bază reală de susținere pentru elaborarea diferitelor strategii, în funcție de tipul de regim considerat. Dacă în privința unor state precum Iranul sau Sudanul lucrurile sunt clare – există o corelație directă, aparent cauzală, între aplicarea *shari'ah* (calea cea dreaptă) și caracterul antioccidental al politicii externe a acestor state, în privința acestora, situația este mult mai complicată.

Unele state neislamiste, chiar declarat seculare (Irak, Libia, Siria) sunt/au fost totuși dușmani declarați ai Occidentului. Altele, chiar declarate oficial “aliati” ai SUA (până nu demult Arabia Saudită și Turcia, mai exact până la ultimul război din Irak, când au refuzat să susțină militar sau logistic SUA) au acționat într-o manieră care contravenea flagrant declarațiilor oficiale prooccidentale.

Dacă politica externă a unor state ca Iran, Irak, Libia sau Siria a fost ușor previzibilă, pentru a putea formula un verdict cât mai exact cu privire la autenticitatea/probabilitatea amenințării din partea Islamului văzut ca întreg, se impune analiza atentă a acelor regimuri care nu aplică legea islamică și care sunt frecvent considerate aliate ale SUA și în general ai Occidentului.

INGINERIA SOCIALĂ – RECUNOAȘTERE ȘI COMBATERE

Lt.col.ing.drd. Petre JOIȚA
Mr.ing.drd. Cătălin URȘEA
Cpt.ing. Cătălin UNGUREANU

The article represents an attempt to quantify a field which is in a permanent change: social engineering. The subject is viewed from the perspective of the normal need of every institution to protect intellectual property. It approaches problems such as definitions, motivations, cycles, tehnics, prevention methods which could remain useless in the front of the weakest link of the security chain: human chain. The subject can be discussed in every corporation, no matter the field, due to the characteristics of aspect nowadays activities: the need of communication and the presence of IT in every aspect of our life.

Exemplu introductiv

Primul apel

- Tom DeLay, de la contabilitate.
- Bună Tom, sunt Eddie Martin de la biroul de asistență. Încercăm să depanăm o defecțiune la rețeaua de calculatoare. Știi dacă cineva din grupul tău a avut probleme cu conexiunea la Internet?
- Mmm, eu nu știu de nimeni să fi avut probleme .
- Și nici tu nu ai probleme?
- Nu, totul pare în regulă.
- OK, e bine. Îți sunăm pe cei care ar putea fi afectați pentru că este important să ne anunți imediat dacă se întrerupe conexiunea la rețea.
- Nu sună prea bine. Crezi că s-ar putea întâmpla așa ceva ?
- Sperăm că nu, ți-ar crea probleme ?
- Cum să nu.
- Îți las numărul meu de telefon mobil : 07265464567. Așa mă poți apela direct dacă ai nevoie.
- Mulțumesc. Cum ziceai că te cheamă?
- Eddie. Încă ceva, Tom. Trebuie să verific la ce port este conectat cablul de rețea la calculatorul tău. Poți să te uiți în spate să vezi dacă scrie ceva? Știi care este cablul de rețea nu?

- Desigur. Da scrie 6 liniuță 47.
- Stai să verific....Într-adevăr totul pare în regulă la tine. Dacă se întâmplă ceva nu ezita să mă suni.
- OK. Mersi.

Al doilea apel

- Centrul de Comunicații, sunt Bill Smith.
- Bună, sunt Bob, sunt în biroul lui Tom DeLay de la contabilitate. Încercăm să depanăm o problemă cu cablul. Aș avea nevoie să dezactivați portul 6-47.
- Ok. Sună-mă când termini ca să activez portul.
- În regulă.

Al treilea apel

- Ați sunat la biroul de asistență, sunt Eddie Martin. Cu cine vorbesc?
- Salut, sunt Tom DeLay. Poți vorbi? Unde ești?
- Sunt într-un dulap cu cabluri.
- Mă bucur că am dat de tine. Legătura mea la rețea s-a stricat așa cum ai preconizat ieri. Sunt puțin panicat.
- Avem o mulțime de oameni în această situație dar sper să o rezolvăm până la sfârșitul zilei. E OK?
- NU! Voi rămâne în urmă dacă se întâmplă asta. Crezi ca s-ar putea rezolva mai repede?
- Cât ești de presat de timp?
- Este vreo șansă să o rezolvi în jumătate de oră?
- Jumătate de oră !!!! Nici nu vrei mult. O să las ceea ce fac acum și o să încerc.
- O să-ți rămân veșnic recunoscător.
- Ha, Ha. Hai salut.
- Salut. Mersi.

Ultimul apel

- Tom? Eddie la telefon. Îți funcționează rețeaua?
- O clipă... Excelent, funcționează. Mulțumesc mult.
- În regulă. Dacă vrei să te asiguri că nu o să mai ai probleme, e bine să instalezi un programel pe care îl poți găsi gratuit pe internet.
- Acum nu este cel mai bun moment.
- Înțeleg... ne-ar scuti însă pe amândoi de multe bătăi de cap data viitoare și durează un minut să îl instalezi.
- OK.

- Du-te pe Web la www.download.freesearch.com, descarcă programul *mag.exe* și instalează-l la tine.
- Ok... l-am instalat dar nu face nimic!?
- NU?...Ce versiune de Windows ai ?
- Millenium.
- Asta e. Progrămelul este făcut pentru 2000 sau XP. Nu contează, scoate-l din Add-Remove Programs și asta e - să sperăm că avem noroc și nu mai cade rețeaua.
- OK, îmi pare rău că nu te-am putut ajuta și mulțumesc încă o dată.
- Salut.

O scurtă explicație

Există mai multe căi de a dobândi fișierele cele mai ascunse ale unei companii. În acest caz, Eddie a reuși să instaleze un Cal Troian pe calculatorul lui Tom, dobândind cu ajutorul unui interpretor de comenzi cu comandă de la distanță controlul asupra calculatorului lui Tom.

Acesta a fost un caz tipic de *inginerie socială*, practică ce poate fi folosită pentru a exploata veriga *cea mai slabă* în lanțul de securitate a unei companii – *veriga umană*.

Definiții și motivație

Potrivit dicționarului **Webster**, ingineria socială reprezintă o *știință socială aplicată, de control asupra indivizilor potrivit locului și funcției ocupate de aceștia în societate*. Reprezintă *punerea în practică a unor principii sociologice într-o problemă socială particulară*.

Ingineria socială se bazează pe relațiile umane pentru atingerea scopurilor și poate fi aplicată atât de mediile de securitate pentru a împiedica un atentat, cât și de grupările teroriste pentru sparge sistemul de securitate al unei agenții guvernamentale. Scopurile sunt: obținerea accesului neautorizat asupra informațiilor sau sistemelor, pătrunderea în rețelele de comunicații, spionajul industrial, furtul identității de persoane sau dereglarea funcționării normale a unui sistem sau rețele ...

Unele voci afirmă că ingineria socială este o artă și o îndemânare care nu este la îndemâna oricui; trebuie specificat faptul că cei mai mulți oameni sunt *programați* să devină ingineri sociali încă de mici, învățând să obțină ceea ce vor prin folosirea unor adevărate tactici de inginerie socială demonstrând astfel un lucru important: *ingineria socială nu necesită vaste cunoștințe tehnice însă se bazează pe aptitudini sociale*. Se poate obține parola de administrator a unui computer fie petrecând 24 de ore pentru a găsi o breșă de securitate, fie telefonând sub pretextul că ești inginerul IT al firmei și ai nevoie de parola pentru a instala un nou server, obținând aceleași rezultate în două minute.

Motivația acțiunilor unui inginer social (IS)

Care sunt motivele care se ascund în spatele unui hacker sau a unui IS? Din punct de vedere istoric motivația a evoluat de la *simplicia competiției intelectuale*, *recunoașterea drepturilor*, *accesul la informațiile sensibile*, *simplicia curiozitate* până la *intenția de a face rău*. Acceptarea ideii de a fi o posibilă țintă ne poate face să evităm greșelile de care poate beneficia, la un moment dat, un IS.

Ciclul ingineriei sociale

Cercetarea

În această etapă, care de obicei este și cea mai lungă, se pot include informații din surse deschise, rapoarte anuale, broșuri de marketing, cereri de înregistrare a patentelor, articole de presă, reviste economice conținut de situri Web, tot ce poate fi găsit prin gunoaie etc.

Există multe modalități de a utiliza tehnicile ingineriei sociale. Acest lucru face un atac foarte dificil de combătut – câmpul de bătaie este într-o permanentă schimbare. Unul dintre pașii cheie în executarea unui atac este procesul cunoscut sub denumirea de *footprinting*, de căutare a tuturor detaliilor care ar putea fi utile în atacul împotriva *victimei*. Trebuie să fie cunoscute detalii referitoare la locul de muncă, limbajul (jargonul) folosit la muncă, departamentul din cadrul companiei în care aceasta lucrează, persoanele cheie și – cel mai important – ce informație se vrea a fi obținută de la victimă.

Una dintre cele mai mari schimbări ale ultimilor ani a fost creșterea exponențială a comerțului electronic. Browserele împreună cu folosirea protocolului SSL (Secure Socket Layer) reprezintă un standard actual pentru a transfera date de tot felul, plecând de la cele de natură financiară până la invitații la petreceri făcute prin web. Tipurile de atac cele mai frecvente contra computerelor sunt orientate din ce în ce mai mult către aplicațiile web, indiferent că este vorba despre programe care rulează pe sit-uri web sau aplicații ascunse în fișierele de poștă electronică. Addon-urile unor browsere pot masca breșe de securitate, atacurile de tip DDoS (Distributed Denial of Service) sunt în continuare un pericol, însă nici unul dintre acestea nu a cunoscut creșterea numerică alarmantă pe care a luat-o furtul identității pe WWW. Protocelele de tip VoIP (Voice Over Internet Protocol) sunt la modă însă ele au atras și creșterea numărului de atacuri cu rezultate plecând de la erori de autentificare și până la distrugerea terminalelor telefonice.

Cum se încadrează ingineria socială în noul peisaj? *Footprinting*-ul sau arta de a aduna informații (sau pre-hacking) este etapa de determinare a celor mai bune oportunități pentru a fi exploatare. Etapa este o componentă majoră de inginerie socială folosită în coregrafia unui atac. *Phishing*-ul este probabil cea mai cunoscută formă de inginerie socială on-line. Termenul, cunoscut și

sub numele de *web spoofing*, definește acțiunea de înșelare online în scopul obținerii unor date confidențiale. Sunt rare cazurile în care un *inbox* de mail să nu includă vreunul din tipurile de *spoof*. Utilizatorii primesc mesaje cu pretextul înnoirii unor informații; sunt date legături către pagini web false unde sunt instruiți să reintroducă parola de acces pentru update-ul datelor cerute, de cele mai multe ori acestea fiind parole reale, pe care site-ul web le păstrează pentru atacuri împotriva unor site-uri de tip Paypal în scopul obținerii de foloase de ordin material sau financiar. Cea mai bună soluție este ștergerea mesajelor cu expeditor necunoscut chiar înainte de a le deschide.

Metode de colectare a informațiilor referitoare la o victimă :

A. Website-ul instituției

Pot fi aflate detalii referitoare la specificul activităților desfășurate în instituție, locațiile de dispunere, numere de telefon și eventual numere telefonice de contact pentru persoanele cheie. Tot de pe site-ul companiilor pot fi aflate procesele cheie și poate fi învățat *jargonul*, limbajul specific utilizat în cadrul acelei ramuri tehnologice. Toate aceste informații se pot dovedi utile pentru executarea atacului.

B. Motoarele de căutare

Se dovedesc chiar mai utile decât website-ul unei instituții deoarece oferă informații despre viitoarea victimă însă obținute din surse multiple. Aceste informații pot face referire la competitori, parteneri de afaceri, date financiare, companii similare a căror organizare se cunoaște, număr de personal. De exemplu, motorul de căutare Google poate fi direcționat pentru a căuta anunțurile create de angajați ai companiei pe grupurile publice de discuții sau poate găsi chiar informația căutată.

C. Site-urile cu locuri de muncă

De pe aceste site-uri un IS poate afla informații referitoare la dezvoltarea curentă și viitoare a companiei, posibila nevoie de personal, urmând ca, în funcție de scenariul de atac propus, să caute o angajare temporară în cadrul companiei.

D. Locurile publice

Spațiile publice pot fi de multe ori locuri în care angajații pot deschide, cu prea mare ușurință, discuții despre activitățile curente ale instituției, proiecte mai mult sau puțin accesibile publicului larg. Prin simpla ascultare a conversațiilor un atacator poate deveni familiar cu diagrama organizațională a instituției, proiectele acesteia, jargonul folosit în activitățile curente etc. – informații utile pentru viitorul atac. Mai mult, logarea la calculatorul de lucru

de la un post de Internet public (Internet café) prezintă un risc deosebit din punct de vedere al securității. Multe dintre aceste computere sunt sau au fost folosite de utilizatori de o calitate morală îndoielnică și pot conține programe de tip *cal troian* care pot trimite informațiile către hacker. În plus, în astfel de locuri riscul ca parola și conturile victimei din cadrul instituției să devină *publice* este foarte mare, o *simplă* privire pe deasupra umărului tău putând fi fatală, hacker-ul putându-se apoi loga de la distanță sub identitatea *victimei*.

E. Căutatul prin gunoaie

Deși nu este cel mai curat aspect al ingineriei sociale, se poate dovedi de multe ori a fi unul dintre cele mai utile. O mare cantitate de informație poate fi aflată din gunoaiele aruncate zi de zi de unele companii. Cele mai căutate pot fi : cărțile telefonice – pot da numele și numerele de telefon ; diagrame de organizare – pentru a afla pozițiile cheie, note – pot furniza informații utile pentru a sugera autenticitatea; manuale privind politicile de securitate ale companiei – arată de cele mai multe ori cât de sigură sau de nesigură este instituția din acest punct de vedere; calendarul întâlnirilor – arată atacatorului persoanele care lipsesc la un moment dat dintr-o instituție, evenimente și concedii; manualele sistemelor, nume de conturi și parole, coduri sursă, diskete și benzi, hardware învechit – poate fi restaurat, în special harddisk-urile, putând furniza mari cantități de informații.

Dezvoltarea relației de încredere: utilizarea unor informații de la persoane din interior, identitate contrafăcută, citarea unor persoane cunoscute victimei, nevoia de ajutor sau autoritate.

Exploatarea încrederii: solicitarea unor informații sau efectuarea unei acțiuni de către victimă. În cadrul înșelătoriei inverse, manipularea victimei pentru a solicita ajutor de la atacator.

Utilizarea informațiilor: dacă informațiile obținute reprezintă doar un pas către scopul final, atacatorul revine la etape anterioare ale ciclului, până la atingerea scopului.

Tehnicile ingineriei sociale

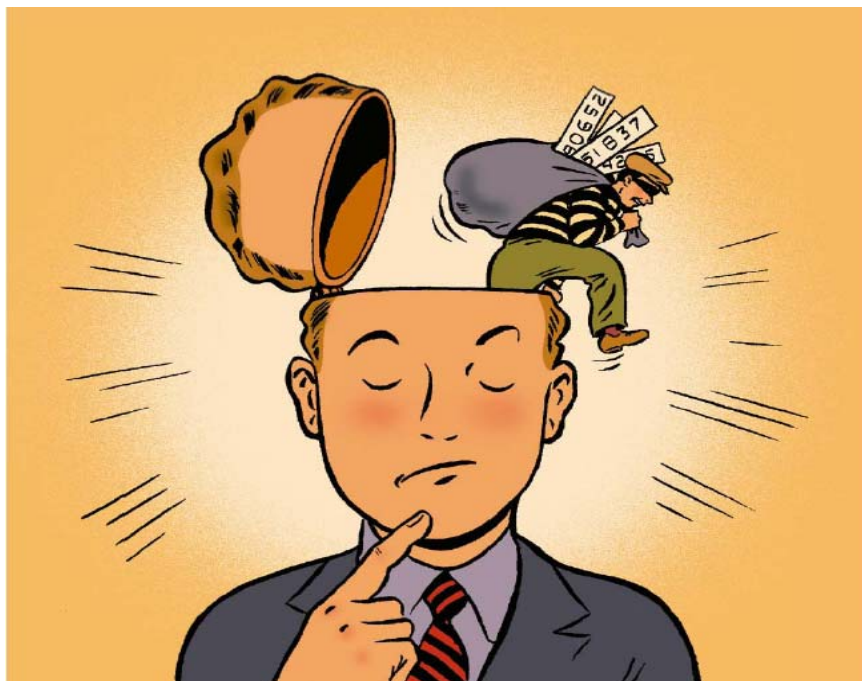
Impersonalizarea

Impersonalizarea este probabil cea mai importantă unealtă la îndemâna unui IS care poate acționa astfel sub masca unei persoane cu autoritate sau poate lua identitatea unei persoane oarecare. În fiecare din cazuri atacatorul îndepărtează riscul deconspirării sale, o eventuală încercare de aflare a identității reale fiind dificilă. În primul caz, prin ascunderea sub identitatea unei persoane cu autoritate, victima poate fi intimidată deoarece lipsa de promptitudine în furnizarea răspunsului cerut poate atrage după sine anumite

consecințe din partea unei astfel de persoane. În cel de-al doilea caz, sub masca unei persoane oarecare intrată în instituție, un IS poate aduna date pentru a pregăti următorul atac. Tot în această categorie, ascunderea sub identitatea fizică a unui individ din personalul de serviciu, consultant IT, instalator etc. poate trece neobservată. Această abordare este foarte eficientă deoarece se poate avea fizic în vedere locația victimei, se pot obține parole, foi de fax, documente, se pot realiza atacuri contra computerelor instituției prin *lăsarea* unor cd-uri cu muzică sau jocuri la îndemâna angajaților etc.

Metode de impersonalizare

- atacatorul pretinde că este un coleg;
- atacatorul pretinde că este angajat al unui furnizor, al unei companii partenere sau al poliției;
- atacatorul susține că este o persoană cu autoritate;
- atacatorul susține că este un nou angajat și solicită ajutor;
- atacatorul susține că este un furnizor sau un fabricant de echipamente care sună pentru a oferi o actualizare de sistem pentru eliminarea unor breșe de securitate;
- transmiterea către atacator a caracterelor aferente tastelor apăsate, folosind un program sau un calculator ieftin;
- lăsarea unui CD sau unei dischete cu un program periculos pe ea;
- lăsarea unui document sau fișier în biroul de corespondență al companiei, pentru a fi livrat în cadrul firmei;

- modificarea antetului tipărit de aparatul de fax, ca să pară că faxurile provin din interiorul companiei;
- trimiterea de programe sau patchuri gratuite, care urmează să fie instalate de victimă;
- trimiterea unui virus sau a unui troian atașat la un mesaj de e-mail.

Înșelarea încrederii

Încrederea trebuie câștigată în timp. Un IS va *vizita* aceeași persoană de câteva ori, va dezvolta o relație cu acea persoană. În timpul acestor vizite atacatorul va avea câteva dialoguri oarecare, fără să caute ceva de valoare, scopul fiind doar acela de a câștiga încrederea victimei. Atacatorul va aborda subiecte de interes comun, experiențe de lucru, locuri în care a trăit sau pe care le-a vizitat și cu care se regăsește victima. În etapa a doua, deci după stabilirea unui nivel acceptabil al încrederii, atacatorul va căuta informația de valoare. Dacă abordarea se face prea repede sau dacă nu se întreține climatul de încredere victima poate deveni suspicioasă, neputând fi folosită nici ulterior.

Metode de înșelare a încrederii

- atacatorul se oferă să ajute în cazul apariției unei probleme, după care provoacă problema, determinând astfel victima prin manipulare să-l sune pentru ajutor;
- utilizarea unei false ferestre pop-up prin care i se solicită utilizatorului să deschidă din nou sesiunea de lucru sau să se înregistreze folosind parola;
- configurarea unei căsuțe vocale astfel încât atacatorul să fie perceput drept cineva din interiorul instituției;
- atacatorul solicită receptionista să primească și să retransmită un fax;
- atacatorul solicită transferarea unui fișier la o locație aparent internă companiei;
- utilizarea jargonului și terminologiei specifice firmei;
- oferirea unui premiu pentru înregistrarea la un site Web, folosind numele de utilizator și parola;
- atacatorul susține că se află într-un birou situat la distanță și solicită să aibă acces local la e-mail.

Difuzia

Este abilitatea de a micșora impactul perceput din partea victimei la îndeplinirea unei solicitări. Atacatorul poate susține că aceeași cerere i-a fost îndeplinită în trecut de alți angajați sau că o persoană cu autoritate din cadrul instituției nu ar avea nimic de obiectat. Scopul final este acela de a *elibera* victima de stresul îndeplinirii cererii.

Supraîncărcarea

Este încercarea de a furniza victimei o cantitate atât de mare de informație încât să fie incapabilă să o proceseze, provocând o ruptură în firul logic. La un moment dat interlocutorul se va trezi în capcana de a furniza răspunsuri automate și de a oferi gratuit informațiile cerute.

În mod similar impresiile puternice utilizează tot *scurtcircuitul mental* doar că acționează în mod diferit: victima este distrasă de posibilitatea câștigării unui premiu mare și va furniza cu ușurință date referitoare la adresă, numere de contact etc.

Datoria morală

Ca regulă de bază în societate, oamenii doresc să facă ceea ce este just. În plus, dorința de a ajuta colegii de breaslă poate face ca rugămintea unui IS adresată victimei de a încălca puțin regula să poată fi îndeplinită.

Reciprocitate

O victimă poate îndeplini mai ușor anumite cereri dacă i se promite ceva la schimb, imediat sau mai târziu, pentru o anumită favoare.

Urgența

Un atacator poate sugera victimei că dacă cererea lui nu va fi îndeplinită imediat, acest lucru ar putea atrage consecințe negative asupra atacatorului și de cele mai multe ori și asupra victimei. Această abordare produce un efect mental similar cu acela al supraîncărcării mentale. Victima trebuie să ia decizia rapid – prezumtiv, decizia corectă fiind cea de a răspunde cererii atacatorului. Dacă victima nu răspunde ar putea plăti consecințele.

Abordarea directă

Este metoda cea mai riscantă și care de cele mai multe ori este lipsită de succes. Poate fi folosită însă cu succes pentru a afla răspunsuri simple, punctuale, de cele mai multe ori folosite pentru a pregăti lovituri ulterioare. Reversul metodei este că victima poate deveni repede suspicioasă.

Există mai multe scenarii posibile de exploatare a rezultatelor anterioare. Atacatorul poate folosi datele anterioare referitoare la un angajat al companiei victimei sunând un alt angajat și cerând numere de telefon sau adresa unui alt departament pentru a continua investigațiile sale de unde va obține în final informația căutată.

Orice nume găsit pe durata etapelor anterioare atacului poate fi folosit pentru a realiza impersonalizarea sau pentru simularea credibilității prin amintirea lor la momentul oportun. După stabilirea unui anumit nivel de încredere atacatorul poate cere victimei să completeze un formular pe un site web sau să descarce un program gratuit. În ambele cazuri scopul este același – adunarea de informații, nume, parolă – de la o persoană a cărei legitimitate este sigură de această dată - folosind o pagină web sau o aplicație de tip troian. Odată ce victima are acces la rețea ca un user valabil, acesta poate instala alte unelte pentru hacking în scopul de a avea controlul total de la distanță asupra rețelei. De multe ori primul cont poate fi folosit pentru a crea imediat alte conturi cu aceleași drepturi care pot servi ca și *back door* dacă acțiunile IS au fost detectate și contul inițial dezactivat.

Combaterea ingineriei sociale

Țintele frecvente ale atacurilor

Necunoașterea valorii informațiilor deținute face ca renunțarea la acestea să fie făcută cu ușurință. Este cazul receptionistelor, operatorilor telefonici, asistenților administrativi, a paznicilor.

Persoanele cu privilegii speciale au tendința să ofere informații gratuit, cu mare ușurință, din perspectiva funcției ocupate, fiind cei mai vizati de IS: angajații birourilor de asistență, cei ai departamentului de asistență tehnică, administratorii de sistem, operatorii la calculator, administratorii sistemului telefonic.

Anumite departamente ale instituțiilor pot oferi informații extrem de valoroase: contabilitate, resurse umane.

Factorii care fac companiile să fie mai vulnerabile la atacurile IS:

- numărul mare de angajați;
- nediile multiple;
- informațiile lăsate în mesajul de căsuță vocală, referitoare la locul unde este plecat angajatul;
- comunicarea numerelor de telefon de interior;
- lipsa instruirii în domeniul securității;
- lipsa unui sistem de clasificare a datelor;
- inexistența unui plan de raportare a incidentelor.

Măsuri de prevenire

Atacurile ingineriei sociale trebuie privite din două puncte de vedere - în primul rând există aspectul *fizic* al atacului în care pot intra detalii de gen: loc de desfășurare, linie telefonică, cablu de rețea, Internet, deșeurile companiei etc.; în al doilea rând există aspectul *psihologic* care se referă la maniera în care atacul este purtat și la tehnicile folosite .

Strategiile de combatere implică acțiuni purtate simultan pe ambele nivele: fizic și psihologic.

Pregătirea personalului este esențială. Cea mai mare greșală pe care o fac unele instituții este cea de a se pregăti pentru atac numai pe plan fizic, lăsând deschisă poarta socio-psihologică. Toți banii cheltuiți pentru a cumpăra dispozitive de criptare și soft-uri tip *firewall* sau *antivirus* sunt ca și aruncați pe fereastră dacă nu se iau măsurile adecvate împotriva atacurilor de inginerie socială. Unul dintre avantajele politicilor de securitate este acela că eliberează angajatul de răspunderea efectuării unor judecăți, subiective sau nu. Dacă acțiunea cerută este interzisă prin politica instituției, angajatul nu are altă șansă decât să refuze cererea atacatorului. Politicile de securitate trebuie

să fie generale sau specifice însă este recomandat un nivel de mijloc deoarece de aici se poate analiza dezvoltarea ulterioară a acestor politici – pe de o parte, solicitând atenția personalului – pe de alta, trebuie să existe o demarcație fină între o atmosferă de lucru paranoică din punctul de vedere al securității și una destinsă, creativă.

Politicile de securitate trebuie să aibă în vedere controlul accesului, conturile companiei, aprobarea accesului și schimbarea parolelor. Modemurile trebuie interzise din intranetul companiei. Trebuie impuse încuietori, Id-uri, tocătoare de hârtie. Violările de securitate trebuie făcute cunoscute și analizate.

Măsurile de prevenire a atacurilor fizice

- impunerea – fără excepții – de ID-uri tuturor persoanelor care intră în sediul companiei – aceasta înseamnă că individual a fost verificat și luat în evidență;
- închiderea anumitor documente în sertare metalice sau seifuri, fără a lăsa cheile acestora în locuri vizibile;
- folosirea tocătoarelor pentru distrugerea hârtiilor nefolositoare, în special a acelor care urmează să fie depozitate sau aruncate;
- ștergerea fizică a mediilor magnetice deoarece datele pot fi recuperate de pe harddiskurile formatate sau șterse;
- depozitarea deșeurilor de hârtie în spații monitorizate;
- implementarea de parole pe toate conturile din rețeaua companiei;
- folosirea de parole pe *screen savere*;
- criptarea informațiilor critice cu ajutorul unor programe dedicate ca *PGP* sau *Steganos*.

Telefonul și centralele telefonice

- o tehnică uzitată este aceea de a telefona printr-o centrală, a redirecționa de un număr de ori apelul și de a cere ieșire pe o line externă pentru a face un număr de apeluri internaționale în dauna companiei; această tehnică poate fi prevenită prin politici de interdicere a transferurilor, de control al apelurilor internaționale și interurbane precum și de monitorizare a apelurilor suspecte;

- pretextul tehnicianului care are nevoie de anumite date pentru o intervenție din centrală trebuie exclus deoarece departamentul tehnic poate face intervenții fără aportul clientului, solicitarea de parole sau alte date de autentificare trebuie tratată cu suspiciune; toți angajații trebuie să cunoască aceste aspecte pentru a nu deveni o viitoare victimă;

- funcția de *help-desk* este o țintă predilectă pentru IS, deoarece rolul lor este, prin definiție, acela de a ajuta furnizând informațiile dorite; o persoană

care lucrează ca *help desk* se poate proteja numai prin antrenament – parolele nu pot fi comunicate decât persoanelor autorizate. Politica instituției trebuie să fie aceea de a se refuza transmiterea parolelor prin telefon sau e-mail. Unele căi de sporire a securității sunt: apelurile inverse, codurile PIN, parole; atunci când există cel mai mic dubiu este încurajat refuzul comunicării datelor critice.

Măsuri de pregătire la nivel psihologic

Pregătire și iar pregătire

Angajații trebuie pregătiți nu atât pentru a fi capabili să răspundă unor probleme tehnice deosebite, la care poate face față un *help desk*, ci în special să poată identifica informația confidențială pentru companie și să înțeleagă necesitatea de a o proteja. Fiecare angajat trebuie pregătit asupra modului de a proteja informația confidențială. Implicarea angajaților în politicile de securitate, discutarea problemelor de securitate, reîmprospătarea vechilor cunoștințe și *update-ul* lor, publicațiile periodice în care pot fi prezentate incidentele de securitate și metodele de contracarare, materialele de propagandă :video, broșuri, foi volante, bannere, tricouri abțibilduri sunt tot atâtea căi de îmbunătățire a percepției asupra problematicii în discuție.

Descoperirea unui IS

Pentru a contracara un atac este bine să putem recunoaște unul.

Refuzul de a da informații de contact, graba, folosirea *în treacăt* a unor nume, intimidarea, micile greșeli (de pronunție, de nume, întrebări surpriză), pretenția de a avea autoritate, cererea unor informații confidențiale, toate acele *mici detalii care nu sunt tocmai la locul lor*, solicitarea de urgență a unor servicii *critice* pentru persoană sa instituție sub diverse pretexte (cum ar fi amenințarea cu consecințe negative), complimente sau flatare pot fi semne de inginerie socială.

Instituțiile pot spori gradul de securitate la astfel de atacuri conducând programe de control al securității; intranetul organizațiilor poate oferi resurse valoroase din acest punct de vedere, în special acolo unde se cere schimbul on-line de informații, e-mail, parole, training. Cel mai mare risc pentru o astfel de instituție este ca angajații să se complacă și să uite de regulile de securitate.

Răspunsul la atacul unui IS

În eventualitatea că unul din angajați semnalează un atac de tipul ingineriei sociale raportarea incidentului trebuie făcută, conform unor proceduri prestabilite, către o persoană responsabilă cu monitorizarea acestui tip de acțiuni. Mai departe vor fi anunțate toate persoanele care ocupă poziții similare în cadrul instituției cu privire la pericolul unui atac similar. În tabelul următor sunt date câteva tipuri de atac, tactici folosite și metode de răspuns.

Aria de risc	Tactică folosită	Combatere-răspuns
Telefon (<i>help desk</i>)	Impersonalizarea	Antrenament Refuzul de a furniza parole sau alte informații confidențiale prin telefon, asignarea unui PIN pentru fiecare angajat
Acces clădire	Acces neautorizat	ID, control securitate, antrenament, prezența organelor abilitate sau a firmelor specializate
Birou	Obținerea parolelor datorită neatenției utilizatorului	Tastarea parolelor în siguranță sau suficient de repede
Birou	Folosirea unor locații libere din interiorul companiei	Însoțirea obligatorie a vizitatorilor
Cutia poștală	Introducerea unor mesaje false din interior	Încuierea și monitorizarea cutiilor poștale
Camera serverelor	Încercarea de a câștiga accesul	Încuierea și sigilarea, inventarul periodic
Centrală telefonică	Redirecționarea	Controlul telefoanelor interurbane și internaționale, refuzul transferului
Pubelele	Scormonitul	Păstrarea gunoiului în zone controlate, tocatul hârtiilor ștergerea fizică a mediilor magnetice
Internet și Intranet	Introducerea unor utilitare pentru obținerea parolelor de acces	Firewall, Antivirus, Antrenament, schimbarea periodică a parolelor, evidența accesului la conturi, politici de securitate IT
Birou	Furtul documentelor	Marcarea documentelor confidențiale și impunerea păstrării lor în locuri special destinate
Psihologic	Impersonalizarea și persuasiunea	Pregătire periodică

Bibliografie:

- Ameritech Consumer Information, *Social Engineering Fraud*, <http://www.ameritech.com/content/0,3086,92,00.html>
- Anonymous, *Social engineering: examples and countermeasures from the real-world*, Computer Security Institute <http://www.gocsi.com/soceng.htm>
- Arthurs, Wendy, *A Proactive Defence to Social Engineering*, SANS Institute, August 2, 2004. <http://www.sans.org/infosecFAQ/social/defence.htm>
- Berg, Al, *Cracking a Social Engineer*, LAN Times, Nov. 6, 2004. http://packetstorm.decepticons.org/docs/social-engineering/soc_eng2.html
- Bernz 1, *Bernz's Social Engineering Intro Page* <http://packetstorm.decepticons.org/docs/social-engineering/socintro.html>
- Bernz 2, *The complete Social Engineering FAQ!* <http://packetstorm.decepticons.org/docs/social-engineering/socialen.txt>
- Fine, Naomi, *A World-Class Confidential Information and Intellectual Property Protection Strategy*, Pro-Tec Data, 1998. <http://www.pro-tecdata.com/articles/world-class.html>
- Harl, *People Hacking: The Psychology of Social Engineering* Text of Harl's Talk at Access All Areas III, March 7, 1997. <http://packetstorm.decepticons.org/docs/social-engineering/aaatalk.html>
- Mitnick, Kevin, *My first RSA Conference*, SecurityFocus, April 30, 2003 <http://www.securityfocus.com/news/1999>
- Nelson, Rick, *Methods of Hacking: Social Engineering*, the Institute for Systems Research, University of Maryland <http://www.isr.umd.edu/gemstone/infosec/ver2/papers/socialeng.html>
- Orr, Chris, *Social Engineering: A Backdoor to the Vault*, SANS Institute, September 5, 2005 <http://www.sans.org/infosecFAQ/social/backdoor.htm>
- Palumbo, John, *Social Engineering: What is it, why is so little said about it and what can be done?*, SANS Institute, July 26, 2005 <http://www.sans.org/infosecFAQ/social/social.htm>
- Stevens, George, *Enhancing Defenses Against Social Engineering* SANS Institute, March 26, 2004 http://www.sans.org/infosecFAQ/social/defense_social.htm
- Stevens, George *Enhancing Defenses Against Social Engineering* SANS Institute, March 26, 2004 http://www.sans.org/infosecFAQ/social/defense_social.htm

VULNERABILITĂȚI ȘI AMENINȚĂRI ÎN SECURITATEA TRANSMISIEI DATELOR PENTRU MAȘINI FACSIMIL ȘI COPIATOARE

Lt.col.ing.drd. Petre JOIȚA
Mr.ing. Daniel ȚĂRMUREANU

This article examines the data security vulnerabilities of facsimile machines, i.e, self-contained fax machines and fax modems. This study is primarily concerned about vulnerabilities associated with outsider intrusion and interception. An outsider is anyone who does not have physical access to the fax machine, but does have access to the phone number, wires, utilities, and trash that passes into and out of the facility containing the fax machine. This article also investigates the possibility of an outsider compromising data without that person ever touching the fax machine, including vulnerabilities associated with an insider, but only generally, because of the large number of access avenues available to an insider. An insider is an individual who has physical access to the fax machine, its input and output papers.

Articolul propus examinează vulnerabilitățile în securitatea datelor pentru mașini facsimil, respectiv faxuri și echipamente fax-modem. Studiul are în vedere îndeosebi vulnerabilitățile asociate cu intruziunea și interceptarea datorate persoanelor din afară. Acestea sunt persoane fizice ce nu au acces la mașinile fax, dar pot avea acces la numărul telefonic, fire, accesorii ce intră sau ies din spațiul în care se găsește mașina fax. Articolul investighează posibilitatea unor persoane de a compromite datele fără nici un fel de acces direct la mașina fax. Se menționează, de asemenea, și vulnerabilitățile asociate cu persoane din interior, dar numai la modul general, datorită numărului mare de posibilități de acces ale acestor persoane. Prin definiție, un astfel de intrus este cel care are acces fizic la mașina fax, precum și la hârtiile de intrare și de ieșire.

Faxul este un dispozitiv electronic utilizat pentru transmiterea, respectiv recepția documentelor tipărite pe hârtie, inclusiv a celor care conțin elemente grafice sau foto. Metodele, numite în continuare protocoale, de transmisie-recepție sunt standardizate astfel încât oricare două echipamente aflate în legătură sunt compatibile și pot lucra unul cu celălalt, indiferent de producătorul echipamentelor.

Mediul utilizat pentru legătura între două faxuri este linia telefonică clasică, analogică, însă pe piață s-au impus și mediile de transmisie digitale precum ISDN sau rețeaua Internet (cu diverse tipuri de conexiuni) în cazul plăcilor fax-modem care pot echipa calculatoarele personale. În acest ultim caz documentele vehiculate nu mai folosesc drept suport hârtia ci rezidă ca fișiere în mediile de stocare specifice tehnicii de calcul.

Schema bloc simplificată a unui echipament fax cu transmisie analogică pe linia telefonică este ilustrată în figura 1.

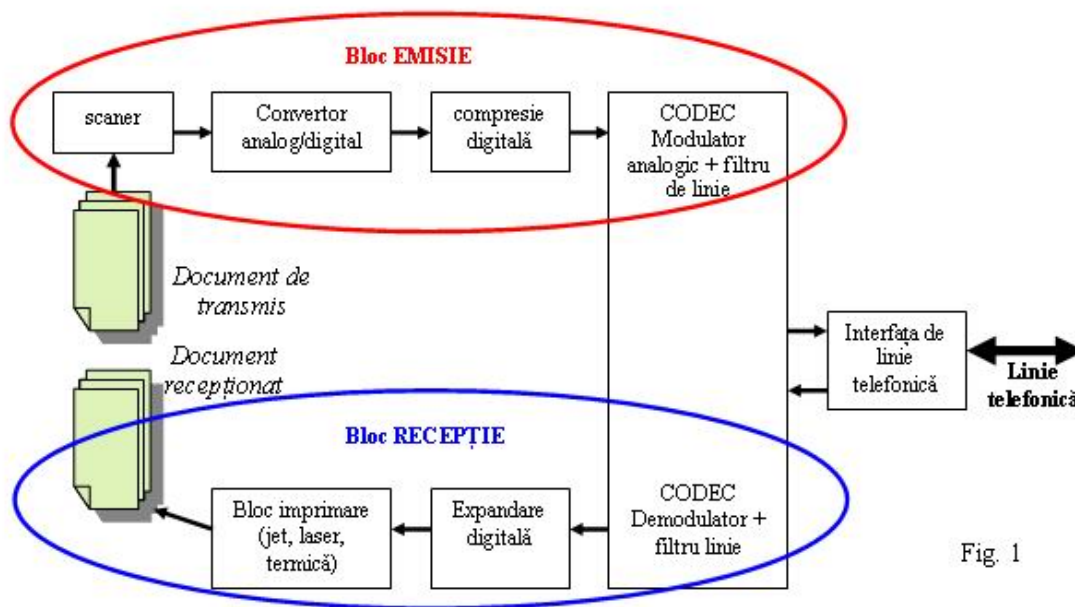

Fig. 1

Calculatoarele personale pot fi echipate cu plăci fax-modem al căror rol este pe lângă cel de fax (similar cu cel analogic, dar cu facilități specifice tehnicii de calcul – stocarea datelor în fișiere nu pe suport de hârtie) și de conectare la Internet prin linia telefonică. Schema bloc a unui asemenea dispozitiv este prezentată în figura 2.

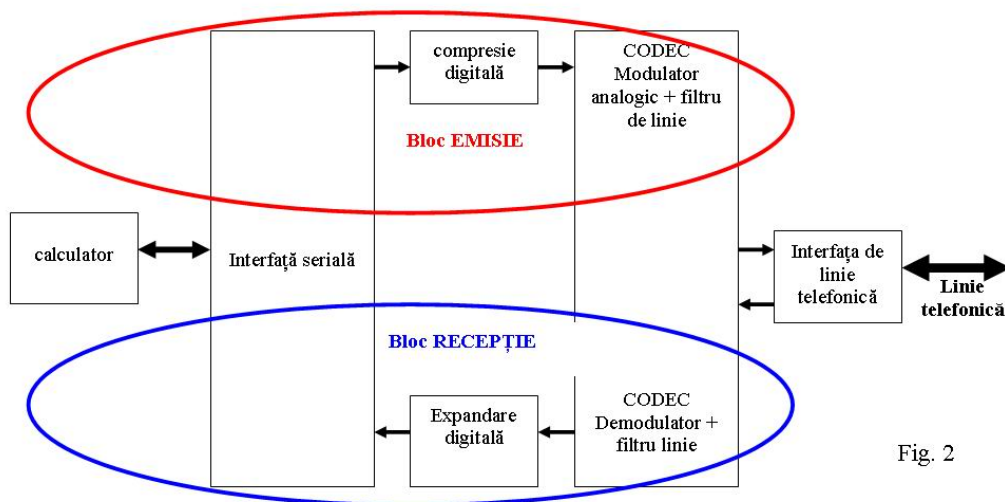

Fig. 2

Protocolul de comunicație care se inițiază și se derulează în timpul comunicației între două aparate fax este descris schematic în figura 3. Semnalele specifice transmisiei și recepției mesajelor sunt binare (0 și 1 logic), modulate în frecvență și fază pentru a putea fi transmise pe linia telefonică.

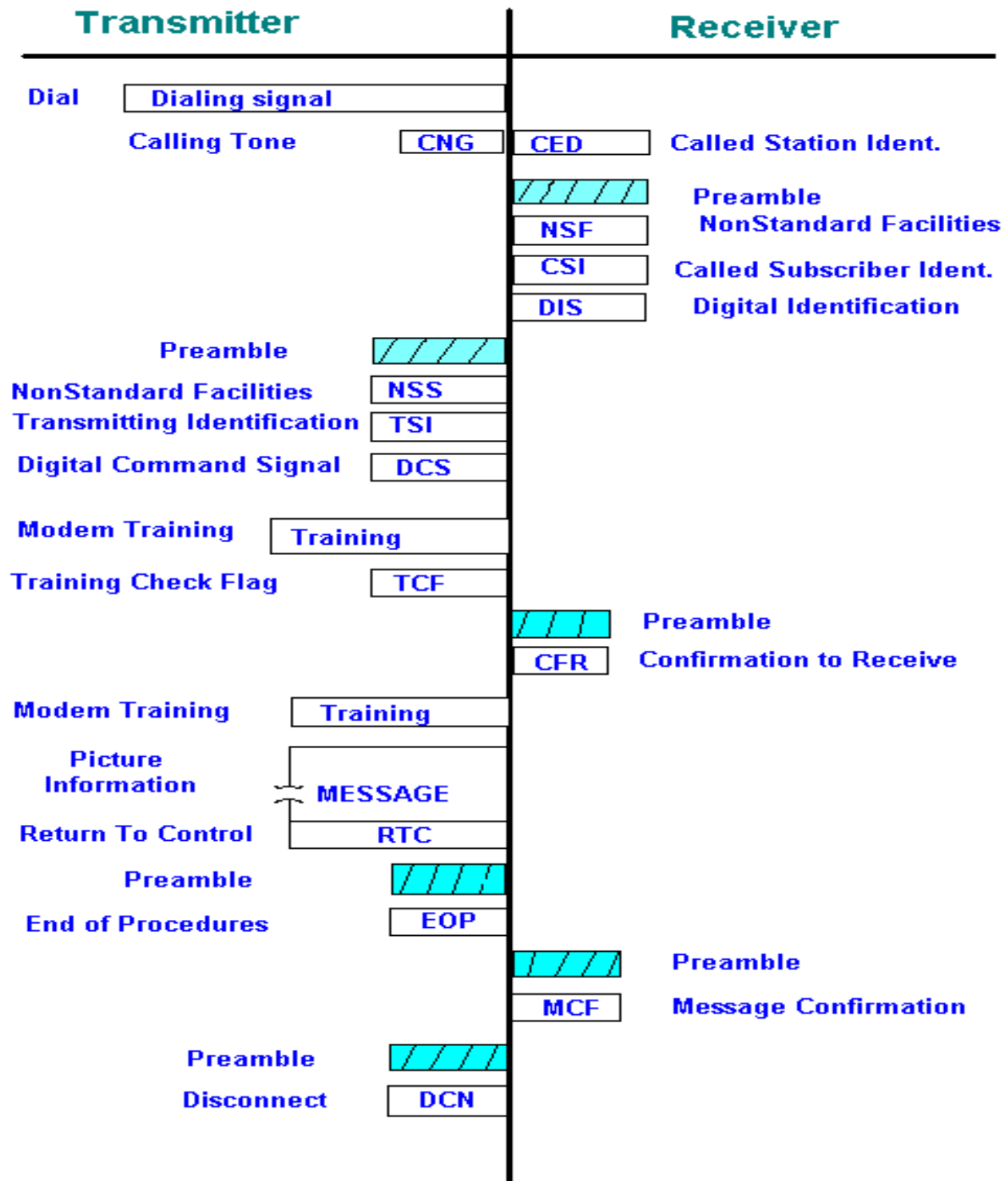

Fig. 3

Amenințări asupra mașinii fax

Amenințările enunțate în acest articol se limitează la situațiile în care intrusul are acces la canalul de comunicație, dintre mașina fax aflată în obiectiv și centrala telefonică publică, respectiv până la mașina fax de recepție, conform descrierii din figura 4.

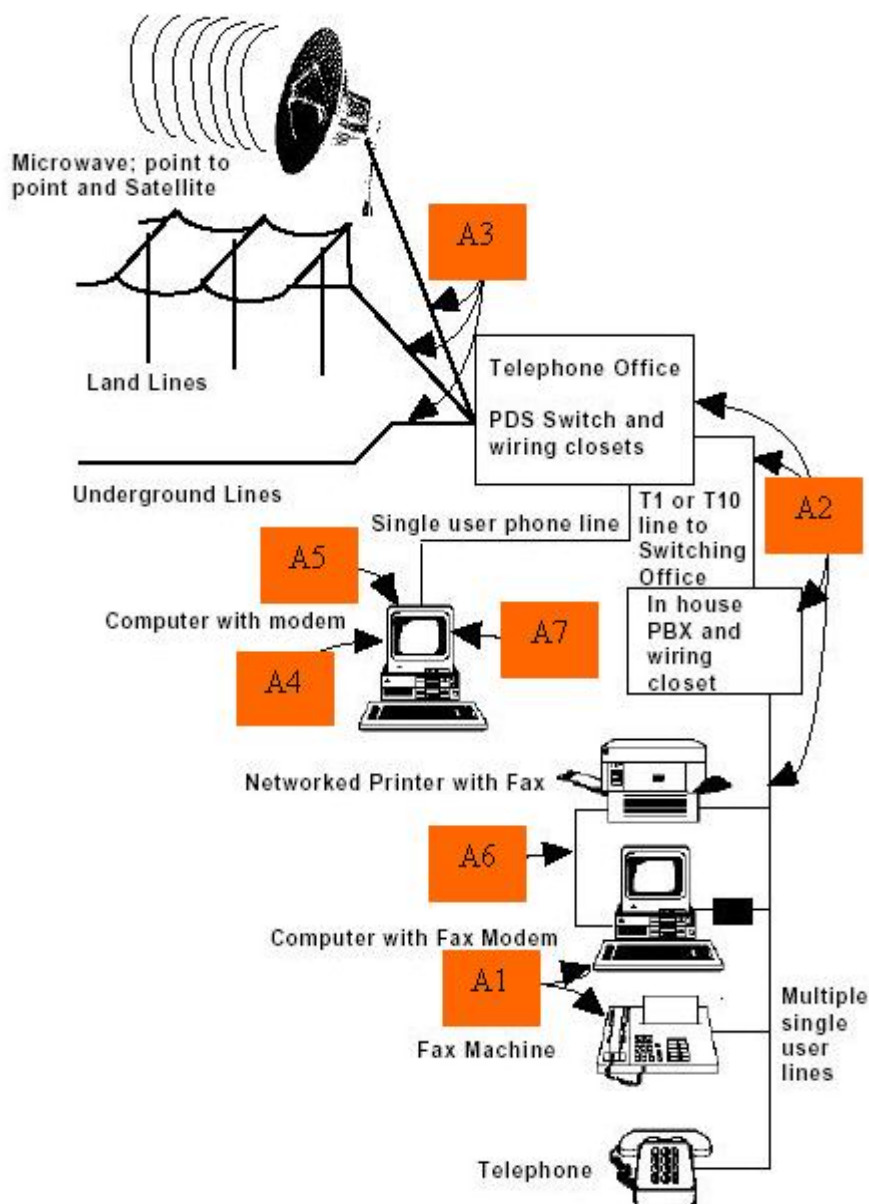

Figura 4 *Posibile amenințări (notate A1 – A7) la adresa faxurilor, de-a lungul rețelei de linii telefonice comutate*

A1. Acces fizic la mașină: oricine are acces la mașina fax reprezintă o amenințare potențială. Sunt incluse aici erorile umane din operarea normală a utilizatorului de drept sau a altei persoane, neobișnuită cu mașina, personal de serviciu sau o persoană din interior care este intrus și interceptor.

A2. Acces fizic la linia telefonică: oricine are acces la linia telefonică prin care se face legătura până la centrală reprezintă o amenințare potențială. Punctul de acces poate fi oriunde pe acest parcurs, pe cablu, în centrală, la centrul de comutație al acesteia ș.a.m.d.

A3. Acces fizic la linia de trunchi: tot o amenințare potențială o reprezintă oricine are acces la linia de trunchi dincolo de blocul de comutare al centralei. Se include aici accesul la semnalele radio (microunde) folosind o antenă de interceptare. Există dispozitive de interceptare telefon/fax capabile să selecteze oricare din multitudinea de canale dintr-o linie și să capteze un fax ce este transmis pe acea linie.

A4. Acces electronic la blocul de comutare: oricine are acces electronic de la distanță la un bloc de comutare și dispune de cunoștințe pentru reprogramarea comutatorului se constituie într-o amenințare. Comutatorul controlează la ce linie telefonică fizică este atașat un anumit număr, astfel încât controlul acestuia permite intrusului să deriveze orice număr telefonic local.

A5. Acces electronic la numărul telefonic: oricine are numărul telefonic al mașinii fax poate fi o amenințare.

A6. Acces electronic la rețeaua de calculatoare: oricine are acces la un modem fax în rețea sau o imprimantă în rețea cu fax modem intern este potențial o amenințare. Accesul se face pe partea de intrare a modemului fax, inclusiv la fișierele server folosite pentru mesajele fax.

A7. Fax modemuri controlate prin calculator: oricine folosește fax modemuri controlate prin calculator cu opțiunea de a forma automat numere pentru a căuta aparate fax și a transfera mesajul stației este o amenințare.

Caracteristici vulnerabile ale mașinii fax

Complementar amenințărilor sunt caracteristicile mașinilor fax, care oferă căi pentru intruziune.

V1. Neautentificarea mesajelor fax: nu există o metodă de autentificare standard pentru verificarea mesajelor fax. Operația, dacă se execută, are la bază principii diferite de la producător la producător. Singurele identificări standard sunt mesajul de stație, ID de furnizor și ID de abonat.

- Mesajul de stație: este complet arbitrar și poate fi stabilit de oricine are acces fizic la mașină;

- ID abonat: se presupune că va conține numărul telefonic la care mașina este atașată, dar poate fi fixat arbitrar de către oricine are acces fizic la mașină;

- ID furnizor: identifică fabricantul mașinii și listează proprietăți nestandard ce permit interacțiunea cu alte mașini ale aceluiași fabricant. Nu se poate schimba de către un utilizator obișnuit, dar ar putea fi probabil

modificat de un intrus cu cunoștințe deosebite, care ar putea produce un nou cip ROM (Read Only Memory) pentru mașină.

V2. Nu există autentificarea caracteristicilor. Nu s-a implementat nici o metodă standard pentru proprietățile de interogare, memorare, retransmisie și „cutie de scrisori” ale mașinilor fax. Deoarece, prin tradiție, faxul a fost un sistem de mesagerie punct la punct, numărul telefonic este singura autentificare folosită, dar aceasta poate fi "păcălită".

V3. Nu se face criptarea mesajelor. Mesajele fax nu sunt, în mod normal, criptate; de aceea orice dispozitiv de ascultare poate reconstrui mesajul. Criptarea este disponibilă ca o proprietate adițională, dar se poate folosi doar dacă la recepție există mașini cu posibilitatea complementară de decriptare.

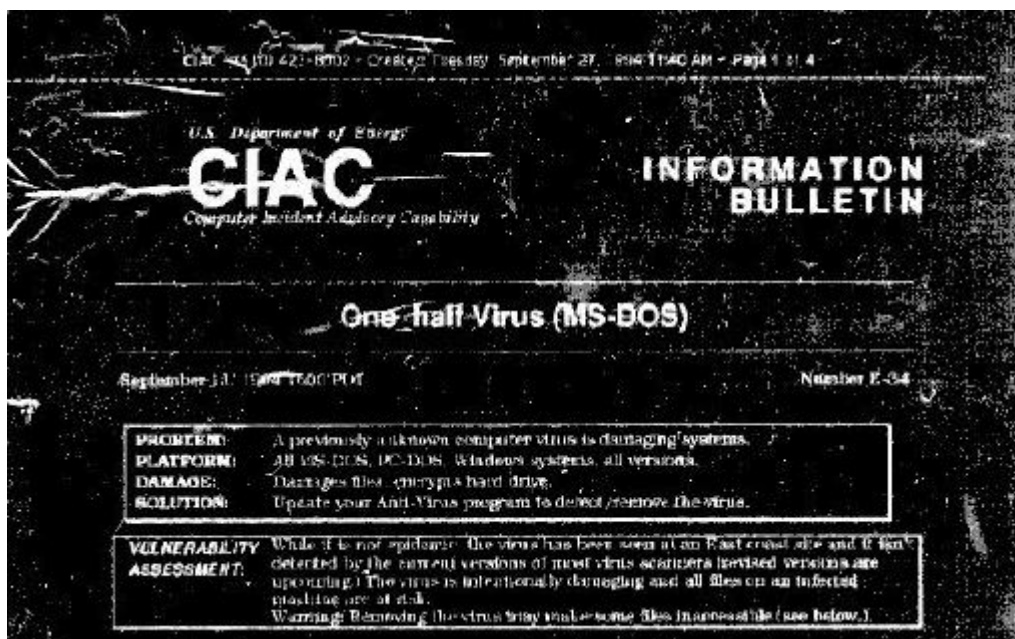
V4. Reglaje dificile și confuze: punerea în funcțiune corectă a unui fax, cu toate opțiunile sale, este adesea o operație dificilă și confuză. Manualele sunt pline de proceduri care trebuie urmate, dar nu se dau - în general - explicații cu privire la necesitatea respectării lor, fiind de obicei traduceri proaste ale manualelor originale. Rezultatul est o reglare incorectă a mașinilor, lăsate în opțiunea inițială, de cele mai multe ori vulnerabilă.

V5. Fără măsuri de protecție pentru utilizatori neantrenați sau neatenți. Dacă utilizatorul execută o operație ce ar putea fi greșită (de ex. lăsarea deschisă a posibilității de interogare de către orice mașină), mașina fax nu dă nici o avertizare. Unele mașini au totuși opțiunea de parolă operator pentru a evita reprogramarea neautorizată, dar ce obicei operatorul are același nivel minim de pregătire ca și utilizatorul întâmplător, deci probabil va face aceleași greșeli în procesul de punere în funcțiune.

V6. Limitări hardware: facilitățile hardware se limitează de obicei la posibilitatea de a curăța o mașină prin eliminarea unui document din memorie.

V7. Fără informații privind predarea mesajului: mesajele fax se transmit de la stație la stație, deci stația transmițătoare este direct conectată la cea de recepție. În standard nu există informații cu privire la transmiterea mesajului. Deoarece majoritatea aparatelor fax sunt partajate de utilizatori multipli, se obișnuiește ca pe pagina de gardă să se treacă numele destinatarului pentru a se face cunoscut cine trebuie să preia faxul. Situația se schimbă radical pentru fax modemurile conectate în rețea, când mesajele sosite vor fi transmise electronic la destinatarul desemnat, fără a mai fi necesară intervenția operatorului.

V8. Imprimante cu transfer termic: aceste imprimante lasă imaginea negativă a paginii tipărite pe filmul de transfer termic. Dacă acesta nu este manipulat cu grijă, un intrus poate obține copia completă a tuturor mesajelor transmise de la o mașină așa cum se poate observa și în figura 5.

Odată definite amenințările de natură umană asupra mașinii fax (A1 – A7) și a vulnerabilităților specifice de natură tehnică (V1 – V8) se pot defini următoarele categorii de vulnerabilități care în general pot duce la interceptarea mesajelor.

Vulnerabilități neintenționate datorită operării

Generalități: se descriu în continuare probleme care apar din cauze accidentale sau neintenționate. Fiecare vulnerabilitate este asociată cu o amenințare și caracteristici ale mașinii produc respectiva vulnerabilitate.

- Număr telefonic greșit (A1, V4, V5): este tipul cel mai obișnuit de eroare. La un număr format manual în caz de eroare va fi sunat un telefon normal, deci nici o problemă. Dacă însă se folosește opțiunea automată de formare rapidă, există posibilitatea - la unele aparate- ca printr-o apăsare greșită să se transmită mesajul la peste 50 de numere de fax diferite (broadcast).

- Comandă greșită de imprimantă (A1, V4, V5): fax modemurile atașate la PC se comportă de obicei ca imprimante. Facilitățile existente sunt folosite pentru formatarea documentului. Acesta este apoi trimis la modem și nu la imprimantă. Dacă se transmite un fax și utilizatorul uită apoi să reseteze driverul de imprimantă pentru imprimanta normală, următorul document de imprimat va fi transmis la fax. Din fericire, cerințele suplimentare pentru un fax, cum ar fi selecția numărului, pun în evidență această eroare și procesul poate fi abandonat.

- Probleme cu stabilirea procedurii de interogare (A5, V5): interogarea se produce atunci când un fax apelează alt fax pentru a-i cere transmiterea mesajelor aflate în așteptare, în majoritatea cazurilor mașina interogată verifică mesajul de stație al mașinii care apelează și-i transmite mesaje doar dacă este autorizată să le primească. Dacă setarea este făcută

incorect, mașina apelată transmite orice mesaj memorat celui care apelează primul. Dacă un intrus știe despre setarea incorrectă, poate apela mașina continuu pentru a obține toate mesajele în așteptare. Această setare nu este standard și majoritatea utilizatorilor nici măcar nu știu de această posibilitate. Ei o pot chiar activa în timpul altor tentative și deschid astfel ușa de interogare oricui apelează.

- „Cutii de scrisori” (mail box) fără parole (A5, V5): acestea sunt similare cu interogarea, dar faxurile sunt memorate pentru anumite persoane sau mașini. Cunoașterea unei parole permite unei persoane să acceseze orice mesaje memorate. Este, de asemenea, posibil ca mașina să fie folosită pentru a păstra mesajele pentru alte persoane. O asemenea utilizare, dacă este descoperită, poate avea consecințe destul de grave, în cazul unor operații ilegale. „Cutiile de scrisori” prezintă deci aceleași probleme de setare ca și interogarea.

- „Curățare” incompletă (A1, V4, V6): curățarea unui fax după transmiterea unui mesaj sensibil sau secret, posibil și prin folosirea unui telefon secretizat, nu se poate obține prin scoaterea conectorului (la unele mașini fax). Mesajele fax sunt salvate tampon în memorie sau pe disc, pe memorie nevolatilă RAM flash sau alimentată la baterii. Faxurile cu hard drive intern au posibilitatea să păstreze mii de imagini fax. Chiar dacă se efectuează operația "delete" după transmiterea faxului, el există încă pe disk și deci datele pot fi recuperate. Este deci necesar să se execute procedura completă de curățare pentru orice mașină fax ce transmite mesaje importante, criptate (cu telefon secretizat), înainte de a se reveni la funcționarea normală.

- Probleme cu mecanismul de tipărire (A1, V5): problemele apar când metoda de tipărire lasă resturi din documentele anterioare în formă recuperabilă. Mașinile fax cu capete de tipărire termice și hârtie specială nu pun asemenea probleme, dar imprimantele cu transfer termic ce folosesc film plastic acoperit cu cerneală lasă în general imaginea negativă pe film. Dacă acesta este aruncat la gunoi, recuperarea sa duce la obținerea copiilor pentru toate documentele transmise. Imprimantele pe hârtie normală au probleme mai mici decât cele cu transfer termic. Imprimantele cu proces xerox au aceleași vulnerabilități ca și copiatoarele, adică retenția imaginii pe presa de transfer a imaginii. Procesul de recuperare a imaginii nu este simplu și tipărirea câtorva pagini albe după cea a unui document sensibil va duce la ștergerea imaginii reținute.

- Probleme cu hârtia de tipărire (A1, V5): dacă se trimit deliberat multe faxuri cu conținut nul de informații, se poate ajunge la epuizarea hârtiei pentru cazurile de funcționare normală și utilă.

- Probleme de distribuție (A1, V1, V2, V3): mesajele fax ce apar la ieșire pot fi citite de oricine își caută un fax care îi este adresat, pentru că nu există o autentificare sau un mod confidențial de trimitere a faxurilor sosite la destinatarii individuali. Intrușii cu acces la fax pot citi cu ușurință toate mesajele vehiculate.

Vulnerabilități exploatabile de către intruși

În această secțiune se descriu vulnerabilitățile ce pot fi activ exploatare de către intruși. Fiecare vulnerabilitate este asociată cu o amenințare și caracteristici ale mașinii fax ce pot conduce la acea vulnerabilitate.

- **Retransmisia releu (A5, V1, V3):** majoritatea mașinilor moderne de fax au o proprietate de "memorare și retransmisie spre locații multiple". Documentele fax retransmise pot ajunge la mai multe mașini diferite. Această oportunitate este folosită pentru a evita taxele de distanță mare prin transmiterea unui singur fax în aceste condiții către o mașină releu de retransmisie, care apoi va avea sarcina să-l transmită la numeroase alte numere locale. Retransmisia se poate face imediat sau mesajul va fi reținut până când se face interogarea de către cei în drept. În situațiile de interogare, dacă intrusul știe numărul mașinii care face interogarea, el poate apela și obține mesajul ei de stație. Programând acest mesaj în propria mașină, se poate apela apoi stația releu, interceptându-se transmisiile fax. După recepția acestora, urmele se pot șterge schimbând mesajul de stație de la mașina intrusului cu cel al sistemului interogată și retransmițând mesajul fax către sistemul original de interogare. O altă modalitate de a intercepta un sistem retransmisie constă în apelarea managerului mașinii de retransmisie făcându-l să creadă că are ce-a face cu un receptor normal. Cerându-i managerului să folosească un "număr nou" intrusul poate să-și transforme mașina într-un recipient. Este acesta un exemplu a ceea ce se cheamă „inginerie socială”. Un intrus cu acces fizic la o mașină de retransmisie poate renunța la ingineria socială și poate adăuga direct numărul propriu listei de numere existente, primind ulterior copii de la toate faxurile retransmise.

- **„Cutii de scrisori” fără parole (A5, V2, V4):** folosirea „cutiilor de scrisori” pe mașinile fax nu a fost standardizată. Pentru a fi compatibile cu mașinile altor fabricanți, unele faxuri utilizează semnale tonale pentru a selecta o cutie de scrisori, înainte de a începe transmisia fax. Un abonat cheamă, formează numărul cutiei la telefonul său și începe o operație de recepție manuală pe faxul propriu. Aparatul trimite conținutul cutiei de scrisori selectate. Nu există nici o securitate a acesteia, astfel încât o persoană poate parcurge lista cutiilor de scrisori și obține conținutul tuturor. Un număr de cutie poștală de 4 cifre înseamnă doar 10.000 de posibilități, ce pot fi ușor încercate într-un timp scurt de către un modem fax controlat prin calculator.

- **Interogare (A5, V2, V5):** problemele legate de interogare prezintă aceleași vulnerabilități ca și cutiile de scrisori. Dacă mașina interogată nu solicită o parolă, atunci orice mașină poate apela și obține un număr de faxuri.

- **Rerutare locală (A1, V1, V3):** în funcție de posibilitățile de acces și îndemânarea unui intrus, liniile telefonice sau apelurile pot fi rerutate către o altă mașină care să primească faxurile. Singurul indiciu cu privire la această problemă este primirea unui apel de la emițător care cere confirmarea

primirii faxului înainte ca intrusul să-l retransmită. Cu acces din interior se poate face aproape orice. O mașină fax intrus poate fi amplasată în apropierea mașinii țintă, realizându-se o derivație. Toate faxurile vor fi tipărite pe mașina intrus, ce le transmite apoi către mașina țintă. Schimbând numărul telefonic și mesajul de stație al faxului intrus, mașina țintă poate fi indusă în eroare pentru a crede că nu s-a produs nici o interceptare.

- Prize telefonice (A2, V1, V3): dacă există acces la linia telefonică, un intrus o poate intercepta și prelua traficul fax. Priza se realizează cu ușurință pentru că tablourile de conexiuni se află în locuri izolate și intruziunea este greu de detectat, acest lucru putând fi realizat doar de specialiști cu echipament adecvat.

- Rerutarea prin compania de telefoane (A4, V1, V3): delincvenții telefonici, care fac operații ilegale pentru a frauda compania de telefoane pot reruta numerele telefonice, preluând controlul blocului de comutare. Folosind asemenea oportunități, un intrus poate reruta numerele de telefon ale fixului către aparatul propriu, unde va tipări mesajele, după care le va transmite către mașina țintă. Este un mod de interceptare foarte greu de depistat.

Vulnerabilități exploatabile de către interceptori

Generalități: această secțiune descrie vulnerabilitățile ce pot fi exploatare de către interceptori. Fiecare vulnerabilitate este asociată cu o amenințare și caracteristici ale mașinii fax ce pot conduce la acea vulnerabilitate.

- Interceptarea formării (A1, A2, A3, A4, A5): dacă se dispune de acces fizic la mașină, linia telefonică, linia de trunchi sau de acces electronic la blocul de comutare, un interceptor poate reruta numerele telefonice, preluând controlul asupra blocului de comutare al companiei telefonice. Se pot astfel reruta numerele telefonice de fax către mașinile proprii, unde se tipăresc mesajele și apoi se retransmit către mașinile țintă. Cu acces electronic la un număr telefonic, interceptorul deschide accesul la o mașină după ce primește tonul de apel, dar înainte de a se realiza legătura. Rezultatul este că mașina fax crede că vorbește cu un număr, când de fapt vorbește cu altul.

- Aparatură de interceptare dedicată (de proveniență comercială) (A1, A2, A3, V3): se comercializează dispozitive de interceptare telefonică și fax pentru agenții specializate, dar acestea pot ajunge foarte ușor și pe mâna persoanelor implicate în activități de spionaj. Se găsesc dispozitive ce pot intercepta o linie de trunchi pentru a extrage doar una din fluxul de convorbiri telefonice multiplexate. Dacă este vorba de un transfer fax, mașina îl copiază și-l afișează; dispozitivele sunt aproape imposibil de detectat.

- Aparatură de interceptare de construcție proprie (A1, A2, V3): AT&T, Rockwell, Exar și Sierra au realizat seturi de cipuri comerciale care reprezintă aproape în întregime o mașină fax. Pentru a completa proiectarea mai este nevoie de o interfață analogică și de un microcontroler. AT&T trimite oricărui solicitant un ghid privind realizarea unui fax modem utilizând cipurile sale, ca și diagrama de cablaj. Se poate realiza astfel un dispozitiv de interceptare propriu, destul de ieftin, care se leagă la o singură linie pentru a asculta și înregistra traficul fax într-un modem fax ieftin, cipurile fax sunt de obicei combinate cu un microcontroler, care să facă translația dintre comenzile ASCII de la calculatorul gazdă pentru setarea registrelor care controlează cipurile. Deoarece faxul este pe principiul punct la punct, cipurile existente controlează o jumătate din canalul de comunicație și răspund la cealaltă jumătate. Se așteaptă ca cipurile să răspundă la solicitările pe care le primesc și să aștepte răspunsuri atunci când trimit o solicitare. Acest mod de operare va trebui să fie dezafectat pentru a se crea un dispozitiv de interceptare cu un mod pasiv de ascultare, înlocuind sau dezactivând microcontrolerul și setând extern registrele, se va putea realiza un dispozitiv de interceptare simplu ce va lucra pe linii telefonice individuale. Datorită complexității problemelor ce se pun în separarea semnalelor multiplexate pe o linie trunchi, este improbabil să se poată construi un dispozitiv de interceptare cu cipurile disponibile în prezent.

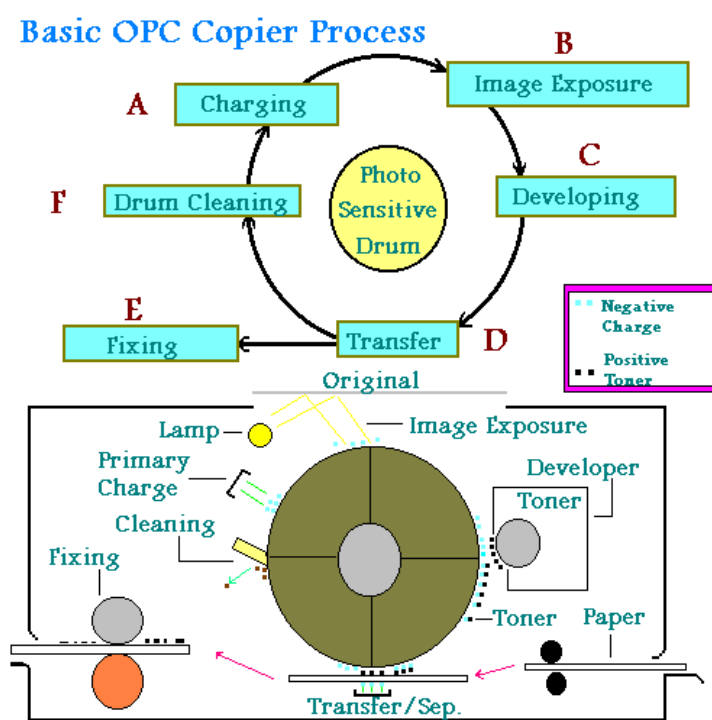
- Informație alterată (A5, V1): deoarece numărul de fax și mesajul de stație sunt arbitrare, este posibil ca orice mașină să trimită un fax care să pară a proveni de la altă mașină. Utilizând această posibilitate, se pot trimite mesaje fax false către o mașină pentru a o induce în eroare, pe ea și pe receptor că au primit un fax legitim și că au de-a face cu un conținut real.

- Ascultare multiplă pentru nume și parole de utilizator (A4, V3): pirații telefonici pot să creeze linii de conversație prin acces la blocul de comutație. Dacă această legătură se realizează între telefonul intrusului și o linie fax, acesta poate asculta toate mesajele fax ce trec prin acea linie. Cu o mașină fax adecvată ce poate tipări documentele, se realizează o monitorizare completă a traficului fax, fără nici o posibilitate de detecție.

- Radiația electromagnetică (A4, V3): dacă mașina fax nu este aprobată TEMPEST, tot traficul de pe ea poate fi observat, nedetectabil cu ajutorul unor dispozitive de ascultare electromagnetice. Se vor solicita deci echipamente aprobate TEMPEST pentru toate agențiile guvernamentale ce lucrează cu calculatoare neecranate și cu echipamente de comunicație ce manipulează date secrete. Se vor face verificările necesare în toate locurile de utilizare și se va solicita aprobarea fondurilor pentru luarea de contramăsuri TEMPEST, atunci când se consideră necesar.

Vulnerabilități ale mașinilor de copiat inteligente

Copiatoarele sunt sisteme ce permit reproducerea cu fidelitate a unei foi de hârtie, pe una sau mai multe foi albe. Copierea se face prin impresionarea unui cilindru de seleniu cu imaginea ce se dorește a se copia, apoi cilindrul de seleniu (care prin impresionare a fost încărcat electrostatic) atrage particule fine de carbon (denumit toner) și imaginea este transferată pe o coală de hârtie albă. În final, hârtia este încălzită pentru a fixa definitiv tonerul. Aceasta tehnologie a fost dezvoltată de firma Rank Xerox, de aceea se folosește uneori în mod eronat denumirea de „xerox” în loc de termenul corect copiator. Funcționarea, pe scurt este reprezentată schematic în figura 6:

Majoritatea copiatoarelor preiau informația de pe o hârtie pe alta, fără a memora imaginea în mașină. O oarecare persistență există pe tamburul de tipărire, dar acest lucru se poate remedia. Copiatoarele alb-negru folosesc un proces xerox fără probleme din acest punct de vedere. Copiatoarele color însă utilizează procesul de transfer termic ce constituie o problemă, în acest caz toate documentele vechi se găsesc pe filmul de transfer și cel mai adesea acesta se aruncă la gunoi.

Tipuri de copiatoare

Există trei tipuri de copiatoare: analog, hibrid și numeric. Diferența este dată de modul cum imaginea este manipulată între procesele de scanare și tipărire. Din cele trei, copiatoarele numerice sau "inteligente" sunt cele mai vulnerabile la diversiuni și alterări.

- Analog: Toate copiatoarele tradiționale sunt de acest tip. Imaginea este scanată optic și este transferată la un tambur fotosensibil, folosind oglinzi și lentile. Se obține apoi tipărirea imaginii pe o nouă bucată de

hârtie. Singurul risc este persistența imaginii pe tambur și inserția ascunsă a unui convertor numeric și a unui mijloc de transmitere sau de memorare.

- *Hibrid*: folosesc metoda analogică de producere a imaginii cu un calculator care gestionează interfața, deranjamentele și facturarea. Riscurile sunt aceleași ca în cazul analogic, doar că este mai simplu să se adauge o interfață numerică la o mașină care face parte deja din această categorie.

- *Numeric*: copiatoarele numerice folosesc un scanner, memorie numerică și reconstrucția numerică a imaginii pentru a realiza copii. Scannerul obține imaginea în formă numerică și o transmite unui calculator. Acesta o memorează într-un RAM sau pe disk și aplică accentuări, corecții de imagine și alte ajustări. Imaginea poate fi editată sau combinată cu imagini memorate anterior. Se pot realiza astfel orice fel de combinații, care ulterior se tipăresc. Aceste sisteme sunt cel mai adesea capabile și de transmisii fax și sunt folosite drept copiatoare de rețea pentru alte calculatoare. Problemele potențiale apar deoarece imaginea este memorată pe disk unde poate fi regăsită și văzută de oricine. O apăsare greșită de buton va transmite imaginea în loc să o tipărească. Programul de calculator poate fi modificat pentru a memora toate imaginile, în vederea unei retransmisii ulterioare printr-o rețea de calculatoare atașată sau pentru a fi transmise simultan la mașina fax a adversarului. Foarte des aceste mașini au legături pentru telediagnostic, astfel încât problemele de operare și hardware pot fi analizate de la distanță de un tehnician specializat. Această conexiune este o cale posibilă pentru un intrus care vrea să obțină copii ale faxurilor memorate.

- *Copiatoare cu facilități de traducere*; firma Ricoh produce un copiator numeric ce traduce documente din engleză în japoneză. Calculatorul conține un software de recunoaștere optică a caracterelor ce convertește textul englez în caractere japoneze ce sunt tipărite. El lucrează ca fax și imprimantă de calculator. Riscurile potențiale sunt considerabile, din parte unei persoane din interior. Mașina este capabilă să recunoască cuvinte și fraze englezești pentru a le converti în japoneză, deci un calculator poate urmări cuvinte sau fraze cheie și poate comanda memorarea documentelor ce conțin aceste elemente, pentru intrus. Se poate, de asemenea, realiza programarea pentru a da traduceri incorecte, adăugând – de exemplu – fraze banale de câte ori apare un anumit nume. Se poate comanda, de asemenea, și schimbarea conținutului documentului în timpul unei acțiuni de copiere.

Desigur, toate posibilele amenințări specificate atât pentru aparatura fax cât și pentru copiatoare nu se produc simultan sau cel mai probabil cu o rată scăzută însă în mod cert acolo unde se vehiculează informații importante (economice, politice, militare sau de altă natură) problema siguranței acestora rămâne prioritară.

ACȚIUNI CARACTERISTICE APĂRĂRII AERIENE

Col. Gheorghe MOTOC

Apărarea aeriană pasivă

Apărarea aeriană pasivă include toate măsurile, altele decât cele ale apărării aeriene active, executate pentru a reduce la minimum efectele acțiunilor aeriene ofensive ale inamicului. Acestea sunt: dispersarea, adăpostirea, mascarea, ascunderea și înșelarea, manevra forțelor proprii pentru scoaterea de sub loviturile aeriene ale inamicului, controlul emisiei electromagnetice, protecția genistică.

Măsurile de apărare aeriană pasivă trebuie luate de toate categoriile de forțe pentru creșterea capacității lor de supraviețuire, precum și pentru protejarea personalului, infrastructurilor și instalațiilor proprii față de atacurile aeriene ale inamicului.

Dispersarea îngreuiază activitățile desfășurate de inamic pentru localizarea și lovirea țintelor. Forțele proprii vor fi concentrate numai în momentul când și în locul unde s-a decis întrebuințarea lor. Măsurile de dispersare, împreună cu mobilitatea și cu măsurile de înșelare vor spori gradul de confuzie privind dispozitivul real al forțelor și vor obliga inamicul să consume mai multe resurse pentru localizarea țintelor.

Adăpostirea. Prin măsurile de adăpostire se protejează mijloacele de luptă importante împotriva cercetării și lovirii din aer. Măsurile de adăpostire trebuie luate din timp de pace și trebuie continuate pe timpul acțiunilor militare.

Mascarea, ascunderea și înșelarea împiedică localizarea cu precizie și lovirea mijloacelor proprii de către inamic. Aceste măsuri reduc vulnerabilitatea mijloacelor proprii prin limitarea expunerii la acțiunile de cercetare și lovire executate de inamic.

Mascarea se execută în scopul: ascunderii dispozitivelor de luptă și a acțiunilor de luptă; asigurării secretului în executarea manevrei; inducerii în eroare a inamicului asupra acțiunilor viitoare; protecției împotriva loviturilor din aer.

Ascunderea se realizează prin: pregătirea în ascuns a acțiunilor de luptă; păstrarea secretului asupra acțiunilor preconizate; folosirea proprietăților de mascare ale terenului, întinericului și altor condiții de vizibilitate redusă; folosirea mijloacelor de mascare din înzestrare și a celor improvizate; realizarea măsurilor de mascare radioelectronică și a surselor de lumină; reducerea zgomotelor și a emisiilor de radiații termice.

Înșelarea se asigură prin amenajarea pozițiilor false cu imitarea activităților reale din ele și folosirea diferitelor machete, materiale, reflectori și alte mijloace de inducere în eroare.

Finalitatea acestor măsuri este să determine inamicul să renunțe la atacul aerian, să redirijeze mijloacele de atac aerian către alte obiective sau să consume resurse importante pentru lovirea unor ținte false.

Controlul emisiei electromagnetice se execută în scopul îngreuerii cercetării executate de către inamic și protecției lucrului mijloacelor electronice proprii și se realizează prin măsuri organizatorice, tehnice și de întrebuințare judicioasă a emițătorilor de toate tipurile.

Prin regimul de emisie realizat trebuie să se asigure obținerea unor date preliminare suficiente, care pot fi completate cu cele obținute prin folosirea aparaturii optice sau a altor surse de informații.

Pentru a primi informații precise și în timp real, forțele proprii trebuie să dispună de aparatură cu posibilități de conectare la sistemele de comunicații și senzori.

Avertizarea despre pericolul atacurilor aeriene trebuie să asigure un timp de reacție pentru forțele proprii, suficient pentru a se adăposti și a desfășura alte activități, corespunzătoare modului de acțiune al inamicului. Avertizarea despre atacurile cu rachete este cea mai importantă, deoarece timpul de reacție al forțelor proprii, în aceste situații, este foarte mic.

Protecția genistică se execută pentru adăpostirea și protejarea personalului și a tehnicii împotriva loviturilor de orice gen ale inamicului.

Controlul spațiului aerian

NATINADS are ca funcții principale:

a. Pe timp de pace

- supravegherea aeriană;
- poliția aeriană.

Supravegherea spațiului aerian al României se va realiza cu radare FPS 117, Gap-Filler și radare analogice modernizate, care vor asigura datele necesare pentru realizarea imaginii aeriene unice recunoscute (RAP), prin intermediul Posturilor de Fuzionare a Senzorilor (PFS).

Poliția Aeriană se execută cu avioane de vânătoare din compunerea Forțelor Aeriene. Acestea sunt plasate sub comanda și controlul operațional a SACEUR pe timp de pace, în situații de criză și la conflict/război.

b. În situații de criză

În situații de criză vor fi amplificate funcțiile specifice pe timp de pace. Starea de pregătire pentru luptă a forțelor de apărare aeriană va fi ridicată, în funcție de cerințele situației. Unitățile destinate pentru apărarea aeriană pot fi dislocate într-o zonă de tensiune ca elemente ale Forțelor Aeriene cu stare de pregătire pentru luptă ridicată. Aeronavele din Forța

pentru Alarmare Timpurie și Controlul Aeropurtat (NAEW) și sistemele terestre de control aerian deasupra teatrului acțiunilor vor întări, la nevoie, capacitățile Sistemului de Supraveghere și Control al Spațiului Aerian (ASACS), dispuse pe poziții.

Managementul situațiilor de criză se realizează prin:

- supraveghere aeriană;
- comanda armelor.

Supravegherea aeriană - supravegherea prin radiolocație a spațiului aerian al țării noastre - se va realiza cu radare FPS 117, Gap-Filler și radare analogice modernizate care vor asigura datele necesare pentru realizarea imaginii aeriene unice recunoscute (RAP), prin intermediul Posturilor de Fuzionare a Senzorilor (PFS). De asemenea, acoperirea radar va fi completată prin întrebuințarea radarelor Gap-Filler din structura unităților de rachete sol-aer și a radarelor din compunerea Forțelor Terestre și Forțelor Navale.

În cadrul supravegherii aeriene, unitățile destinate Sistemului de Supraveghere și Control al Spațiului Aerian (ASACS), mențin supravegherea permanentă a spațiului aerian NATO și identifică apropierea avioanelor de Comandamentul Aliat pentru Europa (ACE), pentru a obține, evalua și transmite informații de avertizare timpurie și a permite completarea situației aeriene recunoscute (RAP) cu informațiile furnizate de sistemele de cercetare aeropurtate și sateliții de cercetare. În acest fel, înălțimea minimă a zonei de descoperire prin radiolocație va coborî sub 100 m.

În funcție de situație, aviația de vânătoare, pentru îmbunătățirea posibilităților de interceptare, își va redisloca forțe și mijloace pe alte aerodromuri și va executa misiuni din zonele de serviciu în aer.

Apărarea aeriană poate fi întărită cu forțe și mijloace din compunerea Forțelor Terestre și Forțelor Navale.

Unitățile de apărare aeriană cu baza la sol destinate vor asigura, de asemenea, apărarea obiectivelor vitale. Aceste dislocări vor demonstra solidaritatea și hotărârea Alianței de a rezista agresiunii și de a contribui la realizarea principalului obiectiv, soluționarea crizei.

c. În situații de conflict/război

Viitorul NATINADS depinde în mare măsură de realizarea unui sistem fiabil și complex de comandă și control, dimensionat corespunzător pentru viitoarele operații NATO.

Managementul situațiilor de conflict/război se realizează prin:

- supraveghere aeriană;
- comanda armelor.

Supravegherea spațiului aerian pentru realizarea acoperirii radar în zonele de prim interes și în întregul spațiu aerian național, la înălțimea de 100m și 300m, se va asigura prin funcționarea a cel puțin un radar pe fiecare

poziție a subunităților de radiolocație din Forțele Aeriene. Acoperirea radar va fi completată prin întrebuințarea radarelor Gap-Filler din structura unităților de rachete sol-aer, a radarelor din compunerea Forțelor Terestre și Forțelor Navale și prin completarea situației aeriene recunoscute (RAP) cu informații furnizate de sistemele de cercetare aeropurtate și sateliții de cercetare.

Conform prerogativelor definite de domeniile sale de responsabilitate, SACEUR poate prelua și coordona celelalte forțe naționale, care nu sunt desemnate NATO, dar care dispun de capabilitate de apărare aeriană și acționează în zona sa de comandă.

Pentru asigurarea funcționalității sistemului integrat de apărare aeriană și evitarea fratricidului, toate structurile de apărare aeriană trebuie să dispună de interfețe cu Centrul de Raportare și Control (CRC), conectate cu Punctele de Fuzionare a Senzorilor (PFS), prin care să recepționeze situația aeriană recunoscută (RAP) și să li se repartizeze, prin Centrul de Operații Aeriene Combinate (CAOC), ținte pentru combatere, în funcție de parametrii de zbor și posibilitățile de foc.

Structurile care nu sunt conectate la Centrul de Raportare și Control (CRC) recepționează datele despre situația aeriană generală din rețelele de înștiințare centralizată, iar conducerea acțiunilor aeriene se realizează ierarhic, de către comandanții structurilor respective, pe baza procedurilor și interdicțiilor stabilite și comunicate de Centrul de Operații Aeriene (COA) prin Centrul Raportare și Control (CRC).

*d. Particularitățile acțiunilor împotriva aeronavelor civile
întrebuințate ca arme în atacurile teroriste*

Întrebuințarea aeronavelor civile ca arme pentru înfăptuirea unui atac terorist prezintă numeroase aspecte complexe. Acestea cuprind nu numai categorisirea atacului (cu caracter militar sau civil) și jurisdicția asociată, ci și problemele legate de spațiul aerian național.

Problema esențială este aceea că întrebuințarea forței de nimicire împotriva aeronavelor civile care pot reprezenta un atac terorist posibil este o responsabilitate națională.

În această privință, responsabilitatea SACEUR privind măsurile de apărare aeriană rămâne neschimbată. În ciuda acestei responsabilități, când se reacționează față de întrebuințarea aeronavelor civile, ca arme pentru înfăptuirea unui atac terorist, decizia privind întrebuințarea sistemelor de armament și/sau atacarea unei astfel de aeronave trebuie să fie autorizată de autoritatea națională corespunzătoare, care deține jurisdicția spațiului aerian național în care acționează aeronava respectivă. Aceasta evidențiază faptul că nu există restricții pentru nici o țară membră a Alianței în ce privește stabilirea unor opțiuni privind participarea la NATINADS.

INTEGRAREA APĂRĂRII AERIENE A ROMÂNIEI ÎN SISTEMUL DE APĂRARE AERIANĂ NATO (NATINADS)

Col. Gheorghe MOTOC

Contextul, cerințele și principiile integrării apărării aeriene

În condițiile actualului mediu internațional de securitate, NATO a definit și a validat concepția cu privire la realizarea Sistemului Integrat de Apărare Aeriană NATO (NATO Integrated Air Defence System - NATINADS), care cuprinde principiile și concepțiile directe pentru îndeplinirea misiunii de apărare aeriană colectivă a Alianței și asigură generarea capabilităților destinate managementului situațiilor de criză și conflict.

Esența integrării o reprezintă transferul responsabilității, a forțelor și a autorității necesare întrebuințării acestora către Comandantul Suprem al Forțelor Aliate din Europa (SACEUR) pentru apărarea țărilor europene membre NATO, împotriva atacurilor aeriene, pe timp de pace, în situații de criză și conflict.

În acest context, integrarea spațiului aerian românesc în cel al Alianței trebuie realizată cu respectarea principiilor și concepțiilor directe ale Alianței, pentru îndeplinirea misiunii de apărare aeriană colectivă.

În consecință, România trebuie să dețină structuri de apărare aeriană, care vor intra sub comanda și autoritatea NATO încă din timp de pace, pentru a fi întrebuințate, pe teritoriul țării sau în afara acesteia, în acțiunile asupra aeronavelor care utilizează neautorizat spațiul aerian și împotriva atacurilor aeriene.

Condițiile în care se realizează această subordonare, modalitățile concrete de exercitare a comenzii, regulile de angajare, precum și nivelul de implicare a autorității naționale trebuie să facă obiectul unei decizii politico-militare, acestea urmând să fie negociate la momentul integrării în NATINADS.

Amplificarea rolului și misiunilor NATO pentru menținerea păcii și rezolvarea situațiilor de conflict, determină un proces de adaptare a NATINADS, în cadrul apărării colective, pentru satisfacerea nevoilor apărării aeriene extinse și creșterea contribuției la managementul situațiilor de criză.

Concepția strategică și Inițiativa privind capabilitățile de apărare, aprobate la Summit-ul de la Washington, din aprilie 1999, precum și schimbările conceptuale și ale structurii de forțe NATO stabilite la Summit-ul de la Praga, din noiembrie 2002 și la cel de la Istanbul, din iunie 2004, evidențiază importanța sistemului de apărare aeriană integrată în efortul

colectiv pentru apărarea Alianței și pun un accent deosebit pe necesitatea realizării unei mai mari interoperabilități la diferite niveluri, în condițiile accentuării participării multinaționale. Aceste elemente constituie caracteristica distinctivă a NATINADS și trebuie respectate de toate statele invitate să adere la NATO.

În acest context, Sistemul de Apărare Aeriană al României trebuie să contribuie la securitatea militară a României și apărarea colectivă a Alianței și să asigure capabilități pentru managementul situațiilor de criză.

Integrarea în NATINADS reprezintă unirea sistemelor naționale de apărare aeriană a statelor membre ale Alianței, într-un sistem unic de apărare aeriană al NATO, la nivelul Europei, care dispune de forțe, facilități și structuri operaționale de comandă și control eficiente în timp de pace, în situații de criză și la război.

Pentru realizarea integrării și crearea unui NATINADS viabil, este necesară îndeplinirea următoarelor cerințe:

- proceduri comune, care se aplică întregului sistem și permit executarea de operații continue;
- standarde comune, care stau la baza creării elementelor NATINADS și în raport cu care se poate evalua eficiența acestor elemente;
- limbaj comun care permite operatorilor să colaboreze și să facă schimb de informații în mod rapid și clar;
- stare de pregătire pentru luptă, în conformitate cu principala situație de risc/pericol;
- disponibilitate a forțelor, în funcție de nevoile operaționale și, în același timp, respectarea repartizării echitabile a sarcinilor;
- oportunități suficiente de participare la exerciții multinaționale ale forțelor destinate NATO;
- structură de comandă comună/unificată, care asigură distincția clară a responsabilităților și înlesnește derularea unui proces rapid de luare a deciziilor;
- tehnică compatibilă.

Integrarea în NATINADS implică respectarea următoarelor principii:

- plasarea unităților de apărare aeriană naționale destinate SACEUR sub comanda și controlul operațional al acestuia, pe timp de pace, în situații de criză și conflict și supuse oricărei restricții care poate fi impusă în legătură cu întrebuintarea și dislocarea forțelor;
- întrebuintarea forțelor de apărare aeriană desemnate pentru executarea unor misiuni, altele decât cele de apărare aeriană, doar cu aprobare națională;
- încadrarea centrelor și punctelor de control și raportare, în principal, cu personal din țara pe al cărei teritoriu se află, cu excepția cazurilor în care împrejurări neobișnuite impun o altă reglementare și numai după primirea aprobării din partea statului respectiv;

- decizia referitoare la numărul, structura forțelor ce vor fi asigurate, precum și a echipamentului aferent constituie responsabilitate națională;
- structura de apărare aeriană aliată va oferi țărilor NATO informații relevante, de interes propriu, destinate controlului asupra aviației civile, protecției civile și îndeplinirii altor responsabilități naționale;
- unele funcții, cum ar fi securitatea internă și angajamentele proprii, în afara cadrului NATO, trebuie să intre în sfera de responsabilitate națională. În astfel de situații, forțele necesare pot fi retrase din rândul forțelor desemnate de țara respectivă, în conformitate cu procedurile aprobate;
- la toate eşaloanele, comandanții răspund pentru problemele specifice Alianței, numai față de autoritățile superioare aliate. Dacă este deosebit de important ca acești comandanți să îndeplinească și unele funcții administrative suplimentare sau responsabilități cu caracter pur național, cum ar fi cele duble (responsabilități naționale și aliate), precizările și controlul trebuie să fie ale Alianței, în ceea ce privește problemele specifice acestora și pur naționale, pentru probleme naționale.

Forțe participante la apărarea aeriană integrată

Din punct de vedere al subordonării, forțele participante la apărarea aeriană integrată sunt grupate în:

- **Forțe desemnate (sub comandă) NATO**, se constituie în forțe multinaționale și acționează în cadrul apărării colective. Acestea sunt denumite generic *forțe NATINADS* și sunt compuse din:

- *forțe subordonate NATO*, aflate în subordinea operațională SACEUR. În cadrul acestei categorii, România participă numai cu unități de apărare aeriană din cadrul Forțelor Aeriene, respectiv cele care au responsabilități în sistemul de supraveghere aeriană și cele care execută misiuni de Poliție Aeriană;

- *forțe destinate NATO*. În cadrul acestei categorii de forțe, România participă numai cu unități de apărare aeriană care au un nivel de operativitate ridicat, astfel încât, după parcurgerea perioadelor de ridicare graduală a capacității operaționale, cu durata de 7, 15, sau 30 de zile, să fie în măsură să ducă acțiuni militare specifice. Unitățile de apărare aeriană participante, fac parte din organica Forțelor Aeriene și a Forțelor Terestre.

- **Forțe aflate sub comandă națională**. Acestea sunt compuse din unități de apărare aeriană din structura Forțelor Aeriene, Forțelor Terestre și Forțelor Navale, care parcurg procesul de operaționalizare sau continuă instruirea în scopul menținerii nivelului de operativitate impus.

Din punct de vedere al locației, unitățile de apărare aeriană naționale care intră în compunerea forțelor subordonate NATO sau a forțelor destinate NATO, pot fi dislocate pe teritoriul național sau pe teritoriul altor state membre NATO din Europa, încă din timp de pace.

Din punct de vedere al angajării în acțiuni militare, structurile naționale de apărare aeriană acționează astfel:

- **Pe timp de pace:**

- unitățile de apărare aeriană din cadrul *forțelor subordonate NATO*, aflate în subordinea operațională SACEUR, respectiv cele care sunt incluse în sistemul de supraveghere aeriană și cele care execută serviciul Poliția Aeriană.

- unitățile de apărare aeriană din cadrul *forțelor destinate NATO*, conectate la sistemul de supraveghere aeriană prin Posturile de Fuziune a Senzorilor, respectiv la sistemele de comandă a armelor și dislocate pe poziții, fără a acționa;

- **În situații de criză sau conflict/război - în afara teritoriului național**, cele care intră în compunerea forțelor subordonate NATO sau a forțelor destinate NATO.

SACEUR, potrivit responsabilităților de planificare și exploatare a sistemului de apărare aeriană aflat sub comanda sa operațională, încă din timp de pace, pentru a îndeplini misiunea de apărare aeriană a Alianței, le va întrebuința în oricare teatru de acțiuni militare.

- **În situații de criză sau conflict/război - pe teritoriul național**, se constituie forțele multinaționale ce acționează în cadrul apărării colective. SACEUR, pe baza prerogativelor sale de coordonare a celorlalte forțe naționale, care nu sunt destinate NATO, va prelua prin transfer de autoritate și unitățile de apărare aeriană aflate sub comandă națională care dispun de capabilitate de apărare aeriană și acționează în zona sa de comandă, pe teritoriul național.

Misiunile și întrebuințarea NATINADS

Misiunea de apărare aeriană a SACEUR, pe timp de pace, este de a menține integritatea spațiului aerian european NATO și de a proteja țările membre NATO și forțele acestora împotriva atacurilor aeriene. Apărarea aeriană cuprinde funcțiile de supraveghere aeriană și de Poliție Aeriană și reprezintă elementul determinant în menținerea securității statelor membre ale Alianței.

În situații de criză, NATINADS se extinde pentru a sprijini măsurile întreprinse de Comandamentul Aliat pentru Europa (ACE) în vederea realizării managementului crizei și descurajării agresiunilor, demonstrând hotărârea și pregătirea Alianței de a rezista atacurilor din zona de criză.

În situații de conflict/război, obiectivele vizate în operațiile de apărare aeriană sunt apărarea zonei de responsabilitate a Comandamentului Aliat pentru Europa (ACE) împotriva atacurilor aeriene, provocarea de pierderi maxime în rândul forțelor aeriene inamice prin uzură și participarea la crearea unei situații aeriene favorabile.

NATINADS asigură apărarea aeriană în întreaga zonă de responsabilitate a Comandamentului Aliat pentru Europa (ACE). Acesta cuprinde Sistemul de Supraveghere și Control al Spațiului Aerian (ASACS) și sistemele de armament pentru apărarea aeriană. Structurile care le compun se regăsesc în *forțele sub comanda NATO* sau *forțele destinate NATO*, se află sub comanda operațională a SACEUR și pot fi întrebuințate pe timp de pace, în situații de criză și la conflict/război. Forța pentru Alarmarea Timpurie și Controlul Aeropurtat NATO (NAEW), deși oficial nu face parte din NATINADS, va avea un rol esențial în creșterea capacității Sistemului de Supraveghere și Control al Spațiului Aerian (ASACS). Efortul pentru realizarea apărării aeriene este unul comun, iar strânsa colaborare între Forțele Terestre, Forțele Aeriene și Forțele Navale constituie o premisă importantă.

În timp de pace, unitățile destinate ASACS supraveghează permanent spațiul aerian NATO și identifică apropierea avioanelor de zona de responsabilitate a Comandamentului Aliat pentru Europa (ACE), în scopul obținerii, evaluării și distribuirii informațiilor de avertizare timpurie. Acestea, la cerere, asigură asistență de navigație aeronavelor militare și civile, buletine meteo și date despre aeroporturi. De asemenea, conform procedurilor stabilite, în colaborare cu autoritățile de trafic aerian civil corespunzătoare, asigură asistență în zbor aeronavelor aflate în situații de urgență.

Unitățile de aviație asigură avioane de vânătoare pentru reacție rapidă la alertă (interceptare), în vederea interceptării, interogării și identificării platformelor aeropurtate necunoscute.

Sistemele de armament de apărare aeriană sunt menținute într-o stare de pregătire de luptă care să le permită, atunci când situația impune, apărarea structurilor de alte arme pe timpul ridicării graduale a capacității de luptă.

În situații de criză vor fi extinse funcțiile specifice în timp de pace. Starea de pregătire pentru luptă a forțelor de apărare aeriană va fi crescută corespunzător cerințelor impuse de situația concretă. Acestea pot fi dislocate într-o zonă de tensiune, ca elemente ale forțelor cu stare de pregătire pentru luptă ridicată.

Aeronavele NAEW și sistemele terestre de control aerian, la nevoie, întăresc capacitățile de supraveghere și control, dispuse pe poziție. Avându-se în vedere posibilul pericol reprezentat de rachete tactice, unități de apărare aeriană cu baza la sol și de aviație de vânătoare întăresc forțele aflate pe poziție, sub controlul ASACS. De asemenea, unități de apărare aeriană cu baza la sol pot asigura apărarea unor obiective vitale.

În situații de conflict/război, apărarea integrată se asigură prin întrebuințarea entităților aeropurtate și dispuse la sol, destinate pentru supraveghere aeriană și controlul armamentului, precum și a unei game largi de avioane de vânătoare și armament specific, împotriva pericolelor aeriene cu pilot și fără pilot.

Avantajele inerente ale fiecărui sistem de apărare aeriană sunt exploatate pentru creșterea la maximum a capacității totale, realizate prin întrebuințarea oportună a sistemului cel mai adecvat pentru realizarea unei misiuni specifice.

Unitățile de apărare aeriană, prin intermediul Centrului de Operații Aeriene Combinate (CAOC), sunt implicate în toate celelalte tipuri de misiuni specifice Forțelor Terestre și Forțelor Navale.

Conducerea apărării aeriene integrate

a. Conducerea actuală a Forțelor Aeriene Române

Sistemul de apărare aeriană a României a reprezentat, timp de decenii, fundamentul poziției defensive, a asigurat integritatea spațiului aerian național și a contribuit la securitatea politică și militară a țării. Noile condiții de securitate, aderarea României la NATO și, ca urmare, perspectiva integrării operaționale depline în sistemul de apărare aeriană al Alianței (NATINADS), impun analiza stării actuale a sistemului național de apărare aeriană și adaptarea acestuia corespunzător noilor cerințe.

Procedând la această analiză, în elaborarea *Concepției de conducere a Forțelor Aeriene* precum și în elaborarea *Concepției de Apărare Aeriană Integrată* au fost luate în considerare interesele naționale, cu referire la suveranitatea și integritatea spațiului aerian românesc, schimbările profunde produse în Armata României ca urmare a reformei și procesului de modernizare, precum și apropiata extindere a sistemului de apărare aeriană al Alianței.

Aceste concepții definesc și orientează modul de realizare și conducere a Sistemului de Apărare Aeriană a României (SAAR) în contextul noilor condiții de securitate, sistem destinat asigurării unei apărări aeriene eficiente, care reprezintă una din sarcinile esențiale ce revin forțelor armate ale României. În această privință, „*Concepția privind apărarea aeriană integrată a României*” include principiile și conceptele pentru îndeplinirea misiunii de apărare aeriană la nivel național, are în vedere participarea României la apărarea colectivă și pune un accent deosebit pe necesitatea realizării unei mai mari interoperabilități la nivel strategic, operativ și tactic.

b. Subsistemul de conducere (comandă și control) al Forțelor Aeriene

Singura modalitate eficientă de asigurare a unității efortului în apărarea aeriană o reprezintă subordonarea tuturor structurilor militare care duc acțiuni aer-aer și sol-aer unui singur comandant, care să exercite autoritatea asupra lor printr-un sistem specializat, existent din timp de pace.

Acest sistem, numit Comandă Control Aerian (C2A) integrează personalul, echipamentele, comunicațiile, facilitățile și procedurile necesare planificării, elaborării și transmiterii ordinelor, monitorizării și controlului centralizat al forțelor și operațiilor, în scopul execuției cu succes a acțiunilor de apărare aeriană *descentralizate*.

Unitatea de acțiune este esențială pentru apărarea aeriană a României și reprezintă o sarcină importantă a Sistemului de Comandă Control Aerian Național (SCCAN).

Sistemul de Comandă Control Aerian al României este integrat, automatizat și are un singur Centru de Operații Aeriene, ca sistem C4I, cu responsabilități în comanda centralizată a forțelor de apărare aeriană la nivel național, indiferent cine le subordonează administrativ sau ierarhic. Acest sistem operează pe baza principiului *controlului centralizat și execuției descentralizate*, în prezent numai în locații fixe. Comanda și controlul, prin conectarea unor elemente C2A transportabile, mobile sau aeropurtate, sunt necesare, în egală măsură, pentru Forțele Aeriene, Forțele Terestre și Forțele Navale și sunt posibile tehnic și funcțional.

Elaborarea și aplicarea procedurilor de lucru revine Comandamentului Operațional Aerian Principal.

Continuitatea conducerii centralizate se asigură prin preluarea funcțiilor structurii de bază de către structura de rezervă, iar *execuția descentralizată* prin constituirea unor elemente de nivel tactic (Centre de Operații ale Bazelor Aeriene - COBA, respectiv ale rachetelor sol-aer – CORSA).

La comandamentele operaționale aparținând Forțelor Terestre și Forțelor Navale se constituie Centre de Coordonare a Acțiunilor Aeriene - CCAA.

c. Responsabilitățile privind comanda și controlul

În exercitarea comenzii și controlului acțiunilor de apărare aeriană, responsabilitățile pentru diferite nivele ierarhice, structuri și funcții, sunt următoarele:

În timp de pace, responsabilitățile la nivel *strategic* privind apărarea aeriană revin șefului Statului Major General și se referă la stabilirea structurii de forțe destinate apărării aeriene, alocarea resurselor pentru înzestrarea și pregătirea acestora, elaborarea Planului apărării aeriene a României, asigurarea cadrului normativ privind organizarea, executarea și controlul serviciului Poliție Aeriană.

Responsabilitățile la nivel *operativ* privind apărarea aeriană revin șefului Statului Major al Forțelor Aeriene și comandantului Comandamentului Operațional Aerian Principal și se referă la pregătirea structurilor proprii, conducerea serviciului Poliție Aeriană și alocarea forțelor destinate apărării aeriene.

Șefii statelor majore ale celorlalte categorii de forțe ale armatei răspund de pregătirea, echiparea și operaționalizarea structurilor subordonate destinate apărării aeriene.

Responsabilitățile Comandamentului Operațional Aerian Principal privind supravegherea aeriană, conducerea forțelor din serviciul Poliție Aeriană, controlul traficului aerian operațional și coordonarea acestuia cu cel general sunt permanente și exclusive.

Centrele de Coordonare a Acțiunilor Aeriene (CCAA), din compunerea comandamentelor operaționale ale Forțelor Terestre și Forțelor Navale, realizează interfața între structurile de apărare aeriană aparținând propriei categorii de forțe și COAP.

Responsabilitățile la nivel *tactic* revin Centrului de Raportare și Control și comandanților structurilor specializate și se referă la pregătirea forțelor luptătoare, a centrelor de operații aeriene și la executarea serviciului Poliție Aeriană.

În situații de criză, responsabilitățile la nivel strategic, operativ și tactic sunt cele din timp de pace, la care se adaugă cele privind ridicarea graduală a capacității operaționale, corespunzător competențelor fiecărui nivel de comandă.

La război, responsabilitățile la nivel *strategic* privind comanda generală a apărării aeriene a României revine comandantului Centrului Național Militar de Comandă, care direcționează efortul apărării aeriene și emite directive care conțin și aspecte privind acțiunile de apărare aeriană, în corelare cu celelalte acțiuni militare, astfel încât obiectivele campaniei sau războiului să fie îndeplinite.

Responsabilitățile la nivel *operativ* revin comandantului Comandamentului Operațional Aerian Principal, desemnat de comandantul Centrului Național Militar de Comandă, ca responsabil pentru integrarea efortului defensiv al forței întrunite, respectiv comandant al apărării aeriene. Comandantul Comandamentului Operațional Aerian Principal exercită comanda și controlul operativ asupra tuturor forțelor destinate apărării aeriene, indiferent de categoria de forțe de care aparțin. Asupra acestor forțe comandantul COAP are autoritatea de a îndeplini acele funcții ale comenzii care presupun utilizarea forței în acțiunile aeriene și transmiterea ordinelor în acest sens.

Centrele de Coordonare a Acțiunilor Aeriene (CCAA), desfășoară activități identice cu cele prevăzute la pace.

La nivel *tactic* se mențin responsabilitățile stabilite pentru pace și situații de criză.

Pentru asigurarea funcționalității sistemului integrat de apărare aeriană și evitarea fratricidului, toate structurile de apărare aeriană trebuie să dispună de interfețe cu Centrul de Raportare și Control (CRC), conectate cu Punctele de Fuzionare Senzori (PFS), prin care să recepționeze situația aeriană recunoscută (RAP) și să li se repartizeze țintele aeriene pentru combatere, în funcție de parametrii de zbor și posibilitățile de foc.

Structurile care nu sunt conectate la Centrul de Raportare și Control (CRC) recepționează datele despre situația aeriană generală din rețelele de înștiințare centralizată, iar conducerea acțiunilor aeriene se realizează ierarhic, de către comandanții structurilor respective, pe baza procedurilor și interdicțiilor stabilite și comunicate de Centrul de Operații Aeriene (COA) prin Centrul Raportare și Control (CRC).

Controlul operațional al acțiunilor de apărare aeriană se exercită de către Centrul de Operații Aeriene (COA) din cadrul COAP, care detaliază ordinele de apărare aeriană pentru forțele participante, monitorizează și

coordonează acțiunile acestora pentru aplicarea Planului apărării aeriene, coordonează toate activitățile curente de control al spațiului aerian, evaluează eficacitatea și capacitățile diferitelor elemente ale sistemului de apărare aeriană, propune schimbări în configurația acestuia, replanifică misiunile în timpul ducerii acțiunilor și reconfigurează sistemul de comunicații pentru comanda și controlul apărării aeriene, funcție de situația tactică și operativă.

Controlul tactic al acțiunilor de apărare aeriană se exercită de Centrul de Raportare și Control (CRC), colocat cu Centrul de Operații Aeriene (COA), care produce imaginea aeriană unică recunoscută și o distribuie către celelalte elemente ale Sistemului de Comandă Control Aerian Național (SCCAN), inclusiv către Centrele de Coordonare a Acțiunilor Aeriene (CCAA), asigură trecerea forțelor în stări de pregătire pentru luptă superioare, repartizează țintele aeriene, alocă forțele pentru combatere și nimicire și ține evidența rezultatelor acțiunilor desfășurate.

Comanda tactică a acțiunilor de apărare aeriană se exercită de către centrele de operații ale rachetelor sol-aer (CORSA) și centrele de operații ale bazelor aeriene (COBA) care asigură alocarea instalațiilor de lansare, respectiv a vânătorilor pe țintele aeriene repartizate, precum și de către comandanții subunităților de foc care asigură managementul luptei.

În cadrul acțiunilor de apărare aeriană, comandantul Comandamentului Operațional Aerian Principal are sub *control operativ* structurile specializate de apărare aeriană de la toate categoriile de forțe ale armatei.

Comandanții comandamentelor operaționale ale celorlalte categorii de forțe armate (componente ale forței întrunite) pun sub controlul operativ al comandantului Comandamentului Operațional Aerian Principal structurile specializate de apărare aeriană, pun în aplicare ordinul de control al spațiului aerian și desfășoară acțiunile care vin în sprijinul componentei aeriene.

Centrul de Coordonare a Acțiunilor Aeriene (CCAA) funcționează din timp de pace la nivel de comandament operațional al Forțelor Terestre/Forțelor Navale (COFT/COFN), reprezentând interfața principală responsabilă de managementul sprijinului aerian la nivel operativ și tactic. CCAA este subordonat funcțional COA pentru a asigura reacția rapidă, îndeosebi la cererile de sprijin aerian nemijlocit și cercetare aeriană, dar răspunde în fața comandantului COFT/COFN și pentru corecta planificare, întrebuințare și coordonare a resursei de aviație repartizate de Centrul Național Militar de Comandă.

CCAA este responsabil de dislocarea și activitatea ofițerilor de legătură la marile unități din FT/FN și, în anumite situații, poate primi autoritatea de a ordona direct bazelor aeriene decolarea aviației pentru misiunile de sprijin repartizate.

În concluzie, conducerea centralizată a acțiunilor forțelor de apărare aeriană optimizează forța de reacție destinată îndeplinirii misiunii de apărare aeriană și maximizează probabilitatea de realizare a obiectivelor stabilite de SMG/CNMC.

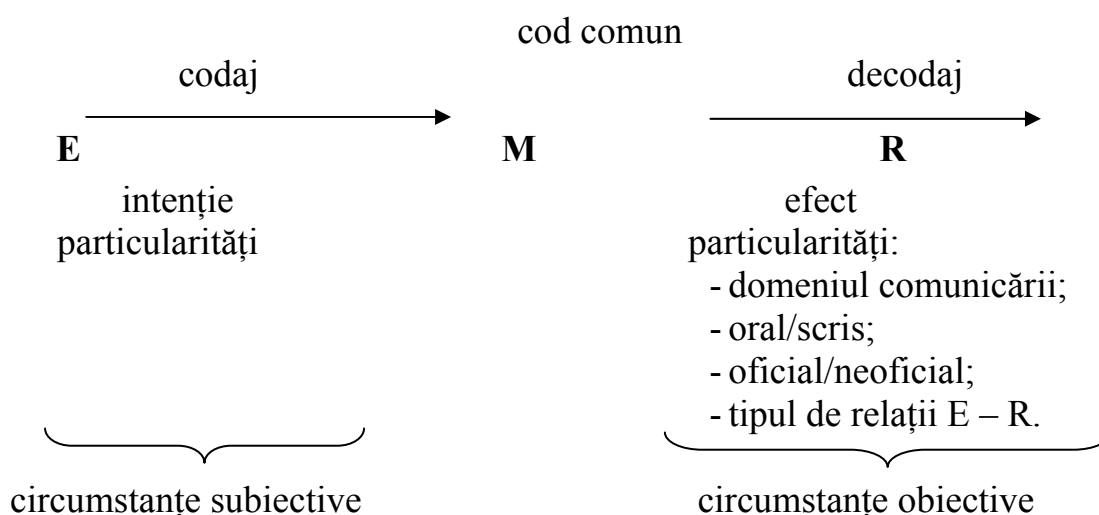
DESPRE STILISTICĂ ȘI COMPOZIȚIE ÎN COMUNICARE

Conf.univ.dr. Emil ION

Limba se definește ca ansamblu de mijloace fonetice, lexicale și gramaticale, organizate în sisteme, care servește ca instrument de comunicare între membrii unei comunități lingvistice. Utilizarea limbii în acte concrete de comunicare (orală și scrisă) se numește vorbire.

Procesul de comunicare implică existența a doi factori: un *emițător* (E) care formează *mesaje* (M) și un receptor (R) care le percepe. Pentru realizarea înțelegerii, ambii parteneri folosesc același *sistem de semne*, adică aceeași limbă, și același *sistem de semnificații*, adică același *cod*. Operația de formare a mesajului se numește *codaj*, cea de percepere și de înțelegere – *decodaj*. Formularea unui mesaj este condiționată de *circumstanțele obiective* în care are loc comunicarea (= *domeniul* sau *sfera* comunicării; *calea de transmite*: oral, scris; *situația*: oficială, neoficială; *particularitățile* receptorului: cunoscut sau necunoscut, unul singur sau mai mulți, nivelul de pregătire, starea de spirit; *relațiile* dintre emițător și receptor) și de circumstanțele subiective (= *intenția* și particularitățile emițătorului).

Schematic, procesul de comunicare s-ar putea reprezenta astfel:

Configurația mesajului este determinată de circumstanțele obiective, mai ales din sfera comunicării și de situația în care are loc comunicarea. Acestea impun emițătorului respectarea anumitor reguli. Cu alte cuvinte, în actele concrete de comunicare, produse într-o anumită situație și în legătură cu un anumit domeniu de activitate, distingem trăsături comune, indiferent de

particularitățile și intenția emițătorului. Oricine își dă seama ușor că, fără să se supravegheze, își “modelează” vorbirea în funcție de **obiectul comunicării** (ce tip de informație este vehiculată: oficială, științifică, publicistică, colocvială, artistică) și de **situație** (oficială, publică, intimă etc.). De aici rezultă că limba îndeplinește **funcții** de comunicare diferite, că există **limbaje** diferite, condiționate social. Aceste **variante funcționale** ale limbii se numesc **stiluri funcționale**. **Stilul funcțional** este o variantă a limbii, o modalitate specifică de utilizare a limbii de către vorbitorii angajați într-un domeniu concret de activitate.

Într-un șir de mesaje formulate de același vorbitor în împrejurări diferite, se disting trăsături particulare, care nu se întâlnesc în mesajele altor vorbitori. Aceste trăsături definesc **stilul individual**, adică modul de utilizare a limbii în conformitate cu particularitățile individuale ale vorbitorului.

Mesajele sunt formulate după anumite **reguli** sau **norme**. În orice comunicare se disting trei serii de norme:

- normele limbii: limba există în mod concret ca variantă literară, ca variantă teritorială [(dialect, subdialect, grai), ca variantă socială (argou) sau ca etapă mai veche sau mai nouă în evoluția ei. Deci, normele limbii pot fi definite: literare sau nonliterare, contemporane sau învechite, corecte sau greșite. Comunicările sunt judecate, de regulă, prin referire la o anumită variantă și la un anumit moment în evoluția acelei variante];
- normele stilistic-funcționale; [impun vorbitorului selectarea și organizarea faptelor de limbă în conformitate cu obiectul și situația în care are loc comunicarea. Neadecvarea mijloacelor de expresie la obiect și situație poate afecta perceperea mesajului până la totala lui nereceptare. Faptele de limbă pot fi judecate și din punctul de vedere al apartenenței la un stil funcțional. Distingem două sectoare: unul care cuprinde fapte de limbă ce au aproximativ aceeași frecvență și aceleași semnificații în toate stilurile, formând fondul neutru stilistic, și altul cu fapte de limbă caracteristice stilului funcțional respectiv];
- normele interne: [sunt norme specifice stilului individual și sunt ușor de sesizat în producțiile artistice. Într-o comunicare individuală, unele cuvinte, forme și construcții au semnificații particulare. Acestea se manifestă adesea prin preferința pentru unele cuvinte, pentru anumite forme și construcții].

Vorbind despre calitățile stilului (ale vorbirii cultivate) la procesul de comunicare, la mesajele pe care vorbitorii le schimbă între ei, vorbirea oricărui om cultivat trebuie să îndeplinească unele condiții, numite:

- calități generale;
- calități particulare.

Calități generale ale stilului (ale vorbirii cultivate):

❶ **Claritatea** reprezintă formularea și exprimarea limpede a gândurilor și sentimentelor, în așa fel încât receptorul să înțeleagă cu ușurință comunicarea. Aceasta se realizează, în ce privește conținutul, prin suficienta reliefare și prin înlănțuirea logică a ideilor, iar în ce privește forma, prin selectarea și constituirea unor structuri care să nu permită decât interpretarea intenționată. Judecată din punctul de vedere al emițătorului, claritatea este consecința gândirii limpezii. Pe de altă parte, claritatea este o problemă de accesibilitate a conținutului, adică este în funcție și de însușirile receptorului.

Opuse clarității sunt:

- obscuritatea;
- nonsensul;
- paradoxul;
- echivocul;
- platitudinile;
- truismele;
- pleonasmul;
- tautologia;
- ermetismul.

☞ **Obscuritatea:** comunicarea nu este percepută sau nu este înțeleasă din diferite motive (scrierea incorectă a cuvintelor, textul este ilizibil, folosirea de cuvinte mai puțin cunoscute – arhaisme, neologisme, regionalisme; dezvoltă folosirea unor sensuri necunoscute, a unor forme și structuri sintactice neobișnuite.

☞ **Nonsensul:** exprimă o contradicție logică; formularea sau conținutul devin absurde.

☞ **Paradoxul:** exprimă o opinie contrară celei general acceptate sau evidențiază o contradicție față de uzul curent.

☞ **Echivocul:** este consecința unei formulări care poate fi interpretată în mod diferit, fiecare din interpretări având egală îndreptățire. Lipsa punctuației, o punctuație incorectă duc la confuzii, la interpretări echivoce, de tipul **oracolului (prezicerilor)**. Adesea echivocul este utilizat în **calambururi**.

☞ **Platitudinea:** uneori tendința de a scrie mult, de a deveni clar cu orice preț are efecte contrare clarității. Comunicarea devine banală dacă informația transmisă este un fapt comun, evident. O comunicare încărcată de platitudini este neinteresantă, nu atrage atenția, receptorul o percepe parțial sau deloc. Adevărurile banale, lipsite de valoare se mai numesc **truisme**.

☞ **Pleonasmul:** este repetarea aceleiași idei prin două cuvinte diferite, aflate în relație de subordonare.

☞ **Tautologia**: este repetarea aceleiași idei prin două cuvinte diferite, aflate în relație de coordonare, de asociere, sau este repetarea aceluiași cuvânt în funcții sintactice diferite.

☞ **Ermetismul**: o structurare neobișnuită a comunicării, pretinsă de obiect și de intenție, care creează dificultăți de receptare și înțelegere. Parabola, fabula, ghicitoarea poartă semnele ermetismului. Ermetismul constă în căutarea forțată a expresiei, în impunerea abuzivă a artificiei poetice fără suport emotiv, în fabricarea unor criptografii.

❷ **Proprietatea** constă în folosirea celor mai potrivite mijloace lingvistice (cuvinte, sensuri, forme, structuri) în exprimarea ideilor și sentimentelor. Proprietatea vizează concordanța deplină între conținut, expresie și intenție.

☞ Lipsa de proprietate poate fi înțeleasă în două feluri: modificarea sensului unui cuvânt sau al unei construcții prin transfer (metaforă, metonimie, etc.), adică folosirea improprie a acestora, sau întrebuintarea greșită, nepotrivită a cuvintelor, sensurilor, construcțiilor.

❸ **Precizia** constă în utilizarea riguroasă a mijloacelor lingvistice (cuvinte, sensuri, forme, structuri) necesare pentru exprimarea ideilor și sentimentelor. Ea este în funcție de organizarea clară și logică a întregului, fără repetiții și abateri.

Opusă preciziei este **prolixitatea** în exprimare, care trădează o gândire lipsită de contur, nedisciplinată. Comunicarea este încărcată de cuvinte de prisos. Uneori, prolixitatea este intenționată, fiind un mijloc de mascare a adevăratelor intenții.

☞ **Digresiunea** este o abatere de la ideea centrală directoare a comunicării. Vorbitorul dezvoltă involuntar sau intenționat idei paralele sau suprapuse ideii esențiale. Digresiunile influențează negativ claritatea și precizia comunicării.

Uneori digresiunile (digresiunile propriu-zise, paranteze, cuvinte și construcții incidente) sunt necesare fie pentru a da o explicație fără de care claritatea comunicării suferă, fie pentru a evidenția atitudinea vorbitorului.

❹ **Corectitudinea** constă în respectarea normelor (oficiale) limbii în organizarea comunicării.

Abaterile de la corectitudine sunt **solecismul** și **anacolutul**.

☞ **Solecismul** este o greșală de natură sintactică: lipsa de acord, folosirea greșită a locuțiunilor conjuncționale.

☞ **Anacolutul** constă în suspendarea unei construcții sintactice începute și continuarea ei cu o altă construcție. Este o construcție hibridă, rezultată prin “încrucișarea” a două construcții diferite. Când solecismul și anacolutul sunt folosite în scopuri expresive se numesc licențe.

⑤ **Puritatea** este corectitudinea idiomatică, adică utilizarea mijloacelor lingvistice (foneme, cuvinte, sensuri, forme, structuri) consacrate prin uz, admise de limba literară.

Abateri de la puritate:

- folosirea unor cuvinte, sensuri și construcții arhaice, neologisme, popular-regionale, argotice.

Calitățile particulare ale stilului:

1. **Naturalețea** – constă în exprimarea firească, degajată, lipsită de constrângere. Are două izvoare: stăpânirea perfectă a resurselor limbii și stăpânirea obiectului comunicării.

Opușe naturaleței sunt *afectarea* (întrebuințarea căutată a unor cuvinte și construcții pretențioase) și *emfaza* (folosirea unor cuvinte umflate, pretențioase menite să epateze pe receptor).

2. **Simplitatea** – constă în reliefarea valorii sugestive a cuvintelor, a formelor și structurilor simple.

Opus simplității este *simplismul*, expresie a superficialității.

3. **Armonia** – rezultă din acordul perfect al părților întregului; fluxul comunicării se distinge prin echilibru, cadență și ritm.

Contrariul armoniei este cacofonia, rezultată din succesiunea imediată sau la distanță a unor sunete care impresionează neplăcut auzul.

4. **Demnitatea** - constă în folosirea cuvintelor și expresiilor admise de simțul cultivat al limbii. Ea cere să se evite ceea ce este necuviincios, grosolan, trivial, vulgar.

5. **Retorismul** – imprimă comunicării o notă avântată, entuziastă. Când retorismul este formal, fără acoperire, se transformă într-un cusur.

6. **Finețea** – este subtilitatea în exprimare: sensul și aluzia trebuie descoperite de receptor.

7. **Umorul** – constă în sesizarea și reliefaarea, într-un mod îngăduitor, a aspectelor ridicole ale vieții. Umorul se prezintă într-o gamă foarte variată, de la atitudini joviale, pline de haz, până la umorul negru, tragic sau absurd.

8. **Ironia** – constă în sesizarea, evidențierea și negarea aspectelor negative ale vieții, prin disimulare. Ea cunoaște o bogată varietate de nuanțe: persiflare, zeflema, batjocură, maliție, autoironie, sarcasm etc.

9. **Concizia** – constă în utilizarea mijloacelor lingvistice strict necesare în exprimare.

Opusă conciziei este *poliloghia* (exprimare pletorică și difuză).

10. **Oralitatea** – constă în imitarea particularităților limbii vorbite într-un anumit mediu social.

În orice limbă există câteva stiluri funcționale, care coexistă și se află în interacțiune. Stilul funcțional este o variantă a limbii care îndeplinește funcția de comunicare într-un domeniu de activitate determinat. Orice stil funcțional apare ca un model care exercită o anumită presiune asupra conștiinței vorbitorului. Aceștia își modelează involuntar sau intenționat forma comunicării în funcție de condițiile concrete în care are loc ea.

În limba română contemporană sunt cinci stiluri funcționale:

- stilul oficial (administrativ);
- stilul tehnico-științific;
- stilul publicistic;
- stilul colocvial;
- stilul artistic.

I. Stilul oficial (administrativ) îndeplinește funcția de comunicare în sfera relațiilor oficiale. În ordinea frecvenței și importanței apar următoarele modalități de comunicare:

- monologul scris (în documente și acte oficiale – administrative, politice, diplomatice, juridice, economice: legi, decrete, decizii, regulamente, circulare, instrucțiuni, protocoale, rapoarte, informări etc.);
- monologul oral (cuvântări în ocazii oficiale etc.);
- dialogul scris (corespondența oficială);
- dialogul oral (în relațiile oficiale dintre instituții).

Caracteristici:

- stricta respectare a normelor limbii literare: corectitudine fonetică, grafică, ortografică, lexicală și gramaticală;
- caracter obiectiv, impersonal: comunicările (scrise sau orale sunt neutre expresiv, lipsite de încărcătură afectivă);
- accesibilitate, claritate și precizie: comunicările oficiale nu permit decât o singură interpretare;
- absența oricărei nuanțe afective, prezența formalismului, a exprimării rigide; lipsesc lexicul afectiv, mijloacele de expresie figurată, epitetul apreciativ.

În documente oficiale se întâlnește o terminologie specifică: adeverință; adresă; articol; cerere; certificat; comisie; comitet; consiliu; dare de seamă; decizie; domiciliu; dosar; indemnizație; lege; litigiu; mandat; ordin de zi; paragraf; proces-verbal; sesiune, subsemnatul(a) etc.

Compuneri cu distincție specială:

1. Cererea

Prin intermediul acesteia se solicită unei instituții, întreprinderi sau organizații, prin conducătorul ei, un anumit lucru.

În alcătuirea unei cereri intră:

- formula de adresare (cu inițiale majuscule) după care se pune virgulă;
- numele și prenumele solicitantului;
- funcția sau ocupația și adresa completă;
- conținutul propriu-zis al cererii și motivarea acesteia (se vor evita descrierile inutile);
- formula de încheiere, pe cât posibil simplă (cu stimă, cu respect etc.), în dreapta sub text și semnătura solicitantului;
- data când a fost concepută cererea, în stânga paginii, sub text;
- funcția adresantului și locul său de muncă, în partea de jos a paginii.

La așezarea în pagină trebuie să se țină seama de necesitatea lăsării unui spațiu pentru rezoluție și îndosariere.

Astfel, în partea de sus a paginii se lasă un spațiu liber (8-10 cm) până la formula de adresare, iar în stânga paginii 4,5 cm.

2. Referatul

Acest act cuprinde relatarea unei activități sau prezentarea unei lucrări, fiind structurat, de obicei, astfel:

- prezentarea pe scurt a problemei abordate;
- descrierea activităților, a cercetărilor sau a unei cărți;
- concluzii și propuneri;
- semnătura celui care a întocmit referatul;
- eventual data.

3. Raportul

Este un document care cuprinde relatarea unei activități personale sau colective. El are următoarea alcătuire:

- nume, prenume și funcția celui care a întocmit raportul;
- prezentarea faptelor sau a situațiilor care au făcut necesară scrierea raportului;
- expunerea activității;
- concluzii și eventual propuneri;
- semnătura (însoțită eventual de o formulă de politețe).

4. Darea de seamă

Conține prezentarea activității unei organizații sau a unei instituții într-o perioadă anumită de timp.

Cuprinde:

- o scurtă introducere pentru încadrarea activității într-un context mai amplu;
- prezentarea realizărilor obținute și analiza elementelor care au condus către acestea;

- menționarea lipsurilor și analizarea acestora cu spirit critic și autocritic, precum și indicarea cauzelor care le-au determinat;
- propuneri de măsuri (plan de măsuri);
- o sumară prezentare a orientărilor activității viitoare.

În capul unei dări de seamă privind modul cum a fost gospodărită o gestiune aceasta cuprinde:

- indicarea datei de referință;
- precizarea valorii avute în gestiune și proveniență;
- menționarea cheltuielilor și justificarea lor;
- valoarea (suma) rămasă și destinația;
- semnătura și data.

5. Memoriul de activitate

Este un document care prezintă detaliat activitatea desfășurată de o persoană într-un domeniu. În funcție de scopul întocmirii memoriului și de ceea ce se urmărește este bine să fie cât mai cuprinzător.

6. Memoriul

Cuprinde prezentarea amănunțită și bine determinată a unei situații. Este conceput astfel:

- formula de adresare;
- numele, prenumele și funcția celui care l-a întocmit;
- prezentarea situației respective și analiza ei;
- soluțiile propuse;
- semnătura;
- funcția adresantului și instituția unde lucrează.

7. Procesul-verbal de constatare

Este un act care se emite cu prilejul unei inspecții sau al unui control efectuat periodic.

Cuprinde următoarele:

- locul și ziua efectuării controlului;
- numele, prenumele și funcția celui care întocmește procesul-verbal. Se menționează și împuternicirea acestuia, actul oficial în baza căruia se efectuează controlul și organul emitent;
- menționarea ocaziei cu care se înfăptuiește controlul precum și scopul acestuia;
- modalitățile la care s-a apelat pentru cunoașterea activității persoanei sau instituției;
- concluziile și eventual hotărârea adoptată;
- semnătura organului de control.

8. Procesul-verbal de consemnare

Prin acest document se înregistrează amănunțit sau pe scurt modul în care s-a desfășurat o ședință sau o adunare.

Are următoarea structură:

- data, locul și felul adunării;
- participanții;
- menționarea ordinii de zi a discuțiilor (cu nominalizarea celor care au luat cuvântul) și prezentarea pe scurt a ideilor din intervențiile acestora, precum și hotărârile adoptate;
- semnătura celui care a redactat procesul-verbal sau a celor care au participat, în cazul unei ședințe restrânse.

9. Procesul-verbal de predare-primire

Este un act care se încheie între două persoane sau între reprezentanții a două instituții.

Cuprinde:

- data, locul încheierii actului;
- numele, prenumele și funcția celui care predă;
- numele, prenumele și funcția celui care primește;
- consemnarea tuturor bunurilor care formează obiectul acestei activități;
- semnăturile (însoțite de formulele *am predat* și *am primit*).

10. Adeverința

Este un act oficial, eliberat la cerere, de către o instituție sau organizație, în care se consemnează cele solicitate, spre a servi solicitantului. Urmează semnătura emitentului și ștampila instituției. Pentru cele mai multe tipuri de adeverință există formulare tip.

11. Autobiografia

Este o scriere cuprinzând relatarea propriei vieți. În alcătuirea ei intră informații obligatorii precum:

- data și locul nașterii;
- numele, prenumele și ocupația părinților;
- studiile efectuate de autorul bibliografiei și rezultatele obținute de el;
- locurile de muncă, meseriile exercitate și funcțiile avute;
- activitatea profesională;
- situația familială;
- data și semnătura.

Compuneri - corespondență

Cele mai des întâlnite scrieri de acest gen sunt:

1. Biletul

Are un conținut simplu prin care se transmite cuiva un mesaj.

Se recomandă să fie utilizat numai în raporturile dintre persoane egale ca poziție socială și vârstă. Este o compunere lipsită de proporții, dar aceasta nu înseamnă că poate fi neîngrijită. În general, cuprinde date calendaristice și, eventual, locul unde a fost scris, mesajul propriu-zis și iscălitura celui care îl trimite.

2. Telegrama

Are un caracter, de obicei, laconic, conținând o singură informație. Caracteristica ei principală este conciziunea, realizată și prin înlăturarea elementelor de relație (mai ales a conjuncțiilor).

În funcție de conținut, telegramele pot fi:

- de felicitare;
- de răspuns;
- de condoleanțe;
- oficiale etc.

Alcătuind o telegramă, trebuie să se manifeste atenție pentru ca din dorința de conciziune să nu se afecteze înțelesul și să se dea naștere la interpretări greșite.

Telegramele adresate prietenilor sau rudelor pot fi semnate doar cu prenumele.

3. Cartea de vizită

Poate fi concepută în mod diferit. Cuprinde profesia și titlul profesional, științific ori academic, numele și prenumele, adresa și numerele de telefon, de acasă și de la locul de muncă.

Cartea de vizită poate fi folosită în diferite ocazii pentru a face o invitație, pentru felicitări sau pentru a mulțumi.

În acele cazuri în care pe cartea de vizită se scrie un text, se începe scrierea chiar sub nume și se continuă, dacă este necesar, și pe verso. Pe plic vor fi scrise doar numele, adresa destinatarului.

4. Cartea poștală ilustrată

Cuprinde salutări sau urări trimise de obicei dintr-o altă localitate, precum și scurte informații. Dacă este adresată celor apropiați, poate fi semnată doar cu prenumele.

5. Scrisoarea

Presupune o comunicare mai pătrunzătoare, evidențiind uneori intenții artistice (genul epistolar). Cuprinde formule *introductive*, *conținut* și o *încheiere*. Dacă sunt necesare adaosuri, acestea sunt consemnate într-un post-scriptum, notat cu inițialele P.S.

Există o foarte mare diversitate de scrisori:

- familială;
- amicală;
- de felicitare;
- de mulțumire;
- de dragoste;
- de invitație;
- de condoleanțe;
- de justificare;
- literară etc.

Reguli generale de alcătuire a corespondenței:

- nu se scrie cu creionul;
- se acordă atenție caligrafiei și în general esteticii (fără ștersături, corecturi);
- se lasă în stânga paginii o margine de cca. 3 cm.;
- se menționează data redactării corespondenței (fie în dreapta paginii, sus, fie la sfârșit, după semnătură);
- se notează pe fața plicului adresa completă a destinatarului;
- se evită prescurtările (în general abrevierile);
- se scrie pe versoul plicului numele și adresa expeditorului;
- P.S. se folosește numai în corespondența familială sau amicală, nu și în cea oficială;
- se recomandă folosirea unei exprimări elegante și sugestive;
- se folosesc formulele de politețe introductive și finale corespunzătoare vârstei sau funcției celor cărora ne adresăm.

II. Stilul tehnico-științific

Îndeplinește funcția de comunicare în domeniul științei și tehnicii. Modalitățile de comunicare sunt: **monologul scris** (în lucrări și documente științifice și tehnice), **monologul oral** (în prelegeri, expuneri, comunicări cu caracter științific și tehnic); **dialogul oral** (în cadrul colocviilor, seminariilor, dezbaterilor științifice).

Caracteristici:

☞ **Corectitudinea:** în comunicare sunt preferate variantele literare ale sistemelor limbii; în monologul oral și dialogul oral se ivesc abateri de la norma literară.

☞ **Obiectivitatea:** comunicarea este, în general, lipsită de încărcătură afectivă, mai ales când e vorba de concluzii sau de adevăruri unanim recunoscute.

☞ **Accesibilitatea** este relativă, deoarece orice lucrare științifică se adresează unui anume destinatar. Comunicările se disting prin claritate, prin precizie și proprietate. Ele sunt însoțite de mijloace auxiliare, extralingvistice (tabele, diagrame, schițe, fotografii, hărți etc.).

☞ **Terminologia** este proprie fiecărui domeniu al științei și tehnicii (limbaje științifice). Termenii sunt monosemantici și de multe ori aceștia sunt definiți în prealabil.

Lexicul științific include numeroase **neologisme** și **cuvinte derivate** cu prefixe și pseudoprefixe neologice (contraofensivă, contraatac) sau compuse cu elemente de compunere științifice.

Sunt frecvente substantivele abstracte provenite din infinitive lungi și adjective.

În cadrul comunicărilor științifice sunt frecvent folosite **pluralul autorului** și **pluralul solidarității**.

Infinitivul apare uneori cu **valoare de imperativ** în observații și note, puse de regulă în paranteză.

Sunt folosite procedee care să asigure claritate și precizie precum și o desfășurare logică în organizarea comunicării științifice.

Coordonarea sub forma enumerației (organizare pe capitole, articole, paragrafe, cuvinte de ordonare), a repetiției (reluarea unor idei importante, concepte etc.).

☞ **Digresiunea** servește drept argument suplimentar. Pune într-o lumină nouă o anumită problemă sau aduce o completare nu neapărat necesară.

Unele digresiuni sunt introduse în textul comunicării prin cuvinte și expresii specifice (în ce privește, cu privire la, merită a fi amintit și faptul). Altele se prezintă ca notă, observație, comentariu, adnotare în cuprinsul textului sau la subsolul paginii.

III. Stilul publicistic îndeplinește funcție de popularizare. Publicul este informat, influențat și mobilizat într-o anumită direcție în legătură cu evenimentele sociale și politice, economice, științifice, artistice etc.

Modalitățile de comunicare sunt: monologul scris (în presă și publicații), monologul oral (radio, televiziune), dialogul oral (dezbaterile publice), dialogul scris (interviuri consemnate scris).

Caracteristici:

- comunicarea are rol de informare, de formare, de convingere, de emoționare și mobilizare;

- tendenționism: orice comunicare publicistică este expresia unei tendințe, a unei atitudini exprimate în mod evident;

- varietatea de forme publicistice (articol, comentariu, comunicat, convorbire, corespondență, cronică, cuvântare, declarație, foileton, grupaj, interviu, manifest, pamflet, parodie, reportaj, scrisoare, știre etc.);

- materialul este deseori însoțit de mijloace extralingvistice (fotografii, caricaturi, articole, diagrame, tabele, statistici, clișee etc.);

Normele limbii literare sunt în general respectate. Prin stilul publicistic se răspândesc termeni științifici, forme corecte, dar și cuvinte regionale, din limbajul familial sau din argouri, forme și construcții populare.

Temă pentru publicistică este tot ce interesează la un moment dat pe om, tot ce poate deștepta un ecou în mintea și sufletul acestuia.

IV. Stilul colocvial (al conversației uzuale) îndeplinește funcția de comunicare într-o sferă restrânsă. Modalitățile de comunicare sunt: *dialogul oral* (cea mai frecventă), *dialogul scris* (schimb de scrisori), *monologul scris* (notițe, jurnal intim), *monologul oral* (felicitări, urări etc.).

Mijloacele lingvistice sunt foarte variate: unele se apropie de norma literară, altele de normele dialectale sau de normele limbajelor sociale speciale (argou, limbaj profesional neoficial). Uneori, vorbirea unor persoane se caracterizează prin poliglosie (capacitatea de a-și adapta vorbirea potrivit mediului).

V. Stilul artistic are un domeniu propriu de manifestare: domeniul esteticului. Dacă în stilurile funcționale (oficial-administrativ, tehnico-științific, publicistic, colocvial) esențialul îl constituie transmiterea informației (informații de un anumit tip, cu un anumit grad de accesibilitate), vorbitorul urmărește mai ales selectarea mijloacelor care răspund cel mai bine formulării informației și alege de regulă ceea ce consideră că este eficient, în stilul artistic transmiterea informației este corelată cu efectul produs de o anumită formă de transmitere a informației asupra destinatarului. Forma devine element esențial și modelator în transmiterea informației.

Caracteristici:

- convenționalitate (dacă în celelalte stiluri funcționale comunicarea urmărește să redea realul sau ce este considerat real, în stilul artistic, comunicarea este expresia unei alte realități imaginate de autor; destinatarul nu-și pune problema falsului, el știe că e vorba de ficțiune, de convenție);

- este permeabil tuturor mijloacelor de expresie, indiferent cărui stil funcțional ar aparține; pătrunse în stilul artistic, ele își pierd funcția specifică de comunicare și dobândesc funcție estetică.

Punând în valoare fapte de limbă din alte stiluri funcționale, fapte cu caracter periferic, inovații lingvistice (limbajul figurat, noi structuri sintactice, noi ritmuri, noi modalități de organizare a comunicării, care se răspândesc rapid, deoarece au ecouri profunde și de durată în conștiința cititorilor și ascultătorilor, producțiile artistice aduc o contribuție importantă la formarea și dezvoltarea limbii literare.

Modalitățile de comunicare sunt: monologul scris (literatura cultă) și monologul oral (literatura populară).

INTERNETUL- INSTRUMENT DE BAZĂ PENTRU ÎNVĂȚAREA INTERACTIVĂ

Mr.ing.drd. Mirela BĂDEANA

Access to data services and voice services is proven to be compulsory. A short overview on the Internet, regarding its electronic services (e-commerce, e-training, e-learning), its inter-connectivity and endless possibilities of being informed through www, though, can put Internet access to a place of much importance than service access.

Trăim într-o societate aflată în continuă schimbare, în care tehnologia digitală transformă fiecare aspect al vieții umane, în vreme ce biotehnologia poate schimba însăși viața într-o singură zi. Viața modernă oferă șanse și opțiuni mai mari, dar și riscuri și incertitudini sporite. Spațiul contemporan, definit ca o societate a comunicării generalizate, este marcat de intensificarea continuă a schimbului de informații. Dilatarea pieței informaționale este posibilă datorită avântului noilor tehnologii informatice și comunicaționale ce marchează sfârșitul modernității și începutul epocii postmoderniste.

Digitalizarea culturii la nivelul societății a determinat apariția reacțiilor și la nivelului sistemului educativ, implementarea noilor tehnologii devenind o cerință tot mai acută în învățământ. Drept urmare, în ultimii ani s-au intensificat preocupările de informatizare la nivelul școlilor și al universităților. La Congresul Internațional UNESCO, “Educație și informatică”, de la Paris (1989), s-a relevat explicit obiectivul prioritar al politicii educaționale de introducere a informaticii în educație pentru perfecționarea procesului de învățare. O referire specială la planificarea și proiectarea programelor de pregătire inițială și continuă a profesorilor din Europa de est, în domeniul utilizării în predare - învățare - evaluare a noilor tehnologii, s-a făcut la Moscova (1991), cu ocazia Seminarului European “O platformă europeană pentru dezvoltarea unui mecanism de cooperare în domeniul tehnologiilor informatice în educație”.

Importanța Internetului pentru învățământ și cercetare a determinat în SUA conectarea la rețea a școlilor de toate gradele, indiferent de natura sau profilul acestora. Acest fapt a condus la crearea de site-uri cu informații specifice, dedicate diferitelor grupuri de vârstă și interese.

În România, învățământul trece printr-o perioadă de mari schimbări reformiste, iar Internetul este o parte majoră a acestor transformări. Apariția și răspândirea tot mai semnificativă a învățământului la distanță este o parte importantă a mutațiilor care au loc în învățământ. Existența conexiunilor la Internet deschide larg porțile de pregătire și perfecționare în orice domeniu, pentru orice nivel și la orice vârstă. Rețeaua academică RoEduNet cuplează toate universitățile din România și se constituie ca un important câștig în domeniu, din ultimii ani. Succesul rețelei World Wide Web (pânza de păianjen virtuală) este dat de faptul că se constituie într-o sursă imensă de stocare a informației care poate fi accesată de către oricine, oricând și oriunde în lume și că orice administrator, cu fonduri limitate, are șansa să devină un furnizor de informații. Simplitatea limbajului HTML (HyperText Markup Language), utilizat pentru crearea de documente interactive, permite utilizatorilor (chiar și celor mai puțin experimentați) să contribuie la extinderea bazei de date formată din documentele de pe Web. Un alt avantaj al rețelei este acela că, prin natura sa, aceasta oferă o cale de interconectare a computerelor ce dispun de diferite sisteme de operare și, de asemenea, poate afișa informații create într-o mare varietate de formate media existente.

Accesând Internetul, pătrundem de fapt într-o bază de date gigantică, o rețea care se întinde la nivelul întregii lumi, oferind informații și servicii de toate tipurile tuturor celor care au un calculator conectat.

E-learning, industrie relativ nouă în România și aflată la începuturile exploatării, are la bază învățarea cu ajutorul calculatorului și se bazează pe distribuirea conținutului informației pe cale electronică (media, Internet, Intranet). Avantajele e-learning-ului constau în posibilitatea utilizatorului de a-și gestiona timpul conform propriului ritm și în flexibilitatea sistemului, menită să încurajeze crearea unui stil propriu de învățare. Aceste tehnici moderne de învățare, pentru a fi eficiente, trebuie să aibă un anumit grad de interactivitate și să transpună informația pe cât mai multe suporturi media (text, sunet, imagine). Dezvoltarea explozivă a Internetului și a tehnologiilor Web creează premisele unor noi provocări informaționale și tehnologice, precum și schimbări în relațiile umane.

Internetul creează șanse și posibilități multiple și nelimitate de informare, documentare, comunicare și distracție pentru publicul larg. WWW este rețeaua mondială care democratizează accesul la cultură, la știință, la educație, contribuind la îmbunătățirea calității vieții.

Oficial, WWW a fost definit drept o “inițiativă ce permite regăsirea de informații hipermedia de pe o suprafață imensă, dând astfel oricui acces la o mare cantitate de informații”. Sistemul WWW sau Web cuprinde o mare rețea de calculatoare conectate prin Internet, care permite utilizatorului să acceseze de la un calculator informațiile stocate în alt calculator (calculator de la distanță). Conectarea la Internet permite accesul la un computer gigant care își întinde

ramificațiile pretutindeni, asigurând comunicarea între milioane de calculatoare din lume. Serviciul Web permite navigarea prin informația disponibilă pe servere.

Migrarea soluțiilor incipiente de e-learning către platformele interactive întâmpină un obstacol deloc de neglijat, adică implicațiile psihologice legate de comunicarea în mediul virtual atât de partea cursanților cât și a instructorilor.

De aceea procesul de integrare a noilor tehnologii este strâns corelat de studii comportamentale ale viitorilor utilizatori. Este esențială înțelegerea și cunoașterea fazelor de desfășurare a unui proces de pregătire profesională prin intermediul Internetului. Se disting patru faze ale procesului de instruire:

- prezentarea informației;
- ghidarea studentului;
- practica efectuată de student;
- evaluarea cunoștințelor dobândite.

Conceptul de e-Learning este o formă de învățare de-a lungul întregii existente. Acest concept permite:

- răspândirea informației în întreaga rețea;
- accesul fiecărui individ la informație;
- asigură o învățare continuă;
- facilitează comunicare formală și informală.

Pentru integrarea mecanismelor ICT în procesul de învățare este necesar ca instituțiile de învățământ să fie parte a rețelei globale. Programele care oferă studenților acces în clasă la ICT realizează un prim pas în Integrarea Digitală. Pregătirea unei instituții în sensul accesului poate fi clasificată în șase arii distincte: numărul de computere, accesul fizic la noi tehnologii, tipuri de computere, răspândirea rețelei, accesarea și organizarea conținutului electronic, precum și calitatea și viteza conexiunii la Internet.

Nivelul minim de integrare digitală este accesul la infrastructura necesară rețelei. Fără accesul la rețelele globale de comunicare, nici o comunitate nu poate beneficia de câștigurile integrării. Accesul este determinat de combinația între disponibilitatea și costul folosirii rețelei, ca și de componentele de hardware și software necesare interfeței de rețea. Calitatea și viteza rețelei sunt de asemenea importante în determinarea felului în care este folosită rețeaua. Orientarea către serviciile oferite pentru consumatori de către furnizorii conectivității este un factor major în adoptarea și ușurința în folosire a aplicațiilor de rețea.

Pentru că Internetul oferă o platformă globală atât pentru date cât și pentru servicii de voce, evaluarea accesului la rețea nu ar trebui să separe între accesul la servicii de date și voce. În sensul noilor activități electronice (e-commerce, e-learning etc.), evaluarea ar trebui să se concentreze pe accesul la Internet.

Pentru cele mai multe comunități, lipsa accesului la serviciile audio și de transmitere de date rămâne un impediment important pentru integrarea digitală. Infrastructura comunicațiilor are rate de penetrare extrem de variate, depinzând de factori ca geografia și/sau nivelurile de venit. Accesul la rețelele locale poate fi asigurat de orice entitate media care construiește rețeaua comunicațiilor din respectiva zonă (cu cablu coaxial, antenă mobilă, satelit sau fibră optică). În viitor tehnologiile mobile vor asigura, fără îndoială, o opțiune atractivă pentru accesul la informație, ca și rețelele prin cablu. În prezent, accesul la Internet se face în cea mai mare măsură prin rețelele tradiționale de telecomunicații.

Bibliografie

- IMEL S., e-Learning - *Trends and Issues Alert*, Center on Educational Training for Employments, Trends and Issues Alert, No. 40, 2002.
- BULL, G., L., *Technology and Schools*, articol în ADVANCE IN COMPUTERS, vol. 45, Academic Press Ltd., 1997.
- THORPE M., *Evaluating Open & Distance Learning*, Longman Group, 1993.
- DEAN, C., WHIT-LOCK, Q., *A Handbook of Computer - Based Training*, Kogan Page Limited, London, 1992.
- GURAN M.: *România și societatea informațională globală. Analiza unor opțiuni strategice*, Academica, aprilie 1995.
- Dr.KAMILO FEHER,1994, *Comunicații digitale avansate*, Editura Tehnică, 1994.
- TERRY WILLIAM OGLETREE, 2001, *Firewalls-Protecția rețelelor conectate la Internet*, Editura Teora, 2001.
- *** E-Learning Focus Group on Higher Education, EC, Brussels, 4 martie 2002.
- Revista Informatică Economică, nr. 4 (36)/2005.
- <http://portal.edu.ro>
- <http://www.lufo.sfos.ro/infoeducatie>
- http://portal.edu.ro/servlet/page?_pageid=87&_dad=portal30&_schema=PORTAL30
- http://europa.eu.int/information_society/eeurope/egovconf/2001/index_en.htm
- <http://emcis.gov.si>
- http://europa.eu.int/information_society/eeurope/action_plan/index_en.htm
- CNIV-2003, *Noi tehnologii de e-learning*, Conferința Națională de Învățământ Virtual, Software educațional, Editura Universității din București, 2003 (ISBN 973-575-822-9)
- AEL, *Learning and Content Management System*

ACCESUL LA REȚEAUA INTERNET – CONDIȚIE PRINCIPALĂ PENTRU E-LEARNING

Mr.ing.drd. Mirela BĂDEANA

A permanent evaluation and good exploitation of the Internet characteristics and capacities are both constructive and, especially, time-and-space-saving. Their mastering gives a major advantage to which the quality of services, the speed and cost-effectiveness are a must.

Tipuri de conectare

Conexiunea prin fibră optică

Comunicațiile au atins un punct în care, oricât de mare ar fi nevoia de comunicații, ea poate fi acoperită. Facem lucrul acesta, în principal, cu ajutorul tehnologiilor broadband. Cea mai puternică dintre ele este fibra optică.

Tehnic vorbind, transmisia datelor prin fibră optică se bazează pe conversia impulsurilor electrice în lumină. Aceasta este apoi transmisă prin mănunchiuri de fibre optice până la destinație, unde este reconvertită în impulsuri electrice.

Aceasta înseamnă:

- rată de transfer foarte mare în raport cu celelalte tipuri de conexiune (practic nelimitată, și încă imposibil de folosit la maximum de către aplicațiile existente);
- mai multă siguranță – fibra optică este insensibilă la perturbații electromagnetice și este inaccesibilă scanărilor ilegale (interceptări ale transmisiunilor);
- posibilitatea de instalare rapidă și simplă, în orice condiții, datorită greutatei reduse a cablului optic și existenței mai multor tipuri de cabluri.

De asemenea, rețelele metropolitane de fibră optică (MAN - Metropolitan Area Network) facilitează schimbul local de informații și, în combinație cu rețelele de cablu TV, permit servicii de acces de mare viteză.

Conexiunea prin modem radio

Mobilitatea este principalul beneficiu al acestui tip de conexiune. Cu o conexiune prin modem radio se realizează accesul la toate facilitățile specifice broadband-ului (aplicații complexe, transfer de date la viteză mare, conexiune permanentă și sigură), fără să mai depindă de rețelele de cablu.

Modemul radio instalat preia și transferă fluxul de Internet dinspre și către alt modem radio, aflat în cel mai apropiat nod al rețelei de fibră optică.

Așadar, orice mutare a laboratorului IT sau a unui punct de lucru se poate face fără cheltuielile de bani și timp cauzate de o nouă conexiune: imediat ce este schimbată locația, Internetul este funcțional.

Înlocuitor sau extensie pentru rețeaua de cablu, conexiunea radio este adaptabilă atât pentru lucrul în interior, cât și în exteriorul clădirilor. În plus, se poate instala o astfel de conexiune aproape oriunde este nevoie de ea, indiferent de distanța față de nodurile rețelei de fibră optică.

Deși cu un grad mare de independență ca amplasare, conexiunea radio are și ea la bază rețeaua de fibră optică, inelele metropolitane de fibră optică.

Conexiunea prin cablu TV asigură o conectare permanentă, viteză de transfer de până la 100 de ori mai mare decât prin dial-up. În plus, lărgimea de canal alocată se poate mări, în funcție de creșterea nevoilor de comunicare.

Concret, computerul sau rețeaua sunt legate, prin cablul coaxial folosit pentru recepționarea programelor TV, la cel mai apropiat nod al rețelei de fibră optică. Astfel este asigurată conectarea permanentă, capacitate mare de transfer și acces la servicii multiple (televiziune, transfer de date și, de curând, telefonie).

Ca echipament de conectare, este nevoie doar de un modem de cablu, Capacitatea de transfer a unui astfel de modem este de 30 Mbps, în cazul folosirii unei plăci de rețea de 100 Mbps.

În plus, instalația cuprinde un filtru special pentru separarea semnalului TV de cel de conectare la Internet. (Deși circulă pe același canal, cele două semnale nu interferează pentru că au frecvențe diferite.)

Conexiunea prin cablu TV înseamnă:

- conexiune permanentă;
- capacitate de transfer mult mai mare decât în cazul unui acces prin dial-up;
- cost accesibil al conectării;
- acces la servicii și aplicații multiple, specifice conexiunilor broadband (aplicații on-site, on-server, comunicații integrate, transfer de date, televiziune);
- securitate sporită a comunicării.

Conexiunea prin Dial-up Link este cea mai simplă dintre conexiuni. Dial-Up este conectarea la Internet prin modem și linie telefonică. Permite o flexibilitate ridicată. Dial-Up este folosit cel mai frecvent pentru accesul la Internet în scopuri de petrecere a timpului liber, navigare de informare și de comunicare prin e-mail, de către utilizatorii care se conectează folosind computerul de acasă.

Dar, pentru ca activitatea de e-learning să se desfășoare în condiții optime nu este suficientă numai o conexiune la Internet de bandă largă, ci și o conexiune sigură, securizată.

O soluție de comunicații, bazată pe routerele Cisco pentru servicii integrate realizează o infrastructură de comunicații de ultimă generație, cu

securitate integrată și asigură alinierea la standardele din domeniu și crearea unor avantaje competitive pe termen lung. În condițiile în care se vor instala conexiuni duale, având drept scop asigurarea unei soluții de comunicații redundante, aceasta va contribui la reducerea riscurilor. Routerile CISCO pentru servicii integrate reprezintă soluția optimă pentru reducerea costurilor operaționale, combinând într-o platformă unică securitatea rețelei cu funcțiile de transfer de date.

În procesul de dezvoltare pe termen lung, o infrastructură inteligentă, care să poată evolua în paralel cu implementarea noilor servicii bazate pe rețeaua de comunicații – cum ar fi accelerarea aplicațiilor – și care să asigure o platformă pentru convergența la nivelul rețelei, se asigură un acces rapid și securizat la aplicațiile și bazele de date .

Viziunea Cisco pentru realizarea de rețele de comunicații inteligente corespunde concepției procesului de integrare europeană, utilizarea de către instituții din această regiune a unor infrastructuri de comunicații securizate.

Disponibilitatea Internetului

Accesul la Internet este sporit de competiția între furnizorii de Internet (ISP) care operează local. Multitudinea serviciilor oferite, numărul de linii telefonice de dial-up care determină capacitatea furnizorului de Internet și capacitatea transmisiei, toate influențează calitatea ISP-ului. Disponibilitatea liniilor de conectare închiriate este importantă în mod particular în a face Internetul accesibil comunității de afaceri. În cele din urmă, în multe comunități în curs de dezvoltare, accesul public este esențial pentru a face Internetul disponibil unui număr cât mai mare de indivizi și companii private. Centrele media, cafenelele Internet și centrele comunitare de informație preiau o mare parte din importanța disponibilizării Internetului pentru cei care nu au acces personal acasă, la școală, la muncă sau altundeva.

Costul Internetului

Prețul plătit pentru accesul la Internet este, în cea mai mare parte, determinat de o combinație între prețurile pentru telefonie și serviciile oferite de furnizorii de Internet. Accesul este redus în comunitățile unde suma prețurilor pentru telefonie și servicii de Internet este foarte ridicată. Structurarea serviciilor de Internet în diverse pachete și oferte poate stimula folosirea Internetului. Taxarea utilizatorului pe minut sau pe oră (spre deosebire de costul fix de folosire a Internetului) duc la limitarea timpului petrecut pe Net sau în convorbirile telefonice, precum și a activităților care necesită un timp îndelungat de conectare, ca educația la distanță sau comerțul electronic. Ofertele și pachetele de servicii îmbunătățesc oferta de opțiuni a cumpărătorului.

Calitatea și viteza rețelei

Lărgimea de bandă disponibilă atât pentru accesul individual, cât și pentru conectarea unei întregi comunități, determină numărul de utilizatori și de tipuri de activități pe care rețeaua le poate susține. Activitățile care cer o lărgime de bandă mare, ca de exemplu transferul de fișiere mari sau transmisie vocală, nu pot fi oferite comunităților cu un acces constrâns la rețea. Calitatea rețelei determină utilitatea ei. Un număr mare de erori pe liniile principale, slaba conectare sau pierderea frecventă a conectării pot face o rețea imposibil de utilizat, descurajând uzul și investițiile în noile tehnologii.

Bibliografie

- BULL, G., L., *Technology and Schools*, articol în ADVANCE IN COMPUTERS, vol. 45, Academic Press Ltd., 1997.
- PORTER, L., *Creating the Virtual Classroom: Distance Learning with the Internet*, Wiley Computer Publishing, 1997.
- THORPE M., *Evaluating Open & Distance Learning*, Longman Group, 1993
- DEAN, C., WHIT-LOCK, Q., *A Handbook of Computer - Based Training*, Kogan Page Limited, London, 1992.
- GURAN M., *România și societatea informațională globală. Analiza unor opțiuni strategice*, Academica, aprilie 1995.
- Dr.KAMILO FEHER,1994, *Comunicații digitale avansate*, Editura Tehnică, 1994.
- IOAN CONSTANTIN, 2002, *Principiile transmisiunilor de date*, Editura Politehnica, 2002.
- TERRY WILLIAM OGLETREE, 2001, *Firewalls – Protecția rețelelor conectate la Internet*, Editura Teora, 2001.
- *** *E-Learning Focus Group on Higher Education*, EC, Brussels, 4 martie 2002.
- *** *Revista Informatică Economică*, nr. 4 (36)/2005.
- <http://portal.edu.ro>
- <http://www2.portal.edu.ro/adlic>
- http://portal.edu.ro/servlet/page?_pageid=87&_dad=portal30&_schema=PORTAL30
- <http://emcis.gov.si>
- http://europa.eu.int/information_society/eeurope/action_plan/index_en.htm
- <http://www.siveco.ro>
- CNIV-2003, *Noi tehnologii de e-learning*, Conferința Națională de Învățământ Virtual, Software educațional, Editura Universității din București, 2003 (ISBN 973-575-822-9)
- AEL, Learning and Content Management System.

TRANSFERUL DE CUNOȘTINȚE MULTIMEDIA ÎN MOD SINCRON

Mr.ing.drd. Mirela BĂDEANA
Mr.ing. Sorin FLOREA

The “natural” tendency of converting the cultural compound into a digital form and the improvement of teaching and learning techniques through IC&T are continuously increasing the global awareness that internet education, virtual training, e-learning, an new teaching content and informational course support, both extended and various, may represent an actual “revival of learning”.

Deoarece tehnologia Internetului penetrează toate domeniile, învățarea nu face excepție. Cu cât tehnologiile avansează, cu atât mai multe firme oferă programe de e-Training și e-Learning angajaților săi, și din ce în ce mai multe instituții de învățământ includ cursuri on-line și sisteme de învățare la distanță. Dezvoltările recente din domeniul tehnologiilor informaționale și cel al comunicațiilor au produs o schimbare esențială atât în planul necesităților de dobândire a cunoștințelor și a capacității de a răspunde acestora, cât și în modul în care sunt oferite programele de studiu în cadrul instituțiilor de învățământ. Principala modificare se referă la oferta de învățământ centrată pe nevoile studentului, care îl plasează în centrul procesului de învățământ și la integrarea tehnologică a resurselor de învățământ distribuite. Din acest punct de vedere, ID se concentrează mai mult pe modul în care studentul învață și mai puțin asupra locului în care acesta învață.

Educația ca subsistem al sistemelor sociale implică în societatea actuală rezultate și influențe educative greu de anticipat și evaluat. Ca proces, educația integrează progresele din sfera științelor, culturii, ceea ce face ca problemele de adaptare a școlii la cerințele unei dezvoltări temeinice și armonioase să vizeze echilibrul între sfera obiectivelor și conținuturilor, metodelor, formelor de evaluare.

Învățământul la Distanță (ID) este un proces educațional, care pune la dispoziția studenților resurse de învățământ cu următoarele caracteristici:

- separarea în timp și/sau spațiu a studenților în raport cu instituția care oferă programe de studiu, a studenților între ei și a studenților față de resursele de învățământ și cadrele didactice;

- interacțiunea între studenți și instituția care oferă programe de studiu, cu ceilalți studenți și între studenți și resursele de învățământ se realizează prin unul sau mai multe medii de comunicare bidirecționale.

În țări precum SUA, Canada, țările Uniunii Europene, unde e-learningul are deja o vechime apreciabilă, un elev își poate completa oferta educațională din școală înscriindu-se în câteva clase virtuale.

În fiecare clasă virtuală, cursantul aprofundează câte o disciplină, fiecare clasă are elevii săi și tutorele său. Astfel, oferta educațională este mult mai bogată.

E-learning fiind un sistem organizat de educație/formare, acesta include componentele unui demers didactic și anume:

- conținut specific;
- metodică;
- interacțiune;
- suport;
- evaluare.

Conceptele de e-Learning și e-Training au preluat multe elemente din predarea tradițională, astfel că aceste principii au fost dezvoltate de-a lungul multor secole și sunt doar o parte din ceea ce oamenii cred despre predare și învățare. Cu toate acestea noul mediu creat de Internet și susținut de tehnologiile inovatoare a dat naștere acestor noi principii în aceeași măsură în care le-a îmbunătățit pe cele tradiționale:

a. învățare asincronă și învățare sincronă, unde studenții și profesorii învață singuri sau în grupuri supravegheate;

b. învățare axată pe student sau profesor, depinzând dacă studentul sau profesorul ocupă o poziție care determină ritmul progresului;

c. învățare individuală sau în grup, beneficiază de avantajul fie al atenției unidirecționale fie de beneficiile și influența unui grup;

d. comunicare informală, creează oportunități și instituții pe platforma de învățare on-line în scopul schimbului de informații;

e. biblioteca on-line, permite nu doar cărți și reviste ci și legături spre baze de date interne și externe, spre fluxuri audio și video etc.;

f. examene on-line, similare cu extemporale și teste, sunt create de profesori și programate fie de student fie de profesor, depinzând de sistemul de învățământ;

g. managementul cursului, este un modul separat care asigură partea administrativă a predării și programei. Este metoda care controlează procesul de învățare și predare.

Învățământul la distanță implică utilizarea unei game largi de tehnologii de învățământ: materiale de studiu tipărite, tehnici audio și video interactive, multimedia, tele-cursuri, tehnologii de învățare mediate de

calculator sau rețele de calculatoare etc. Prin natura sa, ID este o formă flexibilă de educație, întrucât oferă studenților posibilitatea de a opta asupra locului și timpului în care să se instruiască. De asemenea, ID oferă studenților posibilitatea de a studia individual, la locul de muncă sau acasă și de a desfășura activități de învățământ în grup, în centre ID situate la distanță față de instituția de învățământ.

Instituțiile de învățământ superior pot oferi prin ID:

- calificări superioare universitare finalizate prin examene de absolvire (scurtă durată) sau prin examene de licență / diplomă (lungă durată);
- specializări la nivel postuniversitar, inclusiv studii aprofundate, masterat, atestate prin diplome;
- perfecționare profesională atestată prin certificate;
- conversie profesională atestată prin diplome sau certificate.

Observăm o tendință de conversie a conținutului cultural din întreaga lume într-o formă digitală, făcând astfel produsele disponibile oricui, oriunde și oricând. Rețelele de comunicații cu arie largă și de mare viteză, legând computerele din apartamente sau de pe pupitrele elevilor la biblioteci digitale de mare capacitate schimbă condițiile culturale în care se desfășoară educația. Izolarea este de domeniul trecutului și are loc o substituție a insuficienței și perimării informațiilor cu amploarea și arhisuficiența lor. Problemele educației se schimbă profund, alternativa la o cunoaștere insuficientă și costisitoare fiind găsirea strategiilor ce permit accesul nelimitat la cultură. Mediul digital extinde evident sfera, fiind folosit pentru a achiziționa informații și pentru a exprima idei în diverse moduri – verbal, vizual, auditiv sau îmbinarea tuturor acestora. Ca rezultat, educatorilor le va fi din ce în ce mai dificil să favorizeze manipularea limbajului verbal în detrimentul celorlalte modalități de expresie.

Pe de altă parte, oamenii exteriorizează diverse abilități curente – de a calcula, de a scrie corect, a memora, a vizualiza, a compara, a selecta – în instrumentele digitale cu care lucrează, dobândind astfel practic o adevărată măiestrie în ce privește aceste abilități, cândva rezultate ale educației. Procesoarele de texte, de exemplu, avertizează în cazul oricărui cuvânt scris incorect sau în cazul greșelilor gramaticale, foile de calcul permit oricui să facă rapid și corect calcule după formule extrem de complexe, bazele de date permit și celor cu slabe capacități de memorare să manipuleze seturi întregi de informații. Diverse alte forme de instrumente de lucru specializate reduc nivelul aptitudinal necesar pentru a participa efectiv la o gamă largă de activități culturale.

Conceptul educațional în contextul integrării europene a relevat trei scenarii asupra educației de mâine :

- *scenariul tehnocratic* – în care sistemul educațional va trebui construit pentru a forma elite – va fi garanția că afacerile publice vor intra pe mâinile tehnicienilor și experților; elevii și studenții vor fi consumatori, iar sistemul de învățământ – prestator de servicii pe piața muncii;
- *scenariul optimist* – în care educația va deveni un bun european comun, aflat sub controlul cetățeanului; elevii și studenții nu vor primi cunoștințe într-o manieră pasivă sau de „consum”, ci în calitate de cetățeni ai unei democrații, învățând pe parcursul întregii vieți, știind să ia poziție și să fie critici;
- *scenariul pesimist* – în care vom asista la o balcanizare a rețelelor educaționale europene; segregarea dintre diferite niveluri educaționale va fi precoce, conducând la parcursuri distincte, mai ales în funcție de originea socială.

Bibliografie

- CAMPBELL, K., 2003, *E-effective Writing for E-Learning Environments*, Information Science Publishing.
- PORTER, L. R., 2003. *Developing an online curriculum: technologies and techniques*, Harrisburg, PA: Idea Group Pub.
- El Saddik, A. *Interactive Multimedia Learning – Shared Reusable Visualization-based Modules*. Springer, Berlin, 2001, pp. 101-135.
- Floyd, S., Jacobson, V., Liu, C., McCanne, S. and Zhang, L. *A Reliable Multicast Framework for Lightweight Sessions and Application Level Framing*. IEEE/ACM Transactions on Networking, December 1997, Volume 5, Number 6, pp. 784-803.
- Illmann, T., Thol, R. and Weber, M. *Transparent Latecomer Support for Web-Based Collaborative Learning Environments*. CSCL2002, January 2002.
- Ionescu, M. and Marsic, I., *Latecomer and Crash Recovery Support in Fault Tolerant Groupware*. IEEE Distributed Systems, Vol. 2, N0. 7, 2001.

MULTIMEDIA ÎN E-LEARNING

Mr.ing. Sorin FLOREA

The virtual learning, due to its opportunities, comes as an alternative and complementary path to the “traditional” method(s) of learning. It is the multimedia technologies involved to which e-learning systems owe most part of their accessibility, attractiveness and success. XHTML and SMIL are just few instances of multimedia support tools.

Învățământul virtual (e-learning) este reprezentat de interacțiunea dintre procesul de predare/învățare și tehnologiile informaționale – ICT (Information and Communication Technology). La nivel mondial, se fac investiții substanțiale în programele de pregătire a profesorilor în domeniul ICT. Internetul a devenit obiect de studiu în multe instituții de învățământ (datorită tehnologiilor foarte complexe pe care le implică), dar și sursa bibliografică și imagistică pentru prezentarea lecțiilor sau pregătirea temelor.

Este evident că învățământul tradițional nu își va pierde niciodată prerogativa dialogului direct dintre profesor și studenți, prin care se creează un cadru optim pentru modelarea personalității, menținerea mai pregnantă a spiritului de competiție, dar și a suportului psihologic reciproc. Internetul oferă însă noi oportunități de instruire, cărora nu este obligatoriu să li se acorde exclusivitate.

Multe dintre instituțiile academice tradiționale și-au achiziționat sau și-au proiectat propriul sistem de e-learning, accesibil nu doar studenților înscriși la secțiile de învățământ la distanță, ci și celor de la cursurile de zi. Internetul devine, astfel, din ce în ce mai pregnant, un auxiliar al procesului educativ din orice domeniu.

Utilizarea tehnologiilor hipermedia este o caracteristică pregnantă a tuturor sistemelor de e-learning. Amprenta intuitivă și plusul de atractivitate pe care le conferă siturilor Web sunt de neînlocuit. În ultimul timp se observă un mai mare accent pus pe selectarea tehnologiilor multimedia open-source datorită publicului foarte larg căruia îi sunt destinate spre folosire materialele educaționale. Accesibilitatea este o cerință majoră a tot ce este publicat pe Web, iar utilizarea oricărei tehnologii proprietare restrânge din start numărul beneficiarilor. Oricine a auzit, fără îndoială, de multimedia. Prezentările TV,

siturile Web, până și mesajele primite pe telefonul mobil de ultimă generație, toate abundă de informații diverse (text, imagini, fișiere audio sau video). Caracterul multimedia al spațiului World-Wide Web constituie un factor major în succesul pe care acesta îl are atât în viața de zi cu zi, cât și în domenii precum e-learning sau e-commerce.

Pentru proiectarea unor prezentări multimedia avem nevoie, alături de informațiile propriu-zise (secvențe audio, videoclip-uri, imagini statice etc.), și de instrumente care să le integreze într-o formă coerentă și – mai mult decât atât – să ne dea posibilitatea de a regiza scenariul temporal de apariție pe ecranul computerului sau al altui dispozitiv.

Limbajele XHTML+TIME și SMIL sunt adoptate de multe situri educaționale în primul rând din motivul accesibilității. XHTML+TIME necesită popularul navigator Internet Explorer, iar SMIL – ca standard recomandat de Consorțiul Web – se bucură de atenția multor implementatori care oferă playere gratuite, precum RealPlayer, GriNS sau Ambulant Open SMIL Player. Colectivele unor centre de cercetare precum INRIA (Franța) sau CWI (Olanda) au adoptat limbajul SMIL pentru realizarea rapoartelor de cercetare sub forma de prezentări multimedia disponibile pe Web.

Limbajul XHTML+TIME reprezintă o extensie a clasicului HTML, integrând – în popularul navigator Internet Explorer – suport pentru temporizare și sincronizare elementelor multimedia, prin intermediul unor elemente și attribute suplimentare față de cele din HTML. SMIL (Synchronized Multimedia Integration Language) este un standard al Consorțiului Web, bucurându-se de sprijin din partea unor companii precum IBM, Microsoft, Nokia, Philips ori RealNetworks. Mai mult decât atât, SMIL este considerat a fi soluția pentru facilitarea accesului la text sincronizat sau la mesaje multimedia pe dispozitivele fără fir.

Printre facilitățile oferite de cele două limbaje pentru crearea unor materiale atractive din domeniul educativ – și nu numai – pot fi amintite:

- realizarea de slide-show-uri;
- conceperea unor cursuri de instruire asistată de calculator care să integreze voce, imagini, animație sau alt conținut multimedia;
- prezentarea pe un site Web de comerț electronic, alături de numele produselor oferite spre vânzare, a fotografiilor sau a unor videoclipuri ale acestora, care să apară dinamic pe ecran simultan cu o prezentare vocală corespunzătoare;
- temporizarea prezentărilor astfel încât slide-urile să fie derulate în mod secvențial la intervale de timp precizate, schimbându-și diferite proprietăți atunci când ajung focalizate;
- plasarea pe ecran a unor elemente de control prin care să poată fi lansate sau oprite bucăți muzicale sau video;

- dezvoltarea televiziunii la cerere (TV on demand) sau TV Web-ului;
- crearea de artă conceptuală sau de infodivertisment.

Cheia succesului în cazul limbajului HTML a fost oferirea posibilității de creare de conținut hipertext atractiv fără a fi necesară apelarea la instrumente sofisticate de editare. Limbajele SMIL și XHTML+TIME oferă același beneficiu pentru proiectarea facilă a prezentărilor hipermedia sincronizate. Limbajele XHTML+TIME și SMIL pun la dispoziție atât exemple sugestive, cât și studii de caz, fiind util tuturor celor interesați de crearea unor situri Web plăcute și interactive, mai ales din perspectiva învățământului on-line. Se pot crea meniuri contextuale animate, slide-show-uri, bannere publicitare, texte animate sau documente hipermedia incitante doar cu ajutorul a unui număr restrâns de tag-uri.

Alături de soluțiile mai sus menționate există unele mult mai sofisticate și poate mai incitante – amintind doar de Macromedia Flash. Dezavantajele unei astfel de alternative rezidă din faptul că o aplicație precum cea menționată este proprietară, iar formatul documentului multimedia necesită existența unui player special, ceea ce nu este cazul la XHTML+TIME. Alte atuuri ale limbajelor de marcare SMIL și XHTML+TIME sunt acelea că sunt standardizate și că au trăsături avansate în ceea ce privește accesibilitatea și realizarea unei experiențe confortabile de interacțiune cu Web-ul și pentru utilizatorii având diverse probleme.

Bibliografie

- CAMPBELL, K., 2003, *E-effective Writing for E-Learning Environments*, Information Science Publishing.
- PORTER, L. R., 2003, *Developing an online curriculum: technologies and techniques*, Harrisburg, PA: Idea Group Pub.
- El Saddik, A., *Interactive Multimedia Learning – Shared Reusable Visualization-based Modules*, Springer, Berlin, 2001, pp. 101-135.
- Floyd, S., Jacobson, V., Liu, C., McCanne, S. and Zhang, L., *A Reliable Multicast Framework for Lightweight Sessions and Application Level Framing*, IEEE/ACM Transactions on Networking, December 1997, Volume 5, Number 6, pp. 784-803.
- Illmann, T., Thol, R. and Weber, M., *Transparent Latecomer Support for Web-Based Collaborative Learning Environments*, CSCL2002, January 2002.
- Ionescu, M. and Marsic, I., *Latecomer and Crash Recovery Support in Fault Tolerant Groupware*, IEEE Distributed Systems, Vol. 2, NO. 7, 2001.

SISTEME MULTIMEDIA ON-CHIP

Mr.ing. Sorin FLOREA

The world of informational services imposed itself an accurate level of QoS (Quality of Service). Never did the synchronisation, error detection and short delay-times have such importance in the history of exploitation of systems as they do at present. High-quality on-chip systems proved to be an answer to many synchronous multimedia communications.

Proiectarea sistemelor moderne de comunicații este din ce în ce mai mult determinată de utilizarea unor soluții ale aplicațiilor multimedia și wireless, de detecție și comunicație, care au o nevoie intrinsecă de rezolvare a unor aspecte de referitoare la calitatea serviciilor (QoS) pentru rata de eroare, rezoluția și banda necesară. Una din cele mai critice garanții de calitate pe care sistemul în general trebuie să-l furnizeze este sincronizarea și determinarea și micșorarea întârzierilor.

Aplicațiile multimedia în general presupun procesarea unor cantități mari de date de intrare, astfel putând rezulta întârzierile și este necesar ca datele de ieșire să poată fi reunite în mod coerent (sincronizarea dintre text, imagine, audio și video sau multiple fluxuri audio/video).

Dependența temporală a interacțiunilor dintre aceste medii se referă la sincronizare sau întârziere.

Structura memoriei din cadrul sistemului joacă un rol foarte important în proiectarea sistemelor specifice multimedia pentru că e nevoie să furnizeze aceste garanții de sincronizare. O aplicație tipică, specifică sistemelor on-chip (SoC) cuprinde un procesor, cache-ul de instrucțiuni, cache-ul de date, memoria rezidentă și un set opțional de acceleratoare hardware și controlere bloc. Aceste componente însumează cam 70% din întregul sistem.

Ierarhia memoriei, în special cea cache și cea internă, este un element important pentru îmbunătățirea sincronizării. De asemenea un impact considerabil în determinarea performanței sistemului îl are puterea de disipare și toate costurile de implementare.

Sinteza sistemelor dedicate pentru aplicații multimedia sincrone, impune câteva probleme interesante de analiză și optimizare. În cadrul aplicațiilor multimedia informațiile stocate și informațiile ce se prelucrează au aceeași importanță. Insuficiența puterii de procesare și a mărimii zonei de stocare a datelor pot determina depășirea limitelor impuse ale întârzierilor și pierderea sincronizării. Putem folosi un procesor mai puternic și un cache mai mare ce vor

ocupa în cadrul chipului bineînțeles o suprafață siliconică mai mare lăsând pentru zona de stocare a datelor o suprafață mai mică. Obiectivul în această problemă este găsirea optimului necesar între puterea de procesare și memorii pentru ca cerințele de sincronizare să fie satisfăcute pe o suprafață de siliciu cât mai mică.

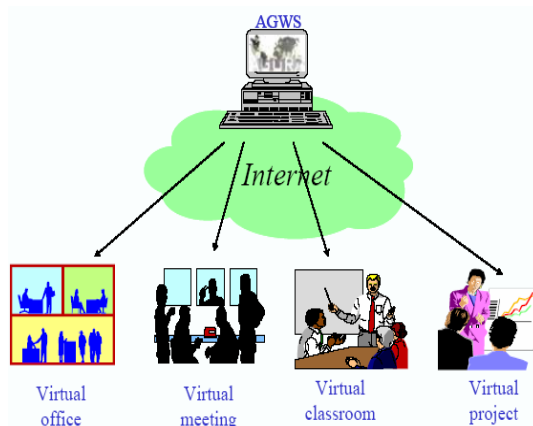
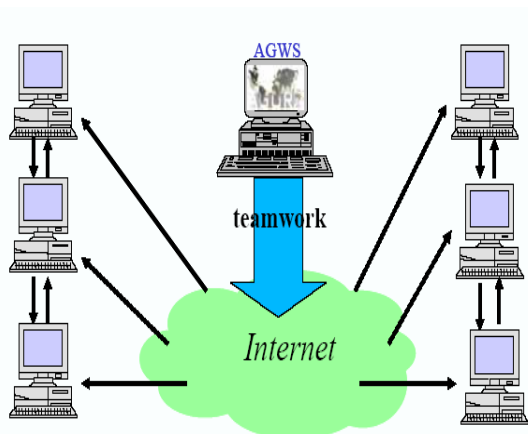
Determinarea acestui echilibru între structurile funcționale mai sus menționate, vor determina construirea unor sisteme on-chip de calitate și la un cost redus putând astfel să fie implementate în multe din domeniile de aplicabilitate a comunicațiilor multimedia sincrone.

Software dedicat aplicațiilor

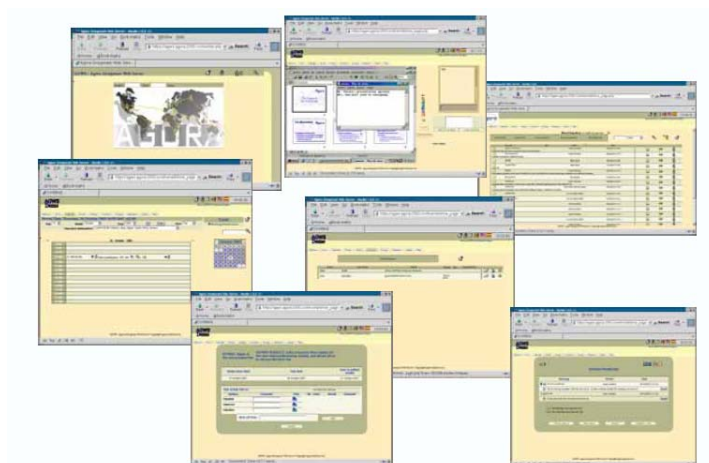
a. Agora Groupware Web Server

AGWS (Agora Groupware Web Server) este un grup de aplicații web care suportă în timp real munca în echipă la distanță prin intermediul Internetului în cadrul proiectelor, clase distribuite la distanță, grupuri de firme dispersate, prin comunicare și colaborare realizându-se lucrul în echipă.

Serverul AGWS este accesat prin web standard sau e-mail și suportă crearea de proiecte la care se lucrează din locații diferite sau e-learning, fiind posibil de accesat oricând și de oriunde, singura condiție este existența accesului la Internet. Spațiul de colaborare va fi locul de întâlnire virtual unde membrii unui grup de lucru pot comunica între ei. Spațiul de colaborare poate include câteva funcțiuni cum ar fi:

- acces public, privat sau dedicat la resurse sau documentație;
- un sistem de management al listei membrilor, grupurilor, pentru forum, vot și serviciul de mail;
- încăperi virtuale cu aplicații puse și utilizate în, chat, conferințe VoIP etc.;
- un sistem de management al activităților în comun și calendarului acestora;
- un sistem de management pentru curs și e-Learning.

Pentru a asigura securitatea comunicațiilor și activităților în spațiile de colaborare, membrii trebuie să se autentifice înainte de a li se asigura accesul. Siguranța accesului este dată de utilizarea HTTPS pentru comunicarea în cadrul rețelei Internet.

Fiecare server AGWS poate găzdui sute de proiecte și echipe independente unde fiecare echipă va avea propriul său spațiu de colaborare. Fiecare spațiu de colaborare este complet independent de celelalte. Fiecare dintre acestea se poate particulariza conform nevoilor utilizatorilor.

b. ISABEL CSCW – este un sistem avansat de videoconferință multipoint pentru PC-uri și care se bazează pe două noi concepte:

- Serviciu: aplicația își adaptează controlul și lucrul cerințelor fiecărui serviciu specific: tele-meeting, tele-class, tele-conference, servicii particularizate;
- Modul de interacțiune: fiecare prezentare afișată scoate în evidență, subliniază subiectele de interes din fiecare moment dat.

ISABEL utilizează TCP/UDP over IP și IPv6 (de asemenea unicast sau multicast), de aceea poate fi utilizat cu multiple tehnologii de acces: Ethernet, ATM, RDSI, ADSL, FR, satelit, și chiar toate acestea combinate.

Bibliografie

- CAMPBELL, K., 2003, *E-effective Writing for E-Learning Environments*, Information, Science Publishing.
- PORTER, L. R., 2003. *Developing an online curriculum: technologies and techniques*, Harrisburg, PA: Idea Group Pub.
- El Saddik, A. *Interactive Multimedia Learning – Shared Reusable Visualization-based Modules*, Springer, Berlin, 2001, pp. 101-135.
- Floyd, S., Jacobson, V., Liu, C., McCanne, S. and Zhang, L. *A Reliable Multicast Framework for Lightweight Sessions and Application Level Framing*, IEEE/ACM Transactions on Networking, December 1997, Volume 5, Number 6, pp. 784-803.
- Illmann, T., Thol, R. and Weber, M. *Transparent Latecomer Support for Web-Based Collaborative Learning Environments*, CSCL2002, January 2002.
- Ionescu, M. and Marsic, I. *Latecomer and Crash Recovery Support in Fault Tolerant Groupware*, IEEE Distributed Systems, Vol. 2, NO. 7, 2001.

EDUCAȚIA FIZICĂ MILITARĂ – CONCEPT, PRINCIPII, CARACTERISTICI, OBIECTIVE ȘI FORME DE ORGANIZARE

Mr. Ion ANDREI
Asist.univ. Marian BRABOVEANU

The military physical education is an essential component of the teaching process – teaching to value forms of activity which enhance the forming, development and maintenance of the dynamic capacity and contribute to a better health condition.

Educația fizică este un proces instructiv-educativ care vizează creșterea, formarea, cultivarea capacităților fizice ale oamenilor în vederea perfecționării dezvoltării fizice și capacității motrice în funcție de particularitățile de vârstă și sex, cerințele de integrare specifice unor profesii.

Educația fizică militară este o componentă fundamentală a procesului de instruire-învățământ care valorifică sistematic ansamblul formelor de activitate colectivă sau individuală ce se desfășoară în vederea formării, dezvoltării și menținerii capacității motrice, contribuind la îmbunătățirea stării de sănătate fizică și psihică a personalului armatei.

Principiile educației fizice militare:

- centralizarea planificării educației fizice militare și descentralizarea execuției acesteia în funcție de specificul și misiunile fiecărei unități;
- orientarea obiectivelor spre formarea, consolidarea și perfecționarea deprinderilor și priceperilor motrice specifice luptătorului, în concordanță cu solicitările câmpului de luptă modern;
- individualizarea pregătirii în funcție de nivelul de dezvoltare a capacității motrice a fiecărui individ;
- asigurarea autonomiei în alegerea sistemelor de acțiune pe parcursul instruirii.

Caracteristicile educației fizice militare:

- este obligatorie, parte integrantă a procesului instructiv-educativ și constituie fundamentul motric și psihic al celorlalte categorii de instrucție;
- se desfășoară continuu și sistematic cu obiective precise;

- presupune un consum energetic, fizic și psihic uneori la limita adaptabilității organismului uman;

- este domeniul care contribuie cu mijloace eficiente la recuperarea fizică și la pregătirea psihică pentru luptă a personalului armatei.

Obiectivele educației fizice militare:

- dezvoltarea armonioasă a organismului și menținerea unei stări optime de sănătate;

- dezvoltarea calităților motrice de bază, a unor trăsături și calități moral-volitive și afective necesare pentru a acționa în câmpul de luptă;

- formarea și perfecționarea unui sistem complex de deprinderi și priceperi motrice utilitar-aplicative;

- conștientizarea personalului armatei de necesitatea practicării sistematice a exercițiilor fizice în vederea instruirii, menținerii sănătății și ca mijloc de recreere;

- dezvoltarea rezistenței și stabilității psihice a personalului armatei.

Obiectivele educației fizice militare se îndeplinesc prin:

- planificarea și organizarea unitară a activității de către specialiștii în domeniu din structurile abilitate;

- adaptarea la orarul mediu săptămânal a formelor de organizare și a timpului alocat pe categorii de personal;

- evaluarea rezultatelor obținute și studierea aspectelor ce derivă din acestea;

- folosirea materialelor, echipamentelor și metodelor de instruire corespunzătoare pentru optimizarea performanțelor fizice și sportive.

Educația fizică militară se organizează și se desfășoară în toate unitățile, subunitățile și instituțiile militare de învățământ conform planurilor și programelor de pregătire specifice, conținutul acestora fiind determinat de cerințele generale ale procesului instructiv-educativ, de specificul fiecărei arme și specialități militare.

Activitatea de educație fizică militară cuprinde:

- educația fizică militară a tuturor categoriilor de personal din armată;
- planificarea educației fizice militare pe tipuri-ani de instrucție-învățământ;
- îndrumarea, controlul, verificarea și aprecierea educației fizice militare.

Activitatea de educație fizică militară se realizează prin următoarele forme:

- ședința-lecția de educație fizică militară, la temele din programele de instrucție, specifice fiecărei unități sau instituții militare de învățământ;
- antrenamentul fizic individual;
- înviorarea.

Ședința-lecția de educație fizică militară reprezintă unitatea organizatorică și funcțională principală a procesului instructiv-educativ. Se desfășoară pe baza unor programe de specialitate cu un grup-subunitate-clasă, relativ omogenă sub conducerea unui specialist și cu participarea obligatorie a întregului personal stabilit.

Lecțiile de educație fizică militară vizează în mod special calitățile motrice de bază, deprinderile motrice de bază și utilitar-aplicative.

Tipuri de ședințe-lecții de educație fizică militară:

- de învățare primară;
- de consolidare-fixare;
- de perfecționare;
- de verificare;
- mixte-combinate.

Antrenamentul fizic individual este o formă clasică de organizare care stimulează practicarea independentă a exercițiilor fizice, asigură adaptarea efortului la trăsăturile practicantului, dezvoltă calitățile motrice, consolidează și perfecționează deprinderile și priceperile motrice.

Înviorarea sau exercițiile fizice de dimineață constituie o formă prin care se realizează activitatea de educație fizică militară și se execută în scopul îmbunătățirii în mod sistematic a capacității de efort fizic. Influențează favorabil activitatea sistemului nervos și pe cea a marilor funcțiuni, angrenând pe rând în mișcare toate grupele musculare, determinând trecerea treptată de la starea de repaus din timpul somnului, la activitatea zilnică, scurtându-se astfel perioada de acomodare la eforturile intense cerute de procesul de instrucție.

Exercițiile fizice de dimineață determină formarea obișnuinței de a le executa, timp de 20 de minute zilnic, mai puțin duminica, fiind benefice pentru:

- excitarea sistemului nervos central;
- activarea respirației și circulației;
- mărirea rezistenței la îmbolnăviri;
- întârzierea fenomenului de îmbătrânire.

Înviorarea se execută în aer liber, iar când condițiile atmosferice nu permit, în încăperi bine aerisite de către militarii în termen, militarii cu termen redus, studenții și elevii din instituțiile militare de învățământ, personalul militar aflat la cursuri.

Timpul afectat pentru înviorare se prevede în orarul zilnic al unității și începe după 7-10 minute de la deșteptare.

Înviorarea se execută pe subunități fiind condusă de un instructor sportiv.

Principalele sisteme de acționare ale înviorării sunt:

- mers și alergare ușoară;
- exerciții libere și cu partener pentru îmbunătățirea elasticității și flexibilității articulațiilor și stimularea tonicității și troficității musculare;
- exerciții complexe;
- alergare pe distanța de 1-2 km în tempo moderat;
- mers cu exerciții de respirație.

PERFORMANȚA SPORTIVĂ LA COPII DIN PUNCT DE VEDERE EDUCATIV

Asist.univ. Marian BRABOVEANU
Asist.univ. Gabriela PENCIULESCU
Mr. Ion ANDREI

Partea I

In the past 20 years, the high performance sports have accumulated a multitude of biological, socio-economical, psychoeducational and technological values, just the natural selection being insufficient (with very few exceptions) and stimulating the physical/athletic science in the direction of an applied controlled selection.

Într-o serie de trei articole vom trata sportul de mare performanță pentru copii și nu sportul competițional la copii. Așa cum și apare, există o diferență între aceste două aspecte importante pentru tema noastră și cu consecințe pentru tratarea sa.

În ultimele două decenii, sportul de înaltă performanță a acumulat o sumedenie de valențe biologice, socio-economice, psihopedagogice, tehnologice etc., făcând insuficientă doar selecția naturală (cu foarte puține excepții) și impulsionând știința sportului în direcția aplicării unei selecții dirijate. Metodologia, mecanismele și criteriile acesteia au implicații profunde în sfera geneticii și antropologiei, fiziologiei, biomecanicii și psihologiei, medicinei sportive, ciberneticii și informaticii, pedagogiei și metodicii antrenamentului, economiei sociale și chiar a futurologiei științiste.

Performanța sportivă la copii va fi examinată dintr-un consistent punct de vedere educațional și nu din cel psihologic sau medical. Vorbim despre sportul de mare performanță pentru copii și deci trebuie să facem distincția între această formă și sportul competițional. Ne preocupăm de progresul antrenamentului sistematic și de planificare a competițiilor în perioada copilăriei, combinate cu viața de zi cu zi și mediul social al copilului. Toate acestea au scopul de a îndruma copilul pe termen lung ca să exceleze în performanță. Surprinzător putem ajunge la afirmația cum că nu există probleme educaționale serioase puse de problemele sportului de performanță

la copii. Această afirmație este corectă atâta timp cât privește latura cantitativă. De fapt, numărul real de copii care sunt cu adevărat implicați în marea performanță și nu numai în sportul competițional este comparativ scăzut. Numărul disciplinelor sportive în care aceștia sunt angrenați este de asemenea redus.

O specializare prea timpurie nu pare să ducă în nici un fel la o performanță imediată. Considerentele educaționale nu instrumentează de obicei stoparea acestor practici.

Dacă totuși examinăm problema performanței sportive la copii nu sub aspectul cantitativ și mai degrabă calitativ, adică bazat pe valorile educative, atunci problemelor educative trebuie să li se răspundă în lumina numărului redus de copii implicați. De exemplu cum sunt acești copii afectați în copilăria lor de promovarea în sportul condiționat, planificat și organizat? Care este partea educativă în aceasta și ce criterii putem folosi pentru a stabili dacă acest lucru este folositor sau dăunător, convenabil sau nepotrivit pentru dezvoltarea și educația copilului.

Ce probleme educative se ridică în acest context?

În primul rând, aceste probleme sunt legate de funcția și de amplitudinea argumentelor educative în conexiune cu sportul de performanță. În al doilea rând problemele apar în privința evaluării educative a sportului de performanță și concluziile ce trebuie trase din această evaluare. Vom încerca să examinăm în cinci trepte aceste probleme:

1. dificultăți provenite prin analizarea sportului de performanță pentru copii, din punct de vedere educativ;
2. argumente pentru respingerea sau pledoaria în favoarea sportului de performanță la copii;
3. subiectul privitor la principiul „corespunzător copilăriei”;
4. dubla sarcină a educației, rezultată din problema sportului de performanță la copii;
5. concluzii.

1. Dificultățile provenite din examinarea sportului de performanță la copii din punct de vedere educativ

Ca multe lucruri ce apar în decursul copilăriei, sportul de performanță nu a apărut din rațiuni educaționale. Obiectivul principal al sportului de performanță (ca sistem social) nu este chiar de natură educațională, cel puțin nu ca scop primar. Argumentele educaționale sunt uneori folositoare când acestea servesc la păstrarea și îmbunătățirea acestui sistem. Pentru atingerea acestui obiectiv marea performanță trebuie promovată în perioada copilăriei, acest aspect aparținând adulților. Copiii nu se gândesc să se supună în mod liber unei astfel de forme de organizare a sportului, care vizează performanța pe termen lung sau unui program organizat zilnic, săptămânal și anual așa cum se cere pentru atingerea mării performanțe. Procesul aducerii performanței și

menținerea sa la un nivel înalt cere o planificare timpurie a vieții, o organizare proprie adecvată, pe care copii nu o pot face, aici intervenind asistența părinților, profesorilor, antrenorilor, medicilor și cluburilor. Aprecierile negative și pozitive asupra sportului de performanță pentru copii se bazează pe acelea ale principiului „corespunzător copilăriei”.

2. Argumente pentru respingerea sau pledoaria în favoarea sportului de performanță la copii

Sportul de performanță la copii o bucurie sau o corvoadă?

Corvoadă sau bucurie, amărăciune sau fericire, impediment sau ajutor – toate aceste expresii ilustrează unghiuri opuse ale acelorași puncte de vedere referitoare la subiectul abordat. „Munca la copii” trebuie oprită. Acesta este unul din apelurile celor care resping sportul de performanță la copii din motive fundamentale: nu permite copiilor să fie copii, încalcă drepturile lor de a fi copii, nu ia în considerație adevăratele lor necesități, primejduiesc viitorul lor, supunându-i superstresului antrenamentului modern de înalt nivel.

Copiii li se refuză trăirea unor experiențe importante, viața lor familială este distrusă, contactele lor sociale limitate, dezvoltarea lor deteriorată. Din punct de vedere fizic, psihic și intelectual sunt periclitați de către sportul de performanță, abandonați „pericolului desocializării”. Marea performanță nu ține seama de calitățile speciale ale copilăriei, de nevoia copilului de protecție, inocență și puritate. Copilul și necesitățile sale de dezvoltare trebuie să constituie prima preocupare și nu condițiile pentru realizarea sportivă. Recordurile și medaliile constituie valori de scurtă durată, suferințe timpurii ale copilului, uneori o soartă pierdută.

Apărătorii argumentează exact contrar. Prin sportul de performanță, aceștia pot primi impulsuri și inițiative care să-i ajute să-și dezvolte și să-și formeze comportamente de valoare în viață. Nu există nici un prejudiciu, cu condiția să existe o supraveghere corespunzătoare. Copilul va profita mai mult de pe urma sportului de performanță, decât dacă ar fi neactiv în sportul pentru toți. Copilul va putea avea o experiență în avantajul său care altfel i-ar fi fost refuzată și poate realiza dreptul de a-și dezvolta propriul talent. De fapt, în ce privește rezistența și capacitatea coordonativă, copiii în prezent au un grad ridicat de rezistență și o capacitate de antrenament foarte mare. Poate fi evitată dezvoltarea unilaterală intelectuală, iar printr-o îndrumare adecvată și cu o bună îngrijire medicală accidentele nu mai constituie un motiv de teamă. Dacă nu se exploatează condițiile favorabile pentru învățarea și realizarea latentă a unui copil înseamnă că ne neglijăm îndatoririle, iar consecințele nu mai pot fi îndreptate chiar și în urma unui antrenament intensiv. Chiar dacă se impun anumite restricții în vederea organizării sportului de performanță acesta are un efect pozitiv asupra educației și dezvoltării, atâta timp cât activitatea este organizată corespunzător și adaptată nevoilor copilului.

Marea performanță la copii se justifică din punct de vedere educațional, dacă aceasta este organizată astfel încât să devină profitabilă copilului.

EXERCITIUL FIZIC – MIJLOC DE BAZĂ AL EDUCAȚIEI FIZICE MILITARE ȘI AL SPORTULUI

Mr. Ion ANDREI

Asist.univ. Gabriela PENCIULESCU

The physical training is a driving act or motion that is assimilated and repeated with an optimal intensity and effort, this having a positive influence upon military personnel's biodynamic potential.

Exercițiul fizic este un act motric sau o acțiune motrică având o valoare și o intenție bine definite, care se însușesc și se repetă cu o intensitate a efortului optimă, astfel încât să aibă influențe pozitive asupra potențialului biomotric al militarilor.

Exercițiul fizic se repetă sistematic și constituie mijlocul sau „instrumentul” principal de realizare a sarcinilor educației fizice militare și sportului. El își are originea în actul motric general al omului (în mișcare) realizat în scopul acționării asupra mediului intern și extern, pentru întreținerea vieții de relație a existenței sale și care s-a diversificat, în funcție de tehnică, sistematizare și efectul urmărit. El este simplu (actul sau gestul motric, specializat) și complex (acțiune motrică).

Fiind un act motric specializat, evidențiază o intenție deliberat concepută, prin aceasta deosebindu-se de alte acte sau acțiuni motrice.

Execuția deliberată, intenționată și sistematică presupune și respectarea unor reguli metodice precise, legate desigur de obiectivele didactice sau sportive vizate.

Ele dezvoltă și cresc potențialul biologic și îl mențin atunci când acționează la o anumită vârstă a militarilor, în același timp stimulând atenția, memoria, gândirea, voința și perseverența.

Mișcări corporale simple și complexe, învățate, consolidate și perfecționate, ele intră în compunerea deprinderilor și priceperilor motrice, considerate ca finalități ale procesului instructiv-educativ.

Având în vedere nevoia unor modificări esențiale biomotrice ale militarilor, în scopul participării acestora la lupta armată, s-a pus un accent deosebit încă din cele mai vechi timpuri pe însușirea și exersarea unor exerciții fizice care să contribuie rapid la instruirea militarilor.

Exercițiile fizice militare provin din mișcările de bază prezente în acțiunile cu caracter general aplicativ (alergarea, aruncarea, traversarea, cățărarea, săritura etc.) care au fost perfecționate, căpătând structuri precise sau mai puțin precise, servind la construirea de noi exerciții și activități de

educație fizică militară, cu eficiență sporită în procesul de perfecționare psiho și biomotrică a organismului.

Caracteristicile exercițiilor fizice – generale și militare:

- presupun o acțiune motrică, deliberat concepută și sistemică repetată;
- se exersează în cadrul unui proces instructiv-educativ complex;
- se execută în scopul realizării unor obiective instructiv-educative concrete;
- presupun o participare activ-conștientă a tuturor militarilor;
- mișcările din structura exercițiilor sunt selecționate;
- se urmăresc efecte precise – direcționare analitico-selectivă, parțial;
- constituie o fază superioară a acțiunilor sociale cu influență pozitivă, rapidă asupra perfecționării organismului;
- intenția instructivă deliberat stabilită diferențiază exercițiul fizic militar de exercițiul fizic general ca instrument didactic;
- exercițiile fizice militare sunt constituite pe baza unor structuri și reguli specifice, care asigură orientare precisă a influențelor în direcția creșterii valorii indicilor calităților motrice și a varietății deprinderilor și priceperilor motrice;
- structura motrică, volumul, intensitatea și complexitatea efortului, ritmul și încordarea musculară solicitate pentru efectuarea lor pot fi stabilite și dozate cu exactitate.

Particularitățile exercițiilor fizice militare:

- utilitatea complexă;
- valoarea ridicată și efectul rapid;
- influențele multiple realizate prin același exercițiu;
- exerciții cu structură diferită, dar cu aceleași influențe;
- volumul și intensitatea în general au valori deosebit de ridicate;
- complexitatea (multitudinea de structuri, acțiuni motrice cu încărcături variabile, exersare îngreuiată).

Conținutul exercițiilor fizice militare

Exercițiile fizice militare au un conținut variat și deosebit de bogat. El este dat de totalitatea elementelor și caracteristicilor specifice care-l compun și îi determină influențele asupra organismului, orientându-le cu precădere spre dezvoltarea unor anumite calități, deprinderi sau priceperi motrice, în funcție de particularitățile armelor sau categoriilor de forțe armate.

Elementele care definesc conținutul exercițiilor fizice:

- mișcările corpului (segmentelor);
- efortul fizic (volum, intensitate, complexitate);
- efortul psihic (înțelegerea structurilor, a succesiunii, angajarea fermă, curajul).

Conținutul exercițiilor fizice militare diferă prin varietate, încărcătură, durată, succesiune, structură etc.

Valoarea instructiv-educativă a conținutului exercițiilor fizice militare poate fi evidențiată numai în cadrul unei foarte bune organizări metodice, ea fiind obținută prin dirijarea, dinamica și determinarea efortului fizic depus.

Forma exercițiilor fizice

Orice exercițiu are o formă reliefată de modul în care se succed mișcările componente, aspectul exterior numit în unele situații și „tehnică”.

Pentru exprimarea formei exercițiilor fizice se iau în calcul anumite elemente definitorii:

- poziția corpului și a segmentelor, inițială și finală;
- direcția de execuție;
- amplitudinea;
- relația între segmente;
- tempoul de execuție;
- ritmul;
- sistemul de dispunere față de adversari sau parteneri.

În afara elementelor definitorii, forma prezintă anumite caracteristici proprii care ne determină să privim exercițiile și din alte unghiuri:

- spațiale: poziții, direcții, amplitudine, distanță;
- temporale: ritm, tempou, durată;
- spațio-temporale: determinate de vitezele cu care se efectuează exercițiile fizice;
- dinamice: determinate de forțele care influențează mișcarea:
 - interne: forța mușchilor, rezistența ligamentelor;
 - externe: rezistența aerului sau a altui mediu, rezistența adversarului, a sprijinului.

Clasificarea exercițiilor fizice militare

Exercițiile fizice militare sunt clasificate după anumite criterii, astfel:

- după ponderea asupra dezvoltării unor segmente și grupe musculare ale corpului: pentru trunchi, spate, membre superioare, membre inferioare;
- după poziția față de aparate: la aparate, cu aparate, pe aparate;
- după influența asupra dezvoltării calităților motrice: pentru perfecționarea indicilor de viteză, îndemânare, rezistență, forță;
- după influența asupra componentelor antrenamentului sportiv: pentru pregătire fizică generală și specială, tehnică, tactică;
- după criteriul succesiunii mișcărilor componente: ciclice, aciclice, combinate;
- după natura efortului fizic: statice, dinamice;
- după intensitatea efortului fizic: maximale, submaximale, medii.

MEDIUL INTERNAȚIONAL DE SECURITATE ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ

GrațIELA CONSTANTIN BARNA
Elena UDREA

The unprecedented period of peace and stability in Europe at the end of the XXth century and the beginning of the XXIst century has become reality due to the existence of the European Union. EU has generated not just a higher level of economic development on the continent, but also a new approach on security based on finding peaceful conflicts solutions and multilateral international cooperation through common institutions.

Perioada de pace și stabilitate fără precedent pe care o traversează Europa la sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI se datorează existenței Uniunii Europene. Ea este cea care a generat nu doar un nivel ridicat de dezvoltare economică pe continent, ci și o nouă abordare a securității, întemeiată pe soluționarea pașnică a disputelor și pe cooperarea internațională multilaterală prin intermediul unor instituții comune.

Un rol crucial în asigurarea securității europene l-a jucat SUA, atât prin sprijinul acordat integrării europene, cât și prin angajamentele de securitate față de Europa luate în cadrul NATO.

Prin contrast cu aceste evoluții pozitive din vestul continentului, în alte părți ale Europei, și mai ales în Balcani, s-au înregistrat după 1990 o suită de crize, care s-au derulat în contextul reșezărilor geopolitice ce au urmat sfârșitului războiului rece. O caracteristică esențială a acestora a fost aceea că ele au avut loc cel mai adesea în interiorul statelor și mai puțin între acestea. În această perioadă forțe militare provenind din Europa au fost trimise în străinătate mai mult decât în orice altă perioadă, inclusiv în regiuni precum Afganistan, Republica Democrată Congo sau Timorul de Est.

După 1990, Uniunea Europeană a dat un nou impuls eforturilor de întărire a securității și de definire a dimensiunii de apărare la nivel european. Dezvoltarea unei politici externe și de securitate comune (PESC) a inclus și ideea definirii unei politici comune de apărare, menționată în mod explicit în Tratatul de la Amsterdam.

În același timp, Uniunea Europeană s-a arătat tot mai mult preocupată de finalizarea propriilor reforme instituționale interne, mai ales în contextul

extinderii, precum și de finalizarea dezbaterilor pe tema construcției politice ce va defini viitorul Europei.

Începând cu 1 mai 2004, Uniunea Europeană se definește ca o uniune de 25 de state, reunind circa 460 de milioane de locuitori și producând circa 25% din PIB-ul mondial. Devenită actor economic global, UE va trebui să participe mai substanțial și la mecanismele de asigurare a securității globale, chiar dacă formele concrete ale acestei implicări pentru moment nu sunt încă clar precizate.

La nivel global, se poate spune că mediul internațional de securitate a evoluat după 1990 în sensul creșterii complexității și interdependențelor din relațiile internaționale. Drept urmare, stabilitatea internațională nu poate fi astăzi concepută decât în baza cooperării pe multiple planuri la nivelul comunității internaționale și, mai ales, prin intermediul dialogului în cadru instituționalizat, prin creșterea implicării marilor organizații internaționale în definirea stării de securitate a lumii.

În anii '90 cooperarea și dialogul instituționalizat s-au manifestat mai ales la nivelul următoarelor organizații:

- La nivelul NATO, care a deținut un rol esențial în întărirea securității euroatlantice după încheierea războiului rece. NATO a deschis și dezvoltat parteneriatul politico-militar, cooperarea și dialogul consolidat cu fostele state adversare, inclusiv România; a manifestat interes și receptivitate pentru primirea de noi membri; și-a demonstrat angajamentul de a contribui la prevenirea conflictelor și managementul crizelor, inclusiv prin operațiuni în sprijinul păcii (de exemplu în Balcani);

- La nivelul ONU, mai ales prin intermediul Consiliului de Securitate, care a deținut un rol important în dialogul internațional pe tema securității și stabilității mondiale. Această importanță a fost confirmată și de conferirea, în anul 2001, a Premiului Nobel pentru Pace Organizației Națiunilor Unite și secretarului său general;

- La nivelul OSCE, care a reprezentat cea mai cuprinzătoare instituție regională de securitate (incluzând toate statele europene, Canada și S.U.A.), și care a jucat un rol semnificativ în promovarea păcii și stabilității, în întărirea securității prin cooperare și în promovarea democrației și drepturilor omului în întreaga Europă. OSCE s-a manifestat vizibil mai ales în domeniile diplomației, prevenirii conflictelor, managementului crizelor și reabilitării post-conflict.

După încheierea războiului rece mediul internațional de securitate a fost caracterizat de o deschidere tot mai mare pe multiple planuri. Ca urmare a dezvoltării fluxurilor comerciale și de investiții internaționale, a evoluțiilor din tehnologie și a răspândirii democrației, un număr sporit de state, națiuni și popoare a beneficiat după 1990 de binefacerile libertății și prosperității.

Aceste evoluții pozitive au avut însă drept corolar și o mai mare implicare a unor grupări și formațiuni non-statale în afacerile internaționale.

Totodată, multe probleme anterioare au rămas nerezolvate, iar altele s-au acutizat. Astfel, conflictele regionale au continuat să rămână o sursă de instabilitate semnificativă și să influențeze negativ activitățile economice. Zone de conflict cum ar fi cele din Kașmir, Peninsula Coreeană sau Orientul Mijlociu au influențat atât direct, cât și indirect, interesele Uniunii Europene. Aceste circumstanțe internaționale reclamă noi reguli în domeniul securității internaționale. Redefinirea regulilor privind securitatea internațională după prăbușirea ordinii bipolare ridică însă numeroase probleme, nu doar de ordin practic, ci chiar și de ordin conceptual, inclusiv pentru SUA, aflate deocamdată în poziția de singură superputere.

Aceste dificultăți sunt determinate de mai mulți factori:

- mediul internațional a devenit mult mai dinamic și mai complex decât în perioada războiului rece;
- lipsa unui consens privind modul de abordare a securității internaționale a permis manifestarea diverselor grupuri de interese la toate nivelurile, astfel încât nu au putut fi elaborate politici consistente;
- datorită proliferării accesului la informații în timp real (așa-numitul „efect CNN”) liderii politici trebuie să ia de multe ori decizii de moment care nu permit evaluări mai profunde;
- multiplicarea instituțiilor specializate la nivel național și internațional care abordează problemele din unghiuri specifice și determină analize și decizii fragmentate;
- lipsa unui „model de securitate” rezonabil și acceptabil pentru majoritatea țărilor lumii a favorizat reacții ad-hoc și abordări punctiforme.

Din punct de vedere practic, la începutul secolului XXI actorii cu impact global în domeniul securității sunt SUA, Europa, Rusia, China și Japonia. O viziune interesantă este cea a lui Zbigniew Brzezinski care consideră că esența noii structuri de securitate a lumii se află în relația dintre SUA și Eurasia (care cuprinde pe lângă Europa, toate celelalte țări enunțate mai sus).

Din perspectiva anului 2005, mediul internațional de securitate este caracterizat și de o ștergere a granițelor dintre amenințările cu caracter intern și cele cu caracter extern.

Globalizarea, manifestată prin accentuarea interdependențelor multiple dintre state, precum și prin liberalizarea fluxurilor mondiale de mărfuri, servicii, capital și informații, a făcut ca riscurile interne și externe să se poată genera și potența în mod reciproc.

Pe fondul unei creșteri a gradului de complexitate și de impredictibilitate a amenințărilor internaționale, îmbunătățirea mediului de securitate internațional impune ca măsurile interne de management al crizelor să fie mai bine coordonate, iar schimbul de informații strategice între statele implicate să se producă în timp real.

După 11 septembrie 2001 și 11 martie 2004, mai mult ca oricând, riscurile la adresa mediului internațional de securitate și, în primul rând, cele

legate de proliferarea terorismului și a armelor de distrugere în masă se cer a fi combătute printr-o cooperare flexibilă, multilaterală, echilibrată și consecventă între state, care să includă măsuri vizând eliminarea progresivă a cauzelor producerii lor.

Uniunea Europeană nu pare a fi în prezent amenințată de conflicte de tip clasic, constând în atacuri armate pe scară largă, în schimb o serie de alte amenințări se profilează la orizont, fiecare dintre ele fiind greu predictibile și relativ difuze, ceea ce le face, într-un fel, mult mai greu de contracarat.

Din punct de vedere european, trei dintre aceste amenințări sunt de remarcat în mod special:

- *Proliferarea armelor de distrugere în masă* reprezintă o altă importantă amenințare contemporană la adresa păcii și securității țărilor și popoarelor. Până la începutul anilor '90 tratatele internaționale și controlul exporturilor strategice au determinat o limitare a răspândirii acestor arme, dar în prezent are loc o diseminare periculoasă a acestora, mai ales în zona Orientului Mijlociu. Răspândirea tehnologiei rachetelor purtătoare va amplifica instabilitatea și va crea Europei o serie de riscuri suplimentare. Riscurile deosebite determinate de acest tip de amenințare rezidă în faptul că prin intermediul armelor de distrugere în masă un grup terorist de mici dimensiuni poate provoca pierderi care anterior nu puteau fi cauzate decât de armate ale unor state naționale.

- *Terorismul internațional*, care reprezintă o amenințare strategică. Acest nou tip de terorism este legat de mișcări religioase fundamentaliste care au cauze deosebit de complexe. Dincolo de riscurile imediate, terorismul amenință deschiderea și toleranța specifice societăților democratice. Noul tip de terorism diferă de cel din deceniile precedente deoarece pare a fi interesat de utilizarea violenței nelimitate și de producerea de pierderi masive. O consecință a acestei abordări este interesul manifestat de reprezentanții acestui nou tip de terorism pentru armele de distrugere în masă. Pentru acest tip de terorism, exemplificat de rețeaua Al-Qaeda, Europa este atât o țintă, cât și o bază de lansare a atacurilor.

- *Existența unor structuri statale slabe (failed states) și amplificarea crimei organizate.* În unele părți ale globului (Somalia, Sudan, Liberia, Afganistan, Irak, Bosnia și Herțegovina, Serbia și Muntenegru, Kosovo etc.) existența unor structuri statale slabe, conflictele civile și accesul la arme au determinat întărirea pozițiilor crimei organizate.

Aceste situații sunt amenințări la adresa securității, prin sprijinirea traficului de droguri de ființe umane. Multe din aceste amenințări la adresa securității Europei sunt localizate în Balcanii Occidentali sau Europa Răsăriteană, sau au drept căi de acces Balcanii, Europa de Est și Asia Centrală.

Ca răspuns la aceste noi pericole și amenințări, statele lumii, în primul rând statele cu potențial militar semnificativ, au în vedere noi principii de

organizare a securității regionale și globale care să se constituie în noi oportunități de pace bazate pe democrație, guvernare eficientă și respectarea legilor.

Dreptul la autoapărare și la autodeterminare, sunt drepturi bine definite în reglementările internaționale, iar recurgerea la arme în aceste scopuri este o practică multimilenară. În noile abordări privind asigurarea securității regionale și globale s-a considerat însă că trebuie să existe o strânsă legătură între globalizare și securitatea internațională, pe de o parte, și între democratizare și respectarea drepturilor omului și ale minorităților, pe de altă parte.

Ca răspuns la amplificarea numărului conflictelor și a creșterii riscurilor terorismului internațional a devenit clar că democrația secolului XXI trebuie să includă și asigurarea unui cadru mondial de coexistență pașnică.

Democrația, guvernarea eficientă și respectarea legilor, în calitate de noi principii ale securității globale, presupun ca relațiile dintre state să țină cont de existența unor interese divergente, fără a face apel la utilizarea forței ca metodă de rezolvare a conflictelor.

După 1990, dar mai ales odată cu începutul secolului XXI, prevenirea conflictelor și asigurarea păcii mondiale au fost și continuă să rămână prioritățile forumurilor Organizației Națiunilor Unite, ale Grupului G-8, ale Uniunii Europene sau ale Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE).

Oportunitățile de definire a unui cadru stabil și pașnic de dezvoltare a statelor lumii în cadrul economiei mondiale sunt susținute de mai multe procese de reșezare a raporturilor de forțe pe plan mondial:

- procesul de cristalizare și manifestare a Europei ca un centru de putere și stabilitate;
- definirea unor noi dimensiuni ale relațiilor de asigurare a securității dintre Uniunea Europeană și NATO, pe de o parte, și între aliații europeni și SUA în cadrul NATO, pe de altă parte;
- interdependențele intereselor vitale ale statelor democratice din întreaga lume care nu pot prospera decât într-o lume lipsită de violență și conflicte.

În acest context devine tot mai evident faptul că interesele și obiectivele de securitate ale statelor pot fi realizate doar prin cooperare internațională, care să se manifeste nu numai în situații limită, precum cele create în urma atacurilor teroriste din 11 septembrie 2001 și 11 martie 2004, ci și în modul de desfășurare curentă a relațiilor economice, sociale și financiare.

Contracararea noilor amenințări presupune o nouă resolidarizare a statelor lumii în toate domeniile, prin stabilirea unor forme de acțiune conjugată a tuturor națiunilor care împărtășesc interese și valori comune.

Față de noile provocări la adresa securității, Europa poate aduce, atât direct, cât și indirect, un plus de stabilitate, deoarece riscurile apariției unei confruntări militare tradiționale pe continentul european s-au diminuat semnificativ.

Explicația acestei evoluții rezidă în două aspecte:

- interesele și obiectivele de securitate actuale ale statelor europene nu sunt generatoare de stări conflictuale, dimpotrivă ele favorizează cooperarea și solidaritatea;

- mediul de securitate internațional este influențat pozitiv de procesele de integrare europeană și euroatlantică, în fapt de extinderea comunității statelor care împărtășesc și promovează valorile democrației și economiei de piață, în contextul adâncirii colaborării regionale.

Față de amenințările de tip nou la adresa securității, Uniunea Europeană poate răspunde prin trei obiective strategice:

- *Crearea unei ordini internaționale bazate pe un multilateralism eficace.* Într-o lume caracterizată de globalizare (amenințări globale, piețe globale, mijloace mass-media globale), securitatea și prosperitatea depind de existența unui sistem multilateral eficace. De aceea, unul dintre obiectivele Uniunii Europene trebuie să fie dezvoltarea unei societăți internaționale puternice, caracterizate de existența unor instituții internaționale eficiente, precum și de existența unei ordini internaționale bazate pe respectarea legilor, în primul rând a principiilor înscrise în Carta Organizației Națiunilor Unite. Calitatea societății internaționale depinde de calitatea guvernelor ce o compun. Cea mai bună apărare pentru securitatea europeană este dată de existența unei lumi formate din state democratice bine conduse. De aceea, răspândirea bunei guvernări, combaterea corupției și a abuzului de putere, instaurarea domniei legii și protejarea drepturilor omului sunt cele mai bune mijloace de a întări ordinea mondială. În acest context, un element important al acestei noi ordini internaționale este considerat a fi cooperarea transatlantică în cadrul NATO;

- *Asigurarea stabilității și bunei guvernări în vecinătatea imediată.* Aceasta va implica extinderea zonei de securitate din jurul Europei și asigurarea că statele din această zonă (Europa de Est, Balcanii de Vest, statele din zona Mediteranei) sunt bine guvernate. Acest obiectiv va implica, totodată, continuarea și dezvoltarea implicării Europei în soluționarea conflictului arabo-israelian;

- *Pregătirea unui răspuns la amenințările de tip nou.* Acest răspuns a inclus pachetul de măsuri antiteroriste adoptat după 11 septembrie 2001, sprijinirea măsurilor de neproliferare a armelor de distrugere în masă și asistarea statelor cu structuri slabe sau instabile din Balcani, Afganistan, Timorul de Est și Africa (Republica Democrată Congo). Identificarea unor răspunsuri la noile amenințări trebuie să pornească de la faptul că acestea survin adesea la mari depărtări, sunt mai dinamice și mai complexe. De aceea liniile de apărare vor trebui de multe ori să se afle în străinătate. Caracterul dinamic va necesita mutarea accentului pe prevenirea crizelor și a

amenințărilor. Caracterul complex va necesita și soluții care vor include controlul exporturilor, presiuni economice, politice sau chiar militare. Uniunea Europeană dispune de toate instrumentele pentru adoptarea unor astfel de soluții complexe.

Pentru ca politica de securitate și apărare a Uniunii Europene să devină mai eficace este necesar ca Uniunea Europeană să devină mai activă în urmărirea obiectivelor sale prin mijloace civile sau militare, mai coerentă prin unirea eforturilor și prin asigurarea unității de comandă în caz de criză, mai capabilă prin alocarea unor resurse mai mari, evitarea duplicărilor, coordonarea mai bună a resurselor existente. În realizarea obiectivelor sale de securitate și apărare, Uniunea Europeană nu va putea face abstracție de necesitatea menținerii unor relații privilegiate cu SUA. În același timp însă, Uniunea Europeană va trebui să își dezvolte colaborarea cu alți actori importanți de pe scena mondială. În acest sens se vor dezvolta relații strategice cu Rusia, Japonia, China, Canada și India, fără ca vreuna din aceste relații să aibă un caracter de exclusivitate.

Totodată, Uniunea Europeană va trebui să manifeste deschiderea necesară pentru dezvoltarea unor parteneriate active cu orice țară care îi împărtășește scopurile și valorile și care e gata să acționeze pentru apărarea acestora. Prin această abordare Uniunea Europeană poate contribui semnificativ la realizarea unei sistem de securitate multilateral care să permită edificarea unei lumi mai prospere, mai echitabile și mai sigure.

În confirmarea vocației sale europene și euroatlantice, România și-a afirmat dorința de a contribui la dezvoltarea politicii europene de securitate și apărare, atât în ceea ce privește aspectele civile, cât și militare. Aceasta se reflectă prin participarea efectivă la operațiunile derulate sub egida UE.

Procesul de concretizare a dimensiunii de apărare la nivelul Uniunii Europene trebuie să se desfășoare de o manieră complementară cu procesul de adaptare al NATO la noul context de securitate. Din această perspectivă, România este interesată în promovarea cooperării între cele două organizații în domeniul securității și apărării, pe baza principiilor transparenței, avantajului reciproc, evitării duplicării sau competiției. Demersurile românești în sfera securității și apărării europene vor urmări implicit obiectivul consolidării pilonului european al Alianței, întărindu-se, în acest mod, parteneriatul transatlantic.

GLOBALIZAREA – CONCEPT, DIMENSIUNI ȘI PROCESE

Elena UDREA
GrațIELA CONSTANTIN BARNA

The phenomenon of globalization has been explained at least in the last few years by a scientific theory, which studies all the aspects of this issue both horizontally as space dimensions, and vertically as depth.

In the present moment globalization has a set of different elements representing the size and implications contained in a system of knowledge, slowly but securely recognized by the representatives of politics, business, military and so on.

Delimitări conceptuale

Globalizarea are, de câțiva ani, o largă teorie științifică, cu mulți adepți, care studiază realizările sistemice de până acum, pe orizontală ca spațialitate și pe verticală ca profunzime.

În momentul de față, cu privire la globalizare, sunt diferite elemente ce reprezintă dimensiunile acesteia, cuprinse într-un sistem de cunoștințe, privit ca o realizare universală, încet dar sigur recunoscută de către exponenții politici, economici și militari naționali și internaționali. În detaliu, avem de-a face cu prezentarea unor legi, principii, teorii și practici ale globalizării, care nu numai că se însușesc la cel mai înalt nivel al învățământului, dar care generează o serie întreagă de ipoteze, scenarii, filozofii ce se constituie într-un fond de idei pentru dezbateri și cercetare. Marii actori contemporani au mers și mai departe, reușind să creeze modele, structuri, chiar un adevărat arhetip, cu largi și susținute preocupări politico-economice și culturale de aplicare ca experiment ori ca sistem de dezvoltare în devenire.

După părerea noastră, viitorul apropiat va uniformiza și universaliza un model socio-ideologico-economic, care va orienta gândirea și decizia politică colectivă spre direcții predeterminate și adecvate dinamismului dezvoltării mondiale.

Printre preocupările majore ale subiecților relațiilor internaționale, cu preocupări și responsabilități privind integrarea, dezvoltarea și stabilitatea, un loc aparte îl ocupă globalizarea. Acestea sunt argumente suficiente care

evidențiază paradigma globalizării la început de secol XXI, privită în continuare ca model supus permanent și atent perfecționării și care va rămâne pentru multă vreme piatra de încercare pentru studii teoretice multidisciplinare prospective și deopotrivă o mare provocare pentru realizarea securității, integrării și dezvoltării durabile.

Studii de specialitate, date publicității în media națională și internațională, aduc în atenția noastră și a autorităților beneficiare câteva zeci de definiții privind globalizarea. Din analiza unora dintre ele au rezultat câteva probleme de bază pentru definirea conceptului:

- identificarea ei cu conceptual de mondializare, mai ales în studii franceze și francofone;
- elemente definitorii contradictorii, precum fenomen ori proces, tendință, preocupări, politici etc.;
- nivelul acesteia – în derulare sau în curs de formalizare, ceea ce crează o percepție falsă asupra perspectivei globalizării;
- conținutul principal al globalizării studiat și exprimat post-factum declanșării proceselor de bază ce o definesc;
- complexitate și amploare diferită în conținutul tezelor principale ale școlilor de gândire și practică științifică, referitoare la dinamica și sensul relațiilor internaționale;
- decriptarea destul de greoaie, la nivelul cel mai înalt al realizării ei, a proceselor ce o definesc, cu repercusiuni asupra acțiunilor marilor actori internaționali la strategiile înfăptuirii ei;
- lipsa de concludență a nivelurilor inferioare de particularizare a acesteia și mai ales a proceselor integratoare și de dezvoltare pe care le presupune.

Față de cele exprimate până acum, propunem ca punct de plecare o definiție a globalizării, care credem că nu ar trebui să stârnească dubii și nici confuzii. Așadar, prin globalizare putem înțelege *un ansamblu de procese pe termen lung, dinamice, continue, variabile și complexe, în care forțele globale, zonale, regionale, locale și individuale acționează în forme multiple și în baza unor norme pentru integrare, dezvoltare și securitate supranațională.*

Din analiza definiției rezultă:

- procesualitatea organică a declanșării și realizării globalizării, cu câteva caracteristici deosebite;
- existența și crearea în continuare a unor forțe pe niveluri diferite, cu structură și reprezentare adecvată;
- formalizarea unor forme multiple și atractive prin care subiecții globalizării să participe activi și conștienți la procesele pe care aceasta le presupune;
- premisele globalizării, ce o etapizează și-i sporesc coerența practicii;
- nevoia stringentă de un sistem de norme.

Dimensiunile globalizării

Globalizarea presupune procese multiple, intercondiționate și de mare anvergură. În politicile și strategiile globalizării, acestea generează și dezvoltă anumite dimensiuni, însă nu toate definite și formalizate pe măsură. Câteva, în viziunea noastră, în număr de șapte, sunt deja active și funcționează ca niște piloni ai globalizării.

Așadar, prin dimensiunile globalizării *înțelegem domeniile strategice în care se manifestă politici și strategii acționale pentru realizarea etapelor de extindere a acesteia și care asigură simultaneitatea/sucesiunea proceselor integratoare, de dezvoltare și de securitate*. În diferite lucrări ele mai sunt cunoscute și ca domenii, direcții strategice, componente sau structură, desigur toate cu aceleași conotații.

În momentul de față sunt tot mai evidente următoarele dimensiuni ale globalizării:

- *economică* – cu câteva criterii și caracteristici, precum integrarea proceselor de producție, a piețelor, interdependența economiilor naționale, complexe economice multinaționale, corporațiile transnaționale, integrarea economică regională și zonală, dezvoltarea durabilă, controlul și raționalizarea resurselor;

- *politică* – prin opțiunea și succesiunea integrării politice, adeziunea la marile decizii ce privesc lumea, inițiative politice internaționale, sprijinirea și participarea la crearea structurilor instituționale de conducere politică globală, contacte extinse și intensificabile, viziuni politice pluraliste în relațiile internaționale;

- *tehnologică* – controlul accesului nejustificat la tehnologiile înalte, exportul controlat al tehnologiilor high-tech, conectarea tehnologică a proceselor economice, orientarea cercetării științifice spre dezvoltare durabilă și în folosul spațiilor defavorizate, valorificarea în folosul general al noilor realizări, pacificarea și utilizarea pașnică a Cosmosului, ușurarea omului de povara muncii fizice, eliminarea tarelor care amenință existența umană;

- *informațională* – în sensul conectării cetățeanului la fluxurile mondiale de informații, garantarea accesului liber și oportun la informațiile de bază, prevenirea oportună a colectivităților în legătură cu evenimente naturale neprevăzute și poate faptul cel mai important, asigurarea infrastructurii necesare dezvoltării societății informaționale și mai departe a comunității de cunoaștere fundamentală;

- *de securitate* – ca evoluție a stabilității regionale, zonale, continentale și intercontinentale, prin angajamente și aranjamente de la nivelurile naționale, la cele multinaționale și în continuare la nivelul mondial, cu participarea celor interesați și cu puterea necesară la stoparea și eradicarea fenomenelor și proceselor retrograde, de opoziție ori autarhice, cum ar fi terorismul internațional, mișcările antimondializare de natură etnico-naționalisto-religioasă sau actori statali care se închid în sisteme de dezvoltare

economico-socială unice și cu mult depășite de evoluțiile economico-sociale; globalizarea riscurilor, amenințărilor, pericolelor, sfidărilor și provocărilor reclamă această dimensiune a globalizării;

- *administrativă* – ce presupune proiectarea și realizarea practică, dar fără încălcarea convențiilor și tratatelor, deci și a frontierelor, care se vor permia biliza și apoi vor trece în sfera tradițiilor, a spațiilor comunităților integrate, a spațiilor de dezvoltare durabilă, a spațiilor resurselor raționalizate și controlate, a altor spații de interes vital pentru prosperitatea sau continuitatea ființei umane;

- *culturală* – în curs de afirmare prin două elemente fundamentale: primul vizează dezvoltarea culturală locală în spiritul integrării și comunității multinaționale, cu respectarea identității, valorilor și patrimoniului național, iar a doua are în vedere toleranța pentru o cultură globalistă, pluralistă în care alături de valorile naționale subzistă și se dezvoltă valori universale indiferent cui aparțin, dar care sunt în folosul comunității internaționale.

Față de cele prezentate ne exprimăm punctul de vedere că, în momentul de față, procesele specifice fiecărei dimensiuni sunt declanșate, că se înregistrează deja primele succese, în primul rând ale conștientizării și apoi ale credibilității, viabilității și acceptării modelelor în multe zone ale lumii. Grija întregului spectru politic antrenat în globalizare rămâne pentru multă vreme credibilitatea, atractivitatea și consecvența politicilor și strategiilor de înfăptuire și de control al rezultatelor, care nu vor întârzia să apară, dacă se știe a avea răbdare și rațiune.

Procesele globalizante

Globalizarea se manifestă sub forma unor procese globalizante ce reprezintă ansamblul operațional-acțional de bază pentru realizarea succesivă a scopurilor și obiectivelor propuse în cadrul fiecărei etape. Aceste procese sunt strâns legate între ele, se extind în jurul unor nuclee sau focare, atrag diferiți factori determinanți și totodată dau conținutul și fizionomia realizării ei. Dintre acestea, un număr de șapte sunt extrem de active și deopotrivă atractive și le vom prezenta și analiza în continuare.

În lume asistăm cu tot mai multă uimire la procesul accelerării și comprimării evenimentelor. Explicațiile acestuia se regăsesc în faptul că evenimentele sunt de fapt tendințe în curs de manifestare, ale căror caracteristici evidențiază intensitate și succesiune rapidă. În acest cadru putem să aducem în dezbatere două exemple: primul este dat de sistemul modernizărilor, care se extind omnidirecțional cu ritmuri înalte și rezultate rapide (de la o zi la alta sub acest aspect asistăm la schimbări de înfățișare ale locurilor rurale și urbane asemănătoare ca formă, structură și funcționalitate, în locuri dintre cele mai diverse); al doilea se cantonează tot mai mult în sistemul descoperirilor științifice, unde rezultatele se extind și generalizează foarte repede (un medicament nou se răspândește rapid în toată lumea, iar beneficiarii așteaptă imediat un altul și mai bun). Toate acestea nu fac altceva decât să rodeze căile răspândirii și generalizării prin evenimente a tot ceea ce

este înscris în strategiile și planurile globalizării prin modele și paradigme unanim recunoscute, acceptate și transpuse în diferite stadii în practica economico-politico-socială.

În acest context s-a instalat deja cu o anumită amploare o intensificare a complexității relațiilor internaționale, ca proces deosebit de activ al globalizării. La originea acestui proces stă faptul că evenimentele privite ca tendințe ale globalizării se înlănțuiesc așa de tare încât surprind și complică existența individuală și colectivă a actorilor relațiilor internaționale. Așa se face că tehnologiile și echipamentele de înaltă precizie, performante și cu utilitate multiplă se instalează tot mai mult în viața noastră, dar determină și o extindere a relațiilor interstatale, obligând statele la cooperare tehnică și tehnologică, pentru a ușura relațiile în toate domeniile și mai ales integrarea în structuri comune de natură economică, politică, militară de securitate. Apar deja, cu o oarecare evidență, germenii globalizării, care pe de o parte atrag statele în integrări benefice, iar pe de altă parte cenzurează performanța impunând standarde de calitate, competitivitate și credibilitate.

Procesul, care contrariază încă o parte a lumii, apare în sfera sociologică a frontierei și se manifestă prin așa-zisa spargere/penetrare a acesteia. Studiul atent al procesului atrage atenția că este vorba nu de barierele geografice, ci de cele politice, economice și chiar etnico-religioase. Se cunosc multe aspecte ale migrației către zonele dezvoltate, care se prezintă ca adevărate paradisuri/miraje. Atât timp cât acest proces este controlat și dirijat, devine benefic pentru globalizare deoarece duce la eliminarea locală și regională a autarhismului și dă cale liberă multietnicismului și multiculturalismului ca modalități de existență comunitară cu interese comune și valori multiple recunoscute și dezvoltate local și regional.

În strânsă legătură cu procesul prezentat și analizat anterior apare și universalizarea normelor și valorilor în plan cultural, în care se pleacă de la ceea ce este național, apoi se identifică ceea ce poate fi globalizant și în final se împletește cu cultura dominantă a globalizării, desigur bazată pe elemente comune și realizări în comun. Practic avem de-a face cu multiple acceptări și toleranță culturală, pe fondul cărora au loc nu atât o competitivitate culturală, cât o ofertă diversă de creativitate, dar în folos comunitar, larg și cu mare perspectivă, alături de patrimoniul național cu cele mai frumoase tradiții. Reușita grabnică a procesului pleacă și este determinată de identificarea, definirea și însușirea/acceptarea normelor și valorilor zonale (cum ar fi europene/euroatlantice pentru spațiul nostru), dar nu oricare ci numai acelea cu efect globalizant și omogenizant. Așa apare reputația identității naționale și zonale (europeană), ca premise pentru o definire universală a individului și comunităților tot mai integrate.

Între procesele globalizării un loc principal îl ocupă cel al dezvoltării teritoriale sub aspectul creării și dezvoltării unor puternice legături globalizante și dependente benefice. Condiția majoră pentru această dezvoltare o reprezintă accesul nediscriminatoriu la noile tehnologii ale cunoașterii, comunicării și informațiilor, dar și utilizarea lor în comun pe

areale tot mai largi, în vederea realizării spațiilor de cooperare în locul celor de turbulență ori de dispută istorică. Comunicarea permanentă este o modalitate de a genera credibilitate, încredere, comunicare și în final integrare, dezvoltare și securitate. Noile tehnologii, perfecționarea lor continuă și extinderea acestora pe orizontală (pe spații în expansiune) și pe verticală (în medii multiple), precum Internetul, poșta electronică, telefonía celulară, poziționarea globală etc. sunt mecanismele ce stau la baza modalităților de realizare a globalizării, să-i spunem primare, urmând ca alte tehnici și tehnologii de ultimă oră să finalizeze procesele într-o manieră de cunoaștere și înțelegere superioară a ceea ce se petrece și mai ales ale evoluțiilor pe termen mediu și lung.

De o manieră filozofică, desigur ca înțelegere, explicație și evoluție, apare procesul denumit infinitizarea cunoașterii globale, adică atingerea limitelor pozitive și negative în investigarea lumii materiale. În fond este vorba despre depășirea unor granițe ale cunoașterii, adică trecerea dincolo de limitele deja cunoscute ale spațiului și timpului. Exemplele spectaculoase, chiar uimitoare, s-au obținut în nanotehnologie (investigarea microuniversului) și în cunoașterea cosmosului (macrouniversului). Se pare că viitorul globalizant al tehnologiei se cantonează tocmai în aceste două realități, unde găsim atât modelul sistemic al globalizării, cât și structura și funcționalitatea acesteia.

Între cele prezentate ca procese ale globalizării trebuie adăugat și unul ce se referă direct la viața individului în comunitate. În studii de specialitate este cunoscut sub denumirea stilul socio-democratic de imitație. Altfel spus, până ce toată omenirea va înțelege tainele și beneficiile globalizării este cale lungă, deci un timp prețios irosit fără rost. În acest caz, socio-democrația ca stil de existență comunitară este obligatorie, deoarece generează energii colective și motivații pe termen lung, iar imitarea stilului consacrat de existență activă, performantă și pacifistă poate fi o soluție temporară pentru adecvare și acomodare. Factorii care conduc pe termen lung către uniformizarea stilului de viață sunt politicile, strategiile și proiectele de urbanism și doctrinele societății de consum, ultima numai ca o consecință a valorificării tuturor resurselor și potentelor locale și naționale. Așa se face că moda se generalizează repede, dar se și diversifică la fel de rapid, invadând beneficiarul cu modele din toată lumea, piața globală se constituie în câteva centre mondiale care desfac mărfuri și servicii pentru tot Pământul, oferite din orice colț al planetei, iar lucrul cel mai îmbucurător apare ca rezultat al dobândirii unui rafinament comun de către unele dintre tradițiile culturale.

Procesele prezentate și analizate individual sunt, fiecare în parte, factori de globalizare, dar în corelație devin factori globalizanți. În consecință, ne exprimăm punctul de vedere că pentru nivelul național orice politică, strategie, doctrină să corespundă ca elaborare a cerințelor și exigențelor globalizării, dar în practică să radieze efecte globalizante.

CERCETAREA COMPORTAMENTULUI ORGANIZAȚIONAL

Lect.univ.dr. Olimpia STATE
Col.dr. Ion COSTACHE

Mettre en discussion le comportement d'une personne n'est pas une tâche facile. Il faut chercher les raisons qui sont derrière ces comportements, il faut comprendre l'influence du milieu ambiant, il faut faire une analyse factorielle de tous les éléments qui auraient pu la source d'une certaine conduite.

A înțelege oamenii și comportamentul acestora este cea mai mare provocare, cel mai dificil demers pe care trebuie să-l întreprindă cel ce vrea să analizeze o organizație.

Primul lucru de care trebuie să fim conștienți este că ființa umană este componenta cel mai greu de “descifrat” dintre toate. Chiar dacă aparent o persoană are o imagine clară, bine conturată în ochii celor din jur și ceilalți îi pot face o caracterizare (bazată pe ceea ce se vede din afară, pe comportamentul adoptat), omul nu este suma trăsăturilor de comportament pe care le afișează în diverse situații, ci mai degrabă suma valorilor, motivațiilor, convingerilor și obiectivelor din spatele comportamentului.

Comportamentul uman nu este deloc unul clar și invariabil, “bătut în cuie”, personalitatea umană are o multitudine de fațete, unele active, altele încă latente, pe care omul le adoptă în funcție de situație.

Am putea spune chiar că într-o persoană există mai multe personalități. Omul adoptă atitudini diferite în situații diferite, în grupuri diferite, de la o zi la alta, de-a lungul vieții.

Mai mult, este știut faptul că un individ poate fi perceput în moduri total diferite de colegii de serviciu față de membrii familiei sau de grupul de prieteni. De ce se întâmplă acest lucru, din moment ce este vorba de aceeași persoană, atât la serviciu, cât și în afară acestuia? Pentru că omul se comportă și reacționează nu numai în funcție de propriile convingeri și trăsături de personalitate, ci și în funcție de stimulii primiți din exterior, în funcție de “răspunsul” pe care îl primește din partea celor cu care interacționează, așa-zisul “comportament indus” sau adaptarea la mediul înconjurător.

Fiind o ființă socială, omul este condus de nevoia de apartenență, de includere, de acceptare în grupul cu care intră permanent în contact, tinde să se adapteze mediului în care intră; astfel, comportamentul adoptat față de un grup va fi o combinație între felul de a se purta obișnuit, de până atunci, și comportamentul pe care el îl considera cel mai potrivit în cadrul acelui grup, care i-ar aduce acceptarea, încadrarea în valorile și atitudinile grupului.

O altă realitate de care trebuie să fim conștienți și pe care nu trebuie să o pierdem din vedere nici o clipă este faptul că omul este o ființă preponderent emoțională și nu una rațională.

Astfel, nu este o sarcină deloc ușoară să înțelegi comportamentul unui om. Trebuie să cauți motivațiile ce stau la baza acelui comportament, trebuie să înțelegi mediul din care provine, trebuie să faci o analiză factorială a tuturor elementelor ce ar putea fi cauza unui anumit comportament. Din păcate, niciodată nu vom putea afirma că am reușit să înțelegem cu adevărat o altă persoană, ci doar că am reușit să găsim modalități de a interacționa mai bine cu acea persoană.

Deși teoreticienii din domeniu au stabilit anumite modele, tipicuri și categorii în care se încadrează majoritatea oamenilor, aceasta nu înseamnă că vom putea anticipa întotdeauna comportamentul sau acțiunile oamenilor, aceștia ne vor surprinde mereu cu ceva nou, ceva la care nu ne-am fi așteptat. Ființa umană este într-o continuă metamorfoză, într-un proces permanent de schimbare, de definire a propriei ființe. Vom putea lucra eficient alături de alți oameni și vom putea menține relații pozitive și constructive cu aceștia doar dacă suntem pregătiți să îi privim pe oameni în termeni umani, ca pe niște ființe care au, asemeni nouă, probleme, temeri, complexe, inhibiții, idei preconcepute, experiențe neplăcute.

Trebuie să fim în permanență conștienți de aceste lucruri și să trecem dincolo de primul impuls atunci când judecăm sau acționăm față de o persoană; pentru a judeca corect o situație trebuie să luăm în considerare foarte mulți factori determinanți, pe care, de cele mai multe ori, nu-i putem observa direct, uneori nici după o analiză aprofundată.

Atitudinile care au în componență o convingere, o opinie, pot fi alterate dacă o nouă informație determină reconsiderarea acelei convingeri. Dacă însă o atitudine este o parte dintr-un complex, este mult mai probabil că acea nouă informație să fie ignorată sau necrezută. Nevoia de a evita dezacordurile, discrepanțele dintre numeroasele noastre idei sau convingeri este una foarte puternică.

În unele cazuri, o schimbare de atitudine intervine doar în urma unei schimbări la nivelul componentei afective, a sentimentelor. În aceste cazuri, schimbarea atitudinilor este mult mai dificilă decât atunci când componenta cognitivă, a convingerilor, poate fi modificată cu ajutorul unei noi informații. Iar dacă respectivei atitudini omul îi acordă o mare importanță, aceasta devine rezistentă la schimbare.

O altă metodă de a analiza ușurința sau dificultatea cu care atitudinile pot fi schimbate este de a spune că atitudinile au trei caracteristici:

- *Importanță*

- *Consistență* – măsura în care cele trei componente ale atitudinii sunt similare sau în concordanță una cu cealaltă. De exemplu, o persoană care consumă în mod regulat o anumită cantitate de alcool în ciuda faptului că are convingerea că alcoolul dăunează sănătății și se simte nefericit din cauza acestui viciu, are o atitudine cu un grad scăzut de consistență față de această problemă.

- *Intensitate* – se referă la forța sentimentului implicat într-o atitudine.

Aceste trei caracteristici pot fi folosite pentru a depista cât de dificil se poate schimba o atitudine în diferite cazuri. Cu siguranță, atitudinile cu un nivel înalt de consistență, importanță și intensitate vor fi cel mai dificil de schimbat.

Oricât de improbabil ar părea, un lucru a reieșit foarte clar din studiile efectuate: nu doar atitudinile afectează comportamentul, ci și comportamentul influențează atitudinile. Dacă reușești să-i faci pe oameni să schimbe ceea ce fac în mod normal, în final vei reuși să obții comportamentul și atitudinea dorită de la ei.

De exemplu, dacă vânzătorii privesc completarea unor rapoarte ca pe o pierdere de vreme, s-ar putea să fie mai bine ca șeful să insiste ca aceștia să le completeze, chiar dacă le place sau nu, apoi să încerce să-i convingă de utilitatea acestora. Odată ce completează în mod regulat rapoarte, aceștia vor fi mult mai ușor de convinși de valoarea lor, deoarece presiunea psihologică de a păstra consistența muncii prestate, concordanța acțiunilor întreprinse la locul de muncă va acționa în acea direcție.

Bibliografie

Gary J. – *Comportamentul organizațional*, Ed. Economică, București, 1998.

Hellriegel D., Slocum J. W., Woodman R. W. – *Organizational Behavior*, West – Publishing Company, 1992.

ATITUDINEA ȘI SUCCESUL IN ORGANIZAȚII

Col.dr. Ion COSTACHE

Lect.univ.dr. Olimpia STATE

Les relations directes, humaines, peuvent être considérées la liaison qui garde l'unité des organisations et en même temps représentent l'anneau essentiel de la chaîne de l'intégration.

Atitudinea angajaților, a managerilor sau a clienților este întotdeauna considerată răspunzătoare pentru eșecul sau succesul unei organizații. Felul în care oamenii interacționează față în față – atitudinile lor interpersonale – a fost numit “piatra de temelie a funcționalității unei organizații”.

Având în vedere recunoașterea importanței atitudinilor în relațiile dintre oameni la locul de muncă, antrenarea și educarea acestora pentru a-și dezvolta aceste atitudini primesc mai multă atenție ca niciodată din partea top managerilor.

Există câteva motive care susțin această creștere a interesului pentru relațiile și atitudinile interumane.

Un prim motiv ne este sugerat de Edgar Schein în cartea sa “Cum să îmbunătățim relațiile directe dintre oameni”. Acesta este de părere că cea mai mare provocare pentru managementul zilelor noastre nu sunt problemele legate de fixarea obiectivelor sau luarea deciziilor, ci problemele legate de implementare.

Planificarea la scară largă, sistemele informaționale din ce în ce mai performante, accesul mult mai facil la informații, tehnicile computerizate de luare a deciziilor au redus cu mult incertitudinea asociată proceselor de stabilire a obiectivelor și de luare a deciziilor. Spre deosebire de acestea, implementarea cu succes a deciziilor nu a devenit deloc mai ușoară – de fapt, rapiditatea de care au dat dovadă organizațiile în luare de inițiative și promptitudinea cu care răspund concurenței nu au făcut decât să crească gradul de dificultate al executării, al punerii în aplicare eficiente a deciziilor în zilele noastre.

Astfel, așa cum Schein scoate în evidență, implementarea deciziilor depinde într-o foarte mare măsură de relațiile interpersonale și de aptitudinile necesare în aceste relații: “... ceea ce am învățat în ultimii ani despre implementare ne duce înapoi la un principiu fundamental: societățile, organizațiile și familiile sunt grupuri umane, iar relațiile directe, față în față

dintre membrii acestor grupuri sunt o componentă de bază a oricărei activități sociale... Relațiile directe dintre oameni pot fi considerate liantul ce păstrează unitatea organizațiilor și aceste relații sunt verigile din lanțul implementării” – Edgar Schein (1981).

Dacă provocarea implementării este unul dintre motivele pentru care trebuie să acordăm mai multă importanță relațiilor interpersonale, un alt motiv a fost pierderea încrederii în sisteme și structuri drept soluții absolute pentru problemele organizaționale.

Experiența a demonstrat limitele și costurile ridicate ale restructurării unei organizații sau ale introducerii unui nou sistem; uneori acestea pot depăși beneficiile. Mai mult, acum știm că un nou sistem sau o nouă structură sunt bune în măsura în care legăturile pe care acestea le stabilesc între oameni sunt bune.

Atunci când se reprojectează o organizație, o foarte mare importanță trebuie acordată felului în care această restructurare va afecta relațiile dintre oameni. În unele cazuri, să-i ajuți sau să-i înveți pe oameni cum să lucreze în armonie împreună se va dovedi o metodă mult mai bună decât schimbarea organigramei. Altfel spus, dacă înainte doar contribuția arhitectului primea toată atenția, astăzi calitatea cărămizilor este considerată la fel de importantă. Cu cât este mai complex sistemul, cu atât cresc cerințele pentru atitudinile interpersonale în rândul membrilor săi.

Un alt argument este adus de Harold Leavitt și Jean Lipman-Blumen în cartea “A case for the Relational Manager”.

Din ce în ce mai multe sarcini în organizațiile contemporane (și în special în domeniul înaltei tehnologii și cel al serviciilor) presupun muncă în echipă. Munca în echipă nu depinde doar de competențele tehnice ale indivizilor ce compun echipa, ci și de abilitatea acestora de a forma un tot unitar, de a deveni un singur organism.

Pentru a lucra bine împreună, membrii unei echipe trebuie să aibă mai mult decât spirit de echipă. Ei au nevoie de aptitudini de colaborare – trebuie să fie capabili să se susțină unul pe celălalt și să “gestioneze” conflictele într-o asemenea manieră încât acestea să devină situații constructive și nu distructive. Dacă se reușește transformarea conflictului într-o discuție constructivă, datorită faptului că diferiți oameni își vor susține și argumenta propriile păreri și soluții, luarea deciziilor și rezolvarea problemelor vor fi mult mai eficiente.

Conflictul în forma sa distructivă pe de altă parte, înseamnă că discuțiile se vor transforma în confruntări încrâncenate, în care orgoliile joacă cel mai important rol, având ca rezultat soluții proaste sau chiar nici o soluție și alterarea pe termen lung a relațiilor dintre oameni. Evitarea conflictului în adevărata sa formă, cea distructivă, și transformarea acestuia într-o situație constructivă, pentru a beneficia de rezultatele sale, depinde doar de oamenii implicați direct și de măsura în care aceștia știu și sunt dispuși să-și folosească aptitudinile de colaborare.

Popularitatea și succesul managementului japonez este un alt argument pentru creșterea importanței acordate relațiilor dintre oameni și aptitudinilor de care aceștia au nevoie în interacțiunea cu ceilalți. În comparație cu stilul vestit tradițional, managementul japonez acordă o mult mai mică importanță performanțelor individuale, punând accent pe cooperare. Managerii japonezi sunt recompensați și apreciați în special pentru dezvoltarea și evoluția unui subordonat și pentru susținerea acordată superiorului ierarhic. Succesul este legat într-o mult mai mare măsură de aptitudinile relaționale, spre deosebire de sistemul american sau european.

Să ne gândim puțin și la impactul tehnologiei informaționale și de comunicație. Există unele presupuneri, deși sunt încă în stadiul de ipoteze ce urmează a fi cercetate, conform cărora rețelele de computere, computerele personale, poșta electronică și așa mai departe, vor duce în scurt timp la reducerea semnificativă a interacțiunilor față în față dintre oameni la locul de muncă. În aceste condiții, s-ar putea considera că relațiile interpersonale vor deveni din ce în ce mai puțin importante. Totuși, argumentarea importanței îmbunătățirii atitudinilor interpersonale nu se bazează pe cantitatea de interacțiuni între oameni necesară la locul de muncă, ci pe importanța crucială a acestora – pe impactul lor asupra eficienței finalității muncii oamenilor. Este puțin probabil ca schimburile de mesaje sub formă scrisă, de grafice sau figuri pe suporturi vizuale electronice pot transmite niveluri înalte de motivație sau de satisfacție la locul de muncă.

În sfârșit, este bine cunoscut faptul că oamenii se simt mai fericiți atunci când se înțeleg bine cu cei din jur; calitatea vieții lor crește. Aceasta înseamnă că, într-o anumită măsură, relațiile interpersonale pot substitui cu succes, pe o perioadă nu foarte mare, progresele în cariera sau pachetele salariale ce cresc periodic.

În situația când creșterea economică va trebui încetinită pentru a proteja mediul înconjurător și astfel recompensele materiale nu vor mai fi oferite cu atâta ușurință, contribuția atitudinilor interpersonale la îmbunătățirea relațiilor interumane și la creșterea satisfacției oferite de locul de muncă va avea o importanță din ce în ce mai însemnată.

Bibliografie

- Maureen Guirdham – *“Interpersonal skills at work”*, Prentice Hall International Ltd., UK, 1990.
- Edgar Schein – *“SMR Forum: Improving Face-to-Face Relationships”*, Sloan Management Review, 1983.
- Harold Leavitt, Jean Lipman-Blumen – *“A case for the Relational Manager”*, Organizational Dynamics, 1980.

DECIZII MANAGERIALE PE BAZA RELEVANȚEI INFORMAȚIEI DEFINITĂ CA O MULȚIME SUBTILĂ

Conf.univ.dr. Elena DOVAL

A set of elements having certain valuable property from the different criteria, conditions, tests point of view, represents one of the simplified definitions of subtle sets. Information relevance is considered to be part of subtle sets which is giving the quality of managerial decision making.

In this paper are presented some ideas concerning the possibilities to apply subtle sets on studying qualitative and quantitative relevance of information and the synergy of informational relevance of economical concepts. The information relevance is useful in decision making and could be a real tool for organization' management.

O mulțime de elemente care au o anumită proprietate (caracteristică) evaluabilă din punctul de vedere al mai multor criterii, condiții, teste etc. reprezintă una dintre definițiile simplificate date conceptului de mulțime subtilă. În tiparele acestei definiții se înscrie și relevanța informației.

Într-adevăr, într-un sistem de urmărire implementat într-o întreprindere se folosesc o mulțime de concepte economice caracteristice, ca de exemplu: eficiență, profit, cerere, calitate, producție realizată, capacitate de producție, scoatere din funcțiune, indici de îndeplinire a prevederilor contractuale de rang j , nivel de asigurare a resursei de rang i etc.

Aceste concepte constituie surse de informații care susțin decizia managerială și care reprezintă elemente ale mulțimii subtile pe care o definim în acest context.

Proprietatea (caracteristica) urmărită aici este relevanța informației (RI) care determină calitatea deciziei și dă numele mulțimii subtile.

Posibilități de aplicare a mulțimilor subtile la studiul calitativ și cantitativ al relevanței informației

Relevanța informației poate fi apreciată din punctul de vedere al mai multor criterii de natură cantitativă și calitativă, notate cu $f_1, f_2, \dots, f_m$, cărora li se asociază anumite semnificații, notate cu g_{oj}, g''_{oj} etc.

Astfel, criteriului f_1 , i se asociază semnificația g_{pj} , care reprezintă gradul de relevanță de ordinul I (g_{oj}) al unui concept economic de rang j , care se calculează cu ajutorul relației:

$$g_{0j} = \frac{\sum_{t=1}^{n_j} \rho_{tj} + \sum_{z=1}^{m_j} \rho_{jz}}{n_j + m_j} \quad (1)$$

în care:

ρ_{tj} = coeficient de corelație între conceptul de rang t și conceptul de rang j ;

ρ_{jz} = coeficient de corelație între conceptul de rang j și conceptul de rang z ;

n_j = număr de concepte economice care influențează conceptul j ;

m_j = număr de concepte pe care îi influențează conceptul j .

Criteriului f_2 , i se asociază semnificația g''_{oj} , care reprezintă gradul de relevanță de ordinul I (g''_{oj}) al unui concept economic de rang j , care se calculează cu ajutorul relației [2]:

$$g''_{0j} = \frac{\sum_{(t,s) \in D_j} R_{j/ts} + \sum_{(j,u) \in E_j} R_{z/ju} + \sum_{(v,j) \in F_j} R_{w/vj}}{\text{card} D_j + \text{card} E_j + \text{card} F_j} \quad (2)$$

în care:

$R_{j/ts}$ = coeficient de corelație totală, care măsoară dependența dintre conceptul j și combinația a două concepte t și s , care îl influențează;

$R_{y/ju}$ = coeficient de corelație totală între o variabilă Z , care este influențat de combinația de concepte dintre j și u ;

$R_{w/vj}$ = coeficient de corelație totală între o mărime w care este influențată de combinația dintre v și j ;

D_j = mulțimea perechilor de concepte (t,s) care influențează conceptul j ;

E_j = mulțimea perechilor de concepte care conțin conceptul j , combinat cu un alt concept u și care au influență asupra lui z ;

F_j = mulțimea perechilor de concepte (v,j) care influențează conceptul w ;

$\text{card } D_j, \text{ card } E_j, \text{ card } F_j$ = cardinalul (număr de elemente) mulțimilor D, E, F .

În mod similar, definim criteriile:

f_3 = viteza de propagare a conceptului economic considerat, de la sursa de unde a fost cules sau observat până la postul unde se adoptă decizia;

f_4 = implicațiile conceptului considerat asupra procesului de decizie care se pot manifesta în funcție de diferite ipoteze:

f_{41} = blocarea deciziei, în ipoteza absenței informației;

f_{42} = erori de decizie, cuantificabile valoric prin estimare, în ipoteza utilizării unei informații eronate;

f_5 = gradul de incompatibilitate a informației cu baza de date și cu baza de cunoștințe existentă etc., utilizând relația:

unde:

I_{inc} = mulțimea informațiilor incompatibile;

It = multimea tuturor informatiilor;

$m\ddot{a}s = m\ddot{a}sura\text{ unei multimi.}$

Pentru fiecare concept j se determină consecințele a_{ij} după criteriul f_i .

În unele cazuri, cum ar fi: f_1 , f_2 și f_5 , aceste consecințe sunt evaluate în intervalul $(0,1)$ și astfel pot fi considerate grade de apartenență a unor mulțimi fuzzy (fine). În alte cazuri, cum ar fi: f_3 , f_4 , evaluarea consecințelor se efectuează în diferite unități de măsură, cum sunt: număr de posturi parcurse în unitatea de timp, unități valorice etc.

În acest caz, gradul de apartenență μ_{ij} se determină în funcție de consecințele a_{ij} cu ajutorul uneia dintre relațiile:

în cazul când f_j este un criteriu care trebuie maximizat și

în cazul când criteriul f_j trebuie minimizat.

Se obține astfel o mulțime subtilă RI numită relevanță informațională, a cărei formă este următoarea:

în care m este numărul de criterii luate în considerare.

În tabloul de bord al managerului trebuie să se acorde priorități conceptelor economice utilizate în luarea deciziilor. Pentru a ordona conceptele care reprezintă elementele acestei mulțimi este necesar a se efectua operația de agregare a acestora. În urma efectuării agregării rezultă sinergia relevanței conceptelor economice sau informațiilor, care permite fundamentarea acestor priorități.

Sinergia relevanței informaționale a conceptelor economice

Pentru fiecare concept economic j se pot utiliza gradele de apartenență la criteriul I , notate prin μ_{ij} pentru a cuantifica relevanța globală RG_j a conceptului sau informației j .

Înainte de a efectua această operație de agregare este necesar a se elimina redundanța unor concepte sau informații [1]. Dacă între conceptul k și conceptul j există o dependență parțială, evaluată prin coeficientul de corelație ρ_{jk} , atunci în cazul unei operații de agregare de tip Cobb-Douglas exponenții se multiplică cu $(1 - \rho_{jk})$ [1]. În acest caz, exponenții conceptului k rămân neschimbați.

În aceste ipoteze, relevanța globală a conceptului este:

$$RG_j = \sqrt[m]{(\mu_{1j}^{\alpha_{1j}} \cdot \mu_{2j}^{\alpha_{2j}} \cdot \dots \cdot \mu_{ij}^{\alpha_{ij}} \cdot \dots \cdot \mu_{nj}^{\alpha_{nj}})^{1 - \rho_{jk}}} \quad (7)$$

unde α_{ij} reprezintă exponenți determinați pe baza corelației statistice.

Dacă este satisfăcută inegalitatea:

$$(\alpha_{1j} + \alpha_{2j} + \dots + \alpha_{ij} + \dots + \alpha_{mj}) \frac{1 - \rho_{jk}}{m} > 1 \quad (8)$$

atunci conceptele utilizate de manager în sistemul de urmărire au o sinergie pozitivă a relevanței informaționale.

Aceasta semnifică completarea reciprocă a conceptelor economice utilizate, iar deciziile adoptate în consecință sunt eficiente.

Dacă restricția (8) nu este satisfăcută, atunci sistemul de urmărire al managerului are sinergie negativă (sau cel mult echilibrată) și aceasta reflectă fie un grad de redundanță mare al informațiilor, fie un grad de incompatibilitate mare al acestora, caz în care decizia este dificil de adoptat și cu rezultate îndoielnice.

În mod analog se poate calcula sinergia relevanței criteriilor $f_1, f_2, \dots, f_m$ asociate mulțimii subtile R_I . În acest scop, se definește o nouă mulțime subtilă φ_I , ale cărei elemente sunt criteriile:

$f_1, f_2, \dots, f_m$. Criteriile folosite pentru această mulțime subtilă rămân cele ale mulțimii R_I , adică $f_1, f_2, \dots, f_m$. Se calculează gradele de apartenență X_{ij} și se obține:

$$\varphi_I = \left\{ \begin{array}{cccccc} f_1, & f_2, & \dots & f_j, & \dots & f_m \\ X_{11}, & X_{12}, & \dots & X_{1j}, & \dots & X_{1m} \\ X_{21}, & X_{22}, & \dots & X_{2j}, & \dots & X_{2m} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ X_{j1}, & X_{j2}, & \dots & X_{jj}, & \dots & X_{jm} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ X_{m1}, & X_{m2}, & \dots & X_{mj}, & \dots & X_{mm} \end{array} \right\} \quad (9)$$

Dacă se notează cu r_{jk} coeficientul de corelație între criteriul f_j și criteriul f_k , se obține relevanța globală a criteriului j :

$$RGC_j = \sqrt[m]{\varphi_{1j}^{\beta_{1j}}, \varphi_{2j}^{\beta_{2j}} \dots \varphi_{ij}^{\beta_{ij}}, \dots \varphi_{mj}^{\beta_{mj}}} \quad (10)$$

unde:

β_{ij} = exponenți determinați prin metode statistice.

Dacă este satisfăcută inegalitatea:

$$(\beta_{1j} + \beta_{2j} + \dots + \beta_{ij} + \dots + \beta_{mj}) \frac{1-r_{jk}}{m} > 1 \quad (11)$$

Pentru oricare j , atunci criteriile f_j utilizate de management au o sinergie pozitivă a relevanței RGC_j ($j = 1, m$).

Dacă există criterii pentru care restricția (11) nu este satisfăcută, este necesar ca managementul să reanalizeze criteriile de apreciere a relevanței sistemului de concepte economice utilizate.

Concluzii

Relevanța informației este utilă în deciziile manageriale și poate constitui un instrument real de lucru. Pașii de urmat sunt: stabilirea factorilor conjuncturali sau a conceptelor economice necesare deciziei, evaluarea factorilor utilizând criterii, analiza relevanței legăturilor (corelațiilor) dintre factori și, în final, utilizarea matricei relevanței factorilor în decizii.

Bibliografie

- Doval E., *Modelarea unor procese decizionale privind investițiile în piața de capital. Teză de doctorat*, Biblioteca ASE București, 2001;
- Stoica M., Doval E., *Evaluarea sinergiei asocierii cunoștințelor și a capitalului*, Comunicare prezentată la a IX-a, Sesiunea de comunicări științifice “Eficiență, Etică, Legalitate”, Universitatea Spiru Haret București, decembrie 2001, Brașov (sub tipar);
- Stoica M., Doval E., Turlea C., *Selectarea variantelor de investiții în condiții de incertitudine*, Comunicare prezentată la Sesiunea internațională de comunicări științifice “Zilele academice ieșene”, octombrie 2001, Iași (sub tipar);
- Stoica M. Doval E., *Relevanța informației*, Comunicare înscrisă la Simpozionul aniversării a 120 ani de activitate a Fabricii de Hârtie Bușteni, mai 2002.

RISCUL ÎN DECIZIILE STRATEGICE: EVALUARE ȘI CONTROL

Conf.univ.dr. Elena DOVAL

In complex environment management, decisions depend on the extent to which the risk, which is a dynamic process, could be measured. Because the risk could not be measured, but an approximation of it could be helpful, the decisions have to be sustained by risk appraisal and control. This paper discusses some practical aspects concerning risk appraisal and control in management. Taking into consideration the risks that might appear or might be avoided the management adjusts the strategic variables, determining a valid equation, which makes the organization focus on accomplishing its politics and strategic missions.

Situațiile complexe cu care se confruntă managementul fac ca deciziile în strategiile organizațiilor să depindă de precizia cu care se măsoară riscul asociat acestora.

Procesul de evaluare a riscului este un proces dinamic, complex și caracterizat prin incertitudine, ambiguitate și rezistență la schimbare. Evaluarea riscului susține organizația în eliminarea incertitudinilor în strategia de dezvoltare și în politicile manageriale. Întrucât adesea riscul nu poate fi măsurat, deciziile manageriale sunt dirijate spre o aproximare cât mai apropiată de realitate. Importanța evaluării și controlului riscului în condițiile complexe în care acționează managementul pentru definirea și realizarea strategiei organizației este ilustrată în cele ce urmează.

Scopul evaluării riscului

Evaluarea riscului presupune identificarea și controlul riscului generat de diferiți factori care influențează organizația, precum și de deciziile luate. Se pun în balanță costurile riscului cu beneficiile generate de politicile adoptate în management.

Procesul de evaluare a riscului asigură managementul organizației asupra eficacității și eficienței deciziilor în:

- conservarea resurselor și amplificarea resurselor strategice;
- stabilirea traiectoriilor de acțiune pentru îndeplinirea misiunii și atingerea obiectivelor;

- identificarea acțiunilor fezabile și nestandardizate de control și corecție;
- promovarea alternativelor rezonabile pentru realizarea strategiei.

Evaluarea riscului face parte integrantă din planificarea, pregătirea și realizarea misiunii organizației.

În scopul evaluării, controlului și eliminării incertitudinii managementul dezvoltă abilități specifice, operând cu maximum de flexibilitate, adaptabilitate și inițiativă.

Evaluarea riscului evidențiază modul cum:

- este inclusă analiza riscului în procesul general strategic;
- afectează strategia generală a organizației;
- influențează deciziile manageriale pentru îndeplinirea obiectivelor.

Considerând trei elemente ale strategiei¹ ca fiind: resurse, cursul acțiunii și obiectivele de realizat, este evident că riscul apare atunci când între acestea nu există echilibru, dar acesta depinde în general de opțiunea aleasă pentru cursul acțiunilor pentru a realiza obiectivele strategice.

Deoarece strategia este un proces dinamic, toate cele trei elemente sunt variabile și depind de schimbările ce au loc în timp. Relația dinamică dintre cele trei elemente evidențiază riscul în deciziile strategice în funcție de presiunile la care este supusă organizația din partea mediului.

Se pot identifica cinci situații în care poate fi organizația, având în vedere presiunile mediului, cele trei elemente ale strategiei și riscul, succint prezentate în tabelul 1.

Tabelul 1

Presiunile mediului	Obiective strategice	Cursul acțiunii - decizii -	Resurse strategice	Riscul
Amenințare directă	Moderate	Nelimitate	<i>Importante</i>	Mare
Amenințare indirectă	Moderate	Limitate	Limitate	Moderat
Presiune directă succesivă	Limitate	Limitate	Importante	Redus
Conflict latent	Importante	Nelimitate	Neadequate	Mare
Conflict violent	Importante	Nelimitate	Nelimitate	Foarte mare

În complexitatea lumii reale echilibrul dintre cele trei elemente ale strategiei este dificil de stabilit prin decizii manageriale optime, astfel că evaluarea și controlul riscului devine parte integrantă a managementului strategic.

¹ Beaufre A., *An Introduction to Strategy*, Praeger, New York, 1965.

Procesul de analiză a riscului

În cadrul strategiei manageriale analiza riscului presupune parcurgerea a șase pași de lucru:

- 1) identificarea hazardului;
- 2) evaluarea hazardului pentru determinarea riscurilor;
- 3) agregarea riscurilor;
- 4) dezvoltarea sistemului de control și luarea deciziilor aferente riscului;
- 5) implementarea controlului;
- 6) verificarea și evaluarea impactului acțiunilor asupra strategiei organizației.

Pasul 1.

Întrucât hazardul caracterizează atât mediul intern, cât și cel extern în care acționează organizația, acesta devine sursă de apariție a riscurilor în asigurarea resurselor, în mersul acțiunilor și în realizarea obiectivelor. În primă etapă, prin urmare, este necesar a se identifica hazardul.

Pasul 2.

În funcție de hazardul identificat, acesta se evaluează în scopul determinării riscurilor cu care se confruntă organizația, examinând informațiile disponibile și clasificând riscurile în funcție de frecvență și severitate. În această etapă se alcătuiește lista de priorități a riscurilor, considerând doi factori: impactul riscului asupra strategiei organizației și probabilitatea de apariție a riscului. Se identifică patru situații², ca în figura nr.1.

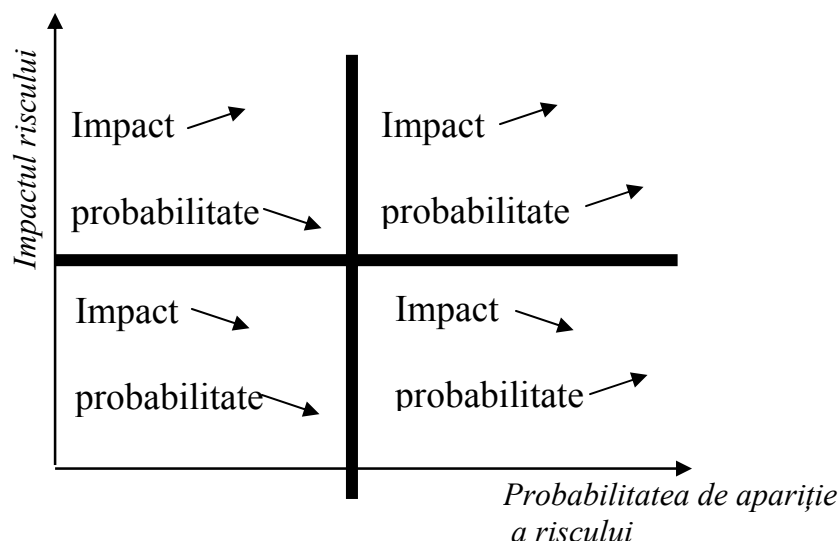

Fig.nr.1 Situații de alcătuire a priorităților riscurilor

² Pickford J., *Mastering Risk*, Volume 1, Concepts, Financial Times, Pearson Education Limited, London, 2001.

Pasul 3.

Întrucât riscurile cu care se confruntă organizația generează la rândul lor alte riscuri, care sunt în corelație și interdependență, îngreunând deciziile datorită redundanței, riscurile grupate în: risc operațional, risc comercial, risc financiar, risc legislativ etc. se agregă în riscul total al organizației³, ca în figura nr.2.

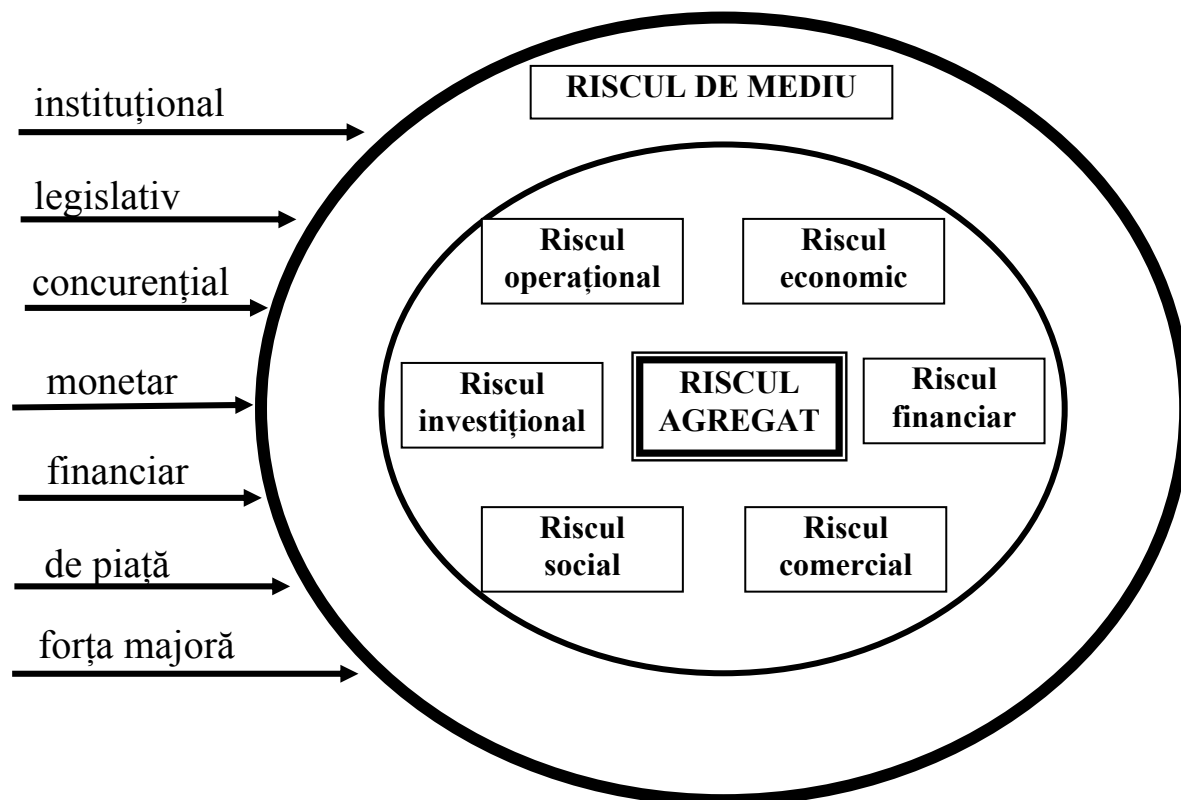

Fig.nr.2 *Riscul agregat al firmei*

Riscul agregat rezultă din agregarea riscurilor individuale și complementare cu care se confruntă firma și se asociază managementului strategic.

Pașii 4-6.

Riscurile politice, economice și de mediu sunt echilibrate cu costurile necesare evitării sau minimizării impactului negativ asupra realizării strategiei. Cele mai frecvente acțiuni pentru eliminarea riscului și pentru ținerea riscului la un nivel acceptabil sunt stabilite, de regulă, prin metode ale psihologiei comportamentale (reguli, liste, judecată, metoda scorurilor) și mai puțin prin utilizarea unor răspunsuri condiționate, formalizate (modele matematice).

³ Doval E., *Modelarea unor Procese Decizionale privind Investițiile pe Piața de Capital – Instrument al Managementului Schimbării*. Teză de doctorat, Biblioteca ASE București, 2001.

Evaluarea riscului

Măsurarea riscului este o problemă dificilă și depinde de probabilitatea și severitatea riscului în sine. Tehnicile de evaluare pot fi grupate în funcție de dimensiunea sau complexitatea deciziei, de gradul de incertitudine și de tipul de variabile (deterministe, discrete, continue, euristice) care pot fi evidențiate.

Dintre tehnicile cele mai utilizate în evaluarea riscurilor, menționăm:

- pentru variabile deterministe: analiza de senzitivitate, fluxul de numerar actualizat, modelul Markovici;
- pentru variabile discrete: arborele decizional, metoda scenariilor, programarea stochastică;
- pentru variabile continue: simularea Monte Carlo;
- pentru variabile euristice: logica fuzzy.

În general, evaluarea riscului prin evidențierea costurilor care conduc la evitarea apariției acestuia sau prin evidențierea valorii adăugate latente induse de controlul managerial al riscului agregat se regăsește în bugetul organizației.

Dezvoltând ideea lui Wylie (1953)⁴, care corelează profitul de risc se propune luarea în considerație a următoarelor variabile:

R = rezultatul obținut din succesul deciziei;

C_n = costul rezultat din ignorarea eșecului previzibil;

C_f = costul prevenirii eșecului previzibil;

C_s = costul ignorării succesului;

S = probabilitatea de succes;

1-S = probabilitatea de eșec.

Raportul dintre rezultatul obținut din succesul deciziei și costul prevenirii eșecului este definit ca fiind risc.

Dacă: $R \times S < C_f (1-S)$, decizia este nefavorabilă

Dacă: $R \times S > C_f (1-S)$, decizia este favorabilă

Dar, $\frac{C_n}{C_s} < \frac{S}{1-S}$, adică costul eșecului față de costul succesului să fie mai mic decât probabilitatea de succes raportată la probabilitatea eșecului.

În scopul asigurării succesului, factorii implicați nu trebuie să fie exprimați cantitativ, iar judecata trebuie să ia în considerare cât mai multe elemente intangibile.

În esență, orice strategie comportă un risc mare dacă nu se planifică mai multe alternative de acțiune.

1.Controlul riscului

Procesul strategiei manageriale, care include și managementul riscului, oferă un control rezonabil care să susțină îndeplinirea misiunii strategice a organizației fără a o expune la un risc care nu este necesar. În scopul reducerii riscului se utilizează acțiuni de evitare, control și de eliminare a hazardului.

⁴ Wylie J.C., *The Calculation of Risk*, US Naval Institute Proceedings, Annapolis, 1953.

Ținând cont de cele trei elemente ale strategiei, evidențiate mai sus, controlul riscului depinde de abilitatea managementului de a identifica variabilele supuse schimbării.

Rezultă cinci opțiuni:

- **Schimbări în cadrul obiectivelor**

Când costul atingerii obiectivelor este foarte mare sau când abilitatea de a stăpâni centru de greutate al riscului este limitat, este necesar a se reduce obiectivele la un nivel realist.

- **Schimbări în cadrul resurselor**

O creștere sau o realocare a resurselor poate afecta abilitatea de implementare a strategiei și de realizare a obiectivelor.

- **Schimbări în cadrul cursului acțiunilor**

Presupunând că obiectivele și resursele sunt adecvate se caută căi de realizare a misiunii, utilizându-se elemente variate ale puterii (relații, informații, expertiză etc.) în diferite combinații.

- **Diversificarea riscului**

Când condițiile de mediu permit riscul organizației poate fi controlat prin diversificare⁵, ca de exemplu riscul financiar în figura nr.3.

- **Reevaluarea riscului**

În timp, unele presupuneri și restricții se dovedesc a nu fi valide, astfel că sunt necesare informații suplimentare pentru reanalizarea riscului.

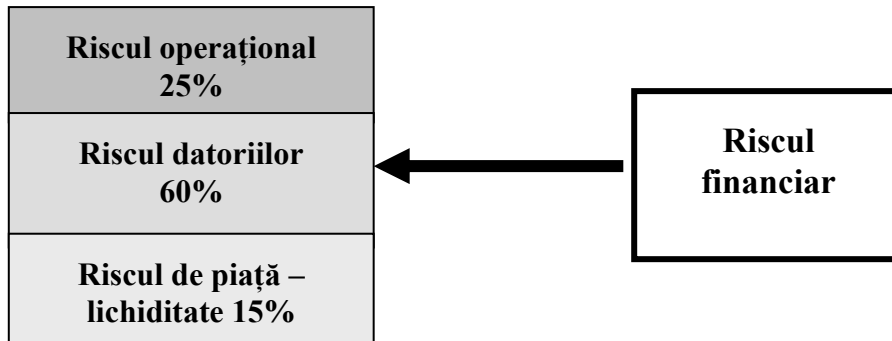

Fig. nr.3 Controlul riscului financiar prin diversificare

Concluzii

Analiza și managementul riscului sunt procese inerente și inexacte. Acestea presupun o combinație de resurse, tehnici decizionale, înțelegerea incertitudinii, rezoluții empirice.

Strategia organizației este supusă schimbărilor potențiale. Considerând riscurile ce pot apărea sau pot fi evitate, managementul ajustează variabilele strategice, determinând o ecuație validă, care orientează organizația spre îndeplinirea politicilor sale și a misiunii strategice.

⁵ Doval E., *Modelarea unor Procese Decizionale privind Investițiile pe Piața de Capital – Instrument al Managementului Schimbării*. Teză de doctorat, Biblioteca ASE București, 2001.

EVOLUȚIA STRATEGIEI MILITARE ȘI ARTEI OPERATIVE ÎN ERA INFORMAȚIONALĂ

Col. (r) dr. Ion IOANA

The opportunities given by information technology and communications to military field refer to the ensurance of conditions for improving the way of organizing, endowment and carrying out the war; in fact, it is about sensors, radars and other devices of gathering information which are improving permanently.

Societatea informațională a debutat în 1970 și a câștigat tot mai mult teren, devenind o realitate din momentul exploziei Internetului, principalul vector al acestei societăți.

Marile evenimente din domeniul științei și tehnologiei informației, cu consecințe semnificative au fost următoarele:

- descoperirea tranzistorului, a circuitului integrat și a calculatorului electronic;
- dezvoltarea Internetului – fenomen tehnologic și social;
- globalizarea – consecință cu prioritate a Internetului;
- inventarea transmiterii informației pe liniile de telecomunicații prin comutația pachetelor de date (1964–1965);
- dezvoltarea primei rețele bazate pe comutația de pachete (1967–1972, ARPANET);
- apariția poștei electronice (1972);
- elaborarea protocolului TCP, ca protocol deschis, care avea să asigure un flux de date ordonat, fără erori (1973);
- elaborarea protocolului TCP/IP.

Apariția tehnologiei World Wide Web (www), o aplicație a Internetului care a schimbat fundamental Internetul, prin introducerea de noi aplicații etc.

În ultima decadă a secolului XX și la începutul secolului XXI, cunoașterea a dobândit înțelesuri și semnificații noi față de filosofii clasice și moderne ale cunoașterii. Aceasta nu mai este numai un proces mental uman, ci și unul al animalelor, al sistemelor de inteligență artificială, al organizațiilor industriale, economice și sociale, oamenii acționând în colaborare cu agenți software, roboți industriali și Internet. Economicul și

tehnologicul constituie noi aspecte ale cunoașterii. *Stadiile cunoașterii tehnologice* sunt următoarele: ignoranța completă asupra procesului; luarea la cunoștință despre proces; stadiul de măsurare, fără controlul variabilelor; controlul variabilelor în jurul unor valori medii; controlul variabilelor cu precizie pentru o gamă mare de valori. Procesele pot fi identificate și caracterizate prin: sisteme de reacție (feedback); metode științifice experimentale; teorii adecvate și simulări; îmbunătățirea procesului de învățare; baza de date și software. Stadiul nivelului științific se caracterizează prin: model științific al procesului și optimizarea acestuia; control automatizat cu ajutorul microprocesoarelor.

Societatea cunoașterii înglobează societatea informațională.

Cunoașterea este informație cu înțeles și informație care acționează. De aceea, societatea cunoașterii nu este posibilă decât grefată pe societatea informațională și nu poate fi separată de aceasta.

Societatea cunoașterii presupune: o extindere și aprofundare a cunoașterii științifice și a adevărului despre existență; utilizarea și managementul cunoașterii tehnologice și organizaționale; cunoașterea prin inovare; diseminarea cunoașterii către cetățeni prin mijloace noi (Internet; cartea electronică); învățarea prin procedee electronice; o nouă economie în care procesul de inovare devine determinant; caracter global și factor al globalizării; configurarea ca o nouă etapă a culturii.

Societatea cunoașterii presupune două categorii de vectori: tehnologici și funcționali. Un vector al societății cunoașterii reprezintă un instrument care transformă societatea informațională într-o societate a cunoașterii.

Vectorii tehnologici ai societății cunoașterii sunt următorii:

- Internet dezvoltat, prin extensiune geografică;
- tehnologia cărții electronice (cartea pe Internet și pe suporti magnetici);
- agenți inteligenți – sisteme expert cu inteligență artificială;
- mediul înconjurător inteligent pentru activitatea și viața omului;
- nanoelectronica, ce va deveni principalul suport fizic pentru procesarea informației, dar și pentru multe alte funcții ale societății cunoașterii și ale societății conștiinței.

Cei mai importanți *vectori funcționali* ai societății cunoașterii sunt următorii: managementul cunoașterii pentru întreprinderi și organizații; managementul utilizării morale a cunoașterii la nivel global; cunoașterea biologică, genomică (asupra genomului și funcțiilor pe care le determină structurile de gene); sistemul de îngrijire a sănătății la nivel social și individual; protejarea mediului înconjurător; aprofundarea cunoașterii despre existență; dobândirea de noi cunoștințe tehnologice; dezvoltarea unei noi culturi privind cunoașterea și inovarea; un sistem de învățământ bazat pe metodele societății informaționale și ale cunoașterii.

Tehnologiile avansate din informatică și telecomunicații, precum și capacitățile pe care le oferă acestea vor schimba în mod semnificativ rolul, misiunile și metodele din mediul militar. Schimbările se vor produce nu numai la nivelul marilor puteri militare, ci și la nivelul statelor mici și chiar al participanților nestatali. După cum arată majoritatea cercetătorilor și atestă fiecare zi de la începutul secolului al XXI-lea, era informațională inaugurează schimbări de fond în orice efort și acțiune umană.

Ipotezele privind iminența unei revoluții tehnologice și informaționale în domeniul militar au început să apară la începutul anilor '80, dar până la Operația „Furtuna Deșertului” din 1991 când SUA au întrebuințat întregul arsenal de armamente cu mare precizie împotriva Irakului și întreaga lume a putut să vadă efectele acestuia și nivelul tehnologic avansat la care s-a ajuns, evaluările au fost mai mult de natură teoretică. Anii care au urmat acestui eveniment au multiplicat în mod substanțial discuțiile, analizele și teoriile despre implicațiile tehnologiilor erei informaționale asupra pregătirii și ducerii războaielor și conflictelor.

Principalele efecte ale erei informaționale asupra domeniului militar sunt următoarele: timpul și distanța vor deveni mai puțin importante din punct de vedere al constrângerilor; evenimentele vor fi influențate de un număr mai mare de factori internaționali; granițele dintre participanții internaționali vor deveni tot mai nesemnificative; guvernele democratice și economiile libere de piață vor înflori, dar nu vor deveni unicele forme de guvernare sau organizare economică; tendințele spre regionalizare și globalizare se vor accentua; discrepanța dintre bogați și săraci va crește; amenințările pot apărea din tot mai multe surse difuze, iar războiul asimetric reprezintă un real pericol pentru securitatea națională; strategia și tactica se vor schimba; oricât de importante sunt tehnologiile telecomunicațiilor și informației, acestea nu sunt singurele care înregistrează evoluții evidente; revoluția reală în domeniul militar se realizează prin combinarea tehnologiei informației și comunicațiilor cu alte tehnologii care au aplicații în mediul militar.

Oportunitățile oferite de tehnologia informației și comunicațiilor în era informațională pentru domeniul militar vizează asigurarea condițiilor pentru îmbunătățirea modului de organizare, dotare și ducere a războiului. În mod concret este vorba despre senzori, radare și alte echipamente de colectare a informației, la nivelul cărora se produc perfecționări aproape zilnic. Aceste echipamente au un nivel ridicat de conectivitate la rețelele informaționale prin:

- sisteme de comunicații globale cu mare viteză și fidelitate de transmitere care îmbunătățesc cunoașterea spațiului de luptă din orice punct de pe Pământ;
- creșterea capacității de lovire cu înaltă precizie care conduce la producerea de pierderi însemnate adversarului concomitent cu reducerea distrugerilor colaterale;

- abilitatea de a analiza mai bine distrugerile din spațiul de luptă, ceea ce conduce la creșterea eficacității și eficienței;
- necesitatea pregătirii și desfășurării operațiilor informaționale care urmăresc protecția informațiilor proprii și distrugerea celor ale adversarului;
- definirea și redefinirea unor termeni (sistem de sisteme, operații informaționale, superioritate informațională, război informațional, război bazat pe rețea, revoluție în domeniul militar);
- asigurarea superiorității informaționale care constă în capacitatea de a colecta, prelucra și disemina (distribui) un flux neîntrerupt de informații propriu concomitent cu exploatarea sau afectarea capacității (abilității) adversarului de a face același lucru.

Elementul central al superiorității informaționale îl reprezintă utilizatorul uman al informației. Fără a ști când, unde, de ce, cu ce și cum să acționeze, luptătorii nu-și pot îndeplini misiunea eficient și efectiv. Conceptul și acțiunile aferente se aplică în mod diferențiat și particular, în funcție de rolul și importanța operațională a elementelor analizate.

Particularitățile politicii de apărare în era informațională

Era informațională își pune amprenta asupra tuturor activităților umane. Aceasta conduce la schimbarea mediului în care se manifestă politica de apărare în mai multe direcții:

- informația devine primordială pentru creșterea bogăției, puterii și influenței. Ea a devenit deja mult mai importantă decât sursele tradiționale ale bogăției (pământul, munca și capitalul), al căror interes va continua să scadă și, ca urmare, nu vor mai deveni obiective prioritare ale luptei. În aceste condiții, politica de apărare trebuie să-și redefinească obiectivele și să includă activități privind apărarea și protecția informației;
- valorile relative care incumbă individului, familiei și societății (interesele materiale, concepția laică și religioasă; onoare, datorie și patriotism; alte valori materiale) se vor modifica, în mod inevitabil, pe măsură ce vom fi bombardati cu din ce în ce mai multă informație.

Era informațională a început să producă schimbări în organizarea și structura tuturor elementelor societății, inclusiv în domeniul militar. Astfel, fluxurile informaționale între nivelurile ierarhice au crescut ca volum și viteză. Comanda și controlul rămân aceleași elemente sensibile, iar necesitatea elaborării unor decizii la fața locului este recunoscută ca fiind una reală.

♦ Mediul strategic și politica de apărare

În era informațională este afectat și mediul informațional global, structura acestuia și modul în care el funcționează. Ca urmare, mediul strategic în interiorul căruia este continuată politica de apărare se va modifica, probabil, în mod drastic.

◆ **Timpul și spațiul vor constrânge mai puțin decât în trecut**

Una din particularitățile importante ale erei informaționale este aceea că timpul și spațiul, considerate constrângeri ale activității umane și productivității, se vor reduce drastic. Cu tot mai multe mesaje de diverse tipuri și informații transmise cu viteza luminii la distanțe mari fără pierderi sau cu pierderi minime privind precizia sau înțelesul, timpul și spațiul devin din ce în ce mai puțin restrictive asupra multor capacități și forme de activitate. Implicațiile acestora asupra politicii de apărare sunt contradictorii. Pe de o parte, cerințele privind lărgimea de bandă de frecvență și fiabilitatea cresc și asigură transmiterea informațiilor privind evoluția situațiilor în timp real, de la aliniamentul de contact la autoritatea de comandă.

◆ **Mulți factori internaționali vor avea capacitatea de a influența evenimentele**

Era informațională se caracterizează prin creșterea numărului factorilor care joacă un rol major în influențarea evenimentelor. În primul rând, tehnologiile informaționale avansate extind rolul corporațiilor multinaționale, organizațiilor neguvernamentale și chiar al personalităților pe scena internațională. În al doilea rând, aceste tehnologii pătrund tot mai mult în domeniul afacerilor. Aceste fenomene au implicații majore, dar incerte asupra politicii de apărare. Cu cât numărul factorilor potențiali cu impact major asupra intereselor naționale ale unui stat este mai mare, cu atât va fi mai dificil pentru autoritatea de comandă să descopere (identifice) acei factori care prezintă o amenințare serioasă la adresa intereselor sale. Datorită micșorării rolului spațiului și timpului, timpul de răspuns la diferite evenimente va fi mult mai mic decât până acum.

◆ **Fluxurile informaționale ignoră frontierele naționale**

Natura sistemelor moderne interconectate și alte realizări în tehnologia informației și comunicațiilor fac ca fluxurile de informații să fie uneori reduse cu mare dificultate, iar în anumite situații deloc. Aceasta reprezintă o sabie cu două tăișuri. Pe de o parte vor crește interacțiunile între factorii internaționali, care vor fi benefice pentru democrație și economia de piață, iar pe de altă parte, informațiile considerate inacceptabile sau nefavorabile se pot răspândi cu foarte mare ușurință. Permeabilitatea frontierelor permite întreruperea sau denaturarea informațiilor de nivel global. De exemplu, virusul „Love” lansat de la un computer din Filipine în mai 2000, cu cele peste 29 de variante a produs daune de peste 29 miliarde de dolari până la izolarea acestuia. Chiar dacă avertismente privind acest virus au fost transmise în câteva ore după identificarea lui, printre victime s-au numărat peste 500 de corporații, cel puțin 14 agenții guvernamentale americane (inclusiv Departamentul Apărării), agenții neguvernamentale și milioane de calculatoare individuale private din întreaga lume. Menținerea securității informațiilor, a sistemelor de comunicații și calculatoare va fi o prioritate de înalt nivel în era informațională, deosebit de importantă pentru securitatea și apărarea națională.

◆ **Statele democratice și economiile de piață vor înflori**

Fluxurile de informații întăresc libertatea umană și productivitatea. Cele mai dinamice și eficiente vor fi statele democratice și economiile de piață. Alte state și elemente vor încerca să restricționeze sau împiedice accesul la tehnologia informației. Vor fi grupuri care se vor opune democrației și economiei de piață și vor utiliza tehnologiile erei informaționale în scopul satisfacerii intereselor de grup și personale. Pentru politica de apărare, era informațională va aduce mult mai multe amenințări și provocări.

◆ **Tendința spre globalizare și regionalizare se va accentua**

Transferul rapid de informații va permite sistemelor de producție distribuite să se extindă dincolo de granițele statale sau regionale. Pe lângă mediul mondial favorabil, de după perioada Războiului Rece, adevărații agenți ai regionalizării și globalizării posedă tehnologii ale informației și comunicațiilor avansate. Integrarea economică are efecte și în domeniul militar, conducând la creșterea decalajului tehnologic și militar între diverse state.

◆ **Decalajele dintre bogați și săraci vor crește**

Tehnologia informației și comunicațiilor va conduce la dezvoltarea mai accelerată a statelor puternice, adâncirea decalajelor și distribuția asimetrică a bogăției. Acest fenomen va avea loc atât în interiorul statelor, cât și între acestea, conducând la tulburări interne și la creșterea tensiunii internaționale între state și grupuri de state.

◆ **Vor apărea mai multe surse de provocare și amenințare**

Informația și tehnologia informației se aplică la sistemele de armament existente în scopul îmbunătățirii parametrilor acestora („sisteme de armament îmbunătățite prin informație”) cât și sistemelor de armament care nu pot funcționa în lipsa informației („sisteme de armament dependente de informație”). Cercetările în tehnologia informației și comunicațiilor pot fi derulate de echipe mici sau chiar indivizi. Totodată, pot fi utilizate mijloacele comerciale care pot fi transformate de către potențialii adversari în provocări sau amenințări. În perioada Războiului Rece, adversarii utilizau mari cantități de resurse pentru a realiza mijloace nucleare, aeriene, blindate, portavioane etc. Ca urmare, provocările și amenințările la adresa statelor mari veneau din partea altor state mari cu potențial militar serios. În era informațională, disponibilitățile oferite de tehnologia informației și comunicațiilor permit unui număr mare de actori, inclusiv nestatali, să creeze amenințări și provocări. În rândul acestora se înscrie și *conflictul asimetric*.

◆ **Politica de apărare și dezvoltările tehnologice din spațiul de luptă vor depăși tehnologia informației**

Alte tehnologii de nivel înalt se dezvoltă rapid și au implicații serioase asupra politicii de apărare, organizării și ducerii războiului: cele privind direcționarea energiei; stealth; robotica; miniaturizarea; sistemele microelectrono-mecanice; biotehnologia și bioenergia; biologia moleculară; cele pentru modificarea comportamentului uman; nanotehnologia și altele.

FIZIONOMIA UNEI EVENTUALE AGRESIUNI ARMATE ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI

Col. (r) dr. Ion IOANA

The substantial transformations of the security environment at the beginning of this century have provoked the reconsideration of the aggression, its phases and stages.

Bazată pe articolul 51 al Cartei Națiunilor Unite care reafirmă dreptul inalienabil al statelor independente la autoapărarea individuală sau colectivă, Organizația Tratatului Nord-Atlantic trebuie să-și îndeplinească datoria fundamentală și permanentă față de membrii săi prin garantarea securității și independenței acestora. Alianța Nord-Atlantică trebuie să extindă garanția securității și asupra țărilor partenere din întreaga Europă, prin intermediul parteneriatului și al cooperării multilaterale. Nu în ultimul rând, ea trebuie să fie gata să susțină eforturile comunității internaționale de prevenire a conflictelor, de gestionare a crizelor și de menținere a păcii.

Principala rațiune de a fi a alianței este reflectată de articolul 5 al Tratatului de la Washington: „Părțile convin că un atac armat împotriva uneia sau mai multora dintre ele, în Europa sau în America de Nord, va fi considerat un atac împotriva tuturor și, în consecință... fiecare dintre ele... va sprijini partea sau părțile atacate prin efectuarea imediată, individual sau de comun acord cu celelalte Părți, a oricărei acțiuni pe care o consideră necesară, inclusiv folosirea forței armate, pentru restabilirea și menținerea securității zonei nord-atlantice“.

Clasificarea agresiunilor armate

Agresiunea armată, ca element fundamental în declanșarea războiului, a beneficiat de un mediu mai mult decât suficient pentru a se manifesta evolutiv, atât în ceea ce privește scopurile și obiectivele urmărite, cât mai ales ca fizionomie, ca mod de manifestare. Diversificarea elementelor caracteristice ale acțiunilor militare circumscrise agresiunilor armate impune o clasificare a acestora atât pentru acuratețea demersului științific, cât mai ales pentru înțelegerea corectă a conceptelor cu care vom opera în continuare. Totodată complexitatea determinărilor care conturează fizionomia agresiunilor armate impune ca, în încercarea de a realiza o clasificare a acestora, să se aibă în vedere următoarele **criterii**: scopul politico-militar,

mijloacele folosite și principalele obiective ale acestora; durata confruntărilor, în mod deosebit a luptei armate; caracterul principalelor acțiuni militare; participanții la agresiune; caracterul juridico-moral; dispersia obiectivelor vizate și gradul de concentrare a acțiunilor.

În funcție de aceste criterii, agresiunile armate pot fi încadrate în următoarea **tipologie**:

a) după *scopul politico-militar* urmărit, agresiunea armată poate fi totală, urmărind anihilarea adversarului, înlocuirea completă a conducerii politico-militare a statului țintă, neutralizarea sau nimicirea forțelor sale armate și ocuparea teritoriului vizat de agresor. În situația în care, prin obiectivele stabilite forțelor de invazie se urmărește îndeplinirea unor scopuri politico-militare care au ca finalitate doar restrângerea/limitarea exercitării atributelor de suveranitate de către statul agresat, agresiunea armată are caracter limitat;

b) după *mijloacele folosite*, agresiunea armată poate fi săvârșită: cu mijloace de luptă convenționale, în care forțele agresoare folosesc mijloace de luptă clasice; cu mijloace de luptă neconvenționale dacă agresorul optează, într-un anumit context strategic, pentru utilizarea unor astfel de mijloace (nucleare, bacteriologice, chimice, radioactive, mijloace incendiare sau de altă natură decât cele clasice);

c) după *durata desfășurării confruntării armate*, agresiunea poate fi: de durată scurtă, în care se manifestă o continuitate acțională maximă și prin care se urmărește îndeplinirea scopurilor propuse într-un timp relativ redus (strategia “faptului împlinit”); de durată medie, în care fizionomia acțiunilor include mai multe faze; de durată mare, dacă scopurile agresiunii se realizează în mai multe etape cu scopuri parțiale și obiective distincte;

d) în funcție de *motivația politico-militară* care o generează, agresiunea armată poate fi: în scop de expansiune teritorială (agresiunea poate avea aspect de invazie); pentru favorizarea și sprijinul autonomizării unor zone teritoriale (când poate prezenta particularitățile unei intervenții militare); pentru așa-zisul „export de revoluție”; pentru impunerea unei anumite linii politice sau militare, ori pentru sancționarea unei conduite;

e) după *fizionomia de ansamblu a acțiunilor* desfășurate pe timpul acesteia, agresiunea armată poate fi : directă, indirectă sau combinată;

f) în funcție de *participarea statelor* sub o formă sau alta cu forțe armate, cu susținere logistică sau prin punerea la dispoziția statului atacator a infrastructurii sale teritoriale, agresiunea armată poate fi comisă de un stat sau de o coaliție de state;

g) criteriul *caracterului juridic-moral* al acțiunilor armate nu poate satisface decât în măsura în care categorisirea este făcută după indicatori obiectivi. Întotdeauna statul agresor va considera acțiunea sa îndreptățită, argumentele invocate înscriindu-se într-o gamă largă de cuprindere: istorice, economice, culturale, religioase, cutumiare și de alt ordin, în vreme ce partea supusă agresiunii o consideră nedreaptă, argumentându-și, bineînțeles și ea propria atitudine.

h) după *modul de manifestare*, formele și procedeele de acțiune folosite de agresor, agresiunile pot fi categorisite în: agresiuni comise cu forțe și mijloace armate organizate la vedere, după principii militare și având un statut clar de armată organizată; agresiuni de tip terorist, săvârșite de organizații și grupări ilegale, cu statut nerecunoscut în mod oficial și care ignoră legile războiului și ale dreptului conflictelor armate;

i) după *dispersia obiectivelor* vizate și gradul de concentrare a acțiunilor, agresiunea armată poate fi *unidirecțională*, când majoritatea forțelor și mijloacelor părții agresoare își concentrează efortul pe o singură direcție importantă de acțiune sau *omnidirecțională*, când statul agresat este atacat simultan din mai multe direcții.

Sfârșitul secolului trecut a evidențiat existența unei accentuate și rapide diversificări a formelor de manifestare a violenței și a conflictualității. În decurs de câteva decenii s-a trecut de la marile războaie mondiale purtate cu armate de masă, la conflicte militare de mici proporții, strict limitate în spațiu, de la războaiele în care predominante erau acțiunile de luptă terestre, la cele care utilizează mijloace de luptă ce acționează în toate mediile posibile, inclusiv în spațiul cosmic și în spectrul electromagnetic. Fiecare din aceste tipuri de războaie reflectă modalități proprii de întrebuințare a forței armate, în cadrul unor forme specifice de agresiune și de ripostă la aceasta.

Situațiile și condițiile în care statul român ar putea fi ținta unei agresiuni armate

Termenul de situație, potrivit opiniilor exprimate în literatura militară, semnifică un ansamblu concret, integrat, unitar și suficient de bine individualizat de împrejurări în care o entitate pregătește și desfășoară o acțiune militară. Astfel, elementele definitorii ale unei situații la nivelul superior al artei militare vor fi determinate de caracteristicile politico-militare ale relațiilor bi sau multilaterale internaționale, zonale, regionale ale viitorilor adversari, potențialul general al statelor care se confruntă (componenta militară fiind primordială), scopul politico-militar general și obiectivele acțiunilor beligeranților, gradul de susținere internațională, apartenența la o alianță sau coalitiție a părților aflate în conflict.

Când ne referim la condiții, considerăm că ele sunt derivate din elemente care particularizează situațiile, putându-se asocia în formule multiple, fie în mod obiectiv, fie, de cele mai multe ori, „regizate” în propriul avantaj de către beligeranți.

Într-un context politico-militar deosebit de complex, nefavorabil țării noastre, pot fi configurate trei situații în care statul român ar putea fi ținta unei agresiuni armate: escaladarea unei situații de criză până la punctul ei culminant – confruntarea armată; statul român – țintă singulară a unei agresiuni; statul român – țintă ulterioară, secundară a agresiunii, ca urmare a participării la apărarea colectivă a unui stat aliat.

Fiecăreia dintre situațiile de mai sus îi corespunde o mulțime de particularități derivate, în principal din concepția probabilă în care se va

pregăti, declanșa și executa agresiunea. Ele se vor putea combina în formule multiple, în special în perioada de debut a confruntării armate, pe măsură ce se conturează cât mai exact intențiile și capacitățile adversarului.

Modelul strategic probabil al unei agresiuni armate combinate împotriva României

În contextul amplificării și diversificării continue a riscurilor și amenințărilor la adresa securității naționale, în condițiile unor vulnerabilități interne ce pot căpăta o pondere tot mai mare și a unor conjuncturi internaționale favorizante, descifrarea modalităților specifice de pregătire și declanșare a unei agresiuni militare combinate împotriva statului român trebuie să constituie o preocupare permanentă pentru strategii militari autohtoni.

În viitor, fizionomia unui eventual război în care ar putea fi angajată România ar fi diferită de cea a conflictelor militare la care statul român a participat până în prezent. De aceea considerăm necesară prezentarea elementelor caracteristice agresiunii militare directe executată în conjuncție cu acțiuni agresive interne.

Analiza unei posibile agresiuni armate combinate trebuie să pornească de la cele două componente acționale și anume: componenta internă, preexistentă declanșării operațiilor militare de la frontieră spre adâncimea teritoriului României, constituită din elemente aflate în spațiul viitoarei agresiuni și care acționează în folosul și, cel mai adesea, sub conducerea inamicului, și componenta externă, definită de gruparea de forțe constituită de agresor în afara teritoriului național și care ar putea opera în sens opus. Cu toate că ele se diferențiază prin scopuri, concepție, resurse, mod de manifestare, amploare, evoluție și constrângeri proprii fiecăreia, la nivelul cel mai înalt al conducerii politico-militare cele două componente sunt integrate, din perspectiva finalităților, într-un ansamblu unitar și coerent. Acesta constituie pentru planificatorii militari un veritabil model strategic, înțelegerea și interpretarea corectă a particularităților sale conturând, în final, cea mai adecvată ripostă.

În concepția specialiștilor militari, modelul strategic cel mai probabil al unei agresiuni armate împotriva statului român va fi definit de combinarea, în proporții variabile, a unei agresiuni armate directe cu acțiuni agresive interne. Din multitudinea de **factori** ce ar putea particulariza fizionomia unei potențiale agresiuni armate combinate cei mai reprezentativi sunt următorii: scopurile agresiunii; spațiul de desfășurare; forțele angajate; caracterul acțiunilor; concepția generală de desfășurare a agresiunii etc.

Fazele și etapele agresiunii

Analiza confruntărilor militare recente evidențiază o mare diversitate a actelor de agresiune asupra unui stat, de la forme subtile și rafinate de natură politică, diplomatică, economică, psihologică și tehnologică, până la acțiuni extrem de violente în domeniul confruntării militare. S-a dovedit că, cel mai adesea, agresiunea armată directă vizează obiective limitate, pentru a căror

îndeplinire se acționează rapid, prin surprindere, cu desfășurarea omnidirecțională, integrată, a operațiilor militare. În unele cazuri, exploatând o anumită situație deosebit de complexă, aceasta se poate combina cu agresiunea din interior într-o formă extrem de periculoasă pentru statul supus agresiunii, mai ales dacă populația sa are o compunere eterogenă, multietnică și cu concepții religioase diferite.

Abordată din perspectiva principalelor acțiuni de amploare pe care le circumscrie, fizionomia unei agresiuni armate combinate îndreptată împotriva statului român poate prezenta trei faze distincte. Prima dintre ele, faza pregătitoare, va fi definită de ansamblul măsurilor și acțiunilor de natură multiplă, cu durată (întindere) și intensități variabile, desfășurate de către inițiatorul agresiunii cu scopul general de a atenua (până la anulare) riposta forțelor noastre la declanșarea ulterioară a agresiunii armate.

Dificultatea precizării momentului inițial al acestei faze decurge din faptul că majoritatea acțiunilor pregătitoare care vizează mobilizarea resurselor agresorului, constituirea grupărilor de forțe, redislocarea unor structuri ale forțelor terestre și aeriene și de natură logistică ar fi disimulate în cele normale, specifice perioadei de pace, iar coordonarea lor într-o concepție unitară de ansamblu va ține seama de apariția și exploatarea unor conjuncturi favorabile. Totuși, activitățile specifice acestei faze nu pot fi ascunse integral, fiind trădate de atitudinea viitorului agresor asupra unor evenimente politice, economice și probleme de natură etnică etc., de așa-numitul sindrom al căutării nodului în papură. Când divergențele depășesc limitele acceptabile, devenind ireconciliabile, apare, într-o interpretare diferită, starea de tensiune. Din acest moment devin prioritare măsurile de natură militară, în special cele privind actualizarea și punerea în aplicare a planurilor întocmite anterior. Faza pregătitoare acoperă un spațiu mult extins față de cel vizat de agresiune: teritoriul propriu și al partenerilor, teritoriul statului român și al aliaților săi, teritoriul unor state neutre, de regulă acolo unde, într-un fel sau altul, pot fi consolidate propriile interese ale viitorului agresor și afectate cele ale statului român.

După declanșarea confruntării militare (cu sau fără o declarație de război), agresiunea armată ar putea intra în faza principală, caracterizată de materializarea la toate nivelurile artei militare a concepției generale de angajare a forțelor și mijloacelor în cadrul luptei armate de către agresor, pentru îndeplinirea propriului scop strategic general. Caracterizată de maxima violență a conflictului, faza principală coincide cu aproape întreaga perioadă a acestuia (durează până la încetarea confruntării militare) și circumscrie întregul spațiu în care s-a pregătit agresiunea, deși angajează distructiv numai teritoriul beligeranților.

Conform unei concepții generale predictibile a acțiunilor militare, agresiunea armată combinată poate parcurge în această fază trei etape relativ distincte. Astfel, etapa întâi ar cuprinde: declanșarea unor operații de tip special în toate domeniile vieții sociale coordonate în cadrul unei agresiuni informaționale susținute și de lungă durată; executarea unor intense acțiuni din sfera războiului electronic; acțiunea forțelor speciale sau cu o asemenea

destinație. În etapa a doua, este de așteptat să se producă la intensitate maximă cea mai mare parte a operațiilor terestre, aeriene și navale, constând în: executarea unor lovituri aeriene și aero-navale puternice, prin care vor fi vizate obiective de importanță strategică și operativă; declanșarea acțiunilor agresive interne și desfășurarea algoritmică, pulsatorie a acestora; invazia terestră pe direcții, întrebuințarea trupelor aeromobile, de desant și continuarea integrării loviturilor aero-navale și a altor sisteme de arme. Etapa a treia ar putea fi definită de încercarea agresorului de a dezvolta în ritm rapid acțiunile pentru realizarea joncțiunii cu componenta internă a agresiunii care a blocat, cucerit și menține raioane și obiective din adâncime; consolidarea alinamentelor/obiectivelor cucerite și instaurarea propriei administrații în spațiul rezultat; continuarea operațiilor de tip special până la îndeplinirea integrală a obiectivelor agresiunii.

Indiferent de etapa aflată în derulare, într-un anumit context politico-militar în această fază există posibilitatea intervenției în conflict a unor noi beligeranți, iar pe de altă parte, numai dacă sunt îndeplinite anumite condiții, a unor organisme internaționale cu vocație asumată și recunoscută în monitorizarea diferendelor, în scopul soluționării conflictului pe cale diplomatică.

În faza finală a agresiunii este de așteptat ca agresorul să încerce transferul rolului principal de la instrumentul militar către cea mai rafinată politică – diplomația pentru stabilirea condițiilor de revenire la starea de pace. Ea ar putea dura din momentul încheierii confruntărilor militare, până la încheierea războiului și obținerea păcii și se va derula în spațiul în care s-a pregătit și desfășurat agresiunea.

Pornind de la modelul operațional cel mai plauzibil, conturat în urma unor recente lecții învățate și bazat în principal pe evoluția tehnologiilor moderne, o eventuală agresiune armată combinată împotriva României va reflecta problematica generală a fizionomiei bătăliei aeroterestre. Fără îndoială, aceasta se va desfășura cu respectarea următoarelor **reguli**: distrugerea instalațiilor de comandă ale inamicului; interzicerea comunicațiilor pentru a împiedica circulația informațiilor; cucerirea inițiativei; lovitura în adâncime; împiedicarea eșaloanelor de sprijin adverse de a intra în acțiune; integrarea operațiilor terestre, aeriene și navale; sincronizarea operațiilor combinate.

Luând în considerare caracteristicile fizico-geografice și configurația de ansamblu a teritoriului României, este posibil ca, încă de la începutul confruntării militare sau ulterior declanșării operațiilor terestre, agresorul să-și constituie din trupe de parașutiști și aeromobile o grupare de desant aerian, pe care o va întrebuința pe direcțiile principale de invazie în vederea blocării, încercuirii, capturării sau nimicirii unor părți însemnate ale dispozitivului nostru defensiv, realizarea joncțiunii cu elementele terorist-diversioniste proprii și cu elementele ostile autohtone.

ADVOCATUS DIABOLI: COLAPSUL PARTENERIATULUI TRANSATLANTIC – INHIBITORI AI RELATIEI TRANSATLANTICE

Ioana MATEȘ

“Minds are like parachutes. They only function when they are open.”¹

Metoda de analiză

Pentru o analiză comprehensivă a informațiilor (a ceea ce se numește Intelligence), se utilizează mai multe instrumente alternative. Unul dintre aceste instrumente mentale se numește “Avocatul Diavolului” sau, pentru o mai bună rigoare științifică, *Advocatus Diaboli*. Metoda presupune susținerea unui punct minoritar de vedere (care nu este neapărat cel al autorului analizei), scopul unei astfel de analize este de a expune lumea dintr-o altă perspectivă, o perspectivă nu numai a interpretărilor diferite, dar și a unor metode de abordare diferite.

Termenul latin definea o instituție a Bisericii Catolice, prin care un funcționar al Bisericii, numit *Advocatus Diaboli*, avea sarcina să găsească toate posibilele argumente împotriva unei persoane propusă pentru beatificare sau canonizare. Mai departe, termenul a ajuns să se refere la susținerea unui argument sau a unei ipoteze minoritare, mai puțin plauzibile sau contrare unei idei – forță, cu scopul ca în final, ideea – forță să capete mai multă consistență și credibilitate.

Scopul meu este bivalent. Pe de o parte, adaptarea unei metode analitice folosită în lumea intelligence-ului nu se îndepărtează de la scopul pentru care a fost creată: prevenirea riscurilor și amenințărilor. Pe de altă parte, susținerea ipotezei că relația transatlantică nu este viabilă și, mai mult, că Statele Unite și Europa trec dinspre o zonă de competiție într-o zonă de confruntare ar putea părea o insinuație dacă nu neplauzibilă, cel puțin rău intenționată. Însă, chiar dacă această perspectivă pare foarte sumbră, asemenea analize pot fi folositoare tocmai în scopul de a preveni astfel de situații. Astfel, prezentarea unor momente critice ale relației transatlantice nu se dorește a fi exhaustivă. Intenția mea este de a prezenta o serie de INHIBITORI ai relației transatlantice, de pe diverse paliere de interes, mai mult sau mai puțin cunoscute, și cu diferite grade de intensitate.

¹ Center for the Study of Intelligence, *Psychology of Intelligence Analysis*, Central Intelligence Agency, www.odci.gov/csi/books/19104/art9.html, accesat la data de 19.01.2004.

Lumea lui Robert Kagan

Articolul Robert Kagan, apărut în revista Policy Review, în iunie 2002, a devenit religia susținătorilor tezei dihotomiei dintre cele două maluri ale Atlanticului: o dihotomie atât la nivel conceptual, de abordare a “puterii” din perspectivă diplomatico-militară, cât și la nivelul abordării politicilor economico-financiare.

Distincția, în opinia lui Kagan, se face la nivelul noțiunii de putere, respectiv în chestiuni legate de moralitatea puterii, eficacitatea și dezirabilitatea puterii, unde proiecțiile conceptuale de pe cele două maluri ale Atlanticului nu converg. Acesta susține de asemenea teza apariției unei “culturi strategice diferite”: pe de o parte o cultură americană hobessiană, ale cărei principale coordonate sunt anarhismul, unilateralismul (la nivel strategico – militar) și intervenționismul atavist, iar pe cealaltă parte cultura kantiană europeană a păcii perpetue.

Unilateralism, intervenționism și pre-emption

Însușindu-mi ideea lui Kagan, consider de asemenea că europenii se opun unilateralismului pentru că nu au capacitatea să promoveze unilateralismul. Mergând chiar mai departe, ideea europeană a necesității dezvoltării unei lumi multipolare poate fi susținută doar la nivel dogmatic și diplomatic. De fapt, noua Europă gaullistă își dorește să devină putere mondială comparabilă cu Statele Unite și la nivel strategico militar. Pentru că, în fond, unilateralismul se manifestă prin intervenționism, fiind capacitatea unui stat de a-și proiecta forțele în orice parte a lumii, fără a se afla neapărat sub umbrela legitimității vreunei instituții internaționale.

Noua doctrină intervenționistă americană, prezentată pentru prima dată într-un discurs al Președintelui Statelor Unite la West Point, în iunie 2002, susține teza iminentei competiții dintre marile puteri ale lumii (“Competition between great nations is inevitable”), dar punctul cheie al acesteia îl reprezintă acțiunea preventivă (preemptive doctrine) potrivit căreia este necesară dobândirea capacității de intervenție în orice loc de pe glob, în foarte scurt timp, în scopul apărării valorilor și vieții cetățenilor americani. Capacitatea de intervenție înseamnă, din punct de vedere strategico-militar o capacitate de a proiecta rapid forțe în teritoriu, asigurarea sustenabilității, dar și intelligence îmbunătățit².

Oare într-adevăr europenii își doresc o lume multipolară? Sau dezideratul lor este, așa cum am mai spus, de a deveni putere comparabilă cu Statele Unite?

Vom încerca mai departe să demontăm teza dezideratului european al unei lumi multipolare. La nivel economic, Europa este incontenstabil dacă nu comparabilă, chiar superioară Statelor Unite. Multipolaritatea presupune ca la nivel mondial să existe cel puțin trei poli de putere capabili să gestioneze pacea mondială.

² President Bush Delivers Graduation Speech at West Point, www.whitehouse.gov/news/releases/2002/06/20020601-3.html, accesat la data de 15.01.2004.

O nouă Rusie ridicată la grad de hiperputere nu ar fi o variantă care să încânte o Europă încă marcată de efectele comunismului și războiului rece. Această alternativă ar fi oricum imposibilă în următorii 10 ani, din cauza gravelor disfuncționalități care există în societatea rusă aflată în tranziție, dar și a crizei majore și a dezordinii care domină zona militară.

O altă alternativă posibilă ar fi China, care ar putea însă detrona într-o scurtă perioadă de timp succesul economic european. Chiar dacă o astfel de evoluție este mai mult decât posibilă – chiar normală, am putea spune, ea nu este dezirabilă din punct de vedere european, deoarece în cazul în care China ar trece la o creștere masivă a cheltuielilor de apărare și la o dezvoltare tot mai activă în plan diplomatico-militar, este puțin probabil ca Europa să poată face față decalajului, nu numai din cauza diferențelor existente în potențialul uman și geografic, ci chiar și economic, deoarece potențialul militar va fi, în cazul Chinei, efectul și nu cauza creșterii economice.

După cum am arătat, există argumente pentru contrazicerea tezei europene a multipolarității. Așadar, ceea ce doresc europenii este un sistem bipolar, nicidecum unul multipolar. Dar, așa cum observăm din istoria recentă a războiului rece, singurul exemplu de bipolarism a dus la confruntare, care, chiar dacă a avut loc mai ales pe tărâm ideologic, a avut consecințe dintre cele mai nefaste.

Pe de altă parte, cel puțin la acest moment, cred că s-ar putea adevăra teza lui John Mearsheimer potrivit căreia „sistemele multipolare au o înclinație mai mare pentru război decât cele bipolare, iar sistemele multipolare care cuprind state extrem de puternice – potențiali hegemoni (vezi EU și China – n.n.) sunt cele mai periculoase.”³

Așadar, cel puțin pentru moment, consider că doar evoluția ulterioară a statelor poate influența sau determina o viitoare nouă configurație a ordinii mondiale, nicidecum dorința unilaterală a unor state ca Statele Unite să renunțe de bunăvoie la unilateralism.

Așa cum susține și Jean Luis Levitte, războiul preventiv al SUA împotriva lui Saddam Hussein nu mai reprezintă doar o logică interpretare a unilateralismului american, ci și începutul unei schimbări profunde a ordinii internaționale⁴. Însă tot el menționează că Europa nu vrea să rivalizeze cu Statele Unite în domeniul militar, ci se limitează la un sistem de prevenire și management al crizelor, fapt ce contrazice acțiunile ulterioare ale Uniunii Europene.

În dezbaterile politicianilor și analiștilor francezi este alimentată teoria potrivit căreia pozițiile celor două state – Statele Unite și Franța – coincid cu celebra opoziție Hobbs vs Kant, respectiv dreptul forței vs. forța dreptului.

³ John Mearsheimer, *Tragedia politicii de forță a statelor*, p.9, Editura Antet, 2003.

⁴ Jean Luis Levitte, *France- Etats-Unis: Reconstruire le dialog*, acordat „Revue Politique et Parlementaire”, No. 1023, Martie – Aprilie 2003.

Ambasadorul Franței în Statele Unite, Jean-David Levitte, susține de asemenea că acțiunea colectivă este gajul legitimității.⁵

Explicația pe care Jean-David Levitte o dă abordării diferite a instrumentului de softpower și hardpower de către Statele Unite și Europa, rezidă în capacități: pentru că Statele Unite dispun de capacități militare suficiente pentru a face față amenințărilor actuale, folosesc Hardpower ca mijloc de reglementare a relațiilor internaționale. Capacitățile militare europene sunt insuficiente pentru a promova această doctrină și, ca atare, europenii dispun mai mult de softpower, recurgând la diplomație.

Confruntare transatlantică pe perioada războiului rece.

Ce a însemnat ECHELON în criza transatlantică

Oare se poate vorbi într-adevăr de confruntare la nivelul relației transatlantice? Pentru aceasta va trebui fac precizarea, destul de necesară de altfel, că pentru acest punct vom face diferența între atlanticiști și europeni, pentru considerente care vor fi cât se poate de evidente.

De ce atlanticiști? Pentru că Marea Britanie, de-a lungul întregii perioade a războiului rece, a dezvoltat o relație "specială" cu Statele Unite, devenind la ora actuală nu numai aliatul cel mai puternic, dar și garantul unei parțiale legitimități a acțiunilor determinate de unilateralismul american.

Vom încerca să justificăm această relație, menționând însă că sistemul ECHELON nu a fost vectorul determinant al "legăturii speciale" dintre Statele Unite și Marea Britanie, dar putem să considerăm că are o valență dublă: pe de o parte a fost un *catalizator* al acestui parteneriat special, iar pe de altă parte a fost un *inhibitor* al relației dintre atlanticiști și celelalte state europene, îndeosebi al relației cu Germania și Franța, împotriva cărora s-au îndreptat îndeosebi acțiunile (vorbind acum de aliații Statelor Unite).

Ce este de fapt ECHELON? ECHELON este un sistem folosit de Agenția Națională de Securitate (NSA) a Statelor Unite, pentru interceptarea și procesarea comunicațiilor internaționale care folosesc sistemele prin satelit. Acest sistem este parte de supraveghere și monitorizare globală, vechi de acum 50 de ani. Alte părți ale aceluiași sistem interceptează mesaje de pe Internet, transmisii radio și chiar și ale echipamentelor secrete cifrate instalate în interiorul ambasadelor. Sistemul ECHELON cuprinde stații al căror management este realizat, pe lângă Statele Unite, de Marea Britanie, Australia, Canada și Noua Zeelandă. (deci statele Commonwealth-ului). Întreg acest sistem este folosit cu scopul de a extrage informații și intelligence, care în acea perioadă erau destinate susținerii *politicii de containment* a Uniunii Sovietice. Aceasta cel puțin în mod oficial deoarece destul de recent, în anul 1999, a fost elaborat un *raport extrem de semnificativ*

⁵ Ibidem

către Parlamentul European, raport care arată abuzurile acestui sistem de supraveghere și ipostaza unei mai noi sau mai vechi forme de intervenționism american, respectiv a intervenționismului economic.

Studiul, numit „*Dezvoltarea tehnologiei de supraveghere și riscul abuzului de informație economică*”,⁶ analizează legalitatea interceptării comunicațiilor electronice, principalele probleme legale și instrumentele aflate la dispoziția legilor internaționale, europene și naționale, percepția riscurilor economice ce derivă din potențiala vulnerabilitate a mijloacelor media comerciale electronice față de sistemele de interceptie.

Deși, Statele Unite pretind că folosesc acest sistem pentru combaterea terorismului, totuși, așa cum susține autorului raportului, sistemul ECHELON permite obținerea de către statele care îl folosesc a unor informații economice foarte importante, asigurând în acest sens poziții de lider pe piețele comerciale. Studiul oferă în acest sens câteva exemple semnificative, când companiile americane au încheiat contracte ca rezultat direct al interceptării anumitor informații, în detrimentul unor companii europene, nemembre ale sistemului.

La nivel conceptual, într-o relație de parteneriat, ca cea existentă între Statele Unite și Europa în perioada războiului rece, o astfel de abordare mi se pare cel puțin suspectă: folosirea intelligence-ului nu este permisă între parteneri care se respectă, ci doar între competitori sau adversari, fiind un instrument pentru containment, nu pentru parteneriat. Ca un comentariu final, studiul prezentat mai sus propune instituirea unui sistem de protecție a informațiilor, care să asigure confidențialitatea informațiilor economice și respectarea drepturilor persoanei.

Criza canalului SUEZ

Criza Canalului Suez a început în 26 iulie 1956, când, ca o consecință a retragerii de către Statele Unite a promisiunii unilaterale de a finanța construcția barajului de la Aswan, din Egipt, președintele Gamal Abdel Nasser a naționalizat Canalul Suez. Guvernele Marii Britanii și al Franței au început planurile pentru o invazie a Egiptului. Pe de altă parte, planuri similare de invazie a făcut și Israelul, finalizându-l pe 5 octombrie 1956. După ce câteva încercări de mediere la nivel internațional au eșuat, și Națiunile Unite au cerut printr-o rezoluție abrogarea măsurii⁷, Marea Britanie și Franța au decis la jumătatea lunii octombrie să treacă la invadarea Egiptului. Luând în considerație planurile Israelului de a invade Peninsula Sinai, oficialii francezi au sugerat ca forțele britanico-franceze să pătrundă în Egipt sub pretextul de a se constitui ca forțe tampon în calea celor doi combatanți, în fapt scopul final fiind reluarea controlului asupra Canalului Suez.

⁶ *Development of surveillance technology and the risk of abuse of economic information*, European Parliament, http://www.europarl.eu.int/stoa/publi/pdf/98-14-01-1_en.pdf

⁷ Rezoluția Consiliului de Securitate a ONU, nr. S/3675, din 13 octombrie 1956.

Aflând de planurile israeliene, președintele Dwight Eisenhower a trimis două mesaje personale primului ministru Ben Gurion, cerându-i ca Israelul să nu periclitize situația zonală. În scurt timp, Flota a VI-a a Statelor Unite a fost plasată pe Mediterana. Neținând cont de avertizările și manevrele diplomatice ale Statelor Unite, Israelul a declanșat atacul în 29 octombrie 1956.

Important este însă faptul că această criză a fost prima de acest gen și cea mai profundă în istoria organizației transatlantice și este comparabilă ca forță distructivă a relațiilor transatlantice cu noua criză din Golful Persic, respectiv din Irak. Statele Unite s-au opus acțiunii partenerilor săi din organizația Nord-Atlantică, calificând acțiunea ca o violare a principiului autodeterminării. Delegația americană la Națiunile Unite a votat în favoarea Rezoluției Adunării Generale, cerând încetarea focului și retragerea trupelor invadatoare. Marea Britanie, Franța și Israelul au acceptat termenii, urmând ca în Martie 1957, sub supravegherea unei forțe de poliție desfășurate de ONU, Canalul Suez să fie deblocat și deschis traficului.

Sensibilitățile și specificul zonei, precum și importanța geostrategică a regiunii vor constitui probabil întotdeauna zone de ciocniri de interese. Diferența esențială care există între cele două evenimente este că atunci europenii nu au putut să-și susțină victoria militară în victorie diplomatică. Statele Unite, însă, sunt pregătite să schimbe întreaga doctrină mondială a intervenționismului pentru a-și susține cauza, și pentru a transpune această cauză la nivel diplomatic. În planul celor două puteri europene, direcțiile de acțiune sunt reconfirmate: o Franță gaullistă din ce în ce mai îndepărtată de SUA și Marea Britanie - susținătorul cel mai puternic al cauzei americane. Rămâne însă de văzut care din cele două abordări și direcții se dovedește a fi cea mai judicioasă.

Inhibitorii de natură economică a relației transatlantice. Exemple

Disputa asupra regimului bananelor. În iulie 1993 EU adoptă un regim de import care favorizează fostele colonii europene din Africa, Pacific și Caraibe, precum și pe producătorii domestici. Ca rezultat al plângerii făcute de o serie de state printre care și SUA, în 1994 o adunare consultativă a General Agreement on Tariffs and Trade (GATT) decide că noul regim violează obligațiile asumate prin GATT. EU blochează adoptarea în plenul GATT. În 1997 o adunare a WTO decide că regimul de import al bananelor violează obligațiile asumate prin GATS (General Agreement on Trade in Services) și prin Acordul asupra procedurilor acordării licențelor de import. Ca urmare a neimplementării deciziei de către EU la data impusă de WTO, Statele Unite cer autorizația de a impune tarife punitive, care s-au ridicat la 191,4 milioane de dolari pe an.

Cazul vitelor stimulate hormonal: Între anii 1985 – 1988, Uniunea Europeană adoptă, fără fundamente științifice, o directivă care interzice importurile de animale și carne produse cu hormoni care stimulează creșterea. Ca răspuns la această directivă, în mai 1996, Statele Unite supun atenției

această chestiune în fața mecanismului însărcinat cu rezolvarea disputelor, din cadrul Organizației Mondiale a Comerțului. Organizația decide în favoarea Statelor Unite, stipulând că Uniunea Europeană violează Acordul WTO privind măsurile sanitare și fitosanitare, stabilind ca până la data de 13 mai 1999 Uniunea Europeană să implementeze decizia. Cum termenul expiră fără ca UE să aplice această măsură, Statele Unite cer autorizația WTO pentru a impune tarife punitive. Dispute Settlement Body al Organizației Mondiale a Comerțului autorizează Statele Unite să utilizeze tarife până la 116,8 miliarde pe an, reprezentând nivelul daunelor aduse producătorilor americani.

Curtea Penală Internațională

Considerată de actuala administrație americană drept un atentat nepermis la suveranitatea statului său, statutul Curții Penale Internaționale a devenit deja un subiect superfluu. Deși în 1998 președintele Clinton a semnat Statutul de la Roma al Curții Internaționale, el nu a transmis un semnal succesorului său și nici Senatului american pentru a se trece la ratificarea tratatului. În mai 2002, președintele american creează un precedent în istoria dreptului tratatelor internaționale, retrăgând semnătura, invocând un tratat al Națiunilor Unite. Motivul a fost, așa cum am arătat mai sus, că acest statut ar reprezenta o violare nepermisă a suveranității și a intereselor naționale americane. Statele Unite, în principiu, nu pot accepta ca cetățenii săi, care sunt implicați în diverse operațiuni de menținere a păcii, să fie supuși unei alte jurisdicții decât cea americană. Acest fapt ar fi creat precedente mult prea periculoase care ar fi putut face imposibilă aplicarea noii doctrine intervenționiste americane, aflate sub masca unor misiuni pacifitoare.

Perspectiva Europeană

Dintr-o perspectivă europeană, o politică externă coerentă europeană, nu poate exista decât pe bază de consens în trei chestiuni esențiale: statele trebuie să fie de acord cu existența unei crize, o viziune comună asupra politicii americane referitoare la acea criză și acțiunile care trebuie întreprinse de statele europene⁸.

Din altă perspectivă, așa cum subliniază pe de altă parte Noelle Renoir într-un articol publicat în *Revue Politique et Parlementaire*, tensiunea dintre cele două continente rezidă și în sentimentul european că unilateralismul american nu este foarte entuziast cu ideea întăririi instituțiilor europene, iar pe cealaltă parte a Atlanticului persistă ideea ingratitudinii manifestată de europeni față de jertfa soldaților americani pentru salvagardarea libertății și

⁸Colectiv, *Shift or Rift - Assessing US – EU Relations after Iraq*, p. 22, editat de Gustav Lindstrom, European Institute for Security Studies, <http://www.iss-eu.org/>

suveranității Vestului⁹. El punctează de asemenea elementele care au contribuit la dezvoltarea și adâncirea crizei, precum și elemente care au prefigurat criza transatlantică: Pactul Kyoto, respins de Statele Unite, disputa asupra statutului Curții Penale Internaționale, care ar arăta dezacordul asupra funcționării justiției, și nu în ultimul rând dezacordul asupra existenței pedepsei cu moartea, pe care autorul îl consideră un veritabil divorț al concepțiilor morale transatlantice.

Un dialog echilibrat transatlantic poate asigura pacea mondială, dar acest lucru nu va fi posibil fără asigurarea unei depline autonomii europene.

Pe de altă parte, Jean Luis David Levitte susține că divergențele transatlantice au două cauze majore: diferența de percepție a evenimentelor de la 11 septembrie – în sensul că europenii nu au perceput la adevărata dimensiune traumele unei națiuni care avea iluzia totală a inviolabilității teritoriului său¹⁰ - și refuzul, neînțelegerea, de către Statele Unite a conceptului european de „partaj al suveranității”.

Însă punctul vulnerabil al relației transatlantice (călcaiul lui Ahile¹¹) îl reprezintă Orientul Mijlociu. Acuzațiile sunt la fel de vehemente de ambele părți ale Atlanticului: pe de o parte Europeanii consideră că sprijinul acordat de Statele Unite Israelului este unilateral și necondiționat. Acest element a predominat în perioada crizei iraqiene, când europenii susțineau ideea unei posibile escaladări conflictului israeliano-palestinian, în cazul unei intervenții armate în Iraq, și chiar o radicalizare a sentimentelor anti-americane și anti-europene în Orientul Mijlociu. Statele Unite, în schimb, acuză Statele Europene că dacă nu încurajează, cel puțin nu împiedică apariția și dezvoltarea unor sentimente antisemite și xenofobe.

Relația transatlantică reflectată în Organizația Națiunilor Unite

Ambasadorul Franței în Statele Unite, Jean-David Levitte, declara într-un interviu¹² că Națiunile Unite sunt rezultatul acțiunii comune a celor 191 țări ce compun organizația și ca atare orice culpă a Organizației Națiunilor Unite în prevenirea conflictelor sau o culpă a ineficienței sale este prin definiție o culpă a performanței insuficiente a țărilor ce compun organizația, punctând de asemenea implicarea actuală a ONU în soluționarea conflictelor și peace-building: Afghanistan prin Lakhdar Brahimi, criza de la Marile Lacuri, criza Etiopia - Eritreea, Sierra Leone, și chiar din Iraq. Pe de altă parte însă, retorica americană folosește criza existentă în cadrul ONU la nivel instituțional și decizional ca pretext pentru promovarea noii sale forme de intervenționism.

⁹ *Le devenir des institutions européenne et les relations transatlantiques*, Revue Politique et parlementaire, No. 1022, Janvier-Fevrier 2003. Noelle Renoir este ministrul francez delegat cu afacerile europene.

¹⁰ Acesta vorbește de o pierdere a inocenței a poporului american.

¹¹ Colectiv, *Shift or Rift Assessing US – EU Relations after Iraq*, p. 147, editat de Gustav Lindstrom, European Institute for Security Studies <http://www.iss-eu.org/>

¹² *France- Etats-Unis: Reconstruire le dialog*, acordat „Revue Politique et Parlementaire”, No. 1023, martie – aprilie 2003.

Concluzii:

În ultima perioadă de timp, au apărut o serie de elemente distructive *cu rol de inhibitori ai relației transatlantice*: chestiuni legate de comerț, cum ar fi războiul bananelor, alimentele modificate genetic, refuzul european de a reforma substanțial politica sa în domeniul agriculturii, justiția morală a pedepsei cu moartea, încă aplicabilă în Statele Unite, dilema abordării comune a unei politici față de stat ca și Cuba, Iranul și Libia, criza Israeliano-Palestiniană, rolul instituțiilor internaționale în politica mondială, doctrina preemption, creșterea tarifelor americane pentru produse din oțel, pactul Kyoto, jurisdicția Curții Penale Internaționale, Planul de Apărare Antirachetă, abrogarea tratatului ABM, disputa din interiorul NATO privind împărțirea sarcinilor, rolul Turciei, unilateralismul american, abordarea din perspective diferite a doctrinei intervenției umanitare și, nu în ultimul rând, chestiunea iraqiană. Nu am încercat o enumerare exhaustivă, însă aceste elemente nu pot fi neglijate când vorbim de relația transatlantică. Ele reprezintă reversul medaliei, și o analiză asupra cauzelor producerii lor poate duce la evitarea escaladării tensiunilor existente.

Bibliografie

- Pierre Buhler, *Les Etats Unis et le droit internationale*, Commentaire, no. 103.
European Parliament, http://www.europarl.eu.int/stoa/publi/pdf/98-14-01-1_en.pdf,
Development of surveillance technology and the risk of abuse of economic information.
Jean Luis Levitte, *France- Etats-Unis: Reconstruire le dialog*”, acordat „*Revue Politique et Parlementaire*, No. 1023, martie – aprilie 2003.
John Mearhmeier, *Tragedia politicii de forță a statelor*, Editura Antet, 2003.
Robert Kagan, *Power and Weakness*, *Policy Review*, iunie, 2002, www.policyreview.org/JUN02/kagan_print.html.
Francois de Rose, *Metamorphose de relation transatlantique*, Commentaire, no. 103.
Bruno Racine, *L’alliance atlantique et le monde multipolaire!*, Commentaire, no. 103.
Noelle Renoir, *Le devenir des institutions europeenne et les relations tranatlantiques*, *Revue Politique et parlementaire*, No. 1022, Janvier-Fevrier 2003.
Colectiv, *Shift or Rift - Assesing US – EU Relations after Iraq*, editat de Gustav Lindstrom, European Institute for Security Studies <http://www.iss-eu.org/>.
President Bush Delivers Graduation Speech at West Point, www.whitehouse.gov/news/releases/2002/06/20020601-3.html.
Rezoluția Consiliului de Securitate a ONU, nr. S/3675, din 13 octombrie 1956.
Center for the Study of Intelligence, *Psychology of Intelligence Analysis*, Central Intelligence Agency, www.odci.gov/csi/books/19104/art9.html

GEOPOLITICA ȘI GEOSTRATEGIA STATELOR UNITE ÎN ORIENTUL MIJLOCIU ȘI ASIA CENTRALĂ

Ioana MATEȘ

"If Kuwait grew carrots, we wouldn't give a damn."

Lawrence Korb¹

„This situation demands careful thought, steady nerves, and resolute action, not only for this year but for many years to come. It demands collective efforts to meet this new threat to security in the Persian Gulf and in Southwest Asia. It demands the participation of all those who rely on oil from the Middle East and who are concerned with global peace and stability. And it demands consultation and close cooperation with countries in the area which might be threatened.”²

Considerații asupra paradigmei geostrategice

În istoria recentă, inclusiv în timpul ultimului război din Golf (încă în plină desfășurare, dacă luăm în considerație rezistența grupurilor disparate ce au provocat mai multe pierderi de vieți omenești decât în timpul războiului) s-au făcut deseori speculații asupra influenței factorului geostrategic în determinarea unui curs de acțiune, unui “course of action” în politica americană. Sutele de mii de activiști ai diverselor mișcări pentru pace sunt o evidență în această privință. Scopul lucrării mele vizează însă un segment specific de interes. Este deosebit de interesant și extrem de important să urmărim evoluția paradigmei geostrategice în conturarea politicii americane, urmărind în acest sens câteva direcții: considerații asupra momentului în care administrația americană a conștientizat importanța factorului geostrategic și fundalul istoric în care s-a produs acest proces, o analiză a discursului american în această privință, momentele esențiale în care acest factor a determinat fundamental procesul de decizie pe plan mondial și, nu în ultimul rând, elemente geostrategice ce vor putea să influențeze, în viitor, politica americană în Orientul Mijlociu. Zona supusă atenției este Orientul Mijlociu,

¹ Lawrence Korb a fost Assistant defense secretary, în administrația Ronald Reagan.

² Jimmy Carter, State of the Union Adress, 23 ianuarie, 1980.

și, într-o oarecare măsură, Asia Centrală. Dar aceasta nu pentru că ar fi singurele zone care prezintă interes geostrategic, ci pentru că reprezintă zonele în care, de-a lungul timpului, factorul geografic a determinat nu numai conflicte îndelungate, dar și crize economice majore, după cum vom vedea.

Conceptul de geopolitică este tridimensional: conține o componentă geografică, o componentă politică și o componentă strategică, legată mai mult de adoptarea unei strategii guvernamentale pe o anumită zonă.

Începutul războiului rece. Insuficiența rezervelor americane de petrol. Herbert Feis

Petrolul a fost considerat de majoritatea strategilor elementul determinant în înfrângerea puterilor Axei în cel de-al doilea război mondial. Inițial, așa cum vom mai arăta, rezervele de petrol din Sud-estul SUA, Mexic și Venezuela au fost suficiente pentru dobândirea victoriei asupra Japoniei și Germaniei. Ulterior însă, majoritatea analiștilor americani au realizat că aceste resurse vor deveni insuficiente în perioada dificilă de recesiune ce a urmat celui de-al doilea război mondial. În consecință, Departamentul de Stat american a inițiat un studiu intens, dublat de eforturi deosebite, care urmărea să identifice surse alternative de energie sau resurse suplimentare de petrol și gaze naturale. Această inițiativă, condusă de consilierul economic al Departamentului, Herbert Feis, a dus la concluzia că, pentru satisfacerea necesităților în creștere ale SUA, singura opțiune este petrolul Orientului Mijlociu.

Herbert Feis afirma, vorbind de acoperirea necesarului de petrol al Statelor Unite, că cele mai importante rezerve de petrol se află pe teritoriul Regatului Arabiei Saudite.

La început, Departamentul de Stat a propus formarea unei companii aflate în proprietatea statului care să se ocupe de concesionarea câmpurilor petroliere din Arabia Saudită. Ulterior, din cauza faptului că această propunere nu era fezabilă, s-a stabilit ca această sarcină să revină companiei Arabian American Oil Company (ARAMCO), care era o alianță a marilor companii petroliere americane. Statele Unite erau conștiente însă că orice aranjament cu familia saudită nu ar fi rezistat în lipsa unui important sprijin politico-militar, care să asigure stabilitatea regiunii. În acest sens, Președintele Roosevelt se pare că s-ar fi întâlnit cu regele Abd al-Aziz Ibn Saud, fondatorul regimului modern saudit, pe un vas de război, în perioada imediat următoare conferinței de la Yalta. Detaliile acestei întâlniri nu au fost făcute publice, dar se pare că atunci s-ar fi pus bazele relației speciale americano-saudite, care era un schimb avantajos de protecție și securitate al familiei și regimului saudit pentru accesul american la petrolul din regiune. Această relație s-a dovedit în timp nu numai reciproc avantajoasă, dar și foarte longevivă, rezistând chiar și naționalizării din 1976. Compania ARAMCO a rămas chiar și după naționalizare managerul producției și distribuției de petrol a resurselor saudite.

Până la începutul celui de-al doilea război mondial interesele americane în regiunea Orientului Mijlociu erau legate doar de *powerpolitics*. Odată însă cu înființarea Bahrein Petroleum Company de către Standard Oil of California, a devenit însă mai mult decât evident că natura interesului american pentru această regiune se va schimba dramatic. Descoperirea unor mari rezerve de petrol în Bahrein, în anul 1932, a determinat un val uriaș de revendicări și de pretenții colonialiste. Regele Abd al-Aziz, îngrijorat de o potențială colonizare britanică, favorizează în acest context compania, concesionându-i 360.000 mile pătrate de teren, în care se vor găsi importante resurse de petrol. În 1939, după inaugurarea terminalului Ras Tanura, Abd-El Aziz concesionează încă 80.000 de mile pătrate³ aceleiași companii care fuzionase între timp cu Texas Oil Company, devenind CalTex. Pe lângă concesionările exclusive din Bahrein, Etiopia și Arabia Saudită, companiile americane includeau jumătate din concesiunile din Kuweit, drepturi de concesiune în Iraq, Siria, Trans-Iordania, Qatar, Oman și Dhofar, dar și alte drepturi de explorare în Cipru, Liban, Palestina și Aden. În acest mod, atât infuziile masive de capital, dar și numărul mare de cetățeni americani care lucrau în zonă au transformat zona Orientului Mijlociu într-un nod vital pentru protejarea intereselor de securitate ale Statelor Unite.

O analiză a discursului american pe zona Orientului Mijlociu și Asiei Centrale

Importanța crizei canalului de Suez în modificarea configurației distribuției de putere în Orientul Mijlociu

Pentru a înțelege cauzele apariției doctrinei Eisenhower trebuie să privim cu puțin timp în urmă, adică la sfârșitul anului 1956, când criza Canalului Suez a provocat nu numai o reacție virulentă a Statelor Unite, aparent neinformate de intenția alianței inedite Israel - Marea Britanie - Franța de a ataca Egiptul, dar și o reacție la fel de puternică din partea Uniunii Sovietice, care nu s-a sfiit să amenințe inclusiv cu folosirea armei nucleare. Importanța crizei este mai mult decât evidentă. Criza a contribuit la promovarea pan-Arabismului în lume, iar pe de altă parte a grăbit procesul de decolonizare, astfel că, în următorii ani, coloniile britanice și franceze rămase și-au câpătat independența. Gamel Abdel Nasser a fost considerat în urma conflictului un erou al cauzei naționalismului arab. Pe de altă parte, deși nu și-au recâștigat drepturile de a folosi canalul de Suez, Israelul și-a recâștigat drepturile de navigație în strâmtoarea Tiran. Pentru Anglia și Franța însă, a însemnat diminuarea considerabilă a influenței lor în Orientul Mijlociu. Criza marchează o majoră modificare a distribuției de putere în Europa, diminuând, așa cum am mai arătat, influența Marii Britanii ca putere imperială și colonială.

³ 80.000 mile pătrate = 207.199,0488 km²

Pe cealaltă parte, la acest moment se întrevăd opțiunile diferite de orientare a celor două mari puteri europene: Pe de o parte Franța a realizat că NU se poate bizui pe sprijinul american, accelerându-și programul nuclear, iar pe de cealaltă parte, Marea Britanie, mai pragmatică, realizează noua configurație de putere și mutațiile produse, ajungând la concluzia că pe viitor este imposibilă o intervenție fără susținerea și acordul Statelor Unite. Este vorba de asumarea pe viitor, de către Franța, a politicii *gaulliste*, care nu acceptă prezența pe scena internațională doar a celor două puteri și care dorește o nouă redistribuție a puterii la nivel mondial, iar în cazul Marii Britanii, de urmare a unei politici pan-Americane.

Deși din punct de vedere militar, criza Suez a constituit un veritabil succes al triumphiului de putere format ad-hoc, din punct de vedere diplomatic toată operațiunea s-a soldat cu un eșec, deoarece aceștia nu au putut să mențină status-quo-ul și în plan diplomatic. Acest eșec s-a datorat în special opoziției Statelor Unite, care în acest mod și-a întărit nu numai poziția în zona Orientului Mijlociu, dar și poziția de *hyperpuissance* – cum ar spune generalul de Gaulle – pe plan mondial.

URSS-ul lui Hrușciov demonstrează, însă, că este aliatul natural al arabilor din Orientul Mijlociu, împotriva vechilor și bătrânelor puteri europene, care nu au renunțat încă la manifestările de tip colonialist.

Doctrina Eisenhower

Prima doctrină americană care formulează explicit interesul geostrategic al Statelor Unite pentru zona Asiei Centrale și a Orientului Mijlociu este doctrina Eisenhower, elaborată în timpul mesajului-discurs ținut de către președinte în fața Congresului american în 5 ianuarie 1957. Mesajul transmis era deosebit de bine conturat: oricărei agresiuni iminente sau efective a forțelor comuniste în Orientul Mijlociu i se va răspunde cu forță armată. Doctrina a fost aplicată mai târziu, în cursul aceluiași an, justificând intervenția americană în Liban.

Eisenhower definește foarte concis interesele americane în zonă, dar și conținutul noțiunii de geopolitică în aria Orientului Mijlociu: datorită poziției sale, aflată la intersecția continentelor aflate în emisfera estică, acest teritoriu este o poartă de trecere către Eurasia și Africa. Totodată, multdisputatul Canal de Suez facilitează comerțul dintre Asia și Europa, consolidând prosperitatea lor economică. Pe de altă parte însă, convingerea Statelor Unite, cel puțin la acea vreme, era că Uniunea Sovietică nu putea avea în zonă decât interese legate de conținutul noțiunii de *powerpolitics*, întrucât, se știa, resursele energetice de care dispuneau erau suficiente pentru asigurarea consumului intern⁴.

Conștientizarea dependenței de resursele petroliere din zona Orientul Mijlociu se făcuse mult mai devreme. Însă formularea acestui fapt într-un

⁴ “The reason for Russia's interest in the Middle East is solely that of power politics. Considering her announced purpose of Communizing the world, it is easy to understand her hope of dominating the Middle East”, Message from President Eisenhower to Congress, 5 ianuarie, 1957, www.ushmm.org.

asemenea discurs provoca un impact deosebit: președintele american nu numai că recunoștea dependența statelor europene și a Statelor Unite de rezervele energetice din zona Orientului Mijlociu, dar, pentru prima dată, asigurarea securității acestor zone era echivalată cu asigurarea securității naționale. Eisenhower merge chiar mai departe și afirmă că strangularea unei vieți economice normale în această zonă ar putea fi echivalată, ca nivel de amenințare la adresa securității naționale a statelor din zona Nord-Atlantică doar cu inexistența Organizației Nord-Atlantice sau a Planului Marshall.

Doctrina Carter

La sfârșitul perioadei de *détente*, era mai mult decât evident că bătălia dintre cele două superputeri se va duce pe alte fronturi, decât cele de până atunci. Doctrina Carter este conținută în *State of the Union Address* din 23 ianuarie 1980, a președintelui american Jimmy Carter. Răspunzând ferm invaziei sovietice din Afghanistan, care avusese loc în 25-26 decembrie a anului 1979, președintele american afirmă că “orice încercare e unei forțe exterioare de a câștiga controlul asupra zonei Golfului Persic va fi privită ca un asalt asupra intereselor vitale americane, și unui asemenea asalt i se va răspunde prin toate mijloacele posibile, inclusiv prin forța militară.”⁵. Declarația este cu atât mai impresionantă cu cât ea conține, în mod pragmatic și explicit, o recunoaștere a tuturor etapelor relației cu imperiul sovietic *cooperare – competiție – confruntare*.

Însă, pentru prima dată, este evidențiată și relevanța zonei central asiatice din punct de vedere geostrategic: invadarea Afganistanului nu a reprezentat doar o încercarea de acaparare a resurselor energetice din această zonă, ci și pretextul apropierei trupelor sovietice de Strâmtoarea Hormuz, element esențial în ecuația transporturilor de petrol. Administrația americană vede în acest fapt o încercare a Uniunii Sovietice de a-și consolida poziția strategică, punând astfel în grav pericol libera circulație a petrolului din zona Orientului Mijlociu.

În paralel cu invazia sovietică însă, militanți islamiști conduc o scurtă rebeliune la Mecca. În acest context, președintele Carter își pune în aplicare doctrina, stabilind crearea unei forțe de reacție rapidă (Rapid Deployment Force), care să își aibă bazele în Statele Unite dar care să poată fi desfășurate foarte rapid în zona Golfului. Ulterior, această forță a fost plasată sub Comanda Centrală a Forțelor Americane, care își desfășoară activitatea acum în această zonă). De asemenea, tot în scopul implementării doctrinei sale, Carter a dispus trimiterea în zonă a unor vase de război și a încheiat unele

⁵“An attempt by an outside force to gain control of the Persian Gulf region will be regarded as an assault on the vital interests of the United States of America, and such an assault will be repelled by any means necessary, including military force.”

aranjamente diplomatico-militare care să îi permită folosirea bazelor militare din Bahrein, Oman și Arabia Saudită, dar și a celei de pe Diego Garcia (o insulă din Oceanul Indian controlată de Marea Britanie) – toate fiind folosite în timpul primului război din Iraq. Considerând că prezența sovietică în Afghanistan i-ar slăbi influența în zona Golfului, SUA declanșează o serie de operațiuni secrete menite să răstoarne regimul comunist de acolo. Familia saudită a susținut foarte puternic financiar inițiativa SUA, permițând cetățenilor săi să participe ca și combatanți sau să finanțeze operațiunea. Consecințele acestei acțiuni au fost deosebit de dramatice, logistica și dezvoltarea capacităților de *intelligence* dobândite de mujahedini și combatanții islamici în această perioadă fiind folosite, mai târziu, în teribilele atacuri de la 11 septembrie.

Marile crize energetice

Criza energetică din 1973

Trendul economic al anilor '70 în politica mondială era orientat spre creșterea masivă a consumului energetic, deci și spre o creștere a dependenței de resursele petroliere din Orientul Mijlociu. OPEC a început să-și consolideze poziția de factor esențial pentru determinarea evoluției economiei mondiale. Pârghiile economice pe care acesta a început să și le dezvolte vor fi folosite în continuare inclusiv ca instrumente pentru constrângerea politică a adversarilor. Din punctul de vedere al politicii americane, lucrurile erau însă mult mai complicate. Statele Unite, cel puțin până în anii '50, reușiseră să-și acopere, cu eforturi considerabile, ce-i drept, necesarul de produse petroliere. În martie 1973 însă, administrația prezidențială, condusă de Nixon, scapă controlul asupra importurilor de petrol. Statele Unite ajunseseră deja la un procent record de importuri petroliere, de 35%.

Criza politico-militară izbucnită în 6 octombrie 1973, între arabi și israelieni, cunoscută sub numele de războiul Yom Kippur (6 octombrie fiind o zi foarte importantă din punct de vedere religios pentru israelieni), va determina una dintre cele mai puternice recesiuni economice mondiale. Este poate exemplul cel mai elocvent care demonstrează importanța factorului geopolitic în procesul de distribuție a puterii. Atacul egiptean dinspre Canalul de Suez, dar și cel al trupelor siriene care au luat cu asalt Înălțimile Golan, a luat prin surprindere Israelul. Acesta a trecut la contraofensivă, bineînțeles cu sprijin american, reușind să restabilească situația anterioară. Dar în 17 octombrie, OPEC-ul impune un embargo Statelor Unite și aliaților săi vest-europeni, determinând creșterea cu 70% a prețului petrolului. Peste noapte, prețul barilului a urcat de la 3 \$ la 5,11 \$, pentru ca în ianuarie 1974 acesta să urce până la valoarea de 11,65 % pentru un baril .

Embargoul a avut efecte devastatoare asupra economiei mondiale și în special asupra Statelor Unite. Programul de raționalizarea a energiei impus imediat de administrația americană a inclus, începând cu măsuri simple, de

scurtare a zilei de muncă, închidere a termostatelor consumatorilor casnici, până la restricția impusă stațiilor de benzină de a nu vinde mai mult de 40 de l de benzină unui singur consumator. În noiembrie 1973, Nixon a cerut inclusiv interzicerea vânzărilor de benzină în zilele de duminică. Măsurile luate, deși foarte dure și restrictive, au fost aprobate ulterior de Congresul american. Recesiunea a fost deosebit de puternică la nivel mondial. Măsuri similare au fost luate în toate țările a căror economie era dependentă de resursele din Orientul Mijlociu. Adică toate economiile occidentale.

Piața financiară a răspuns extrem de rapid. Acțiunile companiilor petroliere au crescut fulminant, dar restul acțiunilor a scăzut rapid cu 15 procente. Indicele Dow Jones⁶ a scăzut de asemenea foarte dramatic, înregistrând cea mai mare depreciere a sa: astfel, de la indicele de 1051, avut la data de 1 noiembrie 1973, la indicele 577 pe care l-a înregistrat la 12 iunie 1974.

Potrivit unor recente dezvăluiri făcute de presa britanică, se arată că în timpul acestei crize, guvernul american ar fi luat serios în considerare posibilitatea intervenției armate în zona Golfului. New York Times publica în 2 ianuarie 2004 un articol în care, potrivit unor documente secrete declassificate, britanicii ar fi avut cunoștință despre intenția administrației americane, de a recurge, ca ultimă alternativă, la soluția invadării statelor Arabia Saudită, Kuweit și Abu-Dhabi.

Potrivit memorandumului declassificat, pentru administrația americană, capturarea câmpurilor petroliere era cea mai probabilă alternativă când se refereau la folosirea forței. Documentul arată, de asemenea, că Washingtonul considera varianta unor atacuri posibilă, dacă guvernele statelor arabe, folosind petrolul ca armă de constrângere, ar fi continuat în aplicarea politicii lor⁷. Două brigăzi ar fi fost suficiente pentru capturarea câmpurilor petroliere saudite, iar câte o brigadă pentru cele din Kuweit și Abu Dhabi. Aceste discuții au avut loc între James R. Schlesinger, secretarul american pe probleme de apărare și Lord Cromer, ambasadorul britanic la Washington, în contextul în care americanii considerau oportună o eventuală susținere militară a trupelor americane în Abu Dhabi.

Criza energetică din 1979

A doua criză energetică a avut loc în anul 1979, în timpul revoluției din Iran, când șahul Iranului a fost nevoit să părăsească țara datorită protestelor violente, permițând astfel Ayatollahului Khomeini să acceadă la putere. Protestele au avut o influență determinantă asupra politicii de export de energie. Noul regim a diminuat considerabil exporturile, conducând astfel

⁶ Dow Jones este un indice de bursă care măsoară performanța industrială a marilor companii americane. În anul 2003, 30 de companii au fost incluse pe această listă.

⁷ New York Times, 2 ianuarie 2004.

la o nouă explozie a prețurilor. Chiar dacă această criză nu avut impactul și intensitatea primei crize mondiale, a demonstrat într-un mod irefutabil interdependența între mutațiile politice produse într-o anumită arie geografică (în care considerăm vectorul resurse minerale și energetice, care țin de configurația geografică a solului și subsolului regiunii geografice respective) și securitatea mondială (securitatea energetică a unei națiuni este o componentă esențială a securității naționale).

Dependență și interdependență

Așa cum am mai arătat, componenta energetică este esențială în ecuația strategiei de securitate națională a unui stat, în special a Statelor Unite, care sunt și cel mai mare consumator la ora actuală. În lipsa dezvoltării unor soluții alternative, petrolul va rămâne cea mai importantă sursă de energie. Dependența Statelor Unite de resursele din Orientul Mijlociu va crește. Astfel, potrivit EIA, producția de petrol a statelor Unite va scădea de la 9,4 milioane de barili/zi cât producea în 1996, la 8,5 milioane de barili/zi în 2020, o medie de 0,4 % pe an. Potrivit aceleiași surse, consumul de petrol al Statelor Unite va crește de la 18.3 MMBD în 1996 la 24.4 MMBD în 2020. În consecință importurile energetice ale Statelor Unite vor ajunge în 2020 la 15,9%, reprezentând aproximativ 65% din totalul de consum.

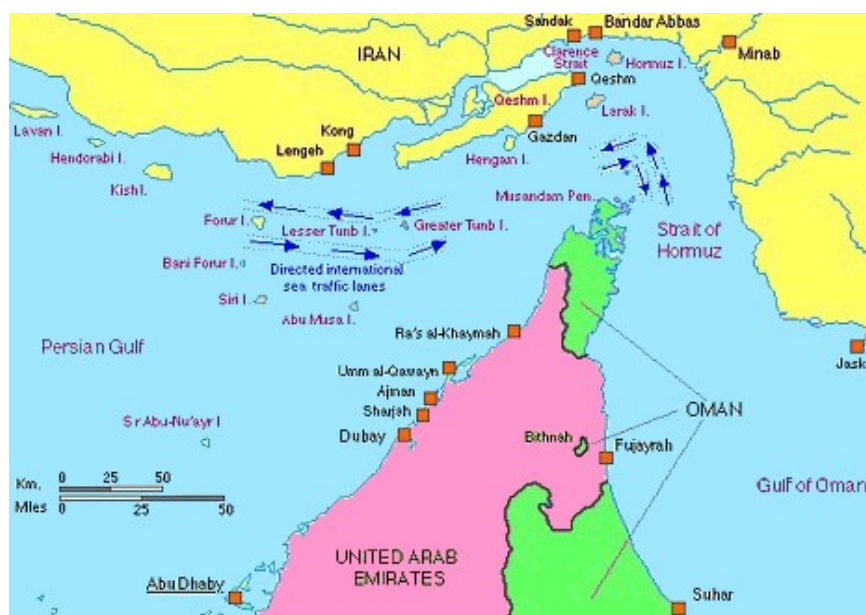
Întrucât Orientul Mijlociu domină piața exporturilor de energie, având 65% din rezervele de petrol și 36% din rezervele de gaz, este de la sine înțeles că reprezintă și punctul maxim de interes al companiilor americane. Din acest motiv este evident că stabilitatea politică în această regiune, dar și existența unor regimuri democratice vor determina o evoluție normală a economiei americane. Pe de cealaltă parte, problemele economice structurale și demografice ale statelor din Orientul Mijlociu accentuează dependența economică a acestora de exporturi. Până în 2020, exporturile energetice din Orientul Mijlociu vor ajunge, potrivit US Departament of Energy, la 63%, respectiv 70,9 MMBD (milioane barili pe zi). O altă problemă a acestei zone este instabilitatea politică ce derivă din iminența unor conflicte inter-religioase, etnice, sau statale.

Vectorul geografic în ecuația securității Statelor Unite.

Strâmtoarea HURMUZ

Importanța acesteia este incontestabilă. Strâmtoarea Hurmuz, considerată de mulți “vena jugulară” a economiei mondiale, este situată între Sultanatul Omanului și Republica Islamică Iran, distanța minimă între cele două maluri fiind de 54,71 km. Vasele care tranzitează zona trebuie să folosească scheme de tranzit strict separate, care prevăd canale cu lățime de 2 mile. Aproximativ 80% din petrolul produs în zona Golfului este transportat prin această strâmtoare. Închiderea strâmtoării Hormuz ar determina folosirea unor rute alternative, cu costuri infinit mai mari. Și în acest caz însă, nivelul

exporturilor nu va putea fi egal cu cel existent la ora actuală. Rutele includ conducta Petroline, cu o capacitate de 4.8 million b/d, conductele IPSA 1 și 2, cu o capacitate de 2.2 million b/d, și linia Abqaiq-Yanbu pentru gaze naturale, care trece prin Arabia Saudită către Marea Roșie.

Strâmtoarea Hormuz

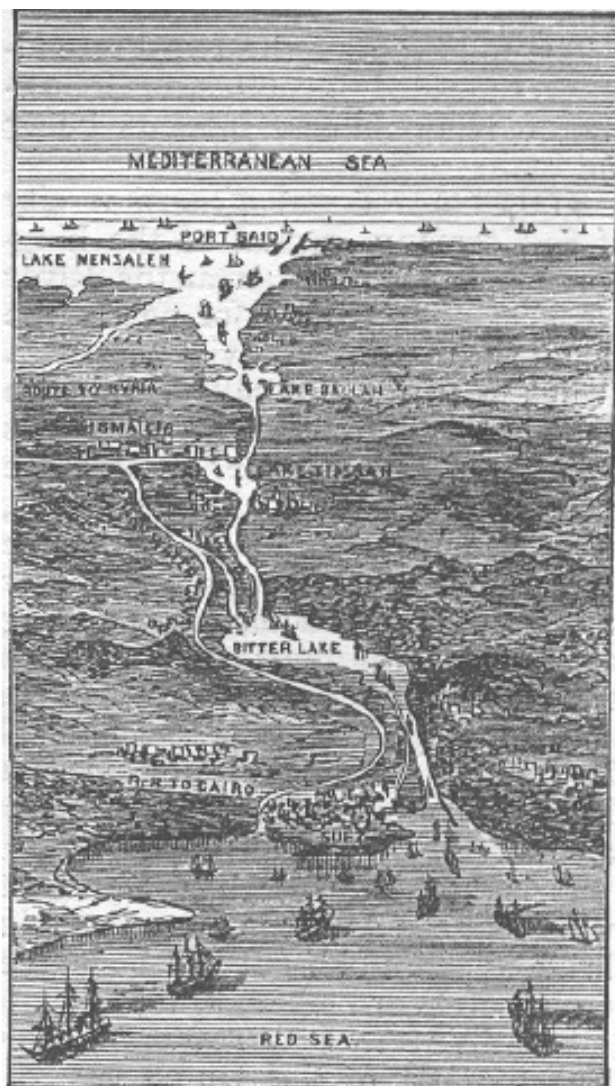
Prezența Iranului pe lista așa-numitei “axis of evil” a președintelui american a fost speculată de multe ori ca o intenție a administrației americane de a folosi doctrina de *preemptive strikes* și în această țară. Este posibil ca, la o evaluare mai atentă, Statele Unite să fi luat în considerație faptul că, un atac asupra Iranului ar fi determinat aproape imediat închiderea Strâmătorii HURMUZ, sau chiar în cazul unei victorii rapide, atacurile și sabotajele vaselor care tranzitează strâmtoarea ar fi declanșat o criză energetică mondială ale cărei consecințe Statele Unite nu și le-ar fi putut permite. Poate de aceea au atacat o țintă aparent mai ușoară, respectiv regimul lui Saddam Hussein, personaj care ceruse în repetate rânduri statelor membre OPEC să limiteze exporturile și să crească prețurile, sub pretextul dezvoltării acestei regiuni.

Strâmtoarea Bab el-Mandeb

Aceasta se află între Djibouti, Eritrea și Yemen ⁸, conectând Marea Roșie cu Golful Eden și Marea Arabică. Fluxul de petrol este în această strâmtoare de 3.2-3.3 milioane de barili pe zi, și este destinat în special țărilor din Europa, dar și din Statele Unite și Asia. Închiderea sau imposibilitatea folosirii acestei strâmțori ar împiedica tancurile petroliere să mai ajungă în Canalul Suez, singura alternativă pentru acestea fiind ruta Capul Bunei Speranțe din Africa de Sud. Un conflict de o mai mică anvergură a avut loc în 1995 când Yemenul a atacat Eritrea (în încercarea de a dobândi Greater Hanish Island, în Nordul strâmțorii).

⁸ www.eia.doe.gov/emeu/cabs/yemen.html, accesat la data de 05.12.2003.

Canalul Suez

Canalul Suez este un canal de navigație cu o lungime de 163 km, construit între Port Said (de la Marea Mediterană) și Suez (Marea Roșie). Canalul permite transportul pe apă din Europa către Asia, fără ocolirea Africii. Acesta a fost construit între 25 aprilie 1859 și 1869 de compania franceză Compagnie Universelle du Canal Maritime de Suez. În 1858 bazele companiei au fost puse de Ferdinand de Lesseps, care dobândise în 1854 dreptul de concesiune, împreună cu viceregele Egiptului, Mohamed Said, pentru a construi și opera un canal prin Istmul Suez care să lege Mediterana de Marea Roșie.

Importanța acestui canal pentru economia europeană a fost relevată, așa cum am mai arătat, încă din 1956, din timpul crizei Canalului, când pe fondul conflictului israeliano-arab Franța și Marea Britanie au intervenit,

determinând cea mai gravă criză transatlantică. Închiderea acestui canal ar fi fatidică economiei europene, care, în ciuda faptului că mai dispun și de alternativa rusească și caucaziană, aceasta este insuficientă pentru a acoperirea necesarului său. Și în plus, încercarea Rusiei de acaparare a pieței europene ar lovi de mecanismele de care dispune OPEC (în special Arabia Saudită), mecanisme de natură financiară prin care Arabia Saudită ar forța scăderea prețului petrolului de pe piață, știindu-se faptul că economia rusă este extrem de sensibilă la fluctuația prețului petrolului, diminuarea cu un singur dolar pe baril conducând la grave perturbări în economie.

CONCLUZII

Atacul organizației Al Qaeda asupra unui vas francez tip VLCC (very large crude carrier), din octombrie 2002, a arătat vulnerabilitatea transportului în această regiune. Atunci, teroriștii au afirmat într-o revendicare oficială a atentatului că atacul asupra vasului Limburg ”nu a fost un simplu atac incidental, ci un atac asupra unui vas internațional de transport petrolier”.

Am încercat să identificăm potențiale elemente geografice a căror securitate este legată de cea a Statelor Unite. Este mai mult decât posibil ca, în încercarea de a ataca interesele americane de la periferia sistemului său, organizațiile teroriste să vizeze verigile mai slabe. Iar aceste strâmțori, prin faptul că se află la limita unor state extrem de instabile, pot fi generatoare de conflicte majore. În contextul actualei recesiuni a economiei americane, un atac asupra respectivelor zone ar determina o criză economică mondială cu consecințe imprevizibile și extrem de greu de controlat. Teritoriile și guvernele din Orientul Mijlociu sunt, de asemenea, din ce în ce mai puțin controlabile și destul de imprevizibile. Actuala criză din Golf și raportul Statelor Unite asupra evenimentelor de la 11 septembrie a pus în pericol inclusiv relația dintre regimul saudit și cel american. În condițiile în care s-a solicitat retragerea trupelor americane din bazele saudite, va fi oare posibil ca acesta (regimul saudit) să-și poată asigura sustenabilitatea la conducerea statului saudit? Orice evoluție negativă a evenimentelor, dar și actualul proces de radicalizare a islamului, pe fondul acutizării conflictului israeliano-palestinian, pot genera conflicte și crize majore la nivel mondial, în acest sens fiind necesară intervenția cât mai rapidă și mai fermă a Statelor Unite, care să conducă la soluționarea acestei crize.

Bibliografie și webliografie

Boniface, Pascual, Relațiile Est-Vest, Editura Institutul European, 1998.

Kissinger Henri, Diplomazia, Editura ALL, 2002.

en.wikipedia.org

www.eia.doe.gov

Figura 1 ORIENTUL MIJLOCIU

ÎNVĂȚAREA ACCELERATĂ

Prof.univ.dr.ing. Eugen SITEANU

The accelerated learning applied at The Trident School of Language uses the Georgi Lozanov's Sugestopedia theories and method. The teaching experience and the Japanese educational system realities determined the original Sugestopedia transformation. Subsequently, it contained Lozanov's theory and its main Japanese mutations made on this theory in the program presented at Trident.

Fundalul

În perioada 01.11.2003 – 14.12.2003 am petrecut șase săptămâni în Leeds făcând un curs la Colegiul Trinity&All Saints din Horsforth. În cursul acestor șase săptămâni am făcut un proiect despre învățarea accelerată, pe care îl voi prezenta în continuare.

Scopuri și metode

Principalul scop al acestui proiect este de a investiga (cerceta) conceptul de învățare accelerată. Ce este el? Cum, unde și când este folosit? Se mai poate analiza, de asemenea, legătura dintre învățarea accelerată și sugestopedie și cele trei adaptări majore ale sugestopediei: supraînvățatul, SALT și psihopedie. În lucrare conceptele de învățare accelerată – sugestopedia, supraînvățarea, SALT și psihopedia se vor prezenta astfel încât să se elimine confuziile care apar între aceste concepte.

Există o mulțime de lucrări despre învățarea accelerată și adaptările ei făcând din aceasta un domeniu confuz de studiu. Pentru ca lucrarea să nu fie limitată de anumite criterii, aceasta se va fundamenta pe trei cărți recomandate de Steve Haworth, și astfel lucrarea va prezenta versiunea învățării accelerate a acestor autori.

Așadar, sursele principale au fost *Învățarea accelerată în practică* și *Învățarea accelerată în clasă*, de Alistair Smith și *Învățarea accelerată*, de Colin Rose. Profesorii care se instruiesc la Colegiul din Leeds sunt ajutați de unul din lectorii de la Colegiul Trinity&All Saints, Steve Haworth, care a lucrat timp de 7 ani cu această metodă de învățare accelerată. Orice profesor îi poate lua un interviu lui Steve Haworth și apoi să participe la o lecție de

învățare accelerată. Interviu și lecția sugestivă constituie partea principală a acestui eseu, pentru că principiile și căile de învățare/predare prin învățarea accelerată sunt cel mai bine prezentate de cele două secțiuni referitoare la Steve Haworth. Este posibil, de asemenea, să se găsească mai multe despre existența învățării accelerate în școala din Leeds.

De-a lungul timpului oamenii au fost interesați de modul cum învățăm și cum să accelerăm procesul de învățare. Se știe că unele capacități ale creierului uman sunt extraordinare și că noi folosim doar un procent mic din capacitatea creierului. Cu alte cuvinte, creierul omenesc este substimulat.

Pentru orice student-profesor, problema cum să învățăm, cum să accelerăm procesul de învățare și cum să facem învățarea mai interesantă și plăcută, este foarte important și dezvoltarea cunoștințelor noastre în acest domeniu vor fi benefice atât pentru viitorii noștri studenți, cât și pentru profesori.

Aceste idei și interesul general privind întrebarea cum lucrează creierul omenesc și cum învățăm sunt probleme pe care le vom aborda în continuare.

Anii '90 au fost etichetați ca *decada creierului* și interesul pentru metodele de învățare/predare alternativă, așa cum este învățarea accelerată, a început să crească. Omul din spatele metodei este un psihoanalist bulgar – Georgi Lozanov. Acesta a făcut investigații și experimente la un institut din Sofia (Bulgaria), prin anii '60, iar în 1971 a prezentat teza de doctorat intitulată *Sugestologia*, în care prezenta domeniul de cunoaștere numit Sugestologie și derivatul său, Sugestopedia.

În toate tipurile de comunicare suntem expuși la influențe, la sugestii, dar, de regulă, nu suntem conștienți de existența acestor sugestii. Aceste influențe ne afectează la fel ca și comunicarea și, deasupra tuturor, ele au un rol important în procesul de învățare. Sugestologia investighează cum sunt controlate învățarea și comunicarea de diferitele tipuri de sugestii și sugestopedia este aplicația practică a sugestologiei în procesul de învățare. Obiectivul principal al sugestologiei și sugestopediei este acela de a face uz de sugestii pentru a accelera și a face procesul de învățare mult mai eficient și cu înțeles sau plin de înțeles.

Terminologie

În continuare vor fi prezentați o serie de termeni care au legătură cu tema:

- *concert session* (oră de concert), sau lecție-concert, care constă în două părți: o parte activă și o parte pasivă; în partea activă este folosită muzica clasică, iar în partea pasivă este utilizată muzica barocă¹;
- *EEG* – Electroencefalograf: o modalitate de măsurare a undelor emise de creier²;

¹ Felix Uschi, *Journal of the Society for Accelerative Learning and Teaching*, 1992, p. 90.

² Colin Rose, *Accelerated Learning*, Accelerated Learning Systems Ltd. Aylesbury, 1985, pp. 22-23.

- *mindcalming* (calmarea minții) – constă în vizualizarea exercițiilor, cu scopul focalizării concentrării studenților și a atenției asupra sarcinii/lucrului/lecției³;
- *sugestopedia* – aplicația practică a sugestologiei la procesul de învățare; sugestopedia eliberează rezervele minții (prin deprogramare și desugestionare) păstrând constantă "proporția de aur" și *iubirea* activă pentru ființa umană. Celelalte mijloace – schimbarea numelor și a profesiilor, jocuri distractive, artă clasică, estetica, cântece, râsul etc. – sunt numai orchestrate din când în când, dar ele sunt incluse, de asemenea, în același sistem al "proporției de aur" și al iubirii.

După o cercetare amănunțită, un număr de 20 de experți UNESCO, din diferite țări, au ajuns la următoarele concluzii: 1) Există un consens că sugestopedia este o metodă generală superioară de predare-învățare pentru multe discipline/materii/ subiecte și pentru multe categorii de studenți, în comparație cu metodele tradiționale; 2) Instruirea profesorului sugestopedic trebuie să înceapă cât mai curând posibil. Nu este indicat să fie încercată vreo metodă sugestopedică fără consultarea unui instructor certificat de dr. G. Lozanov, deoarece multe aspecte necesită a fi văzute și experimentate, ca de exemplu intonația din vocea profesorului (pe timpul întregului proces de predare, nu numai în timpul sesiunii de concert), sau modul cum trebuie să varieze procesul de predare, sau cum să fie folosită percepția periferică, lucruri extrem de importante pentru învățare/asimilare etc.

- *sugestologia* – un domeniu științific care investighează cum sunt controlate învățarea și comunicarea în diversele tipuri de sugestii;
- *sugestiile* – influențele care ne afectează în toate tipurile de comunicare⁴;
- *yoga* – o metodă de meditație și relaxare.

Conceptele învățare accelerată, sugestopedie, superînvățare, SALT și psihopedia – legături și diferențe (deosebiri)

Când sugestopedia lui Lozanov a fost cunoscută prima oară, în Occident, informațiile disponibile despre această metodă erau foarte vagi și incomplete și aceasta a contribuit la crearea unei anumite aure de misticism, care înconjura acest domeniu nou de învățare și predare. Rezultatul a fost un număr de interpretări sau adaptări ale metodei lui Lozanov. Au existat mai multe nume diferite pentru sugestopedie și adaptările ei și deseori acestea au fost folosite ca sinonime, contribuind astfel chiar mai mult la existența

³ Felix Uschi, *op.cit.*, p. 83.

⁴ Colin Rose, *op. cit.*, p. 97.

confuziei asupra denumirii acestei metode alternative de învățare-predare. Totuși, termenul de învățare accelerată este folosit pentru o referire colectivă la toate interpretările și adaptările sugestopediei⁵.

În prezent există trei adaptări majore ale Sugestopediei: superînvățarea, SALT și Psihopedia.

Superînvățarea

Termenul de *superînvățare* a fost definit de doi cercetători americani, Ostrander și Schroeder. Ei definesc supraînvățarea ca un sistem eclectic pentru învățarea accelerată de fapte (evenimente), rezultând din metodele de modernizare sau creare a unei supramemorii. Ei au folosit, de asemenea, termenul pentru a se referi la toate metodele de învățare-predare care lucrează într-un mod holistic pentru a face uz de rezervele ascunse ale minții și trupului. Cei doi susțin că atunci când au dezvoltat supraînvățarea ei au folosit părți din metoda originală a lui Lozanov, ca yoga și câteva elemente din SALT.

Superînvățarea diferă de sugestopedia lui Lozanov prin folosirea relaxării și a sincronizării și prin accentul pe autoinstruire. Cei doi au decis să păstreze elementul de relaxare și să folosească aceleași metode de vizualizare pe care Lozanov le-a folosit în Sugestopedia sa⁶.

SALT

SALT – sau învățarea și predarea sugestiv-accelerată – reprezintă realizarea unui grup de profesori americani (Schuster, Benitz - Bordon&Gritton, 1976, Schuster&Gritton, 1986). La mijlocul anilor '70 ei au lansat primul model SALT, care era foarte asemănător (similar) cu metoda originală a lui Lozanov, cu excepția că SALT a reținut elementul yoga și exercițiile de respirație și, de asemenea, a inclus sincronizarea respirației în timpul orei de concert. În cel de-al doilea model americanii au înlocuit exercițiile yoga și de respirație cu o altă metodă, denumită "calmarea minții" (mindcalming).

Sincronizarea respirației în timpul concertului a fost, de asemenea, abandonată de cei mai mulți dintre practicanții SALT⁷.

Psihopedia

Această versiune a sugestopediei a fost introdusă de germanul Bauer în anul 1984. Psihopedia a fost dezvoltată în special pentru a fi folosită în predarea limbilor străine, în timp ce celelalte adaptări, menționate anterior, au fost folosite în toate tipurile de educație (instruire). Cea mai semnificativă caracteristică a metodei lui Bauer, comparativ cu metoda originală a lui Lozanov, este includerea unei faze reproductive înaintea orei de concert din psihopedia. În metoda lui Lozanov și, de asemenea, în supraînvățare și în SALT, studenții mențin o stare receptivă până la ora de revizie și elaborare⁸.

⁵ *Ibidem*, p. 87

⁶ Felix Üschi, *op.cit.*, pp.65-66.

⁷ *Ibidem*, pp. 83-85.

⁸ *Ibidem*, pp.97-99.

Creierul

Așa cum s-a menționat în introducere, anii '90 au fost etichetați ca decada creierului și a învățării, și 80% din ceea ce știm despre creier și despre cum învață el, s-a înfăptuit în ultimii 15 ani⁹. Funcțiile creierului sunt divizate în două emisfere, cea din dreapta și cea din stânga. Partea din dreapta a corpului este controlată de emisfera din stânga a creierului, iar partea stângă de emisfera din dreapta. De exemplu, dacă mișcăm mâna dreaptă mesajul vine din emisfera stângă.

Ambele emisfere sunt implicate în procesul creierului de informare, care este simultan. Nu este corect să se spună că o anumită emisferă are singură responsabilitatea pentru anumite funcții, totuși cercetătorii cred că emisferele tind să se specializeze la persoanele normale¹⁰.

Emisfera din dreapta, în principal, se ocupă cu funcții care sunt legate de emoții și de actul de creativitate, cum ar fi:

- un mod global și holistic de gândire;
- imaginație, procesele vizuale;
- ritm;
- kinestezice;
- forme și modele.

Emisfera din stânga pune accentul pe:

- limba (limbi străine);
- formele matematice;
- gândire analitică;
- gândire logică.

În mod tradițional, emisfera stângă este predispusă pentru învățare și predare. Aceasta constituie o problemă și un obstacol pentru copiii care gândesc într-o manieră globală și cărora le place să vadă întregul tablou întâi, și să nu focalizeze pe detalii, așa cum este cazul în cele mai multe situații de predare. Acesta este motivul pentru care ambele emisfere sunt stimulate și active în procesul de învățare-predare din învățarea accelerată, în acest fel toți studenții fiind favorizați. Metodele folosite în predare pentru a angaja emisfera din dreapta sunt: gândire vizuală, imaginație, învățare multisenzor, muzică, stimularea și jucarea unui rol¹¹.

Undele creierului

În viața de zi cu zi experimentăm diferite niveluri de conștientizare, caracterizate de undele diferite emise de creier. Undele creierului sunt semnalele electrice pe care creierul le generează, ca rezultat al activităților electrice și chimice. Ele se măsoară cu electroencefalograful (EEG) și sunt, în

⁹ Alistair Smith, *Accelerating learning in practice*, Network Educational Press Ltd. Stafford, p. 30.

¹⁰ *Ibidem*, p. 33.

¹¹ Jane W. Bancroft, *Sugestopedia and language acquisition*, Gordon and Breach Publishers, Amsterdam, 1999, p. 161.

mod obișnuit, exprimate în numărul de cicluri pe secundă. Undele creierului își schimbă frecvențele în funcție de activitatea celulelor creierului. El poate produce patru frecvențe principale:

- *undele beta* (β), în gama 13 – 25 C.P.S. (cicluri pe secundă). Acestea sunt undele pe care le emite creierul ziua, când mintea este conștientă (trează); ele caracterizează gândirea logică, de analiză și de rezolvare a problemelor;
- *undele alfa* (α), în gama 8 – 12 C.P.S.; sunt caracteristice în yoga și meditație. Starea alfa este calea de a atinge subconștientul. Ele creează o stare de relaxare și favorizează achiziționarea/ receptarea rapidă de fapte și o memorie mare și, de aceea, aceasta este starea minții necesară învățării accelerate, pe timpul situațiilor de învățare, deoarece produce concentrare și relaxare, în același timp¹²;
- undele Teta (θ) au frecvența de 4 – 7 C.P.S. și creează o stare a minții pe timpul somnului cu vise și a meditației adânci, care este rezultatul vizualizării și al activităților foarte creative. Aceasta este, de asemenea, o stare a somnului dominat de vise.
- undele delta (δ) au frecvența de 0,5 – 3 C.P.S. și creează starea de somn adânc fără vise¹³.

Creierul lucrează cel mai eficient în starea alfa și starea teta, când primește și înmagazinează noi informații. Concentrația relaxată și creativitatea inovativă caracterizează aceste stări. Este posibil să înveți cum să-ți folosești undele creierului care se potrivesc cel mai bine ocaziei. Cu ajutorul meditației, al exercițiilor de relaxare și al muzicii, este posibil să intri în aceste stări¹⁴.

Învățarea accelerată – De ce? Cum? Când?

Așa cum am menționat anterior, termenul de învățare accelerată este folosit în mod generic pentru a ne referi la toate versiunile metodei originale a sugestopediei¹⁵. Principala teorie a învățării accelerate este aceea când toți cei care învață sunt motivați corespunzător și pot înfăptui mai mult decât au reușit anterior sau decât au crezut anterior. Trebuie creat un mediu ideal de învățare pentru studenți, care vor fi convinși să creadă în abilitățile și posibilitățile lor.

Învățarea accelerată refocalizează atenția profesorului de la predare spre învățare: studentul și modul în care învață el mai bine reprezintă scopul principal.

După cum s-a menționat anterior, teoria din spatele învățării accelerate își are originea în descoperirile și cercetările lui Georgi Lozanov. Acesta a prezentat teza sa de doctorat despre aplicarea sugestiei în domeniul medicinei

¹² Colin Rose, *op. cit.*, 1985, pp. 22-23.

¹³ Colin Rose, *op. cit.*, 1985, p. 24.

¹⁴ *Ibidem*, p. 25.

¹⁵ *Ibidem*, p. 87.

și educației (instruirii). Ceea ce a descoperit el a fost sistematizat în sistemul de învățare – Sugestopedia, care a stat la baza unui număr de versiuni ale descoperirilor lui Lozanov¹⁶. Teoria lui Lozanov despre aplicarea sugestiilor în domeniul educației este bazat pe descoperirea că, în toate tipurile de comunicare, noi suntem în mod constant înconjurați și afectați de influențe, sugestii, și cea mai mare parte din timp nu suntem conștienți de prezența acestora. Sugestiile pot să ne afecteze într-un mod negativ în procesul de învățare, nu să ne facă să ne îndoim de abilitatea noastră de a învăța și, în consecință, să ne afecteze eficiența învățării. Ceea ce trebuie să facem este să schimbăm sugestiile negative în altele pozitive și numai după aceea vom fi capabili să accelerăm învățarea.

Căile de a face sugestiile pozitive implică crearea unui mediu de învățare pozitiv, relaxat și lipsit de intimidare. Aceasta se realizează prin utilizarea muzicii, de preferat muzica clasică barocă, în situațiile de învățare. Funcția muzicii este de a "încălzi" creierul și a relaxa corpul, a-l aduce într-o stare de armonie¹⁷. Teoriile și metodele învățării accelerate sunt multe și pot, uneori, să fie confuze. De aceea, am considerat că cea mai bună modalitate de a ilustra metoda este de a o prezenta într-un mod practic. Următoarele două capitole conțin un interviu și observațiile culese de la o lecție ținută (predată) de Steve Haworth, lector la centrul COMENIUS de la Colegiul Trinity&All Saints, din Leeds, care a muncit cu această metodă în ultimii 7 ani.

Interviul cu Steve Haworth

În continuare se prezintă un rezumat al interviului luat lui Steve Haworth la Colegiul Trinity&All Saints din Horsforth, vineri 26.11.2003. Scopul interviului a fost de a afla opinia lui Steve despre învățarea accelerată și cum a descoperit el metoda.

Steve Haworth este coordonatorul și lectorul centrului COMENIUS din Colegiul Trinity&All Saints din Horsforth.

Steve este profesor din anul 1976 și este calificat în limbile spaniolă și franceză. El a predat 15 ani la clasă, iar în 1991 a devenit profesor consultant (advisory). A venit pentru prima dată în contact cu învățarea accelerată cu 7 ani în urmă, când a avut o conferință în Bradford, unde a studiat învățarea accelerată, condusă de Alistair Smith. El nu auzise de învățarea accelerată și a fost întrebat și rugat să meargă să urmărească prezentarea lui Alistair Smith. Totuși, era conștient de faptul că educatorii psihologi și neurologi au descoperit multe despre creier, ca urmare a cercetărilor efectuate pe creier în anii '90. Când a fost întrebat ce vrea să știe despre învățarea accelerată care-l

¹⁶ *Ibidem*, p. 88.

¹⁷ *Ibidem*, p. 97.

interesa, Steve a răspuns că în mod deosebit este interesat de creier, cum lucrează el și cum învățăm, ca profesor scopul său este să facă învățatul mult mai de înțeles și mult mai plăcut pentru studenți. Părerea lui Steve era că beneficiile învățării accelerate și ale metodei de predare sunt acelea că ele includ și stimulează trei categorii diferite de învățare, vizual, audio și kinestezic, astfel toate tipurile diferite de învățare sunt stimulate de beneficiile învățării și memorării și că, de asemenea, face învățarea mai interesantă și mai de înțeles pentru copii. Prin integrarea elementelor vizuale, auditive și kinestezice în procesul de predare-învățare ambele emisfere ale creierului sunt activate și aceasta, de asemenea, contribuie la o mai bună înțelegere și învățare. În opinia lui Steve, avem nevoie să-i facem conștienți pe studenții noștri de modul cum învață și ce tip de învățător au. Aceasta îi va ajuta pe studenți să înțeleagă că învățăm în moduri diferite și dacă avem dificultăți de învățare sau de a înțelege ceva aceasta nu înseamnă că nu suntem inteligenți, dar mai degrabă că stilul de explicare ar putea să nu fie potrivit. Aceasta e important pentru că dacă studenții nu cred în ei și în abilitatea lor de a învăța, aceasta îi va împiedica în procesul de învățare. Alt beneficiu este că ajută la a face învățatul interesant și mai de înțeles pentru studenți.

Una dintre cele mai puternice laturi ale metodei de învățare accelerată este aceea că poate fi folosită în multe moduri diferite și în toate tipurile de educație (instruire).

Steve nu vede nici un dezavantaj în metoda învățării accelerate, totuși el spune că noi trebuie să fim atenți când o folosim. Alistair Smith i-a spus odată lui Steve că această metodă ar putea să nu funcționeze bine cu toți copiii, pentru că dacă acceptăm și practicăm teoria învățării accelerate vor exista clase foarte interactive cu o mulțime de copii și, potrivit opiniei lui Alistair Smith, unii copii care au probleme de comportament sau care nu sunt tocmai gata pentru un asemenea mod de învățare și predare nu ar putea beneficia de metodă. Povața lui Steve și a lui Alistair Smith ar fi aceea ca în procesul de predare-învățare, să încercăm metoda pe cel mai bun grup, un grup de studenți cu care avem relații bune. Este la fel de important modul cum se va folosi metoda, de ce se folosește și dacă studenții sunt gata să o încerce.

Astfel, când trebuie să introducem (folosim) metoda învățării accelerate în procesul de predare-învățare și de învățare? Răspunsul lui Steve la aceasta este că el de fapt nu știe și nu e sigur dacă a existat vreo cercetare efectuată în acest domeniu (pe această problematică). Totuși, știe despre unele școli primare în care câteva dintre principiile învățării accelerate sunt aplicate cu mult succes. Faptul că Alistair Smith a produs (a elaborat) materiale care să fie folosite în școala primară ne îndreptățește pe noi să le acceptăm pentru vârsta de aproximativ 5 ani.

Totuși, aceasta nu înseamnă că cineva nu poate să înceapă să aplice principiile învățării accelerate mai devreme.

Unii oameni de știință chiar pretind că părinții trebuie să înceapă când viitorii lor copii sunt încă în pântecul mamei punându-le muzică clasică și să-i lase să o asculte și atunci când aceștia vor crește. Ei pretind că aceasta dezvoltă capacitățile creierului la un nivel mai înalt decât dacă copilul urma să crească fără să asculte muzica clasică.

Învățând spaniola prin învățarea accelerată – observațiile lui Steve asupra unei lecții

Pe 10 decembrie 2003 Steve Haworth a predat o lecție de spaniolă prin metoda de învățare accelerată unui grup de persoane care nu aveau cunoștințe despre limba spaniolă. Scopul asistenței la această lecție a fost de a arăta cum se poate lucra cu învățarea accelerată.

Lecția a durat aproximativ 40 minute și la ea au participat 12 persoane. Steve a avut 4 obiective la această lecție și anume ca participanții să fie în măsură:

- să se prezinte în limba spaniolă;
- să spună de unde sunt;
- să spună unde trăiesc;
- să dea cuiva numărul lor de telefon.

În timpul întregii lecții Steve a vorbit numai în spaniolă, numai o dată sau de două ori a repetat în limba engleză ce a spus, apoi a continuat cu un exercițiu introductiv constând într-un cântec cubanez pe care studenții trebuiau să-l urmeze și, cu ajutorul unui mic text, a pus lirica în ordine corectă.

În concordanță cu principiile învățării accelerate, introducerea a trebuit să fie constituită dintr-o activitate de siguranță. Scopul introducerii a fost de a auzi și a vorbi limba spaniolă. Înainte de a continua lecția, Steve a arătat grupului cele 4 obiective ale lecției. Steve a repetat grupului că spaniola e ușoară și distractivă și că după aceste 40 minute ei vor îndeplini cele 4 obiective ale lecției.

În timpul lecției Steve a intercalat exercițiile active cu cele pasive și a folosit exerciții vizuale, auditive și kinestezice și i-a îndemnat pe studenți să participe activ la lecție.

Multe exerciții s-au făcut în grupuri de câte două persoane. Pe întreg timpul lecției Steve a continuat să spună studenților că spaniola e amuzantă și ușoară și că ei sunt un grup foarte inteligent care face o treabă extraordinară. De asemenea a repetat obiectivele lecției după un exercițiu pentru a-i face pe studenți să vadă legătura dintre exerciții și obiectivele lecției. Acesta e un exemplu al unui altui principiu fundamental al învățării accelerate, pornind o lecție vorbind despre obiectivele lecției următoare și legând-o cu ceea ce s-a

făcut înainte și cu ceea ce se va face în lecțiile următoare. Steve a terminat lecția spunând încă o dată grupului cât de bine au învățat, arătându-le obiectivele lecției și vorbind despre toate câte le-au învățat ei în numai 40 minute.

Acesta este un foarte scurt rezumat al lecției de învățare accelerată predată de Steve, dar el arată cum se aplică principiile învățării accelerate la o lecție (predare) de limbă spaniolă.

Steve și-a propus patru obiective pentru lecție, care au și fost îndeplinite, cei mai mulți studenți fiind capabili, la sfârșit, să se prezinte în limba spaniolă, să spună de unde sunt și unde locuiesc și să dea cuiva numărul lor de telefon

Bibliografie

- Georgi Lozanov, *Sugestologia*, Sofia, *Izdatelsvo Nauka i Izkustro*, 1971, în limba engleză *Suggestology and Outlines of Suggestology*, New Zork, London, Paris, Gordon and Broach, 1978.
- Lozanov G., *Suggestopedia and Memory*, Acta Med. Psychosomatica, Roma, 1967.
- Lozanov, G. And E. Gatera, *The Foreign Language Teacher's Suggestopedic Manual*, Gordon and Breach Science Publishers S.A., New York, 1988.

**EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE
"CAROL I"**

Redactori: *Ioan GRECU*
Laura MÎNDRICAN

Corector: *Mariana AGAFIȚEI*

Tehnoredactor: *Gabriela CHIRCORIAN*

ISSN 1453-4967

Bun de cules: 01.04.2006

Hârtie copiator: A3

Coli tipar: 21,625

Bun de multiplicat: 30.06.2006

Format: A5

Coli editură: 10,8125

Lucrarea conține 346 de pagini.

Tipografia Universității Naționale de Apărare "Carol I"

Șoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, București

e-mail: editura@unap.ro

Tel./Fax 319.59.69; 319.48.80/0215; 0307